

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

İMÂM-I YA'KÛB VE RİVÂYETİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

İbrahim ULUDAŞ

BURSA 2008

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

İMÂM-I YA'KÛB VE RİVÂYETİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

HAZIRLAYAN
İbrahim ULUDAŞ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Remzi KAYA

BURSA 2008

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

..... Anabilim/Anasanat
Dalı, Bilim Dalı'nda
..... numaralı'nın
hazırladığı “.....”
.....”
konulu (Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik
Tezi/Çalışması) ile ilgili tez savunma sınavı,/...../ 20.... günü -saatleri
arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının
.....(başarılı/başarısız) olduğuna(oybirliği/oy
çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

...../...../ 20.....

ÖZET

Yazar	: İbrahim ULUDAŞ
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı	: Temel İslam Bilimleri
Bilim Dalı	: Tefsir
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: X +133
Mezuniyet Tarihi	:/..... / 2008
Tez Danışman(lar)ı	: Prof. Dr. Remzi Kaya

İMÂM-I YA'KÛB VE RİVÂYETİ

Tez, üç ana bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Birinci bölümde kırâat ilmi ve tarihi hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde; İmâm-ı Ya'kûb'un hayatı, ilmî hayatı, hocaları, öğrencileri ve kırâatının özellikleri incelenmiş ve kırâatından örnekler verilmiştir. Üçüncü bölümde ise; İmâm-ı Ya'kûb'un kırâatının, Kur'ân-ı Kerim'in tefsirine etkisi incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı; kaynaklarda dağınık bir şekilde yer alan İmâm-ı Ya'kûb hakkındaki bilgilerin derli toplu bir şekilde bir araya getirilmesi ve ileride bu konuyla ilgili yapılacak çalışmalara örnek bir kaynak olmasıdır. Ayrıca İmâm-ı Ya'kûb'un kırâatının özelliklerini ve Kur'ân-ı Kerim'in tefsirine olan etkilerini ortaya çıkarmaktır. Sonuç kısmında da, araştırmamızda vardığımız sonuçlar genel hatlarıyla zikredilmiştir. Çalışmada yararlandığımız kaynakların sıralanmasıyla da teze son verilmiştir.

Anahtar Sözcükler

KUR'ÂN

RİVAYET

KIRAAT

TEFSİR

ABSTRACT

Yazar	: İbrahim ULUDAŞ
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı	: Temel İslam Bilimleri
Bilim Dalı	: Tefsir
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: X + 133
Mezuniyet Tarihi	: / / 2008
Tez Danışman(lar)ı	: Prof. Dr. Remzi KAYA

IMAM YAKUP AND HIS RELATING

The thesis is composed of three main parts and a result. In the part one, informations about of science of reciting Qur'an and its history are given. In the second part, Imam Yakûp's life, science life, teachers, students and reciting are examined. Under the same part, examples of his reciting are given. In the third part, Yakup's relating effects on Quran's tafseer are examined. The aims of thesis, gathering together the informations about Imam Yakup which are in different sources, researching relating effects on Quran's Tafseer and being source to another studies which will be done in the future. It is mentioned in the part result, the results which we reached in the study. We ended the study with listing of the sources that we used in the study.

Key Words

QURAN

RELATE

RECİTE

TAFSEER

ÖNSÖZ

Kurân-ı Kerim, Hz. Peygamber'den zamanımıza kadar bütün insanlığın ilgisini çekmiş, insanların huzur ve mutluluğunu sağlamak için, dünya ve ahireti ilgilendiren maddî ve manevî ilimlerle donatılmış son ilâhi mesajdır.

Kur'ân-ı Kerim; Hz. Muhammed'e 23 sene içerisinde vahyolunmuş ve mütevâtir kırâatlarla bize ulaşmıştır. O, Hz. Muhammed'den işitildiği gibi, o günden bugüne kadar, Müslümanlar arasında, büyük bir arzu ve iştiyakla okunmuş ve okutulagelmiş mukaddes bir kitaptır. Kur'ân-ı Kerim'i diğer mukaddes kitaplardan ayıran en önemli vasfı; hiç şüphesiz Peygamberimize indirildiği şekliyle muhafaza edilmiş olmasıdır. Çünkü onun koruyucusu olan Allah (c.c.):”Hiç Şüphesiz yok ki, Kur'ân'ı biz indirdik ve muhakkak ki onu biz koruyacağız.” buyurmuştur.(Hicr - 9). Bu sebeptendir ki, onun bir harfî dahi değişmemiş ve kıyamete kadar da değişmeyecektir. Bütün dünya müslümanlarının evindeki Kur'ân-ı Kerim'in aynı olması, bunun açık bir kanıtıdır.

Kurân-ı Kerim; Kureys lehçesi üzerine nâzil olmuştu. Fakat Asr-ı saadette ise; lehçe ve şiveleri farklı olan kabileler bir arada yaşardı. Bundan dolayıdır ki; Kur'ân-ı Kerim'in kırâatı konusunda; ashâb arasında bazı ihtilaflar baş göstermişti. Kur'ân-ı Kerim'in kırâatı konusunda ortaya çıkan bu tür anlaşmazlıklar,- Hz. Ömer ve Hişam'ın arasında geçen olayda görüldüğü gibi- Hz. Peygamber'e iletilmiş ve Hz. Peygamber de bu tarz okuyuşların vahye dayanan birer kırâat vechi olduğunu haber vererek şüpheleri ortadan kaldırmıştır. Ancak sonraki devirlerde, İslam sınırlarının genişlemesi ve yeni yeni milletlerin Müslüman olması sebebiyle; bunları iyi bilemedikleri için, sahîhle sahîh olmayan kırâatların birbirine karışması tehlikesi baş göstermişti. Bu tehlikenin farkında olan âlimler, titiz çalışmaları neticesinde, sahîh olanla sahîh olmayan kırâatları birbirinden ayırdılar. Böylece sahîh senedlerle, peygamberimize ulaşan mütevâtir kırâatları tesbit etmiş oldular.

Kırâat imamlarınca tespit edilen vahye müstenid ve Hz. Peygamber'den rivâyet edilmiş mezkûr kırâatlar, asr-ı saadetten günümüze kadar okunmuş ve okutulagelmiştir. Bu Mütevâtir kırâatlardan biri de Basra kırâat ekolünün Ebû Amr'dan sonra ikinci büyük sîması olan Ya'kûb b. İshak el- Hadramî'nin yâni İmâm-ı Ya'kûb'un kırâatıdır.

Hicrî 2. asırdan başlayıp günümüze kadar kırâat sahasında pek çok kıymetli eser kaleme alınmıştır. Bu eserlerin ortak özelliği; Mütevâtir kırâatların ittifak ve ihtilaf noktalarını bir arada göstermiş olmalarıdır. Bu ise; mütevâtir kırâatlardan herhangi birinin, bir bütün olarak

incelenmesini ve müstakil olarak öğrenilmesini güçleştirmektedir. Dolayısıyla bu kırâatları tek tek inceleyen ve müstakil özelliklerini gösteren eser; hemen hemen yok denecek kadar azdır. İşte bizi böyle bir araştırmaya sevkeden en önemli etken budur.

Çalışmamıza “İmâm-ı Ya’kûb ve kırâatının özellikleri” üzerine daha önce çalışılıp-çalışılmadığını araştırdıktan ve müstakil bir araştırmanın yapılmadığı kanaatine vardıldıktan sonra başladık. Kaynaklarımızın ve imkanlarımızın elverdiği ölçüde, çalışmamızı yapmaya gayret ettik. Çalışmamızı yaparken İmâm-ı Ya’kûb’un Ebû Amr’la paylaştığı kırâat vecihlerini ve Âsım kırâatının Hafs rivâyetinden ayrılan farklılıklarını göstermek şeklinde bir metod izledik. Dolayısıyla İbn-i Mücahid’in (ö.324/935) “Kitâbu’s-Seb’a”, Dâni’nin (ö.444/1053) “et-Teysîr” ,Ebû Zür’ânın (ö.h.V.asır) “Hüccetü’l-Kırâat”, İbn-i Hallikan’ın (ö.681/1262) Vefeyât, İbnü’l-Cezerî’nin (ö.833/1429)“Gâyetü’n-Nihâye fi Tabakâti’l-Kurra” ,“en-Neşr fi’l-Kırâati’l-Aşr”, Pâlûvî’nin(ö.1173/1754) “Zübdetü’l-İrfân”, adlı eserler ,en fazla müracaat ettiğimiz eserler olmuştur.

Konumuzu daha iyi anlamak ve anlatmak için birinci bölümde Kırâat İlmi ve Tarihi hakkında detaylı bilgi sunumu yapmaya gayret ettik.. İkinci bölümde; İmâm-ı Ya’kûb’un hayatı, kırâat ilmindeki derin vukûfiyeti, hocaları, öğrencileri , kendine has kırâat vecihleri ve son olarak da Kırâat vecihlerini Fatiha’dan başlayarak, Nâs Sûresi’ne kadar, Âsım’ın Hafs rivâyetinden ayrılan fakat Ebû Amr’la paylaştığı ortak yönleri göstermeye çalıştık.. Üçüncü bölümde ise; İmâm-ı Ya’kûb’un tefsire etki eden kırâat vecihlerini; Ferrâ’nın (ö.207/822) “Meâni’l-Kur’ân”, Taberî’nin (ö.310/922) “Câmiu’l-Beyân”, Begavî’nin(ö.516/1122) “Meâlimü’t-Tenzîl” Zemahşerî’nin (ö.538/1143) “el-Keşşaf”Râzî’nin (ö.606/1209) Mefâtihi’l-Gayb, Kurtubî’nin (ö.671/1272) ”el-Cami’uliAhkâmu’l-Kur’ân”, Beydavî’nin (ö.682/1283) “Envâru’t-Tenzîl”, Neseî’nin(ö.710/1300) “Medâriku’t-Tenzîl” Ebû Hayyan’ın (ö.745/1344) “el-Bahru’l-Muhîf”, Ebu’s-Suûd’un(ö.982/1574) “İrşâdü’l-Akli’s-Selim”, Âlûsî’nin (ö.1270/1854) ”Rûhu’l-Meânî” gibi meşhûr tefsir kaynaklarından faydalanarak ortaya koymaya çalıştık.

Bu çalışmayı yaparken bana her türlü konuda yardımcı olan değerli hocam Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Remzi Kaya beye şükranlarımı arz ediyorum.

İbrahim ULUDAŞ

BURSA- 2008

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR.....	x

BİRİNCİ BÖLÜM KİRÂAT İLMİ VE TARİHİ

A. KİRÂAT İLMİ.....	2
1- Kırâat Kelimesinin Sözlük ve Terim Anlamları.....	2
a) Sözlük Anlamı	2
b) Terim Anlamı	2
2- Kırâat İlmîyle ilgili Terimler	3
B. KİRÂAT İLMİNİN TARİHİ	5
1- Hz. Peygamber Devrinde Kırâat.....	6
2- Sahâbe Devrinde Kırâat.....	9
a) Hz. Ebû Bekir'in Kur'ân'ı Cem'i	11
b) Hz. Osman Döneminde Kur'ân'ın İstinsâhı ve Çoğaltılması	13
3- Kırâatların Gelişmesi.....	15
4- Kırâat Farklılıklarının Meydana Gelişi Ve Gelişmesi.....	17
a) Yedi Harf Meselesi (AhruFu's-Seb'a)	17
b) Fetihler Döneminde Kırâat farklılığı	21
C. KİRÂAT ÇEŞİTLERİ.....	23
1- Mütevâtir Kırâat	23
2- Meşhûr Kırâat.....	24
3- Ahad Kırâat	24
4- Şâzz Kırâat.....	25
5- Mevzû Kırâat	25

6- Müdrec Kırâat.....	25
D. MEŞHÛR KIRÂAT İMAMLARI	26
1- Nâfî' b. Abdurrahman (ö.169/785).....	26
2- İbn-i Kesir(ö. 120/738).....	27
3- Ebû Amr b. Alâ (ö.154/771).....	28
4- İbn-i Âmir(ö.118/736).....	28
5- Âsım b. Behdele (ö. 127/745).....	29
6- Hamza b. Habib(ö.156/773).....	30
7- Kisâî (ö.189/805).....	30
8- Ebû Ca'fer el-Kârî (ö.132/749).....	30
9-Ya'kûb el-Hadramî (ö.205/821).....	31
10- Halef b. Hişam (ö.229/844).....	31

İKİNCİ BÖLÜM

YA'KÛB B. İSHAK EL-HADRAMÎ EL-BASRÎ

A. YA'KÛB B. İSHAK EL-HADRAMÎ.....	32
1-Hayatı	32
2- İlmî Ve Manevî Hayatı.....	32
3-Kırâat İlmindeki Yeri	34
4- Hocaları	36
5-Talebeleri.....	37
6- Râvileri	38
a) Ruveys(ö. 238/852).....	38
b)Ravh(ö.235/849).....	39
B. YA'KÛB B. İSHAK'IN KIRAATI VE ÖZELLİKLERİ	39
1-Ya'kûb b. İshak Rivâyetinin İsnâdı	39
2-Ya'kûb bin İshak Rivâyetinin Kendine Has Kırâat Vecihleri.....	40
a)İsbât (الاثبات)	40
b) İlhâk (الاحاق).....	43
c) Cinsten hükmünü nefyeden Lâ(لا)	44
d) Tesniye ve Cem'i Gâib Zamirleri.....	44

e) İşmam	45
C. YAKUP B. İSHAK'IN KIRAAT VECİHLERİNDEN ÖRNEKLER.....	46
1- Fâtiha Sûresi ile Kehf Sûresi Arasındaki Kırâat Vecihlerine Örnekler.....	47
2- Meryem Sûresi ile Nâs Sûresi Arasındaki Kırâat Vecihlerine Örnekler.....	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YA'KUB KIRAATININ TAHLİLİ

A. YA'KUB B. İSHAK'IN KUR'ÂN'IN FARKLI YORUMLARINA	
TESİR EDEN KIRAAT VECİHLERİ	88
1. Fâtiha Sûresi ile Kehf Sûresi Arasındaki Kırâat Vecihlerine Örnekler	88
2. Meryem Sûresi ile Nâs Sûresi Arasındaki Kırâat Vecihlerine Örnekler	106
SONUÇ.....	123
BİBLİYOGRAFYA.....	125
ÖZGEÇMİŞ	133

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a. mlf.	Aynı Müellif
a.y.	Aynı yer
Bkz.	Bakınız
c.	Cilt
çev.	Çeviren
der.	Derleyen
Ed.	Editör
h.	Hicrî
haz.	Hazırlayan
h.z.	Hazreti
karş.	Karşılaştırınız
m.	Miladî
mad.	Madde
Nşr.	Neşreden
ö.	Ölüm
s.	Sayfa
t.d. v.	Türk Diyanet Vakfı
Thk.	Tahkik
ts.	Basım tarihi yok
U.ü.i.f.	Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Vb.	Ve benzeri
v.dğr	Ve diğerleri

BİRİNCİ BÖLÜM

KİRÂAT İLMİ VE TARİHİ

Yüce Kitabımız Kur'ân-ı Kerim, indirildiği günden itibaren zengin anlam dünyası, insanların problemlerine getirdiği çözümler, kendisine özgü mûsikî ve okunuş tarzıyla insanları derinden etkilemiştir. Hz. Peygamber, Kur'ân'ı doğru ve güzel okuma noktasında Cebrâil aracılığıyla eğitilmiş, kendisi de aynı eğitimi ashâbına tatbik etmiştir. Hz. Peygamber, ashâb içerisindeki güzel seslileri ve güçlü ezberleme yeteneğine sahip olanları Kur'ân kırâatı için teşvik etmiş hatta özel olarak yetiştirmiştir. Peygamberimizin döneminde, ashâb içerisinde bazıları Kur'ân'ı güzel okuma noktasında temâyüz etmişler ve Kırâat İlmî'nin sonraki nesillere intikalinde de büyük görevler üstlenmişlerdir.

Hz. Muhammed'in vefatından sonra sahâbiler öğrendikleri okuyuş şekillerini sonrakilere aktarmak için çok uzak diyarlara gitmişlerdir. Hz. Osman'ın oluşturduğu heyet tarafından istinsah edilerek çeşitli bölgelere gönderilen Mushaflarla birlikte buralara birer Kırâat Âlimi gönderilmesi, Kur'ân'ın doğru öğrenilmesini bir devlet politikası haline getirmiştir. Sahâbenin sözlü aktarımından sonra Tâbiûn devrinde Kırâat İlmî'ne dair eserler yazılmaya başlanmış ve hicrî ikinci asrın sonlarından itibaren kırâat ekolleri teşekkül etmiştir. İlimde sözlü ve yazılı geleneği birleştiren Kırâat İlmî, zamanla en güçlü İslâmî ilimlerden biri haline gelerek bütün İslâm dünyasına yayılmıştır.

Kırâat İlmîyle ilgili bu kısa girişten sonra, Hazırlanan "İmam-ı Ya'kûb ve Rivayeti" adlı tezin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunması için kırâat ile ilgili bazı bilgilerin verilmesinde fayda olduğu düşünülmektedir. Takdir edilir ki; bu bilgiler konunun daha iyi anlaşılmasında büyük rol oynayacaktır. Bu sebeple; birinci bölümde Kırâat kelimesinin sözlük ve terim anlamları, Kırâat İlmîyle ilgili terimler, Kırâat İlminin tarihi, Kırâatların meydana gelişi ve gelişmesi, Kırâat çeşitleri ve Kırâat imamları gibi konular hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

A. KIRÂAT İLMİ

1- Kırâat Kelimesinin Sözlük ve Terim Anlamları

a) Sözlük Anlamı

(قِرَاءَةٌ) kelimesi Arap dilinde ka-ra-e (قَرَا) kök fiilinden türemiş bir masdardır. Okumak ve toplamak anlamlarına gelir.¹ Aynı fiilin diğer bir masdarı olan “ Kur’an (قُرْآن)” kelimesi sözlükte ve Kur’an’da geçtiği yerlerde “Kırâat” kelimesi ile eş anlamında kullanılmıştır.²

Kur’an-ı Kerim’e baktığımızda, “Kırâat(قِرَاءَةٌ)” kelimesi veya “Kırâat (قِرَاءَاتٌ)” şeklindeki gelen kelime hiçbir sûrede yer almaz. Tilâvet anlamında kullanılan “kara’t”(قِرَات), “kara’nâ”(قِرَانًا), “kuri’e”(قِرَا), “li takra’ahû”(لِتَقْرَأَ ve “ikra” اِقْرَأْ şekillerindeki fiil kiplerinin ve “kur’ane’lfecr”قُرْآنَ الفجر” kur’âneh” قُرْآنُهُ kelimelerinin masdar olarak birçok farklı yerde geçtiği görülür.³

b) Terim Anlamı

Kırâat; Hz. Peygamber döneminden sonra büyük oranda netleşmiş ve Kur’ân İlmi terimi olarak da birbirine yakın çeşitli şekillerde tanımlanmıştır.

Ebu’l- Bekâ, kırâat kelimesini “Okuma esnasında kelime ve harflerden bir kısmını diğerine eklemek ve katmaktır”⁴ tanımını yaparken; Rağıp el- İsfehânî(ö.425/1071) ; “Tertilde harf ve kelimeleri birbirine katmaya denir.” Şeklinde tanımlar. Taşköprüzâde’nin(ö.968/1561) kırâat tanımı ise; “Mütevâtir ihtilaf vecihleri bakımından Allah kelâmı olan Kur’an-ı Kerim’in nazımının şekillerinden bahseden bir ilim dalıdır” şeklinde karşımıza çıkmaktadır.⁵ Ebu’l-Bekâ ve el-İsfehânî’nin(ö.425/1071) tanımı, daha çok tecvîd ilmini ve Kur’an’ın edâ keyfiyetini

¹ Ez-Zerkânî,Muhammed Abdülazim; Menâhilü’l-İrfân fî Ulûmi’l- Kur’an,I-II, İhyâu’t- Tursi’l-Arabî, Beyrut,ts., I/405;Muhaysin, Muhammed Salim; El-Kırâatu ve Eseruhâ fî Ulûmi’l-Arabiyyeti,I-II, Mektebetü’l- Külliyyâti’l Ezheriyye, Kahire-1404/1984, I/9; . Suphi Salih; Mebâhis fî Ulûmi’l – Kur’an, Daru’l İlm-i Melâyin, Beyrut-1988, s.19.

² İbn-i Manzur, Ebu’l-Fadl Cemalüddin Muhammed b. Mükerrrem; Lisânü’l Arap,I-XV,”kre” mad., Dâru sadr, Beyrut, ts.,IX/159 ; El- Cevheri, Ebu Nasr İsmail b.Hammad ; Es-Sihah, (thk. Ahmet Abdülğafur Atar)I-VI, “kre” mad., Daru’l-ilm li’l-Melâyin, Beyrut-1979,VI/123

³ El-A’raf 7/204; en-Nahl 16/98; el-İsra 17/14,45,106, 182; el-Kıyâme 75/17,18; el- İnşikâk 84/21; el- Alak 96/1,3.

⁴ Ebu’l-Bekâ Eyüp b. Mûsâ el-Hüseynî el-Kefevî; el-Külliyât (nşr. Adnan Derviş - Muhammed el-Mısırî) Müessesetü’r-Risale, Beyrut-1993, s.703

⁵ Taşköprüzâde İsameddin Ahmet Efendi; Miftâhü’s- Sa’âde ve Misbâhü’s-Siyâde fî Mevzûâtü’l- Ulûm (nşr. Abdü’l vehhâb Ebu’n-Nûr – Kâmil Bekrî),I-III, Dâru’l- Kütübi’l-Hâdise, Kahire1968, II/6.

ortaya koyarken; Taşköprüzâde'nin(ö.968/1561) tanımı ise, Kur'an'ın farklı telaffuz edilebilen mütevâtir lafızlarına işaret etmesinden dolayı bir bakıma Arap diliyle ilgilidir.

Büyük Kırâat âlimi İbnü'l- Cezerî'nin (ö.833/1429), “Kur'an-ı Kerim kelimelerinin edâ keyfiyetini ve bunların farklı okunuşlarını, râvilerine nispet etmek sûretiyle bildiren ilim dalına denir”⁶ şeklinde yaptığı Kırâat İlmi tanımı kapsayıcı ve bir tanımda olması gereken bütün özellikleri içermektedir. Zira Kırâat İlmi hem bir obje olarak Kur'an lafızlarıyla hem de bunların edâ ve ifade keyfiyetleri ve okunuş güzelliğiyle ilgilenmektedir. İbnü'l- Cezerî(ö.833/1429), kanaatimizce nahiv, dil ve tefsir ilimlerini dışarıda bırakmaktadır. Çünkü bunlarda edâ keyfiyeti zorunlu değildir. Ayrıca sözü ilk sahibine götürme de çoğu zaman beklenmez.⁷ Kur'an kelimelerinin okunuş keyfiyetleriyle ilgilenen ilim dalına Kırâat denilmekle birlikte gerekli şartları taşıyan kimselerden her birinin belli kurallar çerçevesinde tercih ettikleri okuyuşlarına da bir bütün olarak Kırâat denir. Büyük Kırâat İmamlarının tercihleriyle ilgili söylenen Ya'kûb Kırâatı, Âsım Kırâatı gibi ifadeler bunu göstermektedir. Bu anlamdaki kırâata makra'(مقرأ) da denilmekte ve makra'u Ya'kûb(مقرأ يعقوب) ve makra'u Âsım(مقرأ عاصم) gibi ifadeler kullanılmaktadır.⁸ Zaman zaman kırâat yerinde kullanılan “harf” kelimesi daha çok ilk dönemlere ait bir tercihtir. Şahıslara nispet edilerek “harfü filanın”(فلان خرف) denildiğinde onun kırâatı ve okuyuşu anlaşılmaktadır.⁹

Yukarıdaki tanımlardan hareketle, tekrar kırâatın bir tanımı yapılacak olursa şöyle demek mümkündür: Kırâat; Kur'an-ı Kerim kelimelerinin edâ keyfiyetlerini ve bu kelimelerin telaffuzlarında meydana gelen değişik vecihleri râvilerine nispet ederek ortaya koyan ilim dalı olarak ifade edilebilir.

2- Kırâat İlmiyle ilgili Terimler

Kırâat âlimleri tarafından ortaya konulan kırâatlar; kendi içerisinde sahih, mütevâtir, şâz olarak üçe ayrılır. Sahih Kırâat, Hz.Peygamber'e kadar ulaşan muttasıl bir senede sahip olan, bir vecih ile de olsa Arap diline uygun düşen ve Hz. Osman'ın çoğalttığı Mushaflardan birine uyan kırâattır. Bu kırâatların yedi veya on imamdan gelmiş olma şartı olmayıp ilk dönem

⁶ Ebu'l-Hayr Şemseddin Muhammet b. Muhammed İbnü'l Cezerî, Müncidü'l-Mukriîn ve Mürşidü't-Tâlibîn, Beyrut 1400/1980, s.3. Daha geniş bilgi için bk. Ahmet b. Muhammed b. Abdi'l-ğani ed-Dimyâtî , İthâfu Fudalai'l-Beşer fi'l Kırâati'l-Erbea Aşer,I-II, Matbaa-i Amire, İstanbul 1285/1865, I/3; Abdü'l- Fettah el-Kâdî, el-Büdûrû'z-Zahire fi'l- Kırâati'l-Aşri'l- Mütevâtire min Tariki's-Şâtibiyye, Beyrut 1981, s.7. ;Muhaysin, a.g.e., s.9

⁷ Birışık, Abdülhamit ;Kırâat ilmi ve Tarihi, Emin Yay., Bursa -2004, s.17.

⁸ İbrahim Muhammed el-Cermî, Mu'cemu Ulûmi'l-Kur'an, Dâru'l-Kalem, Dimaşk 2001,s.273.

⁹ Mekki b. Ebû Tâlip el-Kaysî , el-İbâne 'an Me'âni'l- Kırâat, (nşr. Muhyiddin Ramazan), Daru'l-Me'mun li't-Turas, Dimaşk 1399/1979, s.71.

âlimlerinden herhangi birinin kırâatı da bu kategoride değerlendirilebilir. Ancak kırâatların belli âlimlere nispetle anılması ve diğerlerinin kitaplarda ve eğitimde kullanılmaması sadece onların sahih olduğu yönünde bir kanaatin oluşmasına sebebiyet verdiği anlaşılır. Mütevâtir Kırâat ise Sahih Kırâat'ın şartlarını taşıyan ve genellikle Seb'a¹⁰ veya Aşere'den¹¹ her birine verilen ad olmakla birlikte bu konuda bir ittifak yoktur. Bazıları yedi kırâat için mütevâtir derken diğer üç kırâata meşhûr demektedir.¹² Sahih kırâatın şartlarından birini veya daha fazlasını taşımayan kırâatlar Şâz Kırâat adını alır. Şâz kırâatların sayısı fazla olmakla birlikte genellikle İbn-i-i Muhaysin, Yezidî, Hasan-ı Basrî ve A'meş'e nispet edilen kırâatlar bu sınıfta mütâlâa edilmektedir. Ayrıca bazı sahâbenin Kur'an metnine açıklama maksadıyla ilâve ettiği müdrec kelimeler de şâz kırâat olarak kabul edilmektedir. Rivâyet ilmi bakımından hiçbir aslı olmadığı halde uydurma bir senetle birilerine nispet edilen kırâatlara da Mevzû Kırâat adı verilir.

Hicri 2. asırdan sonra yapılan tasniflere göre kırâat âlimlerinin okuyuşları yedili, onlu, ondürtlü olarak adlandırılmıştır. İbn-i Mücahid'in(ö.324/935) sınıflandırmasına göre Nâfî, İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Âmir, Âsım, Hamza b. Habib ve Kisâî'nin kırâatı Kırâat-ı Seb'a olarak adlandırılmıştır. İbnü'l Cezerî(ö.833/1429) ise bu imamların şartlarını taşıdığı halde bunların arasında yer almayan Ebû Cafer el-Kârî, tez konumuz olan Yakup el-Hadramî ve Halef'i de listeye ekleyerek onlu tasnif olan Kırâat-i Aşere'yi ortaya koymuştur. Kırâat-i Erba'ate Aşer tasnîfi ise on kırâata ek olarak, İbn-i Muhaysin, Yezidî, Hasan-ı Basrî ve A'meş adlı kırâat imamlarının okuyuşlarını içine almaktadır.

Kırâat kelimesiyle aynı kökten ism-i fâil tarzında türeyen Kârî terimi genel anlamıyla kırâat âlimi demektir. Mübtedî, Mütevassıt ve Müntehî olmak üzere üç kısma ayrılır. İfrad metoduyla kırâat öğrenmeye başlayıp aynı metodla üç kırâata kadar öğrenen kişiye Mübtedî, kırâatların çoğunu ve meşhûr olanlarını okuyarak nakleden kişiye ise Müntehî denir.¹³ Dört veya beş kırâatı ifrad tarîkiyle bilen de "Mütevassıt" olarak adlandırıldığı ifade edilmektedir.¹⁴ "Kârî" kelimesinin kırık cem'i(cem-i mükesser) olan "kara'e" ve "kurrâ" kelimeleri zamanla tekillerinden farklı anlamlar kazanmışlardır. Kârî kelimesi Kırâat İlmi bakımından daha alt seviyede olan bir kişiyi tanımlarken; "Kurrâ" kendilerine yedi veya on kırâat nispet edilen

¹⁰ Nâfî, İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Âmir, Âsım, Hamza b. Habib ve Kisâî'nin kırâatı, Kırâat-ı Seb'a olarak adlandırılmıştır.

¹¹ Nâfî, İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Âmir, Âsım, Hamza b. Habib, Kisâî, Ebû Ca'fer, Ya'kûb ve Halefî'l-Âşir'in kırâatı; Kırâat-ı Aşere olarak adlandırılmıştır.

¹² İbrahim Muhammed el-Cermî, a.g.e., s.221-222

¹³ İbnü'l Cezerî; a.g.e., s.3

¹⁴ Ahmet b. Muhammed el-Bennâ, a.g.e., (nşr.Şa'ban Muhammed İsmail), Kahire- 1987, I/68.

imamlardan her birine denir. Bu durumda “kurrâ” kelimesi tekil anlamında kullanılır.¹⁵ Bu kullanım menşei itibariyle sahâbeye kadar gitmektedir.¹⁶ Sahih Hadis kitaplarında ve Tarih kaynaklarında ashâbın Kur’ân ve Kur’ân’ın okunuşu üzerinde geniş bilgisi olanları için “kurrâ” kelimesi kullanıldığına şahit olmaktayız.¹⁷ Ancak bu kelimeyle sadece Kur’ân’ı güzel okuyan ve güzel okuma ilmine sahip olan sahâbelerin kastedilmediği aynı zamanda Kur’ân’ın anlam ve yorumunu bilip ilgili fikhî hükümlere nüfûz edebilen sahâbelerin kastedildiği de anlaşılmaktadır.

Mukrî terimi; kırâatları sağlam ve kesintisiz bir isnadla almış bir otoriteden müşâfehe yoluyla (ağızdan ağza) rivâyet eden kırâat âlimi için kullanılır. Eğer bir kimse kırâatı müşâfehe ile almamış ise nazarî bilgileri ne ölçüde olursa olsun bu onun mukrî olması için yeterli değildir.¹⁸ Mukrî tabirinin ilk olarak, Hz. Peygamber tarafından Birinci Akabe Biatı’nı müteâkip Medine’deki Evs ve Hazrec kabilelerine Kur’ân öğretmek için gönderilen Mus’ab b. Umeyr için kullanıldığını kaynaklardan öğrenmekteyiz.¹⁹ On veya on dört imama nispet edilen kırâatlardan birini veya birkaçını o kırâatın imamından doğrudan veya vasıtalı olarak alan kimse için “Râvî” terimi kullanılırken; râviye nispet edilen kırâata da “Rivâyet” denir. Kırâat, râviden alana nispet edilirse “Tarîk” adını alır. “Vecîh” ise kırâat, rivâyet ve tarîk dışında kalan ve alınması tercihe bağlı okuyuşa denir.

B. KIRÂAT İLMİNİN TARİHİ

Kırâat İlmî; Kur’ân’la doğrudan ilgisi sebebiyle, Kur’ân’ın indirilmesinden sonra ortaya çıkmışsa da Kur’ân’ın Arapça olması, kendine mahsus okunuş şekillerinden bir kısmının Araplar tarafından Kur’ân’dan önce de uygulanması gibi sebepler, bu ilmin köklerinin daha öncelere kadar uzandığını göstermektedir. Yedi Harfî Arap Dili Lehçeleriyle ilgisi sebebiyle Kırâat İlmî’nin aynı zamanda Arap Dili tarihiyle de alakası vardır. Bu nedenle ilk dönem dilcilerinden büyük bir kısmının Kırâat İlmî’yle, kırâat âlimlerinden bir haylisinin de dil ilmiyle ilgilendiği görülmektedir. Kırâat İlmî’nin edâ ve ifade keyfiyeti bakımından İslam öncesiyle ilişkisi, ayrı bir konu olduğundan burada bunun üzerinde durulmayacaktır. İslam ilimler tarihi bakımından, kırâatın Hz.

¹⁵ Bk. İbn-i Manzur; a.g.e., “kre” mad., a. yer.

¹⁶ Birişık, Abdülhamit; a.g.e., s.20.

¹⁷ bkz. Buhârî, “Tefsir”, 7/5; “Fezâ’ilü’l- Kur’an”, 8; “Da’avât”, 58; “Megâzi”, 28; Müslim; “Mesâcid”, 54; “el-İmâre”, 41.

¹⁸ Kırâatların naklinde ve öğretiminde büyük paya sahip olan mukrî için pek çok ilmî, dinî ve ahlâkî şartlar ortaya konmuştur. (bk. İbnü’l- Cezerî; Müncidü’l-Mukriîn, s.6-8.)

¹⁹ İbn-i Sa’d ; et-Tabakâtü’l- Kübrâ (nşr. İhsan Abbas),I-IX, Dâru Sadr , Beyrut – 1968, IV/206; İbnü’l Cezerî; Gâyetü’n- Nihâye fî Tabakâti’l- Kurrâ (nşr. G. Bergstraesser),I-II, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiye, Beyrut – 1402- 1982, II/299.

Peygamber ve sahâbe dönemindeki durumu çok büyük önem taşımaktadır. Bu bölümün varlığı, Kırâat İlmi'nin geneli hakkında rahat bir tahlil imkanı sağlayacaktır.

1- Hz. Peygamber Devrinde Kırâat

İslâmî ilimler içerisinde ortaya çıkışı ve önemi bakımından önceliğe sahip olan Kırâat İlmi'nin²⁰, Kur'an'ın nüzûlüyle başladığını söylemek mümkündür. Çünkü Hz. Peygamber kendisine indirilen âyetleri, öğretildiği şekliyle büyük bir özenle okuyor ve ashâbına öğretiyordu. O'nun okuyuşuna şahit olan veya O'ndan bizzat okuyan ashâb, bu okuyuşları muhafaza ederek başkalarına naklediyordu. Bu dikkat ve özen, kaynağını Kur'an'dan almaktadır. Zira ağır ağır ve dikkatlice okumak anlamına gelen ve Mekke sûrelerinde geçen "tertil" kelimesi ile benzer ifadelerin yer aldığı âyetler²¹, bu hususu açıkça ortaya koymaktadır. Bu âyetlerin Kırâat İlmi'nin bir ilim olarak Kur'an'a dayandığını gösterdiği de düşünülebilir. Kur'an 'da sıkça karşımıza çıkan dolaylı anlatımların birisinde Hz. İbrahim , Mekke'ye yerleştirdiği zürriyetinden gelmesini istediği peygamber için ".....onlara içlerinden Sen'in âyetlerini okuyacak, kitabı ve hikmeti öğretecek bir elçi gönder." ²² demek suretiyle Kur'an tilavetinin, geleceğini müjdelediği peygamberin bir vasfı olduğunu göstermiştir. Bu durumda Hz. Muhammed, hem Kur'an kırâatı ve öğretimi hem de onu beyan etmekle görevli kılınmıştır. Peygamberimizin Kur'an'ı, işitenin kolayca anlayacağı şekilde ağır ağır okuduğu ve genellikle her bir âyet sonunda durduğu nakledilir.²³ Ayrıca kaynaklarda, Hz. Peygamber'in Kur'an okuduğu zaman sesini yumuşattığı ve titreterek nağme ile okuduğu şeklindeki bilgilere rastlanır.²⁴

Hz. Muhammed, bir yandan Kur'an'ı doğru ve güzel okurken öte yandan da sürekli olarak ashâbı güzel okumaya teşvik etmiştir. Konuyla ilgili hadisler durumu açıkça ortaya koymaktadır. Hz. Âişe'den gelen rivâyete göre peygamberimiz şöyle buyurmuştur. " Kur'an'da mahir olan kimse, sefere(sevimli ve kıymetli melekler) ile beraber olacaktır."²⁵ Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Mes'ûd'dan gelen rivayette ise : " Kur'an'ı şu dört kimseden alınız : Abdullah b. Mes'ûd , Sâlim, Mu'âz ve Übey b.Ka'b " buyrulmuştur.²⁶ Bir defasında " Ümmetimin en iyi okuyanı Übey'dir. "²⁷ buyuran Hz. Peygamber başka bir keresinde ise Ebû Mûsâ el-Eş'arî'ye " Ey

²⁰ Taşkoprüzâde, İslami ilimler içerisinde Kırâata ilk sırayı vermektedir. (bk. Miftâhü's- Sa'ade, I/68-69.)

²¹ El-Furkan 25/32 ; el-Müzzemmil 73/4 ; el-İsrâ 17/106.

²² El- Bakara 2/129.

²³ Buhârî , " Fezâ'ilü'l- Kur'an", 29 ; Tirmizî, " Kırâat ", 1; Ahmet b. Hanbel ; el- Müsned, 6/ 288, 302.

²⁴ Buhârî; " Fezâ'ilü'l- Kur'an " 30 ; Ebû Dâvud , "Salât", 355.

²⁵ Tirmizî; "Sevâbu'l-Kur'an", 13; Ebû Davut "Salât", 349 ; İbn-i Mâce "Edep", 52.

²⁶ Buhârî, "Fezâ'ilü'l- Kur'an " , 8.

²⁷ Buhârî , aynı yer

Ebû Mûsâ! Sana Dâvût Peygamber'in nağmelerinden ve güzel okumalarından bir nağme verilmiştir. ²⁸ buyurmuştur. Bizzat Übey'e de "Allah bana, Kur'ân'ı sana okutmamı emretti. " diye söylemiş, Übey " Allah beni sana isim olarak söyledi mi ? " diye hayretini ortaya koyunca, Hz. Muhammed de "Evet " cevabını vermiştir.²⁹ Ashâbın sağlam Kur'ân bilgisine sahip olanları hakkında övgüde bulunan Hz. Peygamber; bu çeşit ifadeleriyle hem ashâbı, Kur'ân'ı doğru bir şekilde öğrenmeye ve okumaya teşvik etmiş, hem de özel bir gayret sarfederek kırâatlarını güçlendirenleri onore etmiştir. Hz. Peygamber Kur'ân ehlini ve hâfızları sürekli olarak övmüştür. Peygamberimiz zaman zaman ashâba Kur'ân okutmuş kendisi de dinlemiştir. Bunu yaparken maksadının sadece Kur'ân dinlemek mi yoksa onların okuyuşunu geliştirmek varsa hatalarını düzeltmek mi olduğu hususu tam olarak açık değildir. Ancak Buhârî'de geçen bir rivâyette Abdullah b. Mesut'tan Kur'ân okumasını istemesi, onun ise Hz. Peygamber'in huzurunda okuma konusunda biraz tereddüt geçirdikten sonra Nisâ Sûresi'nden ilk 41 âyeti O'na okuması, Peygamberimizin de kırâatın bir yerinde 41. âyetten etkilenecek ağlaması,³⁰ O'nun aynı zamanda güzel ve düzgün okuyanı tercih ettiğini ve güzel Kur'ân okuyanların dinlenmesini teşvik ettiğini göstermektedir.

Yüce Allah'ın, Kur'ân'ın doğru ve güzel öğrenilmesine ve bu şekilde korunmasına verdiği önemle ilgili en meşhûr hâdise, Hz. Muhammed'in sağlığında Ramazan ayında gerçekleşen mukabeledir. Nitekim bunun gelenekselleşmesi sonucunda mukâbele uygulaması ortaya çıkmıştır. Kıyâme Sûresi'nde Yüce Allah Kur'ân'ı Hz. Peygamber'in göğsünde toplayacağını ve O'nun da Kur'ân âyetlerini unutmayacağını taahhüt etmesine³¹ rağmen her yıl Cebrâil vasıtasıyla o vakte kadar nâzil olan âyet ve sûreleri sıralı olarak okutturması Kırâat İlmi'nin birçok önemli konusunun da delili olmuştur. Bu durum, Kur'ân'ın hem metninin korunması, hem tertibi, hem de tilâveti bakımından oldukça önemlidir. Buna göre Hz. Peygamber'e indirilen Kur'ân âyetleri her yıl Ramazan ayında Cebrâil tarafından okunuyor, O da bunu takip edip Cebrâil'in tertibine göre muhâfaza ediyordu. Bu okuma, Hz. Peygamber'in vefat ettiği yılın Ramazan ayında iki kere gerçekleşmiştir. Arza konusuyla ilgili olarak Buhârî'den birbirini destekler mahiyette üç rivâyet gelmiştir. Bunları naklettikten sonra bir değerlendirme yapmak daha uygun olacaktır.

²⁸ Buhârî, "Fezâ'ilü'l- Kur'ân " , 31.

²⁹ Buhârî, " Menâkibü'l- ensar " , 16; "Tefsir " , 98 ; Müslim, "Salâtü'l- Müsâfirîn " , 245, 246 ; "Fezâ'ilü's- Sahâbe" , 121, 122; Tirmizî, " Menâkib " , 33; Ahmet b. Hanbel , el- Müsned, 3/ 130, 137, 185, 218, 233, 273, 284.

³⁰ Buhârî; " Fezâ'ilü'l- Kur'an " , 32, 33, 35; ; Müslim, "Salâtü'l- Müsâfirîn " , 247-248.

³¹ El-Kıyâme 75/16-19

Hz. Ayşe , Peygamberimizin kızı Fatma'dan şu bilgiyi aktarıyor:” (babam) Nebî bana gizlice dedi ki : Cebrâil bana her sene Kur’ân’ı arz ediyor, bu yıl ise iki defa arz etti. Öyle sanıyorum ki ecelim gelmiştir.”³² Ebû Hureyre’den gelen rivâyette ise olay O’nun diliyle anlatılmakta ve O da arz edenin Cebrâil olduğunu bildirmekte, arzın her yıl bir kere vefat ettiği sene ise iki kere olduğunu, Hz. Peygamber’in her yıl on gün itikafa girdiğini, arzanın iki defa olduğu yıl ise yirmi gün yaptığını bildirmektedir.³³ İbn-i Abbas aynı hadiseyi tasdik eder tarzda, Hz. Peygamber’in Ramazan ayında diğer zamanlardan çok daha cömert olduğunu, Cebrâil’in Ramazan ayı boyunca her gece O’na geldiğini ve Hz. Peygamber’in Cebrâil’e Kur’ân’ı arz ettiğini bildirmektedir.³⁴ Bu üç rivayet arasındaki tek fark Hz. Fatma ile Ebû Hureyre rivayetinde arz edenin Cebrâil, İbn-i Abbas rivayetinde ise Hz. Peygamber olmasıdır. Bu fark eğer hadisin ravilerinden kaynaklanmıyor ise şöyle olması mümkündür: Cebrail önce Hz. Peygamber’e okuyor (arz), Hz. Peygamber O’nu dinliyor(sema), sonra da Hz. Peygamber Cebrail’e okuyor, Cebrail de O’nu dinliyordu. Bu durumda her biri birer defa okuyor birer defa dinliyordu.

Mekke’nin kısıtlı ve zor şartları , Kur’ân kırâatının da çok fazla gelişmediği bir dönem olsa gerektir. Arza ile ilgili Hz. Fatma’dan gelen rivayette “her sene” ifadesi yer almakla birlikte arzanın Mekke’de başlayıp başlamadığı konusunda bir netlik yoktur. Böyle olunca Kırâat İlmi’nin daha çok Medine ortamında geliştiğini, bunun da Hz. Peygamber ile ashâb arasında engelsiz ilişkinin bir sonucu olduğunu söyleyebiliriz. Mescidin varlığı, mescid yanında suffenin bulunması, ashâbın kendi arasındaki diyalog gibi müspet şartlar, Kırâat İlmi’nin gelişmesini olumlu yönde etkilemiştir.

Güvenilir hadis kaynaklarında geçen bazı hâdiseler, Hicret’ten bir süre sonra Kurân’ı iyi bilen sahabîlerin sayısının bir hayli arttığını göstermektedir. Konuyla ilgili en meşhur rivayet Bi’rîmaüne hâdisesidir. Hadis ve Siyer kaynaklarında Hz. Peygamber’in hem zabt hem de okuyuş güzelliğine sahip olan sahabîleri Kurân hocası olarak muhtelif bölgelere gönderdiğine dair bilgiler vardır. O’nun , Benû Âmir kabilesine Kurân’ı ve İslâm’ı öğretmek üzere gönderip de Bi’rîmaüne kuyusu civarında komplo kurarak öldürülmesi hâdisesinde adı geçen Suffe ehli 70 sahâbî için büyük üzüntü duyması ve bir ay boyunca kâtillere bedduâ etmesi³⁵, hem Hz. Peygamber’in

³² Buhârî , “ Fezâ’ilü’l- Kur’an”,7.

³³ Buhârî , “ Fezâ’ilü’l- Kur’an”,7, “İ’tikâf“, 17.

³⁴ Buhârî , “ Fezâ’ilü’l- Kur’an”,7

³⁵ Buhârî,” Cihâd” 19; Müslim,” Mesâcid”, 54, “ İmâre”, 41.

Kur'ân bilgisine sahip olanlara çok büyük değer verdiğini hem de onların sayılarının bir hayli fazla olduğunu göstermektedir.³⁶

Hız. Peygamber Müslümanları bir yandan Kur'ân'ı öğrenmeye ve okumaya teşvik ederken, öte yandan da öğrenilen Kur'ân'ın unutulmaması konusunda müslümanları uyarmıştır. Ebû Mûsâ el- Eş'ârî'nın anlattığına göre Hız. Peygamber şöyle buyurmuştur: “ Kur'ân'ı muhâfazaya ihtimâm gösterin. Muhammed'in nefsini kudret elinde tutan Zât-ı Zülcelâle kâsem olsun ki, Kur'ân-ı Kerim'in (kişinin ezberinden) kaçması, develerin bağlarından boşanıp kaçmasından daha kolaydır.³⁷ Abdullah İbn-i Ömer'den de benzer bir rivâyet gelmiştir.³⁸

2- Sahâbe Devrinde Kıraat

Adına “cehâlet asrı” denilen bir dönemde İslâm'ı kabul edip Hız. Peygamber'in yanında yer alan ve bu sebeple de “Hız. Peygamber'in arkadaşları “ adını alan insanlar, yeni din içinde hangi grup ve sınıftan, hangi ırk ve bölgeden gelirlere gelsinler birbirlerinden ayrı tutulmamışlar, böylece bu insanlar sevgi ve kardeşlik bağlarıyla yeni bir toplumun temellerini atmışlardır. Geldiği inanç ve yaşadığı toplumun hayat anlayışı düşünülduğünde, yeni durumu eskiye göre ölümle hayat kadar farklı olan sahâbe İslâm'a öylesine sarılmış ki, onun için canını vermekte asla tereddüt etmemiştir. Bu inanç ve değişimin kaynağı, şüphesiz ki Kur'ân ve onun tebliğcisi olan Hız. Peygamber'dir. Kur'ân ile hayatlarına yeni bir ivme kazandıran Müslümanlar, ona sımsıkı sarılmışlar ve onu hayatlarının en ayrılmaz parçası haline getirmişlerdir. İslâm Tarihi ve Hadis kaynaklarında, bununla ilgili yüzlerce olay ve rivayet yer almaktadır. Sahâbenin Mekke döneminin zor şartları altında yazılı Kur'ân metinlerini, birbiri arasında nasıl dolaştırdığını İslâm Tarihi kaynaklarında görmek mümkündür. Kur'ân okumak ve Hız. Peygamber'in sohbetinde bulunmak isteyen sahâbe farklı yollar kullanarak Dâru'l- Erkâm'a gelir ve orada, yakın zamanda inen âyetleri öğrenirlerdi. Erkâm'ın evi, Hız. Ömer'in Müslümanlığına kadar bu işlevini sürdürmüştür.³⁹ İlerleyen zamanlarda ve özellikle Hicret'ten sonra kolaylaşan şartlar ve yeni imkanlar sayesinde sahâbenin Kur'ân ile iç içeliği daha da artmıştır.

Kurân, şüphesiz sahâbe için sadece okunan bir kitap değildir. Onların, on âyeti öğrendikten sonra itikâdî ve amelî olarak onları hayata geçirmedikten sonra diğer on âyete

³⁶ Olayın cereyan şekli ve ayrıntısı için bk. Ahmet Önkâl “Bi'rîmaüne”, DİA, İstanbul 1992,VI/ 195-196.

³⁷ Buhârî , “ Fezâ'ilü'l- Kur'an”,23; Müslim,” Salâtü'l-Müsafirîn”, 231.

³⁸ Buhârî , “ Fezâ'ilü'l- Kur'an”,23; Müslim,” Salâtü'l-Müsafirîn”, 226; Muvatta', “Kur'ân” ,4; Nesâî, “İftitâh”, 37.

³⁹ Muhammet Hamidullah, İslâm Peygamberi (ter. Salih Tuğ)I-II,Ankara 2003, I/ 97- 99.

geçmediği bilinir. Bu konuda kendi içinde yeknesak olmayan sahâbe farklı durumlara göre farklı davranabilmişlerdir. Mesela sahâbeden bazıları kısa zaman içerisinde çok fazla Kur'ân okumakla şöhret yapmıştır. Rivâyete göre Amr b. El-As oğlu Abdullah'ı itibarlı bir ailenin kızıyla evlendirmişti. Ancak Abdullah ibâdet ve Kur'ân okumaya düşkünlüğü sebebiyle eşinin yanına uğramamakta, onu iyiden iyiye ihmâl etmekteydi. Bu durum, Hz. Peygamber'e bildirilince Abdullah'ı yanına çağırdı ve ondan orucunu ve kırâatını azaltmasını talep etti. Her ikisinin de azaltılmasına fazla gönüllü olmayan Abdullah'ın aşırı talebi üzerine sonunda bir gün tutma bir gün yeme anlamına gelen Savm-ı Davut ve her yedi günde bir defa hatim yapılması üzerinde anlaşıldı. Hz. Peygamber'in onu "O halde her yedi günde bir hatim oku ve bunun üzerine bir şey ekleme!"⁴⁰ şeklinde uyarması, Abdullah'ın Kurân konusunda ne kadar istekli olduğunu göstermektedir.

Hz. Peygamber'in vefatı, Kur'ân'ın indirilişinin tamamlandığının da bir göstergesiydi. O'nun sağlığında Kur'ân'ı yaşamaya daha fazla önem verip de ezberleme konusunda hırs göstermeyen bazı sahâbe, Hz. Peygamberin vefatıyla Kurân hıfzına daha fazla eğildi. Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'in vefatından sonra yemin ederek Kur'ân'ı bir araya getirmeden evden çıkmayacağını söylemesi de bu hususu açıkça destekler mahiyettedir. Bugün bile bazı kimselerin sıfırdan başlayarak 6-7 ay gibi bir sürede Kur'ân'ı ezberlediği düşünülürse; Kur'ân'ın nüzûlunu yaşayan, Kur'ân'ın indiği Arapçayı bilen ve konuşan sahâbenin eksiklerini tamamlayarak hıfzlarını 3-5 ay içerisinde ikmâl etmeleri yadırganmamalıdır. Hadis kaynaklarında "Kurânı Hz. Peygamberin sağlığında ezberledi." Denilenlerin sayısındaki azlık sınırlayıcı ve kısıtlayıcı tarzda algılanmamalıdır. Bu rivâyetler⁴¹, "Bunlar, Hz. Peygamberin sağlığında Kurânı ezberleyenlerdir." anlamındadır. Nitekim tek bir Hadis içerisinde toplu olarak sayıları beşi geçmezken hadisler birleştirildiğinde kâriilerin sayısı onu aşmaktadır. Oryantalistlerin Yemâme savaşındaki bu sayıyı abartılı bulmaları, bu hususu tam olarak anlamamış olmalarından kaynaklanmış olsa gerektir. İslâm toplumunda hâfızların ve Kurân bilginlerinin sayısının çokluğuna, hicretin ilk elli yılı içerisinde Kıraat İlmi'nin aldığı mesafe de delâlet etmektedir. Bu dönemde yüzlerce kırâat bilgini yetişmiş, her biri bir bölgede Kur'ân eğitimi vermişlerdir. İbn-i Kesir gibi tâbiûndan olduğu halde Mekke'de sahâbeye imamlık yapan birinin kırâatının yadırganmaması ve hatalı bulunmaması Kıraat İlmi'nin tâbiûn nesline de sağlam bir şekilde intikal ettiğini göstermektedir. Nitekim, İbn-i Mesut Kûfe'de, Ebû Musa

⁴⁰ Buhârî, "Fezâilül-Kurân", 34

⁴¹ Buhârî "Fezailül- Kurân", 8; Tirmizî, "Menâkib", Menâkibu Muaz ve zeyd ve Übey b. Ka'b ve Ebî Ubeyde (hadis no:3796).

el-Eşarî Basra'da, Ebu'd-Derdâ Şam'da geniş gruplara kırâat dersi vermiştir.⁴² Hadis ve tarih kaynaklarında sahâbeden kırâat ilminde şöhret kazanan çok sayıda insanın adı verilmektedir. İçinde Dört Halife, Talha, Ubâde b.es-Sâmit, Hz.Ayşe, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Ümmü Seleme, Ebu'd-Derdâ'nın da bulunduğu bu liste oldukça uzundur.⁴³

a)Hz. Ebû Bekir'in Kur'ân'ı Cem'i

Kur'ân-ı Kerim'in iki kapak arasına alınarak "Mushaf" ismini alması, Hz. Peygamber'in en yakın arkadaşı ve ilk halife ünvanını alan Hz. Ebû Bekir'e nasip olur. Buhârî'de geçen bir rivâyette anlatıldığı üzere Hz. Ömer ile Hz.Ebû Bekir arasında geçen konuşmada, Ebû Bekir başlangıçta Kurân'ın iki kapak arasına alınmasına, Hz.Peygamber'in yapmadığı bir işi nasıl yapacağını ileri sürerek karşı çıkmış, kısa zaman sonra da bu iş aklına yatmıştır.

Kur'ân'ın toplanması ile ilgili, Buhârî'de geçen rivâyet, konunun önemini ortaya koymaktadır. Hadiste geçen bazı ifadelerden konunun çok objektif olarak ele alındığını anlamak mümkündür. Gelen rivayetlere göre, Hz. Ömer,Hz. Ebû Bekir ve Zeyd b. Sâbit'ten her birinin kendi görüşünü ortaya koyarken "İleride bu husus nasıl değerlendirilir acaba! Konuşmamızı ona göre mi ayarlasak!" gibi bir yapmacıklık içerisinde olmadıkları, nasıl hissediyorlarsa öyle konuştukları anlaşılmaktadır.Sahâbenin önde gelenleri İslâm'ın bilgi üzerine oturduğunu, bilginin en temel kaynağının da Kur'ân olduğunu bilirlerdi.. Dinin ve bilginin kaynağı olan Kur'ân ise, o vakit daha çok insanların hafızalarında bulunuyordu. Genele kıyas edildiğinde yazı, ezberin yerini tutacak durumda değildi. Kur'ân'ı ezberlerinde bulunduranlar ise, açılan yeni cephelere ve fethedilen bölgelere gidiyorlardı. Bu ise onların sayısının sürekli azalması anlamına geliyordu. Yemâme savaşında şehit olan hâfızlar, belki de bardağı taşıran son damla olur. Yemâme savaşındaki kayıplar üzerine Hz. Ömer telaşlanır ve Kur'ân'ın toplanması (cem'i) fikrini Halife Ebu Bekir'e açar. Ebû Bekir, başlangıçta Hz. Peygamber tarafından yapılmayan bir işin kendisi tarafından nasıl yapılabileceğini söylese de, sonradan kalbi mutmain olur ve Kur'ân'ı bir araya getirme işi aklına yatar. Hz. Ebû Bekir ilk isim olarak Zeyd b. Sâbit'i düşünür ve yanına çağırarak durumu kendisine anlatır ve biraz tereddütten sonra onu bu işi yapma konusunda ikna eder.⁴⁴ Zeyd konunun ağırlığının farkında olduğunu anlatmak için, bir dağı sırtında taşımanın bu işten daha hafif geleceğini söyler. Zeyd'in toplama işini kabul etmesi

⁴² Kevserî, Muhammed Zâhid; Makalât, Kahire- 1388, s.14-15

⁴³ Ayrıntısı için bkz. Tetik, Necati; Başlangıçtan 9. Hicrî Asra Kadar Kırâat İlminin Ta'limi, İşaret Yayınları,İstanbul 1990, s.43-49.

⁴⁴ Buhârî,"Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 3,4, "Tefsir", 9/20, "Ahkâm,37; Tirmizî, "Tefsir", Tevbe 10/16 (hadis no:3102).

ve ekibin kurulması ile ortaya bazı usüller konulur ve bunlara göre Kur'ân'ın toplanması çalışmasına başlanır. Konu ashâba mescitte duyurulur, çeşitli bölgelerdeki ashâba haber gönderilir, yanlarında yazılı Kur'ân nüshâları ve parçaları olanların iki şahitle birlikte bunu heyete getirmeleri istenir. Bunun üzerine ashâb yazılı metinleri ve şahitleriyle Kur'ân âyetlerini heyete getirir, Zeyd ve heyet üyeleri de son arzayı dikkate alarak bunları kontrol eder ve yazar. Kur'ân'dan olmadığı halde öyle zannedilen ifadeler alınmaz. Tevbe Sûresi'nin son iki âyeti(9/128-129), bir başka rivâyete göre ise Ahzâb Sûresi'nin23. âyeti sadece Huzeyme b. Sâbit el- Ensârî'nin yanında bulunur⁴⁵ ve Hz. Peygamber'in onun şahitliğini iki kişinin şahitliğine denk tutması⁴⁶ sebebiyle istisnâ olarak tek şahitle kabul edilir.⁴⁷ Böylece Kur'ân, yazılı malzeme ve ezber yardımıyla hiç eksiksiz olarak toplanır ve son arzadaki âyet tertibine riâyet edilerek, sûre tertibine ise riâyet edilmeksizin sadece düzgün bir biçimde yazılarak Halife Ebu Bekir'e teslim edilir..Bu yazımda yedi harf ruhsatı sebebiyle esnek davranıldığından metin Kureyş Lehçesi dışında okuyuşlara da müsait durumda idi. Çünkü bu faaliyetin temel hedefi Kur'ân metnini korumak ve ileride oluşabilecek ihtilafların önüne geçmektir.İki kapak arasındaki bu derlemeye Mushâf adı verilir ve bu Mushâf Hz. Ebû Bekir'den sonra Hz. Ömer'e, O'nun vefâtı ile de kızı ve aynı zamanda Hz. Peygamber'in eşi olan Hz. Hafsa'ya intikal eder. Hz. Osman, Kur'ân'ı teksir edeceği vakit bu nüshayı geri iade etmek şartıyla Hafsa'dan alır, işi bitince de geri iade eder. Bir rivâyette, Emevî Halifesi Mervan b. Hakem, Hz. Hafsa'dan Mushâf'ı ister, eline geçince de ileride bir sıkıntı çıkmaması ve Hz. Osman Mushaf'ları ile karıştırılmaması için bunu yaktırdığı nakledilir..⁴⁸

Hz. Ebû Bekir'in emriyle bir araya gelen heyet tarafından cem' edilen Kur'ân, başta Hz. Ömer, Hz.Ali olmak üzere bütün sahâbeler tarafından kabul görmüştür.⁴⁹ Zira yapılan çalışma, herkesin gözü önünde ve uzun bir zaman dilimi içinde olmuştur. Şiâ içerisinde, Hz. Ebû Bekir Mushaf'ının eksik olduğu yönünde görüş bildirenler olmakla birlikte, mutedil Şif kolları, Zeyd b. Sabit başkanlığında cem' edilen Kur'ân'ın Hz. Peygamber'e inen Kur'ân'ın aynısı olduğunu kabul etmektedirler.⁵⁰ Hz. Ali'nin, Peygamberimizin vefatından sonra evinden çıkmayarak Kur'ân'ı şahsi gayreti ile cem' etmesi farklı yorumlanmaya sebep olsa da O, ufak tefek farklı

⁴⁵ Buhârî, "Tefsir", 33/3, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân",3, "Menâkıb", 3; Tirmizî, "Tefsir", Tevbe10/17 (hadis no:3103)

⁴⁶ Buhârî,"Tefsir", 33/3; İbn-i-i Ebu Davud, Kitâbu'l-Mesâhif (nşr. Muhibbuddin Abdüssübhan Vâiz), I-II,Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut -2002, I/220.

⁴⁷ Buhârî, "Ahkâm", 37.

⁴⁸ Buhârî," Fezâ'ilü'l-Kur'ân",3,4"Tevbe", 20; İbn-i-i Ebu Davud, a.g.e.,I,165-169.

⁴⁹ Ebû Abdullah es-Sayrafi, Nüketü'l-İntisar li Nakli'l-Kur'ân (nşr. Muhammed Zağlul Selam), Münşעתü'l-Maarif, el-İskenderiye,ts., s.355-357.

⁵⁰ Muhammed Hüseyin Tabatabâi, İslam'da Kur'ân,(trc. Ahmet Erdinç), İstanbul 1988, s.31-38; Şia'da ve Sünnî Kaynaklarda Kur'ân Tarihi, Ekin Yayınları, İstanbul 1996, s.55-71, 221-228.

görüşlerin aksine Ebû Bekir'in Kur'ân'ı cem' etmesini takdir etmiştir.⁵¹ O'nun, şahsî olarak Kur'ân'ı cem' etmesi, zaten böylesi bir işin gerekliliğine inandığını gösterir. Ayrıca, Hz. Ali'nin cem' ettiği Kur'ân'da önemli farklılıklar olsaydı bunu hem o zaman ifade ederdi hem de hilâfeti döneminde ortaya çıkarır ve yaygınlaştırırdı. Hz. Ali'nin bu durumu gizlemiş olduğunu farzetmek ise kişiliği ve medenî cesâreti düşünüldüğünde ona yapılabilecek en büyük iftiradır. Zaten bizlere, gerek hadisçilerden gerekse Şia kaynaklarından bu konuda herhangi bir bilgi ulaşmamıştır. Kitabu'l-Mesâhif'te ise, farklı bir bilgi olarak o dönemde cem' etme denildiğinde Kur'ân'ı hıfzetenin anlaşıldığı, "ecmea'l-Kur'ân" demenin "etemme hifza'l-Kur'ân" demek olduğu bilgisi yer almaktadır.⁵² Bu bilgi bize, Hz. Ali'nin Kur'ân'ı kağıt üzerinde yazı ile cem' etmediğini aksine hıfzını ikmal ettiğini hatırlatmaktadır. Öte yandan Hz. Peygamber'in sağlığında inen Kur'ân âyetlerinin tamamını ezberleme konusunda hırs göstermeyen sahâbenin onun vefatından sonra bu işe büyük önem verdiği nakledilmektedir.⁵³

b) Hz. Osman Döneminde Kur'ân'ın İstinsâhı ve Çoğaltılması

Hz.Ebû Bekir'in girişimi, Kur'ân hakkında ileride ortaya çıkması muhtemel önemli bir ihtilafı ve bir bakıma fitneyi bertaraf ettiği için, her türlü takdirin üstünde görülür. Bununla birlikte, Kur'ân'ın bir kitap haline gelmesi, ümmet arasındaki okuyuş farklılıklarını ve buna dayalı olarak ortaya çıkan tartışmaları tamamıyla ortadan kaldıramamıştır. Toplanan Mushaf, sırasıyla Ebû Bekir, Ömer, Hafsa'nın yanında kalmış, topluma intikal etmemiş ve insanlar bu Mushaf etrafında toplanamamıştır. Hz.Ebû Bekir'den sonra Halife olan Ömer (634-644) ve ardından Osman (644-656) zamanında fetihler daha da artmış ve Arabistan ile birlikte Irak, İran, Kafkasların bir kısmı, Şam ve Mısır da İslam topraklarına katılmıştı. Bu bölgelerde bulunan sahâbîler yeni Müslüman olanlara, Kur'ân'ı şahsî nüshalarından veya ezbere dayalı okuyuşlarından öğretiyorlardı. Yedi Harf ruhsatı gereği şahsî nüshalarda ve okuyuşlarda bulunan bazı küçük farklılıklar ve bunların nedenleri yeni Müslüman olanlar tarafından tam olarak anlaşılamiyor, Kur'ân'a verilen büyük değer sebebiyle de önemli ihtilaflar olarak

⁵¹ İbn-i Ebû Şeybe, el-Kitabu'l-Musannef fi'l- Ehâdis ve'l-Asâr (nşr. Kemal Yusuf Hût),I-VII, Dâru't-Tâc, Beyrut 1989,VI/148;İbn-i-i Ebû Davud,A.g.e.,I,169-170; Ebû Şâme el- Makdisî, el-Mürşidü'l-Veciz ilâ Ulûmin Tete'allaku bi'l- Kitâbi'l-Aziz (nşr. Tayyar Altıkulaç),TDV Yayınları, Ankara 1986,2. bsk., s.54; Zerkeşî,Bedreddin Muhammed b. Abdullah; el-Burhan fi Ulûmi'l-Kur'ân(nşr. Yusuf Abdurahman Mar'aşlı v. Dğr.),I-IV,Dâru'l-Ma'rife, Beyrut,1415-1994, I/333; Suyûtî, Ebu'l-Fazl Celaledin Abdurraman b. Ebû Bekr;el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'ân (nşr. Mustafa dib Buga) I-II, Dâru İbn-i-i Kesir, Dımaşk-1987,I/189.

⁵² İbn-i Ebû Davud, a.g.e., I, 170.

⁵³ Kur'ân'ın cem'iyle ilgili geniş bir özet için bk. Maşalı,Mehmet Emin; Resmü'l-Mushaf ve Tarihsel Değeri(doktora tezi,2003),Uludağ Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.28-40.

görülyordu.⁵⁴ Müslümanlar arasındaki ihtilafı en net olarak ortaya koyan rivâyet, İbn-i Şihâb ez-Zührî- Enes b. Mâlik yoluyla gelmektedir. Bu ve benzeri rivâyetlerde Irak ve Şamlılarla birlikte h.25 (m.646) yılında Azerbaycan ve Ermenistan seferlerine katılan ve ashâb arasındaki kırâat ihtilaflarına şahit olan Irak ve Şamlıların komutanı olan Huzeyfe İbn-iü'l-Yemân'ın, Halife Hz. Osman'a gelerek şöyle dediği nakledilir: “Ey Emirü'l-mü'minin! Kitap hakkında Yahudiler ve Hıristiyanlar gibi ihtilafa düşmeden, bu ümmetin imdadına yetiş!”⁵⁵ Aslında Huzeyfe'nin ortaya koyduğu şikâyetin benzerleri Hz. Osman'a daha önce de gelmekteydi.⁵⁶ Kendisi de bir Kur'ân kârisi olarak meseleye vâkıftı ve toplumda gelişen olayların farkındaydı. Huzeyfe, Ebû Mûsâ el-Eş'arî ile Abdullah b. Mes'ud arasında bile bazı okuyuş ihtilafları görmüş ve onların aralarında bir süre tartıştıklarını nakletmiştir.⁵⁷ Bu talepler ve şikâyetler üzerine Hz. Osman harekete geçti ve Hz. Hafsa'ya birisini yollayarak elindeki Hz. Ebû Bekir Mushâf'ını vermesini ve çoğaltma işinden sonra kendisine Mushâf'ı geri iade edeceğini bildirdi. Hz. Hafsa'dan gelen Mushâf, Zeyd b. Sâbit başkanlığında Abdullah b. Zübeyr , Said b.Âs ve Abdullah b. Hâris b. Hişam'dan oluşan heyete teslim edildi. Bu heyetin sayısı hakkında farklı bilgiler bulunmaktadır. Sayıyı 12'ye kadar çıkarırlar vardır.⁵⁸ Hz. Osman'ın heyete verdiği en önemli direktif, Kur'ân'ın herhangi bir ihtilaf durumunda Kureyş Lehçesine göre yazılmasıydı. Halife, heyetin başkanı olan Zeyd Medineli olduğu için diğer üyelerin gerekirse onun hilafına davranarak Mushâfları Kureyş Lehçesine göre yazmalarını emretmişti.⁵⁹ Nitekim “tâbût” kelimesi kapalı te “ت” ile değil Kureyşlilerin yazdığı şekilde açık şekilde “ت” ile yazılmıştır.⁶⁰ Hz. Osman bu konudaki ısrarını, Kur'ân'ın Kureyş lehçesine göre nazil olmuş olmasına dayandırmaktaydı. Rivâyetlerden, Hz. Osman'ın sahâbe ile görüşerek onların fikirlerini aldığı ve bunun sonucunda okuma ve imla ettirme işini Said b. Âs'a, yazma işini ise Zeyd b. Sâbit'e havale ettiği anlaşılmaktadır. Zira Sâid b. Âs ashâbın en fasih konuşanlarından ve lehçesi Hz. Peygamber'e benzemekteydi. Zeyd b. Sâbit ise, Hz. Peygamber'in vahiy katibi olmakla birlikte yazısı da güzeldi.⁶¹

⁵⁴ Mekki b. Ebû Talip el-Kaysî, el-İbâne 'an Me'âni'l-Kırâ'ât (nşr. Muhyiddin Ramazan), Dâru'l-Me'mun li't-Türâs, Dimaşk-1379/1979,s.48-49; Ebû Amr ed-Dânî, el- Mukni' fi Ma'rifeti Mersûmi Mesâhifi Ehli'l-Emsâr (nşr. Muhammed Ahmet Dehman), Matbaatü't-Terakki, Dimaşk 1940, s.14-15,17-19,124.

⁵⁵ Buhârî, “Fezâ'ilü'l-Kur'ân”, 3; Tirmizî, “Tefsir”, Tevbe 10/17 (hadis no:3103) ; Dânî, el-Mukni', s.4.

⁵⁶ İbn-i-i Ebû Davud, Kitâbu'l-Mesâhif, I/203-204; Dânî, el-Mukni',s.7; Suyûtî, el-İtkân,I/187-188; Ersöz, İsmet;Kur'ân Tarihi,Ravza Yayınları, İstanbul 1996,s.111-112.

⁵⁷ İbn-i Ebû Davud, Kitabu'l-Mesâhif, I/180-181,240.

⁵⁸ İbn-i Ebû Davud, Kitâbu'l-Mesâhif, I/239.

⁵⁹ Buhârî,“Feza'ilü'l-Kur'ân”,2.

⁶⁰ Tirmizî, “Tefsir”,Tevbe 9/17(hadis no:3103); İbn-i-i Ebû Davud, Kitâbu'l-Mesâhif, I/199; Dânî, el-Mukni',s. 4.

⁶¹ Ebû Şâme, el-Mürşidü'l-Veciz, s.59,65; İbn-i Ebû Dâvud, Kitâbu'l-Mesâhif, I/209-210.

Hz. Osman tarafından Zeyd b. Sâbit başkanlığında oluşturulan heyet, uzun bir süre çalışarak Kur'ân'ı, Hz. Peygamber'in ömrünün sonlarına doğru okuduğu Fâtiha, Bakara, Âl-i İmrân, Nisâ, Mâide.....İhlâs, Felak, Nâs sıralamasına göre 114 sûre olarak tertip etti ve Ebû Bekir Mushâfi'ndeki âyet dizilişine göre yazdı. Bu şekilde yazılan yedi tane Kur'ân nüshasından birisi Medine'de bırakılır, diğerleri Mekke, Kûfe, Basra, Şam, Yemen ve Bahreyn'e⁶² birer rehber kâri/mukri ile birlikte gönderilir. Çoğaltılan nüshalar, parşömen üzerine siyah mürekkep ile yazılmıştı ve nokta, hareke, süs, sûre adı, cüz işareti gibi hârici şeyler taşıymıyordu. Kıraât âlimlerinden Zeyd b. Sâbit Medine'de kaldı. Abdullah b. es-Sâib Mekke'ye, Muğire b. Ebû Şihâb Şam'a, Ebû Abdurrahman es-Sülemî Kûfe'ye ve Âmir b. Abdulkays Basra'ya tayin edildi.⁶³ Hz. Osman, istinsah işi tamamlanıp ümmetin onayı alındıktan ve yapılan çalışma üzerine icmâ vâki olduktan sonra ashâbın ve diğer Müslümanların ellerinde bulunan şahsî Kur'ân nüshalarının toplanmasını ve yakılmasını emrettiği nakledilir.⁶⁴ O'nun maksadının, özenle derlenmeyen ve yazılmayan şahsî nüshalarda bulunan bazı hatalar, eksiklik ve fazlalıklar Kur'ân'ın aslındanmış gibi zannedilip ileride Müslümanlar arasında bir ihtilaf çıkmasını engellemek olduğu söylenebilir. Zaten Kur'ân bu maksatla toplanmış ve bu maksatla çoğaltılmıştı. Yoksa onun ileride kendi aleyhine olarak yorumlanabilecek delilleri bertaraf etmek gibi bir hedefi yoktu. Öyle olmuş olsaydı, o Kur'ân'ın çoğaltılması işini herkesin bilgisi dışında bir gizlilik içinde yapardı. Ancak rivâyetler, beş yıl kadar süren çalışma esasında böyle bir durumun olmadığını açıkça ortaya koymaktadır.⁶⁵

3-Kırâatların Gelişmesi

Müslümanların üzerinde icma ettiği Hz. Osman'ın istinsah ettirdiği kitaplar, çok kısa zaman içerisinde bütün İslam coğrafyasına yayılmış, Ebu'l- Esed ed-Düvelî (69/688) tarafından noktalama işaretlerinin yapılmasıyla da her kesim tarafından okunur olmuştur. Bunun sonucunda, öncelikle Mushafların gönderildiği şehirler olmak üzere yavaş yavaş Kırâat İlmi merkezleri doğmuştur. Kırâat alanında yapılan çalışmaların, hicrî 70 ve 80'li yıllara kadar gitmesi⁶⁶ ve büyük kıraât âlimlerinin çoğunun tâbiûndan olması bu ilmin kısa zamanda aldığı

⁶² İbn-i Ebû Davud, a.g.e., I/239.

⁶³ Mûsâ Carullah, Târihu'l-Kur'ân ve'l-Mesâhif, el-Matbaatu'l-İslâmiyye, Petersburg 1323/1934, s.29; Zerkânî, Menâhilü'l-İrfân, I/330; Ersöz, İsmet, a.g.e., s.126-128.

⁶⁴ İbn-i Ebû Dâvud, a.g.e., I/239.

⁶⁵ Hz. Osman'ın Kur'ân'ı yazdırıp çoğaltması ile ilgili geniş bilgi için bk. Maşalı, a.g.e., s. 40-61.

⁶⁶ Sezgin, Fuad; Tarihu't-Türâsi'l-Arabî (trc. Fehmi Ebu'l-Fadl) I-X, Kahire 1971, I/145-172; İbn-i Atıyye el-Endelûsî, Mukaddimetü Tefsiri İbn-i Atıyye: Mukaddimetan fi Ulûmi'l-Kur'ân (nşr. Arthur

mesafeyi göstermesi açısından önemlidir. İlk üç asır içerisinde daha çok Mekke, Medine, Kûfe, Basra, ve Şam gibi şehirlerde yoğunlaşan kıraât çalışmaları, o vakitten sonra yapılan fetihler ve yürütülen İslamlaştırma faaliyetlerine paralel olarak Mısır, Kuzey Afrika, Endülüs, İran, Anadolu ve Orta Asya'ya kadar yayılmıştır. Kıraât rivayetlerini almak isteyenlerin, bu geniş coğrafyayı dolaştığına dair rivayetler meşhurdur. Adı geçen merkezlerde bulunan kıraât âlimleri gerek kelimelerde, gerekse med, kasr, imâle, tahfif, idgam gibi telaffuz keyfiyetlerinde kendi şahsî tercihlerini ortaya koyarak bu tercihlerini öğretmeye başlamışlardır. Sahîh kıraâtın şartlarını taşıyan, rivayet ve okuyuşlar arasında tercihleri bulunan âlimlerin sayısı önceleri bir hayli çok idi. Zamanla insanlar hem ilmî durumları hem de yaşayışlarıyla tebarüz eden belli başlı âlimlerin etrafında toplanmış ve böylelikle ilk dönem kıraât âlimleri ortaya çıkmıştır.⁶⁷ Hadis İlmi'nde olduğu gibi Kıraât İlmi'ne merak salanlar ve farklı okuyuşları almak isteyenler de; hem rivayet senedi en sağlam olanları, hem de edâ ve ifade keyfiyeti bakımından güzel okuyucuları arıyorlardı. Özellikle Hz. Osman'ın Kur'ân'ı teksir ettirip yazılan Mushafları çeşitli beldelere göndermesinden önce Yedi Harf ruhsatı ve başka sebeplerden dolayı çok fazla sayıda okuyuş toplum gündemine girmişti. Bu durum, Mushaflar⁶⁸ iyice yaygınlaşıp eski etkiyi ortadan kaldırmaya kadar devam etmiştir. Kıraât İlmi'ne ilgi duyanların, konuya vâkıf olmasıyla da artık bazı kıraât âlimleri etrafında kümelenmeler meydana gelmiştir. İbnü'l-Cezerî(ö.833/1429), tâbiûndan olup Kur'ân kıraâtı konusunda mâhir olanları uzun bir liste halinde vermektedir ki bunlardan ilk grubun sayısı 45, ikinci grubun sayısı ise 21'dir. İbnü'l-Cezerî'nin(ö.833/1429) belirttiğine göre bunlardan sonra sayı birden artmış ve artık iyi ile kötü, doğru ile yanlış birbirine karışmıştır. Bunun sonucunda da kıraât konusundaki ihtilaflar artmıştır. Bazı âlimlerin ortaya çıkıp konuya el atması ile tehlike bertaraf edilmiş ve kıraâtların tasnifi yapılmıştır. Bu tasnifte Kıraât İlmi'nde mahâretini ortaya koyanlar ve dindarlığı ile de kendisini kabul ettirenler yerlerini almışlardır. Bu vasıflara sahip olmayanlar ise doğal olarak elenmişlerdir.

Kıraât İlmi'ne dair yazılan ilk eserlere, yapılan rivayet ve kıraât talimi çalışmalarına bakıldığında kendi içerisinde tutarlılığı olan kıraâtların sayısının otuzu aştığı görülmektedir. Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellam (ö.224/838) yazdığı Kitâbu'l-Kıraât adlı kitapta⁶⁹ içinde yedi meşhur kıraâtın da bulunduğu otuz iki kıraata yer verirken; Ebû İshak İsmail b. İshak el- Cehdami

Jeffery), Mektebetü'l- Hânci, Kahire 1954, s.275; Benna, İthâfu Fudalâ'i'l-Beşer (nşr. Şaban Muhammed İsmail), Nâşirin Girişi,I/34

⁶⁷ Ebu'l-Hasan Alemüddin Ali b. Muhammed es-Sehâvî, Cemâlu'l-Kurra' ve Kemâlû'l-İkra (nşr. Abdulkarim Zübeydi),I-II ,Beirut 1993/1413, II/428

⁶⁸ İbnü'l-Cezerî, en-Neşr fi'l-Kıraâtî'l-Aşr, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye,I-II, Beirut 2002,I/14-15.

⁶⁹ İbn-i Mücahid, Kitabu's-Seb'a fi'l-Kıraât (nşr. Şevkî Dayf), Dâru'l-Maârif, Kahire 1972, s.11-15; İbnü'n-Nedim, el-Fihrist, s.38

(ö.282/896)⁷⁰ ve İbn-i Cerir et-Taberî(ö.310/922) çalışmalarında yirmi kırâatı toplamışlardır. Kırâat İlmî'nin tedvini ve geleceğe aktarılmasında İbn-i Mücahid (ö.324/936) bir dönüm noktası olmuştur. O, “Kitâbu's-Seb'a fi'l-Kırâât” adlı eseriyle Müslümanlar nezdinde çok kabul gören kırâatları yedi olarak kayda geçirmiştir.⁷¹ Halbuki İbn-i Mücahid'e(324/936) kadar kırâatların sayısı konusunda belli bir tercih ve sınırlamaya gidilmeyip, kırâatın sıhhati için ileri sürülen üç temel şartı taşıyanlar sahih olarak kabul edilmiştir.⁷² İbn-i Mücahid'in(ö.324/936) tasnifine göre, Medine 'de Nâfî', Mekke'de İbn-i Kesir, Kûfe'de Âsım, Hamza b. Habib ve Kisâî, Basra'da Ebû Amr ve Şam'da İbn-i Âmir beş merkezde bulunan yedi kırâat imamıdır. Bu tasnif İbn-i Mücahid'in(ö.324/936) muasırları ve sonrakiler tarafından oldukça beğenilmiş ve kırâat eğitimi, bu tasnif esas alınarak yürütülmüştür. Ancak sıhhat şartını taşıyan her kırâat geçerli olduğundan, zaman zaman bu sayıyı aşan tasnifler de yapılmıştır. Meselâ İbn-i Mücahid'den(ö.324/936) sonra gelen İbn-i Galbûn (ö.399/1009) sekiz kırâata yer verdiği et-Tezkire fi'l-kırâati's-semân adlı eserinde sekizinci kıraat imamı olarak Ya'kûb b. el-Hadramî'yi saymıştır. Ebû Ca'fer el-Kârî, Ya'kûb el-Hadramî ve Halef b. Hişâm'ın listeye eklenmesiyle oluşan Aşere tarîkinin tarihi de seb'a kadar eskidir. Ne var ki, ilk defa İbn-i Mihran en-Nîsâbü'rî'nin (ö.381/992) ortaya koyduğu, el-Enderâbî, el-Begavî (ö.516/1122) ve Ebu'l-'Alâ el-Hemedânî'nin de benimsediği bu tasnif kırâat eğitiminde kabul görmüştür.⁷³

4- Kırâat Farklılıklarının Meydana Gelişi Ve Gelişmesi

a)Yedi Harf Meselesi (Ahrufu's-Seb'a)⁷⁴

Kur'ân'ın Yedi Harf üzere indirildiğini belirten rivâyetlerden,⁷⁵ Hz. Peygamber döneminde; Kur'ân-ı Kerim'in bazı âyetlerinin farklı şekillerde okunduğunu ve bu farklı okuyuşların, bizzat onun öğretim ve talimatıyla olduğunu görmekteyiz.⁷⁶ Ancak konuyla ilgili dikkat çeken konu, yedi harfin ne demek olduğunun, Hz. Peygamber tarafından açıklanmamış

⁷⁰ Tatlî, Ali; “Cehdami”,DİA, İstanbul 1993, VII,225

⁷¹ Mekkî b. Ebî Talib, el-İbâne, s.64;

⁷² Mekkî, el-İbâne, s.26-31; el-Mürşidü'l-Veciz, s.156-157,160.

⁷³ Kıraat ilminin tedvini ile ilgili bk. Mekkî b. Ebû Tâlib, el-İbâne, s.63; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, I/14-15; Zerkânî, Menâhilü'l-İrfân,I/ 336-340; Çetin,Abdurrahman; Kur'ân İlimleri ve Kur'ân-ı Kerim Tarihi, Dergah Yayınları,İstanbul 1982, s.163-165.

⁷⁴ Yedi Harf konusuyla ilgili geniş bilgi için bk. Çetin, Abdurrahman;”Kurân-ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf” İslamî Araştırmalar Dergisi, c.1, sayı:2, s.309-317, Bursa-1987.

⁷⁵ Buharî, “Feza'ilü'l-Kur'ân”, 5; Müslim, Salâtü'l-Müsâfirîn,270; Ebû Dâvud, Vitr, 22; Tirmizî, Kırâat,11;Nesâî, İftitâh, 37. Abdurrahman Çetin yaptığı çalışmada; Yedi Harf ile ilgili, tekrarlananlar hariç olmak üzere 60 tane hadis tesbit etmiştir.(Çetin, Abdurrahman; Kur'ân-ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf, s. 309-317.

⁷⁶ Ebû Şâme, el-Mürşidü'l-Veciz, s.166.

olması veya açıklanmaya ihtiyaç duyulmamasıdır.⁷⁷ Hadis kaynaklarında nakledilen rivayetlerin hiç birinde sahâbenin Hz. Peygamber'e bu konuda bir soru sorduğuna rastlanmamaktadır.

Yedi Harf konusunun doğru anlaşılabilmesi için hadislerde geçen "harf", "bir harf", "iki harf", "üç harf", ve "yedi harf" tabirleri üzerinde durmamız gerekmektedir. Rivâyetlerden anlaşıldığına göre, Cebrail'in başlangıçta Kur'ân'ı Hz. Peygamber'e bir harf üzere öğrettiği⁷⁸ ve bu şekilde okunmasını istediğini görmekteyiz. Sonra arttırılıp iki harf yapılmış, üçe çıkmış ve ardından da yedi olmuştur. Neden üçte durulmadığı veya sekiz olmadığı konusunda kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Demek ki bu yedi harfın bir anlamı olmalıdır. Şu kadar var ki kaynaklardaki kırka yakın görüş konuyu açıklık getirmekten ziyade, konuyu daha da girift hale getirmektedir. Bu görüşlerden bir kısmı üzerinde durmaya değer görünmemektedir. Bir kısmı ise, kayda değer birtakım bilgiler ihtiva etmektedir. Bu görüşlerden biri hadislerdeki yedi harfle kastedilenin Arap kabilelerinin dili ve lehçesi olduğu şeklindedir. Bizim kanaatimiz de bu yöndedir.

Normal kullanımıyla "harf" kelimesi "herhangi bir şeyin bir tarafı ve yüzü" ile "vecih" ve tarz⁷⁹ anlamlarında kullanılmaktadır. Bazı dilciler meşhur "yedi harf" hadislerinde geçen "ahruf" kelimesini lugat ve lehçe anlamında almışlardır.⁸⁰ Kur'ân-ı Kerim'de bir yerde geçen "harf" ismi⁸¹ bu kökten tef'îl babından gelen "tahrif" ile biraz uzaktan da olsa ortak manalar taşımaktadır. Zaten "h-r-f" kökünden tef'îl babından türeyen "tahrif" kelimesi konuşmayla ilgili olursa sözü lafzî veya manevî olarak değiştirme, herhangi maddî bir şeyle ilgili olursa onun asliyetini bozma harap duruma getirme gibi anlamlar taşımaktadır. Ehl-i Kitap âlimlerinin kendi kitaplarıyla ilgili yaptıkları da lafzî ve manevî tahrif olarak değerlendirilmiştir.⁸² Yedi Harf hadislerinde de değiştirme ve başka lafzî asıl lafız yerine koyup kullanma vardır. Ama manayı değiştirmeden ya da vahiy kâtipleri tarafından yazılan metne zarar vermediğinden müsbet bir değiştirme olarak görülebilir.

Yedi Harf konusunun literatür içindeki yerine bakacak olursak harf kelimesinin İslâmî ilimlerde ıstılah anlamıyla iki yerde kullanıldığını görüyoruz. Bunlardan birincisi Arap dilinde

⁷⁷ Ez-Zerkeşi, Bedreddin Muhammet b. Abdullah ;el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân (nşr. Yusuf Abdurrahman Mar'aşlı v. Dğr), Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1415/1994, I/304.

⁷⁸ Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, V/41; Ebû Şâme, a.g.e., s.84.

⁷⁹ Cevherî, es-Sihah, "hrf" mad.; İbn-i Manzur, Lisânu'l-Arab, "hrf" mad; Mecdüddin el-Fîrûzâbâd, el-Kâmusu'l-Muhit, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 1413/1993, s.1032; ez-Zebidî, Ebu'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed , Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs (nşr. Ali eş-Şirî), I-XXV, Dâru'l-fikr, Beyrut 1414/1994, VII/312.

⁸⁰ İbn-i Manzur, a.g.e., "hrf" mad.; Fîrûzâbâdî, a.g.e., s.1033.

⁸¹ El-Hac 22/11

⁸² Msl. bkz. El-Bakara 2/75; en-Nisâ 4/46, el-Mâide 5/13,41

olup, hem alfabenin her bir birimi için kullanılır. Hem de dilbilgisinde kelime gruplarını ifade ederken “isim, fiil, harf” sıralamasında yer alır. Harf kelimesinin ikinci kullanımı Kırâat İlmi’nde olup genel olarak “okuyuş” anlamındadır. Kur’ân’ın okunduğu vecihlerden her birine “harf” denir. Mesela İbn-i Mes’ûd’un kırâatına “İbn-i Mes’ûd’un harfi” denir.⁸³ Metinlerdeki “yedi” kelimesine gelince, kullanıldığı anlam ile ilgili bir kesinlik yoktur. Yedi ile gerçekten sayının mı kastedildiği yoksa Araplarda ve başka bir kısım milletlerde olduğu gibi çokluktan kinâye mi olduğu hususu tartışmalıdır. Ancak rivâyetlere dikkatlice bakıldığında belli bir sayıyı tutturmak gibi bir amaç güdülmediği, aksine ümmet için geniş bir okuma kolaylığının murad edildiği görülmektedir.⁸⁴ Kur’ân’da ve Hadislerde geçen “yedi gök”, yedi başak”, “cennetin yedi tabakası”, “yedi kat sevap” türünden ifadelerdeki “yedi” rakamı buradaki kullanıma benzemektedir. Bunların ortak yönü “yedi” sayısının belli bir miktarı değil de çokluğu ifade etmesidir.⁸⁵ Ancak, Kırâat İlmi ile ilgilenen âlimlerden azımsanamayacak bir kısmı, yedi lafzının mecâzî değil gerçek bir sayı tespit ettiğini söylemişlerdir.⁸⁶ Yani Hadislerde kastedilen şey, Kur’ân’ın yedi meşhur lehçeye göre okunmasıdır. Onları bu görüşe sahip olmaya iten sebep, Kur’ân’ın Hz. Osman’dan sonra aldığı şekil olsa gerektir. Zira bu dönemde Kur’ân, büyük oranda Kureyş Lehçe’sine göre yazılmış ve kırâat farkları Hz. Peygamber’in hayatta olduğu Medine dönemine göre çok az bir seviyeye inmiştir. Böyle olunca sayının artırılması önü alınmaz bir karmaşanın meydana gelmesini sağlar diye düşünülmüş olabilir. Bu fikre sahip olan bazı âlimler, yedi lehçenin hangi kabilelere ait olduğunu göstermeye çalışmışlarsa ve bu lügatların sahibi kabilelerin Kureyş, Hüzeyl, Sakîf, Tayy, Hevâzin, Yemen ve Temîm olduğunu söylemişlerse de başkaları da, farklı görüşlerde olmaktadır. Konuyla ilgili fikir birliği yoktur.⁸⁷

Konuyla ilgili rivayetlerden yola çıkılarak Yedi Harf’in; haram-helal, emir-nehiy, muhkem-müteşâbih, mutlak-mukayyed, âmm-hâs, nâsih-mensûh gibi anlamlar ifade ettiği ileri sürülmüştür. Ancak Hadis münekkitleri bunlardan bahseden rivâyetlerin zayıflığını ortaya koymuşlar ve bu tarz yorumların Kırâat İlmi içerisinde değerlendirilemeyeceğini dile getirmişlerdir. Zira sağlam ve yaygın rivâyetler, yedi harf ile ilgili tartışmanın, okuma (kırâat ve tilâvet) ile ilgili olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.⁸⁸

⁸³ İbn-i Manzur, Lisânu’l-Arap, “hrf” mad.; Mekki b. Ebû Talib, el-İbâne, s.29-30

⁸⁴ İbnü’l-Cezerî, en-Neşr, I/ 27-28

⁸⁵ Zerkeşî, el- Burhan, I/ 304; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr, I/ 27-28.

⁸⁶ Zerkeşî, el- Burhan, I, 304; Zerkânî, Menâhilü’l-İrfan, I/ 155.

⁸⁷ Ebû Şâme, el-Mürşidü’l-Vecîz, s.109; Zerkeşî, el-Burhân, I/ 311, 313, 318-319; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr, I/26;

⁸⁸ Ebû Şâme, a.g.e., s.107-108; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr, I/27; Itr, Hasan Ziyaeddin, el-Ahrufü’s-Seb’a ve Menziletü’l-Kırâat minhâ, Dâru’l-Beşâ’iri’l-İslâmiyye, Beyrut 1988, s.122-147.

Hiz. Osman'ın Kur'ân'ı Kureyş Lehçesi üzerine istinsâh ettirip çoğalttırmasından sonra Yedi Harf'in varlığını devam ettirip ettirmediği konusu tartışmalıdır. Bir başka ifade ile çoğaltılıp çeşitli beldelere gönderilen Yedi Mushaf'ta Yedi Harf ruhsatı gereği ortaya çıkan okuyuşların var olup olmadığı konusu net değildir. Muhtelif ilim dallarına mensup âlimlerden bir kısmı yedi harf'in tamamının Hiz. Osman Mushaf'larında bulunduğu görüşündedirler.⁸⁹ Hâris el-Muhâsibî (ö.243/857), İbn-i Cerir et-Taberî (ö. 310/924), Ebû Ca'fer et-Tahâvî (ö. 321/933), İbn-i Hibbân (ö.354/965), Mekkî b. Ebî Tâlib (ö.437/1045), Ebû Şâme el-Makdisî (ö.665/1267) ve İbnü'l-Cezerî (ö. 833/1429) gibi âlimlerin de içinde bulunduğu büyük bir çoğunluk ise, Hiz. Osman Mushaf'ının, Yedi Harf'ten sadece birini içerdiği görüşündedirler.⁹⁰ Zira Hiz. Ebû Bekir Kur'ân'ın cem'i esnasında nâzil olan ve son olarak arza-i ahîrada şekillenen Kur'ân âyetlerini iki kapak arasına almak istemiş ve bu sebeple Yedi Harf ruhsatı gereği farklı yazımlardan bir kısmını da Mushafına taşımıştı. Ancak Hiz. Osman, kendisine intikal eden Mushaf'a dayalı olarak çoğaltma işini yaparken Kur'ân'ın nâzil olduğu Kureyş Lehçesini esas almış ve diğer okuyuşları devre dışı bırakmıştır. Bununla birlikte Mushaf hattının müsaade ettiği Kureyş lehçesi dışında kalan bazı okuyuşlar Mushaf içinde korunmuştur. Bunların geçerli olması ise, ancak sahih kıraat şartlarını taşımaları durumunda mümkündür. Yukarıda da arz edildiği gibi sahâbenin büyük çoğunluğu, Kur'ân'ın Kureyş Lehçesi üzere indiğini, Yedi Harf'in bir ruhsat olduğu kanaatini taşımaktaydılar. Böyle olunca Kur'ân'ın üzerine eğilen ve Kur'ân'da mahir olan kimseler, zaten Kur'ân'ı Kureyş Lehçesine göre okumaktaydı; fakat farklı okuyuşların olabileceğini kabul etmekteydiler. Yedi Harf ruhsatının kaldırılışı da Müslümanların Kureyş Lehçesine alışması, Kur'ân'ın "son arza" da Kureyş Lehçesi üzere okunması ve en sonunda Hiz. Osman'ın çoğalttığı Mushaf'larda bu lehçenin esas alınması gibi gerekçelere dayanıyordu.⁹¹ Ayrıca birçok âlim Yedi Harf ruhsatının Hiz. Peygamber'in sağlığında kaldırıldığını kabul etmektedir⁹² ki eğer bu gerçekleşmiş ise o taktirde Ebû Bekir Mushaf'ının da tek bir lehçe üzere cem' edildiğini söyleyebiliriz.⁹³

Yedi Harf ruhsatı doğal olarak Müslümanların din ve Kur'ân anlayışlarını da etkilemiştir. Özellikle İslâm'ın Arabistan'da toplum hayatına iyice girdiği bir dönem olan hicret sonrasında, Kur'ân'ın lafzını indiği şekilde korumaya yönelik tedbirler alınmakla birlikte, anlam

⁸⁹ Ebû Şâme, a.g.e., s.107-108; Zerkeşî, a.g.e.,I/ 316, İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, I/ 31; Zerkânî, Menâhilü'l-İrfan, I/ 142; İtr, a.g.e., s.274-276.

⁹⁰ Mekkî b. Ebî Tâlib, el-İbâne,s.21-24; Zerkeşî, el-Burhân, I/304; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, I/31-32; Zerkânî, a.g.e., I/142

⁹¹ Zerkeşî, el-Burhân, I/ 304-305.

⁹² Sayrâfi, Nüketü'l-İntisâr li nakli'l-Kur'ân (nşr. Muhammed Zağlul Selam) , Münşetü'l-Ma'arif, el-İskenderiye,ts., s.115-116

⁹³ Zerkeşî, a.g.e. , I/ 304.

merkezli bir okumaya özel bir önem verildiğini görmekteyiz. On âyeti ilim ve amel olarak hazmetmeden diğer on âyete geçilmemesi, Hz. Peygamber'in vefatından önce, Kur'ân'ın o vakte kadar inen tamamını ezberleyenlerin sayısının az olması gibi nedenler de anlama merkezli okumanın bir sonucudur. Kur'ân'ın öğrenilmesini teşvik eden "Sizin en hayırlınız Kur'ân'ı öğrenen ve öğretenlerdir."⁹⁴ hadisi lafzî bir Kur'ân okumadan çok onu kavramayı , içselleştirmeyi ve anlayarak öğrenmeyi teşvik etmektedir. Gerçi sahâbenin çoğu, dillerindeki fesâhat sebebiyle Kur'ân'ı okuduğunda zaten anlamaktaydı. Böyle olunca da okuma ve anlama birlikte devam etmekteydi. Medine'de bir arada bulunan sahâbenin zaman zaman birbirinin kırâatını yadırgaması, Yedi Harf ruhsatının çok geniş olarak uygulandığını ve anlam korunduğu taktirde benzer lafızların alternatifli olarak okunmasının önemsenmediğini göstermektedir. Şifâhî olarak varlığını sürdürüp yazıya sirayet etmeyen Yedi Harf ruhsatının⁹⁵ toplumun muhtelif kesimleri tarafından büyük bir ilgi uyandırdığının en açık delili, bu konudaki rivayetler ve Hz. Peygamber'in farklı okuyuşları yadırgayanlara karşı aldığı sert tavidir. Bir Habeşlinin bile Müslümanların başına geçip reis olabileceğini söyleyerek idari asabiyeti kıran Hz. Peygamber yedi harf ruhsatı ile de Kureyş'in dindeki yerini dengelemiş ve dini sahiplenme noktasında başka kabileleri de içeriye çekmiştir.

Netice olarak Yedi Harf ile ilgili şöyle bir değerlendirme yapmak mümkündür. Yedi Harf; hem Müslümanlara Kur'ân-ı Kerim'i okumada kolaylık ve genişlik sağlamak ve hem de Kur'ân-ı Kerim'in bir an önce benimsenip yayılabilmesini sağlamak için getirilmiş olan "ruhsat, kolaylık, çokluk ve genişlik" ilkesine dayanan vecihler ve okuma kolaylıklarıdır.

b) Fetihler Döneminde Kırâat farklılığı

İslam sınırları, yapılan fetihlerle genişlemeye başlamış ve bunun mimarı olan sahâbe de gittikleri yerlerde irşad faaliyetlerini hızla sürdürmüştür. İrşad faaliyetinin en önemli saç ayaklarından biri de hiç şüphesiz Kur'ân'ı Kerim'i o belde insanlarına Hz. Peygamber'den öğrendikleri gibi öğretmektir. Ashâb da gittikleri belde insanlarına Hz. Peygamber'den nasıl işittiyse, o şekilde öğretmişler ve bunun sonucunda bir belde halkının öğrendiği kırâat ile diğer belde halkının öğrendiği kırâat arasında farklılıklar olduğu görülmüştür. Bu durumun Yedi Harf'le alakalı olduğunu ve Hz. Peygamber'in buna niçin müsaade ettiğini bilmeyen halk, kendi kırâatlarının daha doğru olduğunu iddia etmeye, diğer kırâatları yalanlamaya hatta daha da ileri giderek birbirlerini tekfire çalışıyorlardı. Bunun en tipik örneği Buhârî'de geçen şu rivâyettir. Azerbaycan ve Ermenistan seferine iştirak eden Irak ve Suriyeli askerler arasında Kur'ân'ı

⁹⁴ Buhârî, "Tevhid", 52; Müslim, "Salâtü'l-Müsâfirîn", 244; İbn-i Mâce, Edeb", 52.

⁹⁵ Ebû Şâme, a.g.e., s.89.

okuyuşta bazı kırâat farklılıklarının meydana gelmesi ve her iki tarafın kendi kırâatlarının doğruluğunu iddia etmesi gibi aralarında vuku bulan kırâat ihtilafları, kumandan Huzeyfe b. el-Yemânî'yi korkuttu. Bu meseleyi halife Hz. Osman'a ileterek: “ Ey müminlerin emiri, şu ümmet Yahudi ve Hıristiyanların kitaplarında düşmüş oldukları ihtilafa düşmeden önce, sen bu işin icâbına bak” dedi.⁹⁶ Bu ve benzeri olaylar, Hz. Osman'ı istinsah işini yapmaya sevk etmiştir.

Kur'ân, sem'a ve arz yoluyla öğrenilir. Bunun gerçekleşmesi için, kırâatın sadece yazı ile tesbiti yeterli olmayıp, bir bilenden işitilip zapt edilmesi gerekir. Zira Kur'ân'ın naklinde esas itimat hâfızlaradır.⁹⁷ Nitekim Hz. Osman, Hz. Ebû Bekir'in bir araya getirip yazdırdığı ve Yedi Harfi ihtiva eden bu nüshasını esas alarak istinsah ettirdiği Mushafı çeşitli beldelere gönderirken, aynı zamanda da bunların ihtiva ettiği kırâatları bilen hafızları beraberinde göndermiştir.⁹⁸ Böylece her belde halkı, gönderilen Mushafın ihtiva ettiği kırâatı, kendilerine öğretmek üzere görevlendirilen sahâbeden öğrenmişlerdir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Hz. Osman'ın istinsah ettirdiği Mushaf; nokta ve harekeden hali olduğu için, başlangıçta “Yedi Harf”le oluşan ve Peygamberimizden rivayet edilen kırâatların farklı okunuşlarına zemin hazırlıyordu.⁹⁹ Aynı zamanda bu yazı şekli, müşâfehe yolu ve sahih senetle gelen kırâatların yayılmasına vesile olmuştu. Çünkü daha sonra açıklayacağımız gibi, kırâatın sahih olmasının bir şartı da Osman Mushafından birinin hattına uygun olmasıdır.¹⁰⁰ Hz. Osman'ın çoğalttığı Mushafın nokta ve harekeden mücerret olmasındaki sebep; değişik kırâatlarla okunabilen bir kelimeyi, tek kırâatla kayıtlamama, Mushafı tağyirden koruma ve onun yazısına hiçbir şey karıştırmama hususunda gösterilen aşırı titizliktir.¹⁰¹

Kırâat farklılıklarını meydana getiren diğer bir âmil, ashâbın elinde bulunan özel Mushafına, tefsirî mahiyetteki bazı kelimeleri, âyetler arasına yazmalarıdır. Şöyle ki: Sahâbe, Kur'ân'dan anlayamadıkları hususları, zaman zaman Hz. Peygamber'e soruyorlar ve Peygamberimiz tarafından yapılan açıklamaları ellerinde bulunan özel nüshalardaki âyetler arasına kaydediyorlardı. İşte bu tefsirî mahiyetteki ilâveleri; sonradan gelen bazı râviler, asıl metinden zannederek Kur'ân-ı Kerim'e dahil ediyorlardı.¹⁰² Bununla ilgili olarak şu örneği vermek konuyu açıklamak için yeterli olacaktır. Kehf Sûresi'nin 79. âyetinde şöyle bir ilave yapılmıştır.” *وَكَانَ (أَمَامَهُمْ) مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ صَالِحَةً* غَصْبًا” önlerinde “bir melik vardı”, “sağlam”

⁹⁶ Buhârî, “Fedâilü'l-Kur'ân”, 5.

⁹⁷ Zerkânî, Menâhilü'l-İrfân, I/ 246-247,392.

⁹⁸ İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, I/8.

⁹⁹ Zerkânî, a.g.e., I/251; İbnü'l-Cezerî, a.g.e., I/7

¹⁰⁰ Suphî es-Salih, Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'ân, Beyrut 1988,s.255.

¹⁰¹ Tetik, Necati, a.g.e.,s.55.

¹⁰² Zerkânî, a.g.e., I/ 424.

her gemiyi gasben alırdı. Parantez içindeki kelimeler ihtilaf nümûnesidir. Bunlar tefsir ve izah için kullanılmış kelimelerdir. Mânâyâ herhangi bir bozucu etkisi olmamaktadır. Hz. Musa ile Hızır(a.s.) hikayesinde geçen bu âyetteki ,bu kelimeler, tefsir için birinin söylediklerini yazmaktan ibarettir. Daha sonra gelen birisi onları metinden zannetmiş ve öylece rivâyet etmiştir. Buradaki kelimeler tefsir ve izah kabilinden, ya mutlakı takyid ya ammı tahsis ya da sıfat gibi şeylerdir.¹⁰³

Özetlemek gerekirse kırâat farklılıklarına sebep olan etkenlerin başında; Yedi Harf meselesi, fetihlerle İslam topraklarının genişlemesi ve ashâbın, elinde bulunan Mushaflarına tefsirî mahiyetteki birtakım kelimeleri âyetler arasına yazmaları ve daha sonra gelen insanların , Mushaflardaki bu tarz bilgileri Kur'ân'ın kendisindenmiş gibi algılamaları gelmektedir.

C.KIRÂAT ÇEŞİTLERİ

Bir ilmin sağlıklı olabilmesi için, önemli kriterlerin olması gerekmektedir. Kırâat İlmi de böyledir. Kırâat âlimleri doğru ve yanlış kırâat için bazı kriterler benimsemişlerdir. Bu sebeple kırâatı bir tasnife tâbi tutmuşlardır. Bunların ilki Mütevâtir Kırâattır.

1- Mütevâtir Kırâat

Mütevâtir Kırâat; rivâyet senedinin sonu Hz. Peygamber'e ulaşan, yalan üzere ittifak etmeleri mümkün olmayan râvilerden kalabalık bir cemaatin naklettiği kırâattır. Ebû Şâme(ö.665/1266); Mütevâtir kabul edilen kırâatlar hakkında şöyle demektedir:” Müteahhirûn ve bunlara uyan Kurrâ'dan bir cemaat arasında yaygın olan kanaat; yedi kırâatın tamamıyla mütevâtir olduğudur. Yani kendilerinden kırâat rivâyet edilen yedi kırâat imamının her biri, ayrı ayrı mütevâtir hükmündedir.¹⁰⁴ Diğer taraftan İbn-iü'l-Cezerî(ö.833/1429) ise:” Zamanımızda gerekli olan şartları kendinde toplayan ve insanların kabullenip üzerinde icma' ettikleri on imamın kırâatını Mütevâtir olarak değerlendirmektedir.”¹⁰⁵

Elde edebildiğimiz bilgilere göre İslam Âlimleri, bir kırâatın Sahih veya Mütevâtir kırâat sayılması için şu özelliklere sahip olması gerektiği konusunda fikir birliğine vardıkları anlaşılır:

- 1- Kırâat bir vecihle de olsa, Arapça gramerine uygun olmalı.

¹⁰³ Keskiöğlü; Osman, a.g.e., s.163.

¹⁰⁴ Ebû Şâme, a.g.e., s.176-177; Zerkeşî, a.g.e., I,318.

¹⁰⁵ İbnü'l-Cezerî, I, 26.

- 2- Kırâat, takdiren de olsa, Hz. Osman'ın çoğalttığı Mushaflardan birinin resmî hattına uygun olmalı.
- 3- Kırâat, sahih ve muttasıl bir senedle Hz. Peygamber'e ulaşmalıdır.¹⁰⁶

2-Meşhûr Kırâat

Kırâat çeşitlerinden ikincisi Meşhûr Kırâattır. Meşhûr Kırâat; senedi sahih olan ve mütevâtir derecesine ulaşmayan, Arap dili kurallarına ve Mushafın hattına uygun düşen, Kurrâ nezdinde meşhûr olan, galat ve şaz kırâatlardan sayılmayan kırâattır. Diğer bir ifadeyle; yedi imamdan gelen nakillerde tariklerin farklı olmasıdır. Mesela yedi kırâat imamının birinin rivâyet ettiği, diğerinin terk ettiği kırâatlar bu nevidendir¹⁰⁷. Bununla Kur'ân okumak ve namaz kılmak caizdir.¹⁰⁸

Meşhûr Kırâat hakkında yazılan en önemli kaynak eserler şunlardır: ed-Dânî'nin "Teyisîr"i, eş-Şâtibî'nin "Kaside"si, İbn-iü'l-Cezerî'nin "Tayyibetü'n-Neşr fi'l-Kırâati'l-Aşr" adlı eseridir.¹⁰⁹

3- Ahad Kırâat

Kırâat çeşitlerinden biri de Ahad Kırâattır. Ahad Kırâat, senedi sahih olduğu halde, Hz. Osman'ın Mushaflarından birinin hattına veya Arap Dili kurallarına muhâlif düşen, meşhûr Kırâat derecesine ulaşamayan kırâata denir. Bununla Kur'ân okunamaz ve ibadet edilemez. Buna inanmak da gerekmez.

Hakim, Müstedrek'inde Asım el-Cuhderi tarihiyle Ebû Bekra'dan nakille, Hz. Peygamber'in Rahman Sûresi 76. âyetini şöyle okuduğunu rivâyet eder: رَقَارِفَ حُضْرٍ وَ مُتَكِنِينَ عَلَى عِبَاقِرِيَّ حِسَانٍ

İbn-i Abbas'tan yapılan rivâyette, Hz. Peygamber Tevbe Sûresi'nin 128. âyetindeki

“أَنْفُسَكُمْ” kelimesindeki “ف” harfini fetha ile okumuştur. Örnek olarak verdiğimiz bu âyetler Ahad Kırâata misal olarak kaynaklarda yer almıştır.¹¹⁰

¹⁰⁶ İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, I, 9; Suphî Salih, a.g.e., s.255; Râfi, a.g.e., s.55

¹⁰⁷ Suyûtî, el-İtkân, I, 77; Suphî Salih, a.g.e., s.256

¹⁰⁸ İbnü'l-Cezerî, a.g.e., I, 26; Zerkânî, a.g.e., I, 423.

¹⁰⁹ Suphi Salih, a.g.e., s.256-257.

¹¹⁰ Suphi Salih, a.g.e., s.257; Suyûtî, a.g.e., I, 77.

4- Şâzz Kırâat

Bir başka kırâat çeşidi de Şâzz Kırâat'tır. Şâzz Kırâat, senedi sahih olmayan kırâata denir. İbn-iü's-Sümeýfe'nin Yunus Sûresi 92. âyetindeki “نَجِّيكَ” kelimesini noktasız “ح” ile “خَلَّفَكَ” kelimesinin “ل” harfini fetha ile okuması bu kırâata örnektir.¹¹¹

5-Mevzû Kırâat

Mevzû Kırâat, aslı olmaksızın, okuyana nisbet edilen kırâata denir. Meselâ İmam Ebu'l-Fadl Muhammed b. Cafer el- Hüzaî , “el- Müntehâ” adlı eserinde kendinden öncekilerin toplamadıkları kırâatları bir araya getirmiş ve onları Ebû Hanife'ye nisbet etmiştir.

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ ¹¹² âyetindeki lafzatullahı ötre ile, el- ulemâ kelimesini ise, üstün ile okumuştur.¹¹³

6- Müdrec Kırâat

Tasnifteki son kırâat çeşidi ise Müdrec Kırâat'tır. Müdrec Kırâat, Hadis çeşitlerinden Müdrec'e benzer. Müdrec Kırâat, âyete yapılan tefsirî mahiyetteki ilavelerle okunan kırâatlara denir. Mesela Sa'd b. Ebî Vakkas, Nisâ Sûresi 11. âyetini “ مِنْ أُمَّ” ilavesiyle “ وَ لَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ مِنْ أُمَّ” şeklinde okumuştur. Keza İbn-i Abbas, Bakara Sûresi 198. âyetini “ فِي مَوَاسِمِ الْحَجِّ” ilavesi ile “ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فِي مَوَاسِمِ الْحَجِّ” şeklinde okumuştur.¹¹⁴

Suyûtî, âyetlere yapılan ilaveler hakkında şöyle demektedir:” Kur'ân metnine ilavede bulunanlar, kırâata ilave ettikleri tefsirî kelimeleri, izah ve beyan etmek için kullanmışlardır. Çünkü bunlar Kur'ân'ı Hz. Peygamber'den öğrendiklerinden, âyetin gerçek metnini biliyorlardı. Herhangi bir karışıklık olmayacağından emindiler. Muhtemeldir ki, sahâbeden bazıları, tefsirî kelimeleri, âyetle birlikte yazmışlardı. Böylece bazı sahâbenin, kırâatının tefsir ile okunmasına cevaz verdiğini söyleyenler yalan söylemiştir.”¹¹⁵ Yukarıdaki örnekler, Müdrec Kırâat'a örnek olarak kaynaklarda yer almıştır.

¹¹¹ Suphi Salih , a.g.e. , s.258; Suyûtî, a.g.e., I/78.

¹¹² Fâtr Sûresi 35/28

¹¹³ Suphi Salih , a.g.e., s.257; Zerkânî, a.g.e., I/423.

¹¹⁴ Zerkeşî, el-Burhan, I/337; Suyûtî, el-İtkân, I/77; Suphi Salih , a.g.e., s.257; Zerkânî, a.g.e., I/424.

¹¹⁵ Suyûtî, el-İtkân, I/77.

D. MEŞHÛR KİRÂAT İMAMLARI

1- Nâfi' b. Abdurrahman (ö.169/785)

Kırâat imamlarının tartışmasız en önde geleni Nâfi' b. Abdurrahman'dır. Nâfi'(ö.169/785), aslen İsfahanlıdır.¹¹⁶ Medine kırâat imamıdır. Kırâat tahsilini Medine'de yaptı ve yetmiş kadar tâbiûden kırâat aldı.Kırâatını; İmam Ebû Ca'fer, Abdurrahman b. Hüzm el-A'rac, Şeybe b. Nisah, Müslim b. Cündeb, Yezid b. Rûmân'dan almış; bunlar da Ebû Hureyre, Abdullah b. Abbas b. Ayyaş'tan öğrenmişler; bunlar da Zeyd b. Sâbit, Übeyy b. Kâ'b ve Ömer b. el-Hattâb'dan almışlar; bunlar da Hz. Peygamber'den öğrenmişlerdir.¹¹⁷ Yaşadığı dönem içerisinde kendisinden çok sayıda insan kıraat okumuş ve almıştır. Kıraat talebeleri arasında İmam Mâlik b. Enes, el-Leys b. Sa'd, Ebû Amr b. Alâ el-Basrî, İsmail b. Ca'fer b. Verdân, Süleyman b. Müslim b. Cemmâz, İsmail b. Ebû Üveys, Ya'kûb, İbrahim b.Sa'd, İsa b. Mîna ve Osman b. Saîd el-Mısırî yer almaktadır.¹¹⁸

Endülüslü Kırâat ve dil âlimi Mekki b. Ebî Tâlip el- Kaysî(ö.437/1045), Nâfi'(ö.169/785) ve Âsım(ö.127/745) kırâatlarını, kırâatların en evlâsı, senedi en sağlam olanı ve Arapça bakımından en fasihi kabul eder. Fesahatta bunları Ebû Amr(ö.154/771) ve Kisâî'nin(ö.189/805) kırâatları takip eder.¹¹⁹

Nâfi'nin kırâatı, râvilerinden Kâlun(ö.220/835) ve Verş(ö.197/812) tarafından günümüze kadar intikal etmiştir. Asıl adı Ebû Mûsâ İsa b. Mîna' b. Verdân ez-Zürekî el-Medenî olan Kâlûn 120 (737) yılında Medine'de doğmuş ve 220'de (835) Medine'de vefat etmiştir. Rivâyetlere göre Kâlûn, köle olarak Arabistan'a getirilmiş Rum bir âileden gelmektedir. Nâfi'nin üvey oğlu olduğu bildirilmektedir. Kâlûn (kalon) kelimesi Rumca güzel demek olduğundan Nâfi ona güzel okuyuşu sebebiyle bu lakabı vermiştir. Kâlûn yirmi yılı aşkın bir süre hocası Nâfi'nin kırâat derslerine iştirak etmiş ve onun gözetiminde defalarca Kur'ân'ı hatmetmiştir. Kendisinden de çok sayıda insan kırâat okumuştur. Kâlûn'un tarîklerinden en meşhûru ve kitaplarda nakledilene Ebû Neşî (ö.258/871) ve el- Hulvânî (ö.250/864) tarîkleridir.¹²⁰

¹¹⁶ İbn-i Mücahid, Kitabü's-Seb'a, s.54.

¹¹⁷ İbn-i Mihran en-Nisâbü'rî, el-Ğâye fi'l-Kıraati'l-Aşr(tk. Muhammed Ğıyâs el-Cenbâz), 2. baskı, Riyad 1990,s.46.

¹¹⁸ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.54-64.

¹¹⁹ Zerkeşî, el-Burhân, I/480.

¹²⁰ Kâlûn'un kırâatı için bk.Zehebî, Ma'rifetü'l-Kurrâ'i'l-Kibâr ale't-Tabakât ve A'sâr (nşr. Tayyar Altıkulaç)TDV İslam Merkezi Yay., İstanbul 1995, I/ 326-328; İbnü'l-Cezerî, Ğâyetü'n-Nihâye fi

Nâfi'nin ikinci râvisinin asıl adı Osman b. Said b. Abdullah b. Amr olup Verş lakabı ile meşhur olmuştur.. Verş aslen Endülüs Kayrevalı bir âilenin çocuğu olarak 110 yılında Mısır'ın Kıft şehrinde dünyaya geldi. Kıraat öğrenmek üzere Medine'ye Nâfi'nin yanına gitti. Uzun bir süre ondan ders aldı. Kısa boylu, beyaz tenli yeşil gözlü idi. Hareketlerinin çabuk olması sebebiyle hocası onu güvercine benzeyen kuş olan “verşân” lakabıyla çağırmaya başladı. Bu isim daha sonra Verş şeklinde kısa söylenmeye başlandı. Bu isimle meşhûr olduğu gibi kendisi de bu lakabı çok beğenmekteydi. Eğitimini tamamlayınca Mısır'a döndü ve burada uzun yıllar kıraat okuttu. Bölgedeki kıraat rivâyetlerinin büyük bir kısmı kendisine ulaşır. Verş, Me'mun'un hilafeti yıllarında Mısır'da vefat etti. Verş'in tarîkleri el-Ezrâk (ö.240/854) ve el-İsfehânî'dir(ö.296/908).¹²¹

Nâfi, 169(785) yılında Medine'de vefat etti. Ölüm döşeğinde çocukları kendisinden vasiyet etmesini isteyince “Allah'tan korkun, aranızdaki şeyleri düzeltin ve eğer inanıyorsanız Allah'a ve Rasûlüne itaat edin.”¹²² Ayetini okumuştur. ¹²³

2- İbn-i Kesir(ö. 120/738)

Aslen İranlı olan Ebû Ma'bed Abdullah b. Kesir b. Amr ed-Dârî 45 (665) yılında Mekke'de doğdu. Kırâatı; Mücahid b.Cebr, Dirbâs (İbn-i Abbas'ın kölesi), Abdullah b. es-Sâib, İkrime el-Berberî ve Muhammed b. Kays b.Mahreme'den okudu. Böylece kırâat zincirinden birisi Mücahid b. Cebr- Abdullah b.Abbas- Übey b. Ka'b yoluyla kesintisiz olarak Hz. Peygamber'e ulaşır. Diğer zinciri ise; Dirbâs- Abdullah b. Abbas- Übey b. Ka'b- Hz. Peygamber şeklindedir. Kendisinden de Ma'ruf b. Müşkân, Şibl b. Abbad, Halil b. Ahmet, Ebû Amr b. Alâ, İbn-i Cüreyc, Eyyüb es-Sahtiyânî, İsmail b. Abdullah el-Kıst, Süyyan b. Uyeyne gibi önemli şahsiyetler kıraat ve hadis öğrenmiştir. Onun kıraatının güvenilirliği üzerine Mekkelilerin icması vardır. O hem Mekke'nin kârîsi hem de Mescid-i Harâm'ın mukrîsi idi ve bu vasfı vefatına (120/738) kadar devam eder.¹²⁴

Tabakâti'l-Kurrâ (nşr. G. Bergstraesser)I-II ,Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1402/1982, I/615-616; a.mlf., en-Neşr, I/82-88; el-Kâdî, el-Büdûru'z-Zâhire, s.8-9; Tayyar Altıkulaç, “Kâlûn” , DİA, İstanbul 2001,XXIV, 268-269.

¹²¹ Verş'in kırâatı için bk. Zehebî, a.g.e., I,323-326; İbnü'l-Cezerî, Gayetü'n-Nihâye, I/ 502-503; a.mlf., en-Neşr, I/88-95; el-Kâdî,a.g.e., s.8-9.

¹²² El-Enfâl 8/1.

¹²³ Kırâatı için bk. İbn-i Mücahid, Kitâbu's-Seb'a, s.54-64; el-Enderâbî, Ebû Abdullah Ahmed b. Ebû Ömer, Kırâ'âtü'l-Kurrâ'il-Ma'rûfîn (nşr. Ahmet Nasif el-Cenâbî), Beyrut 1405/1985,s. 51-63; Dâni,Teysir, s.4; Zehebî, a.g.e., I/242-247; İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye, II/330-334; el-Kâdî, a.g.e., s.7-8.

¹²⁴ Kırâatı ve hayatı için bk. İbn-i Mücahid, Kitâbu's-Seb'a, s.64-66, 92-94, Enderâbî, Kırâ'âtü'l-Kurrâ'i'l-Ma'rûfîn, s.65-73; Dâni, Teysir,s.4; Zehebî, Ma'rifetü'l-Kurrâ',I/197-203; İbnü'l-Cezerî,

İbn-i Kesir'in kırâatı Ahmed b. Muhammed el-Bezzî(ö.250/864)¹²⁵ ve Muhammed b. Abdurrahman Kumbül (ö.291/904)¹²⁶ rivâyetleriyle günümüze intikal etmiştir.

3- Ebû Amr b. Alâ (ö.154/771)

Ebû Amr Zebân b. el-Alâ b. Ammar el- Mâzinî el-Basrî Arap asıllı olup 70 (689) yılında Mekke'de doğdu. Tahsil hayatını Mekke, Medine ve Basra'da geçirdi. Ebû Amr kırâat ilmini Mekke'de Mücâhid b. Cebr, Said b. Cübeyr, Atâ b. Ebî Rebâh, İkrime b. Hâlid, İbn-i Kesir; Medine'de Yezid b. Rûmân, Şeybe b. Nisâh ve Ebû Ca'fer el-Kârî; Kûfe'de Âsım b. Behdele; Basra'da Yahya b. Ya'mer, Nasr b.Âsım ve Hasan-ı Basrî gibi tanınmış âlimlerden okudu. Kendisinden de Yahya b. Mübârek el-Yezidî, Abdülvehhâb b. Atâ el-Haffâf, Abdülvâris b.Said el-Anberî, İshak b. Yûsuf el-Ezrâk, Hârûn b. Mûsâ el-A'ver, Şücâ' b. Ebû Nasr, Hüseyin b. Ali el-Cu'fî, Ali b. Nasr el-Cehdamî kıraat okumuşlardır. Ebû Amr ömrünün son yıllarını Basra'da geçirmiş olmasına rağmen bir vesileyle gittiği Kûfe'de vefat etmiştir.¹²⁷

Ebû Amr'ın ilk râvisi Ebû Ömer Hafs b. Ömer ed-Dûrî (ö.248/862)¹²⁸; ikinci râvisi ise Ebû Şuayb Sâlih b. Ziyad b. Abdullah es-Sûsî'dir.(ö.261/874)¹²⁹

4- İbn-i Âmir(ö.118/736)

Ebû İmran Abdullah b. Âmir b. Yezid el-Yahsubî aslen Yemenli Arap bir âileye mensub olup 8(630) veya 21(641) yılında bugünkü Ürdün'de dünyaya geldi. Dokuz yaşında Şam'a gitti ve vefatına kadar (118/736) burada yaşadı. Mu'âz b. Cebel, Ebu'd-Derdâ ve Fedâle b. Ubeyd'den kırâat okudu. Hz. Osman'dan bizzat Kur'ân dinledi. Asıl kırâat hocası Hz. Osman'dan Kur'ân öğrenmiş bulunan Mugîre b. Ebû Şihâb el-Mahzûmî'dir. Kırâat senedi Mugîre b. Şihâb el-Mahzûmî- Hz. Osman- Hz. Peygamber şeklindedir. Kendisinden de Yahya

Gâyetü'n-Nihâye, I/443-445; el-Kâdî, el-Büdûru'z-Zâhire, s.13-15; Tayyar Altıkulaç, "İbn-i Kesir,Ebû Ma'bed", DİA, İstanbul 1999, XX, 131-132.

¹²⁵ Bezzî'nin hayatı ve kırâatı için bk. Zehebî, a.g.e., I/365-370; İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye, I/119-120; a.mlf.,en-Neşr,I/95-97; el-Kâdî, a.g.e., s.14; Tayyar Altıkulaç,"Bezzî", DİA, İstanbul 1992, VI/114-115.

¹²⁶ Kumbül'ün hayatı ve kırâatı için bk. Zehebî, a.g.e., I/452-453; İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye,II/165-166; a.mlf., en-Neşr, I/97-101; el-Kâdî, a.g.e., s.14-15; Tayyar Altıkulaç, "Kumbül", DİA, Ankara 2002, XXVI/275.

¹²⁷ Kırâatı ve hayatı için bk. İbn-i Mücahid, a.g.e., s.79-85,98-101,116-122; Enderâbî, a.g.e., s.65-73; Dâni, Teysir, s.5,20-29; İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye, I/288-292; el-Kâdî,a.g.e., s.16-20; Tayyar Altıkulaç, "Ebû Amr b. Alâ",DİA,İstanbul 1994,X/94-96.

¹²⁸ Dûrî'nin hayatı ve kırâatı için bk. Zehebî, a.g.e., I/386-389; İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye, I/255-257, a.mlf., en-Neşr, I/101-107; el-Kâdî, a.g.e., s.18; Tayyar Altıkulaç, "Dûrî", DİA, İstanbul 1994,X/5-6

¹²⁹ Sûsî'nin hayatı ve kırâatı için bk. Zehebî, a.g.e., I/390-391; İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye, I/332-333; a.mlf., en-Neşr, I/107-110; el-Kâdî, a.g.e., s.18-19.

b. Hâris ez-Zimârî, Ca'fer b. Rebî'a, Said b. Abdulazîz, Ca'fer b. Yezid ve kardeşi Abdurrahman b. Âmir el- Yahsûbî kırâat okumuştur.¹³⁰

Ebu'l-Velid Hişâm b. Ammar es-Sülemî ed-Dimaşkî İbn-i Âmir'in(ö.245/859)¹³¹ birinci râvisidir. İbn-i Âmir'in meşhûr ikinci râvisi, Ebû Amr Abdullah b. Ahmed b. Bişr b. Zekvân'dır.(ö.242/857)¹³²

5- Âsım b. Behdele (ö. 127/745)

Ebû Bekir Âsım b. Ebi'n-Necûd Behdele el-Esedî el-Kûfî, Muâviye döneminde Kûfe'de doğdu. Sahâbe'den Hâris b. Hassan el-Bekrî ve Ebû Rimse Rifaa b. Yesribî ile görüşmesi nedeniyle tâbiûndan kabul edilir. Âsım genç yaşta Kırâat İlmi'ne ilgi duydu ve çok güzel sesi ve okuyuşuyla kısa zamanda dikkatleri üzerine çekti. Ebû Abdurrahman es-Sülemi'den, Ali b. Ebû Talip'in kırâatını aldı. Zir b. Hubeyş el-Esedî'den de İbn-i Mes'ûd'un kırâatını aldı. Ebû Abdurrahman es-Sülemi'nin vefatı üzerine kırâat hocası olarak onun yerini aldı. Ebû Bekir Şu'be b. Ayyaş,Hafs b. Süleyman, Süleyman el-A'meş, Halil b. Ahmed, Ebû Amr b. Alâ ve Hamza b. Habib ez-Zeyyât kendisinden kırâat dersi almış olan talebeleridir. Ayrıca Ebû Hanife de kendisinden ders almıştır. Âsım 127/745 yılında Kûfe'de vefat etmiştir.¹³³

Âsım b. Behdele'nin kırâatının günümüze kadar gelmesinde büyük bir rol oynayan iki râvisi vardır. Birincisi, Ebû Bekir Şu'be b. Ayyaş el-Esedî (ö.193/809)¹³⁴ ikincisi ise, Ebû Ömer Hafs b. Süleyman b. el-Muğîre el-Esedî'dir (ö.180/796)¹³⁵.

¹³⁰ Hayatı ve kırâatı için bk. İbn-i Mücahid, a.g.e., s.86-87, 101,123-125; Enderâbî, a.g.e., s.77-82; Dâni, et-Teysir, s.5-6; Zehebî, a.g.e., I/186-197; İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye, I/423-425; a.mlf., en-Neşr, I/111-118; el-Kâdî, a.g.e.,s. 21-23; Tayyar Altıkulaç, "İbn-i Âmir", DİA, İstanbul 1999,XIX/308-310.

¹³¹ Hayatı ve kırâatı için bk. Zehebî,a.g.e.,I/396-402; İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye, II/354/356; a.mlf., en-Neşr, I/111-113;el-Kâdî, a.g.e., s.21-22; Tayyar Altıkulaç, "Hişâm b.Ammar", DİA, İstanbul 1998, XVIII/151.

¹³² Hayatı ve kırâatı için bk. Zehebî, a.g.e., I/402-405; İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye, I/404-405; a.mlf., en-Neşr, I/113-118; el-Kâdî, a.g.e., s.22-23; Tayyar Altıkulaç, "İbn-i Zekvân", DİA, İstanbul 1999, XX/462.

¹³³ Hayatı ve kırâatı için bk. İbn-i Mücahid, a.g.e., s.69-71, 94-97; Dâni, Teysir, s.6; Enderâbî, a.g.e., s.95-108; Zehebî, a.g.e., I/88-94; İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye, I/346-349; a.mlf., en-Neşr,I/119-127; el-Kâdî, a.g.e., s. 24-27; Mehmet Ali Sarı, "Âsım b. Behdele", DİA, İstanbul 1991, III/475-476.

¹³⁴ Hayatı ve kırâatı için bk. İbn-i Mücahid, a.g.e., s.70-71, 94-97; Zehebî, a.g.e., I/280-287; İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye, I/325-327; a.mlf.,en-Neşr, I/119-123; el-Kâdî, a.g.e., s.25; Tayyar Altıkulaç,"Ebû Bekir b. Ayyaş", DİA, İstanbul 1994,X/109-110.

¹³⁵ Hayatı ve kırâatı için bk. İbn-i Mücahid, a.g.e., s.95-96; Zehebî, a.g.e., I/287-290; İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye, I/254-255; a.mlf., en-Neşr, I/123-127; el-Kâdî, a.g.e., s.25-26; Tayyar Altıkulaç, "Hafs b. Süleyman", DİA, İstanbul 1997, XV/118-119.

6- Hamza b. Habib(ö.156/773)

Ebû Umâre b. Hamza b.Habib b. Umâre ez-Zeyyât et-Teymî el-Kûfî 80 (699) yılında Kûfe'de doğdu. Erken yaşta kırâat eğitimi almış ve on beş yaşına geldiğinde kırâatta iyi bir seviyeye çıkmıştır. Bir süre imamlık yapmış ise de daha çok yağ ticareti ile meşgul olmuştur. Kırâatını Humrân b.A'yen, Muhammed b. Abdurahman b. Ebû Leyla, A'meş, Ebû İshak es-Sebîî ve Câ'fer es-Sâdik gibi hocalardan almıştır. Kendisinden de Süleym b. Âsâ el-Hanefî, Âiz b. Ebû Âiz, Şuayb b.Harb ve Kisâî gibi âlimler kırâat almışlardır.¹³⁶

Hamza b. Habib'in ilk râvisi Halef b. Hişam el-Bezzâr(ö.229/844); ikinci râvisi ise Ebû Âsâ Hallâd b. Hâlid es-Sayrafi eş-Şeybânî'dir(ö.220/835)¹³⁷

7- Kisâî (ö.189/805)

Ebu'l-Hasen Ali b. Hamza el-Kisâî el-Kûfî İran asıllı olup 119/737 yılında Kûfe'de doğdu. 189/805 yılında Rey'in Renbûye köyünde vefat etti. Kırâat ilmini Hamza b.Habib ez-Zeyyât, Âsâ b. Ömer el-Hemedânî, Muhammed b. Ebû Leyla, Ebû Bekir b. Ayyaş'tan aldı. Kendisinden de İsmail b. Medân, Âsâ b. Süleyman el-Hicâzî,Yahya b. Ziyâd el-Ferrâ, Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm,Muhammed b. Kudâme ve daha pek çok kimse kırâat almıştır. Kisâî, Hamza'dan sonra Kûfe'nin kırâat imamı olmuştur.¹³⁸ Kisâî'nin kırâatı Ebû'l-Hâris Leys b. Hâlid el-Mervezî (ö.240/854)¹³⁹ ve Ebû Ömer Hafs b. Ömer ed-Dûrî (ö.248/862) rivâyeti ile şöhret yapmıştır. Dûrî aynı zamanda Ebû Amr b. Alâ'nın ilk râvisidir.

8- Ebû Ca'fer el-Kârî (ö.132/749)

Tâbiûnun önde gelenlerinden olan Ebû Ca'fer Yezid b. el-Ka'ka' el-Mahzûmî el-Medenî Medine kırâat imamıdır. Kırâatını; Abdullah b.Ayyaş, Abdullah b. Abbas ve Ebû Hureyre'den aldı. Kendisinden de Nâfi, Ebû Amr b. Alâ ve Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem kırâat okumuştur. Onu ilk defa onlu grubu içerisine alan ilk eser, İbn-i Nîsâbü'rî'nin el-Gâye fî'l-kırâ'ati'l-aşr adlı tasnifi olup kitabın sıralamasında sekizinci imam olarak yer almaktadır.

¹³⁶ Kırâatı ve hayatı için bk. İbn-i Mücahid, a.g.e., s.71-78, 97-98; Dâni, et-Teyzir, s.6-7, Enderâbî, Kırâ'âtü'l-Kurrâ'i'l-Ma'rûfîn, s.109-117; Zehebî, Ma'rifetü'l-Kurrâ', I/250-265; İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye, I/261-263; a.mlf.,en-Neşr,I/127-134; el-Kâdî, el-Büdûru'z-Zâhire, s.28-32; Tayyar Altıkulaç, "Hamza b. Habib", DİA, İstanbul 1997, XV/511-513.

¹³⁷ Hayatı ve kırâatı için bk. Zehebî, a.g.e., I/422-423; İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye, I/274-275; a.mlf.,en-Neşr, I/129-134; el-Kâdî, a.g.e., s.30-31; Tayyar Altıkulaç, "Hallâd b. Hâlid", DİA, İstanbul 1997,XV/381.

¹³⁸ Kırâatı ve hayatı için bk. İbn-i Ebû Dâvûd, Kitâbu'l-Mesâhif, I/277-280,390,395; İbn-i Mücahid, a.g.e., s.78-79; Dâni,et- Teyzir, s.7; Enderâbî, a.g.e., s.118-133; Zehebî, a.g.e., I/296-305; İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye,I/535-540; a.mlf., en-Neşr, I/134-139; el-Kâdî, a.g.e.,s.28-32; Tayyar Altıkulaç, "Kisâî, Ali b. Hamza", DİA, Ankara 2002,XXVI/69-70.

¹³⁹ Hayatı ve kırâatı için bk. Zehebî, a.g.e., I/424; İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye, II/34; a.mlf., en-Neşr, I/134-137; el-Kâdî, a.g.e., s.35; Tayyar Altıkulaç, "Ebu'l-Hâris", DİA, İstanbul 1994,X/322.

Kırâatı ile ilgili ileri sürülen “şâzz” nitelemesi doğru bulunmamış, uzun yıllar Mescid-i Nebevî’de sahâbe’nin ve tâbiûn’un ileri gelenleri arasında Kur’ân ve kırâat dersi veren birinin okuyuşunun yadigarlanmamış olması sıhhatinin en açık delili kabul edilmiştir. Ebû Ca’fer el-Kârî, 132 yılında Medine’de vefat etmiştir. ¹⁴⁰

Ebû Ca’fer el-Kârî’nin kırâatını râvileri İbn-i Verdân(ö. 160/777)¹⁴¹ ile İbn-i Cemmâz (ö. 170/786)¹⁴² sonraki kuşaklara intikal ettirmiştir.

9-Ya’kûb el-Hadramî (ö.205/821)

Ebû Muhammed Ya’kûb b. İshâk b. Zeyd el-Hadramî hakkında ikinci bölümde daha detaylı bilgi verilecektir.

10- Halef b. Hişam (ö.229/844)

Ebû Muhammed Halef b. Hişâm b. Sa’leb el-Esedî el-Bağdâdî el-Bezzâr 150/767 yılında Bağdat’ta doğdu ve 229/844 yılında Bağdat’ta vefat etti. Erken yaşlarda başladığı kırâat eğitimini Bağdat ve Kûfe’de tamamladı. Hamza b. Habib, kırâatını Süleym b. Âsâ’dan; Âsım b. Behdele, kırâatını Ebû Yûsuf Ya’kûb b. Halife el-A’şa ve Yahya b. Âdem’dan ve Nâfi, kırâatını İshak b. Müseyyebî’den aldı. Kendisinden de Ebu’l Hasan el-Hulvânî, İdris b. Abdülkerim el-Haddâd, Muhammed b. Yahya el-Kisâî, ve Seleme b. Âsım kırâat okumuşlardır.¹⁴³ Halef’i-l-Âşir diye de adlandırılan Halef b.Hişâm’ın ilk râvisi İshak b. İbrahim el-Verrâk el-Mervezî el-Bağdâdî’dir(ö. 286/889). İkinci râvisi ise;Ebu’l-Hasen İdris b. Abdülkerim el-Bağdâdî el-Haddâd’dır(ö.292/905). ¹⁴⁴

¹⁴⁰ Hayatı ve kırâatı için bk. İbn-i Mücahid, Kitâbu’s-Seb’a, s.56-58; İbn-i Mihrân en-Nisâbü’rî, el-Gâye fi’l-Kırâatî’l-Aşr (nşr. Muhammed Gıyâs el-Cenbâz- Said Abdullah) , Riyad 1411/1990, s.37-40; Enderâbî,a.g.e., s.41-49; Ebü’l-Alâ Hasen b. Ahmed b. Hasan el-Hemedânî, Gâyetü’l-İhtisâr fi’l-Kırâatî’l-‘Aşri Eimmeti’l-Emsâr (nşr. Eşref Muhammed Fuad Talat)I-II, Cidde 1994, I/7-11; Zehebî, a.g.e., I/296-305; İbnü’l-Cezerî, Gâyetü’n-Nihâye, II/382-384; a.mlf., en-Neşr, I/139-144; el-Kâdî, a.g.e., s.37-39; Tayyar Altıkulaç, “Ebû Ca’fer el-Kârî”, DİA, İstanbul 1994, X/116.

¹⁴¹ Hayatı ve kırâatı için bk. Enderâbî, a.g.e., s.41-43; Zehebî, a.g.e., I/247-248; İbnü’l-Cezerî, Gâyetü’n-Nihâye, I/616; a.mlf., en-Neşr, I/139-141; el-Kâdî, a.g.e., s.38, Tayyar Altıkulaç, “İbn-i Verdân”, DİA,İstanbul 1999, XX/445.

¹⁴² Kırâatı ve hayatı için bk. Enderâbî, a.g.e., s.46-49; Zehebî, a.g.e., I/293-294; İbnü’l-Cezerî, Gâyetü’n-Nihâye, I/315; a.mlf., en-Neşr, I/141-144; el-Kâdî, a.g.e., s.38; Tayyar Altıkulaç, “İbn-i Cemmâz”,DİA, İstanbul 1999, XIX/395-396.

¹⁴³ Hayatı ve kırâatı için bk. İbn-i Mihrân, el-Gâye fi’l-Kırâatî’l-Aşr, s.129-131; Enderâbî, Kırâ’atü’l-Kurrâ’i’l-Ma’rûfîn, s.147-150; Ebü’l-Alâ el-Hemedânî, Gâyetü’l-İhtisâr, I/66-84; Zehebî, Ma’rifetü’l-Kurrâ’, I/419-422; İbnü’l-Cezerî, Gâyetü’n-Nihâye, I/272-274; a.mlf., en-Neşr, I/150-152; el-Kâdî, Bûdürü’z-Zâhire, s.44-45.

¹⁴⁴ İshak el-Verrâk ve İdris el-Haddâd’ın hayatı ve kırâatı için bk. İbn-i Mihrân, a.g.e., s.129-131; El-Hemedânî, a.g.e., 161-162; Zehebî, a.g.e., I/499-500; İbnü’l-Cezerî, Gâyetü’n-Nihâye, I/154; a.mlf., en-Neşr, I/150-152; el-Kâdî, a.g.e., s.44.

İKİNCİ BÖLÜM

YA'KÛB B. İSHAK EL-HADRAMÎ EL-BASRÎ (ö. 235/821)

Çalışmamızın bu bölümünde İmâm-ı Ya'kûb'un hayatı, İslâmî ilimlerdeki vukûfiyeti, kırâatının senedi, hocaları, öğrencileri, kendine has kırâat özellikleri hakkında bilgi verildikten sonra Fatiha Sûresi'nden başlayarak Nâs Sûresi'ne kadar olan kırâat vecihlerinden örnekler sunulacaktır.

A. YA'KÛB B. İSHAK EL-HADRAMÎ

1-Hayati

Ebû Muhammed Ya'kûb b. İshak b. Zeyd el-Hadramî el-Basrî, 117/735 yılında Basra'da doğmuştur. Beşinci tabaka ulemâsından olup, meşhûr on imamdan dokuzuncusudur. Hadramîlerin kölesi olduğu için o beldeye nispet edilerek el-Hadramî lâkâbını almıştır. Ebû Amr b. Alâ'dan sonra Basra kırâat imamlığı kendisine geçmiştir. Basra Câmiiinde yıllarca imamlık yapmıştır. Ebû Amr'dan sonra Basra ekolünün ikinci büyük temsilcisi olarak tarihe geçmiştir. Seksen sekiz yaşında iken Basra'da vefat etmiştir.(205/821)¹

2- İlmî Ve Manevî Hayati

İmâm-ı Ya'kub(ö.205/821), ilim hayatına çok küçük yaşlarda başlamış, devrinin en meşhur âlimlerininin ders halkalarında bulunmuş ve kendisini ilme adanmış bir âlim olarak kaynaklarda karşımıza çıkmış ve tarih sayfalarında yerini almış değerli bir âlimdir. O, Kırâat İlmî'ndeki derin bilgisiyile bulunduğu toplumda temâyüz etmiş; fakat Arapça ve Edebiyat alanında da derin bir bilgi birikimine sahip olduğu devrinde yaşamış olan âlimler tarafından ifade edilmiştir. Talebesi Ebû Hâtim es-Sicistânî O'nun ilmindeki derinliği şöyle ifade etmiştir:”

¹ Hayati için bk. İbn-i Mihrân, el-Gâye fi'l-Kırââtü'l-Aşr, s.121; Ebu'l Hasan Tahir b. Abdü'l-münim b. Ubeydullah İbn-i Galbûn, et-Tezkire fi'l-Kırâât (nşr.Abdülfettah Buhayri İbrahim)I-II, Kahire 1991,I/80; Enderâbî, Kırââtü'l-Kurrâ'i'l-Ma'rûfîn, s.135-136; el-Hemedânî, Gâyetü'l-İhtisâr,I/45-46; Zehebî, Ma'rifetü'l-Kurrâ, I/328-329; İbn-i Hallikan,Ebu'l-Abbas Şemsüddin Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekir, Vefeyâtü'l-A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zaman (thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamit), I-V,1. Baskı, Matbaatu's-Saade,Mısır 1367/1948., IV/390; İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye,II/386-387; amlf., en-Neşr,I/144-145; el-Kâdî, el-Büdûru'z-Zâhire, s.40; Ez-Ziriklî, Hayruddin, el-A'lâm,I-XI, 3. baskı, Beyrut 1389/1969, IX/255.

Gördüğüm kimseler içerisinde nahiv mezheplerini en iyi bilen kişiydi.”² Ebu'l-Kâsım el-Hüzeli de ilim ve takvadaki derinliğine şu ifadelerle değinmiştir:” Ya'kûb'un zamanında onun bir misli görülmemiştir.”³

İbnü'l-Cezerî'nin(ö.833/1429) uzun bir senetle rivâyet ettiğine göre Mervân b. Abdulmelik, Ya'kûb'un talebesi Ebû Hâtim'in şöyle dediğini işitmiş:” Ya'kûb b. İshak(ö.205/821); Kur'an, Arapça, çok rivâyette bulunma, Kur'an lehçeleri ve Fıkıh sahalârında ilim otoritelerindendi.....”⁴

İbn-i Hallikan da, Ya'kûb hakkında Ebû Ubeyde Ma'mer b. el-Müsennâ'nın şu mühim sözlerini kaydetmektedir:” Arapça'nın gramer kurallarını ilk kez oluşturan Ebu'l-Esved ed-Düeli, sonra Meymûn b. Akran, sonra Anbesetü'l-Fil, sonra da Abdullah b. Ebî İshak el-Hadramî; yani Ya'kûb'dur.”⁵

Yine İbn-i Hallikan'ın kayıtlarında geçtiğine göre Ebû Ubeydullah el-Merzubânî, diğer meşhur bir nahivci olan Müberrid'in şu sözlerini zikretmektedir: “Dil âlimleri şu hususta icmâ etmişlerdir ki; Arap gramerini ilk vaz'eden Ebu'l-Esved ed-Düeli'dir. O da bunu Hz. Ali b. Ebî Tâlip'ten almıştır. Ebu'l-Esved ed-Düeli'den Anbes b. Ma'dan el-Mihri, el-Mihri'den Meymûn b. Akrân, Ondan Abdullah el-Hadramî (yani Ya'kûb), Ya'kûb'dan İsa b. Ömer, İbn-i-i Ömer'den Halil b. Ahmed, İbn-i-i Ahmed'den Sibeveyhi, Sibeveyh'ten de Ahfeş almıştır.”⁶ Bu sıralamadan İmam Ya'kûb'un beşinci tabaka ulemâsından olduğu anlaşılmaktadır.

Ya'kûb el-Hadramî'nin(ö.205/821) şiir ve Edebiyat yönü çok güçlüydü. Öyle ki meşhur bir şâir olan Ferezdak'ın şiirlerinde bile pek çok hata bulup, O'nu eleştirebiliyordu. Hatta bu yüzden Ferezdak, Ya'kûb hakkında:” Vallahi ben O'nu, Edebiyatçıların arasında çokça kullanılacak ve onunla misal getirecekleri bir beyitle hicvedeceğim” dedikten sonra şu beyti söylemiştir: “Şayet Abdullah (Ya'kûb) sadece bir köle olsaydı, O'nu hicvederdim. Fakat Abdullah kölelerin kölesidir(hicvedilmeğe bile değmez). Ferezdak'ın böyle söylemesinin sebebi, Ya'kûb'un, Hadramîlerin kölesi olmasıdır. Zira onlar, Abd-i Şems b. Abd-i Menâf oğullarının âzâdlı köleleri idiler.”⁷

Ya'kûb(ö.205/821), ilimde olan derinliğinin yanı sıra zâhid, çok ibadet eden,ihlaslı,samimi bir Allah dostu ve müttaki bir âlimdi. O'nun zühdüne dâir kaynaklarda şu

² Ez-Zehebî, Ma'rife, I/131; Ez-Ziriklî, el-A'lâm, IX/255.

³ Ez-Zehebî, Ma'rife, I/131;İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye, II/387; ez-Ziriklî, el-A'lâm, IX/255.

⁴ İbnü'l-Cezerî,Gâyetü'n-Nihâye, II/389;

⁵ İbn-i Hallikan, Vefeyât, IV/389.

⁶ İbn-i Hallikan, a.g.e., IV/389.

⁷ Ez-Zehebî, Ma'rife, I/121.

bilgiye rastlanmaktadır.” Kendisi namazda iken omzundan hırkası çalınmış da, O farkına varmamıştı. Hırkası tekrar kendisine iade olunca namazla meşgûl olduğu için yine bunun farkına varmadığı nakledilmiştir.”⁸ İmam-ı Ya’kûb(ö.205/821), dersine ve sohbetine aldığı kişileri, Kur’ân-ı Kerim’in âyetleri sayısınca alırdı.⁹ Kaynaklardan da öğrendiğimiz üzere İmam-ı Ya’kûb(ö.205/821), ilminin yanında ilmiyle amel eden bir âlim olarak karşımıza çıkmaktadır. Belki de O’nu günümüze kadar getiren ve önemli bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmasını sağlayan en büyük vesilelerden biri de ilmîni hayatına yansıtması olsa gerektir.

3-Kırâat İlmindeki Yeri

İmam-ı Ya’kûb(ö.205/821), meşhûr olan on imamdan dokuzuncusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kıraat sahnesine ilk defa Yedi İmam (Eimme-i Seb’a) diye tabir edilen Nâfi(ö.169/785), İbn-i-i Kesir(ö.120/738), Ebû Amr(ö.154/771), İbn-i-i Âmir(ö.118/736), Âsım(ö.127/745), Hamza(ö.156/773) ve Kisâî(ö.189/805) hazretlerinin çıktığını görüyoruz. Daha sonra yedi imama Ebû Ca’fer(ö.130/747), Ya’kûb(ö.205/821) ve Halefu’l-Âşir’in(ö.229/844) ilavesiyle On İmam (Eimme-i Aşere) veya Kıraat-ı Aşere denilen ekol ortaya çıkmıştır.

İmam-ı Ya’kûb’un kırâatı, Kırâat-ı Seb’a’da olduğu gibi sahîh kırâatta bulunması gereken tüm koşul ve özellikleri kendisinde bulundurur. İmam Ebû Muhammed İsmail b. İbrahim el-Herevî, el-Kâfî adlı isimli kitabında İmam-ı Ya’kûb’un kırâatının sahîhliği konusunda aydınlatıcı olabilecek şu bilgiyi vermektedir: “Eğer biri kalkıp da; niçin Ebû Ca’fer ile Ya’kûb el-Hadramî’nin kırâatlarını Yedi Kırâat’a dahil ettiniz? Halbuki bu iki kişi, kırâatlarının sahîh olduğu konusunda âlimlerin ittifak ettiği yedi imamın dışındadırlar; biz de deriz ki; biz yedi kırâata ittiba’ ettiğimiz gibi o iki kırâata da ittiba’ ederiz. Çünkü biz onların kırâatında bulduğumuz ilim, sika, senetle ittisal ve ta’n olunmama gibi şartları, İmam-ı Ebû Ca’fer ve İmam-ı Ya’kûb’un kırâatlarında da görmekteyiz. Zâten Yedi Kırâata tutunulacağına dâir ne bir eser ve ne de bir sünnet mevcuttur. Sünnet olan ancak nakil, kırâat ve hıfz cihetinden râvileri muttasıl olup, râvilerinin ta’n’a uğramaması şartıyla kırâatın alınmasıdır. Şu halde Ebû Ca’fer’i ve Ya’kûb’u da diğerlerine katarız.”¹⁰

İbnü’l-Cezerî(ö.833/1429), Ya’kûb’un kırâatının sahîhliği konusunda şu bilgileri bize aktarmaktadır:” Ya’kûb’un kırâatıyla namazın caiz olamayacağı iddiası ve bu kırâatın şâzz kırâatlardan sayılması tuhafın da tuhafıdır, hatta çok büyük bir hatadır. Böylesi bir söz daha

⁸ İbnü’l-Cezerî, Gâyetü’n-Nihâye, II/389.

⁹ İbn-i Hallikan, Vefeyât, VI/391.

¹⁰ Ez-Zerkeşî, el-Burhan, I/330.

önce hiç karşılaşmadığımız bir söz ve iddiadır. Bu iddia, sözüne itimat edilmeyen ve okuyuşu itibar görmeyen kimselerin ortaya attıkları bir şeydir. “el-Müncit” adlı kitabımızda zikrettiğimiz gibi, Ya’kûb’un kırâatının sahih olduğuna dair ilk devir âlimlerinin beyan ve görüşleri vardır. O halde bilinsin ki, Ya’kûb’un kırâatıyla yedi imamın kırâatı arasında Din âlimlerine göre hiçbir fark yoktur.”¹¹ Hatta kaynaklarda; yedinci imamın Ya’kûb olduğu; Kisâî’nin Me’mûn’un hilâfeti zamanında, İbn-i-i Mücahid tarafından Ya’kûb’un yerine yedi imama dahil edildiği bilgisi yer almaktadır.¹²

Ya’kûb, Kırâat, Arapça ve Fıkıh konusunda devrinin dev simaları arasında yerini almış, kırâatı sahih kabul edilen imamların dokuzuncusu olarak tarihe geçmiş ve kendisinden naklonulan meşhûr bir kırâata sahip bir âlimdir. Hatta biraz da ileri gidilerek:” Mekke, Medine, Basra, Kûfe, Şam ve diğer beldelerin kırâatları namına ne varsa, senetli senetsiz Kur’ân’ın tüm lehçeleri kendisinden alınmıştır.” denmiştir.¹³

Ebû Amr’dan sonra Basralılar genelde Ya’kûb’un otoritesini kabullenip, kendisine uymuşlardır. Basra imamı Tâhir b. Abdi’l-Mün’im b. Galbûn bile, Ya’kûb’un kırâatından başkasını okumazdı.¹⁴

Ya’kûb(ö.205/821), kırâatı arz tarîkiyle Selam b. Süleyman et-Tavîl, Mehdî b. Meymûn, Ebu’l-Eşbeh el-Utârîdî, Şihâb b. Şernefe, Mesleme b. Muhârib, Isme b. Urve el-Fakîmî, Yûnus b. Ubeyd es-Selam gibi üstatlardan almış ve Ebû Amr’ın İdgâm-ı Kebîr vechini de yine aynı kişiler silsilesiyle rivâyet etmiştir.¹⁵ Ayrıca Hamza’dan bir çok rivâyette bulunmuştur. Ebu’l-Hasen el-Kisâî ve Âsım’dan rivâyeten Muhammed b. Zurayk el-Kûfî’den bazı vecihler dinlemiştir.¹⁶ İbnü’l-Cezerî(ö.833/1429), Ya’kûb’un Ebû Amr’dan da arz usûlüyle kırâat aldığını savunur ve bunun uzak bir görüş olmadığını, Ebû Amr vefat ettiğinde Ya’kûb’un daha 51 yaşında olduğu ve daha 37 senelik bir ömrünün varlığına dair Ebû Abdullah el-Kassâ’nın sözünü nakleder.¹⁷ Fakat İbn-i-i Hallikan bu görüşe katılmamış ve aynen el-Kassâ gibi bu görüşü savunan Ebû’l-Hüseyn b. el-Münâdî’nin görüşünü reddederek onun bu konuda hata ettiğini savunmuştur.¹⁸

¹¹ İbnü’l-Cezerî, Gâyetü’n-Nihâye, II/388-389.

¹² Ez-Zerkeşî, el-Burhan, I/329.

¹³ İbn-i Hallikan, Vefeyât, VI/390.

¹⁴ İbn-i Hallikan, Vefeyât, VI/391.

¹⁵ İbnü’l-Cezerî, Gâyetü’n-Nihâye, II/386; İbn-i Hallikan, a.g.e., I/71, 391.

¹⁶ İbnü’l-Cezerî, Gâyetü’n-Nihâye, II/386; İbn-i Hallikan, a.g.e., I/71,391.

¹⁷ İbnü’l-Cezerî, a.g.e., II/386.

¹⁸ İbn-i Hallikan, a.g.e., I/71,391.

Ya'kûb'un "el-Câmi" ismini verdiği kitabının olduğu ve bu kitapta kırâat vecihlerinin tüm ihtilaflarını toplamış ve herbir vechi okuyanına nisbet ettiği kaynaklarda zikredilmiştir.¹⁹ Fakat kitap günümüze kadar ulaşmamıştır.

İbnü'l-Cezerî(ö.833/1429), Ya'kûb'un(ö.205/821) şöyle dediğini zikretmiştir:” Kur'ân'ı bir buçuk senede Selam'a; beş günde de Şihâb b. Şernefe el-Mücâşî'ye okudum. Şihab b. Mesleme el-Muhâribî'ye dokuz günde okudum. Mesleme de, Ebu'l-Esved ed-Düeli'ye, O da Hz. Ali'ye (R.A.) okudu.”²⁰ Yine İbn-iü'l-Cezerî(ö.833/1429), Ebû Osman el-Mâzinî'den rivâyetle şunu aktarmıştır:” Rüyamda Hz. Peygamber (S.A.V.)'i gördüm. Kendilerine Tâ-hâ Sûresini ve dolayısıyla “مَكَّا سُؤْيُ” âyetini okudum. O da “سُؤْيُ” diye oku! Ya'kûb'un kırâatını oku!” buyurdu.²¹

İmam Ya'kûb'un(ö.205/821), bütün bu özellikleri yanında Hadisçiliği de bahse değer bir öneme sahiptir. Ebû Hafs el-Fellâs, Ebû Kılâbe, Muhammed b. Abbâd ve Muhammed b. Yûnus el-Kudeymî ondan hadis rivâyet etmişlerdir.²² Abdullah b. Ebû Hâtim'den nakille Ahmed b. Hanbel'e Ya'kûb'u sormuşlar, o da sadûk(çok doğru) birisidir, cevabını vermiştir. Kezâ Ebû Hâtim er-Râzî'ye sormuşlar, o da aynı cevabı vermiştir.²³

Ya'kûb'un(ö.205/821) Ebû Amr gibi çok sağlam senedi vardır. O'nun kırâatta Hz. Peygamber'e kadar uzanan bir sened silsilesi vardır. Ya'kûb(ö.205/821), Selam'ın; Selam, Âsım b.Ebî'n-Necûd'un; Âsım, Ebû Abdurrahman es-Sülemî'nin; Ebû Abdurrahman, Ali b. Ebî Talib'in; Ali b. Ebî Talib de Hz. Peygamber'in huzurunda okumuşlardır.²⁴ Dolayısıyla İmam-ı Ya'kûb'un kırâatı, Ali b. Ebî Talib'in kırâatı olmaktadır.

Ya'kûb'un(ö.205/821) “el-Câmi” adlı eserinin yanı sıra, “Vücûhu'l-Kırâat” ve “el-Vakfu't-Tâm” adlı eserlerinin de mevcut olduğu kaynaklarda zikredilmiştir.²⁵

4- Hocaları

1. Selâm et-Tavîl
2. Mehdî b. Meymûn
3. Ebu'l-Eşheb el-Utâridî

¹⁹ İbn-i Hallikan, a.g.e., I/71,391.

²⁰ İbnü'l-Cezerî, a.g.e., II/386

²¹ İbnü'l-Cezerî, a.g.e., II/388.

²² İbnü'l-Cezerî, a.g.e., II/387.

²³ İbn-i Hallikan, Vefeyât, VI/71,391.

²⁴ İbn-i Hallikan, Vefeyât, VI/71,390.

²⁵ İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye, II/389; İbn-i Hallikan, Vefeyât, VI/392.

4. Şihâb b. Şernefe
5. Mesleme b. Muhârib
6. Ismet b. Urve
7. Yûnus b. Ubeyd
8. Kisâî
9. Hamza
10. Ebû Amr²⁶

5-Talebeleri

Kendisinden arz yoluyla kırâat rivâyet eden birçok talebesi vardır. Başlıcaları şunlardır:

1. Zeyd b. ‘Ahîh Ahmed
2. Ka’b b. İbrahim
3. Ömer b. es-Serrâc
4. Humejd b. el-Vezîr
5. Minhâl b. Şâzân
6. Ebû Bişr Kattân
7. Müslim b. Süfyân el-Müfessir
8. Ravh b. Abdülmünim
9. Muhammed b. el-Mütevekkil
10. Veys
11. Muhammed b. Vehb el-Fizârî
12. Hasan b. Müslim ed-Darîr
13. Ka’b b. İbrahim
14. Abdullah b. Bahr es-Sâcî
15. Ebû Hâtim es-Sicistânî
16. Ravh b. Kurre

²⁶ İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye, II/386.

17. Eyyûb el-Mütevekkil
18. Ahmed b. Muhammed ez-Zeccâc
19. Ahmed b. Şâzân
20. Abdân b. Yahya
21. Dâvûd b. Ebî Sâlim
22. Velîd b. Hasan
23. Ebu'l- Feth en-Nahvî
24. Ebû Hişâm er-Rıfâî
25. Ebû Amr ed-Dûrî
26. Verdân b. İbrahim el-Üsrüm
27. Ahmed b. Abdulhâlik el-Mekfûf
28. Ebû Eyyûb Süleyman b. Abdullah ez-Zehebî
29. Muhammed b. Abdulhâlik
30. Fadl b. Ahmed el-Hüzelî
31. Abdullah b. Bahr
32. Âmir b. Abdu'l-A'lâ ed-Dellâl
33. Fehd b. Sakar²⁷

Ya'kûb'un talebelerinden 8. ve 9. sıralarda adları geçen Ravh b. Abdülmünim ile Muhammed b. el-Mütevekkil yani Ruveys, O'nun kırâatını rivâyet eden en meşhûr öğrencileridir. Bu iki talebesi, kırâatlarını doğrudan hocalarından rivâyet etmişlerdir. Bu iki meşhûr râviyi özel başlık altında tanıtmaya çalışacağız.

6- Râvileri

a) Ruveys(ö. 238/852)

Ebû Abdullah Muhammed b. el-Mütevekkil b. Abdurrahman el-Lü'lüî Ruveys el-Basrî; altıncı tabaka ulemâsından olup Basra'da doğmuştur. Kırâatını arz yoluyla Ya'kûb'dan almıştır. Ya'kûb'un ilk râvisidir. Kendisinden ise, Muhammed b. Harun el-Buhârî et-Temmâr, Ebû

²⁷ İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye, II/386-387.

Abdullah ez-Zübeyrî gibi zâtlar kırâat okudu. Tek tarîki, et-Temmâr (ö. 310/922) olup onun vasıtasıyla dört tarîki daha vardır. Ayrıca Ruveys'in hadisçilik yönünde mevcuttur. Ebû Dâvûd Sünen'inde ondan tahricatta bulunmuştur. Sâdik ve sikâ oluşunda ittifak vardır. Kendisi aynı zamanda Şâfiî fıkıhçısıdır. Hicrî 238 senesinde Basra'da vefat etmiştir.²⁸

b) Ravh(ö.235/849)

Ravh b. Abdulmü'min Ebu'l-Hasen el-Hüzelî el-Basrî en-Nahvî, altıncı tabaka ulemâsından olup Basra'da doğmuştur. Kırâatını İmam-ı Ya'kûb'dan arz tarîkiyle okumuş ve Ya'kûb'un kırâatını vasıtasız olarak rivâyet etmiştir.²⁹ Kur'ân-ı Kerim'i hatasız ve güzel okuyan bir kurrâ idi. Ya'kûb dışında; Ebû Avâne, Hammâd b. Zeyd, Muhammed b. Sâlih el-Mürrî, Hammâd b. Şuayb, Ubeydullah b. Muâz, Ahmed b. Mûsâ ve Hafs b. Süleyman ed-Dabî'den de ders almıştır.³⁰ Kendisinden arz usûlüyle, Tayyib b. Hasen b. Hamdân el-Kâdî, Ebû Bekir b. Muhammed b. Vehb es-Sekafî, Ahmed b. Yezid el-Hulvânî, Ahmed b. Yahyâ el-Vekil, Zübeyir b. Ahmed ez-Zübeyrî, Ali b. Abdullah el-Cellâb, Abdullah b. Muhammed ez-Za'ferânî, Müslim b. Seleme, Hasen b. Müslim ve Hüseyin b. Bişr b. Ma'rûf et-Taberî kırâat okumuşlardır. İbn-i Vehb(ö.270/883) ve ez-Zübeyrî(ö. 300/912) Ravh'ın iki tarikidir.³¹

Ravh aynı zamanda iyi bir muhaddisti. Buhârî, Sahih'inde ondan rivâyette bulunmuştur. Ayrıca Abdullah b. Ahmed Mutayyin, Ebû Halife, İbrahim b. Muhammed b. Nâyile el-İsbehânî ve Ebû Ya'lâ el-Mevsilî de Ondan hadis rivâyet etmişlerdir. İbn-i-i Hibban O'nu sikâ râviler içinde zikreder.³² Ravh, 235/849 yılında Basra'da vefât etmiştir.

B. YA'KÛB B. İSHAK'IN KIRAATI VE ÖZELLİKLERİ

1-Ya'kûb b. İshak Rivâyetinin İsnâdı

Ya'kûb'un, Hz. Peygamber'e kadar ulaşan kırâat senedi şöyledir:

Ya'kûb← Selâm← Âsım b. Ebû Necûd← Ebû Abdurrahman es-Sülemî← Hz. Ali← Hz. Peygamber şeklindedir.

Bir de Ya'kûb'dan aşağı bir isnad vardır. Bunu da aşağıdaki şemada görebiliriz.

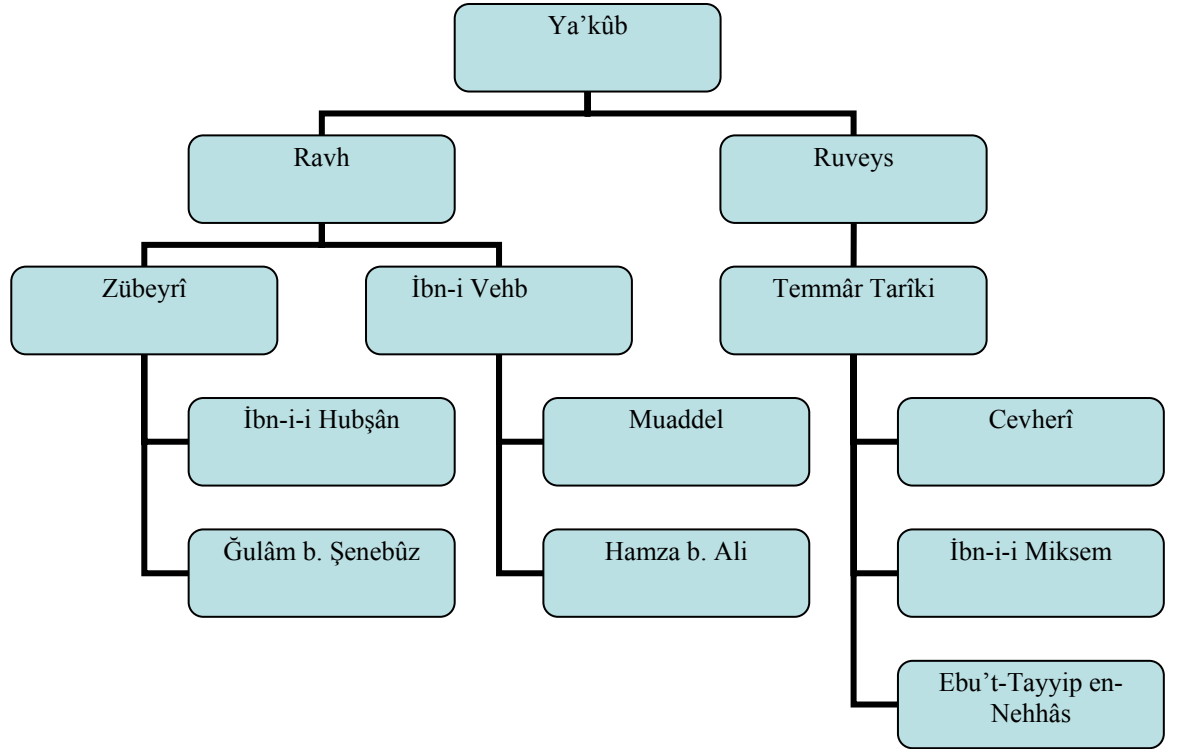
²⁸ Ruveys'in hayatı ve kırâatı için bk. İbn-i Mihrân, el-Gâye fi'l-Kırâatü'l-Aşr, s.126; Zehebî, Ma'rife, I/428; İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye, II/234-235; a.mlf., en-Neşr, I/144-146; el-Kâdî, Bûdürü'z-Zâhire, s.41.

²⁹ Zehebî, a.g.e., I/427; İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye, I/285; a.mlf., en-Neşr, I/147-148; el-Kâdî, a.g.e., s.42.

³⁰ İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye, I/285.

³¹ Ez-Zehebî, Ma'rife, I/428.

³² İbnü'l-Cezerî, Gâyetü'n-Nihâye, I/285; Zehebî, a.g.e., I/427-428.

Şemada görüldüğü gibi, Ravh ve Ruveys, kırâatlarını Ya'kûb'dan direkt olarak almışlar ve rivâyet etmişlerdir. Ruveys'ten Temmâr; O'ndan Ebu't-Tayyip en-Nehhâs, İbn-i-i Miksem ve Cevherî rivâyet ederken; Ravh'tan İbn-i-i Vehb ve Zübeyrî; İbn-i-i Vehb'den, el-Muaddel ve Hamza b. Ali; Zübeyrî'den, Ğulam b. Şenebûz ve İbn-i-i Hubşân rivâyet etmişlerdir.³³

2-Ya'kûb bin İshak Rivâyetinin Kendine Has Kırâat Vecihleri

a)İsbât (الاثبات)

Sözlükte: “ Göstermek, âşikâr etmek, tam bilgi vermek, mâhiyet kazandırmak” gibi mânâlara gelmektedir. Terim olarak ise; gizli olan yâ (ی) harflerini kırâat esnasında okumaya isbât denir.³⁴

³³ İbnü'l-Cezerî, Takrîbu'n-Neşr fi'l-Kırâati'l-Aşr (thk. İbrahim Atve İvad) , 1.bas. , Matbaatu Mustafa el-Bâbî, Mısır 1967, s. 68.

³⁴ İbnü'l-Cezerî, Takrîb, s. 86.

Kur'ân'ın resmî hattında mahzûf(gizli) olan yâ(ى) harfî, kelimelerin sonunda gelip, arzettiği yapı itibariyle ikiye ayrılır:

1. Münâdâ; yani kendisine “yâ, ey” diye seslenileni temsil eden kelimenin sonunda bulunan mahzûf(gizli) bulunan yâ(ى): يَا رَبِّ يَا اَبْتِ يَا قَوْمِ gibi. Bu kelimelerin aslı يَا قَوْمِي يَا اَبْتِي يَا رَبِّي şeklinde olup kesre ile yetinilerek izâfet yâ(ى) ları düşürülmüştür ki, Arapça gramerde bu:” İktifâen bi'l-Kesr (yâ) hazfolundu” diye tabir edilir. Şu halde bu ve benzeri kelimelerin sonunda gelen kesre hareke, izâfet yâ(ى)'sının yerine geçmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de bu şekilde nidâ harfiyle gelen hiçbir kelimenin sonunda bu izâfet yâ(ى)'sı, resm-i hatta gözükmez. Ancak dört âyette vardır ki, bunlar istisnâ olarak kaynaklara geçmiştir.³⁵ Ankebût Sûresi 56. âyet ile Zümer Sûresi 53. âyetlerinde geçen عِبَادِي münâdâsının izâfet yâ(ى)'sı ile okunmasında hiçbir ihtilaf yoktur.³⁶ Zuhurf Sûresi 68. âyetindeki يَا عِبَادِي münâdâsının izâfet yâ(ى)'sı ile okunup okunamayacağı konusunda ihtilaf vardır. Nâfi, Ebû Amr, İbn-i-i Âmir, Ebû Ca'fer ve Ruveys يَا عِبَادِي şeklinde okurken; Ebû Bekir vasıl (geçiş)halinde izâfet yâ(ى)'sını fetha, vakf(duruş) halinde ise sükûn ile okumaktadır. Diğer kurrâ ise izâfet yâ(ى)'sını hafzederek(gizleyerek) okumaktadır.³⁷ Zümer Sûresi 16. âyetinde ise sadece Ruveys يَا عِبَادِي şeklinde okurken; diğer tüm kurrâ يَا عِبَاد şeklinde okumuşlardır.³⁸

2. İsim ve Fiilerde Bulunan yâ(ي):

Bu da iki kısımdır:

a- Kelimenin bizzat yapısında bulunan ve onun bir parçası olan aslî yâ(ي):

يَسْرِي التَّنَادِي الْجَوَارِي الدَّاعِي misallerinde olduğu gibi.³⁹

b- Kelimenin sonuna sonradan ilâve edilmiş olan zâid yâ(ي):

Bu durumda da yâ (ي) iki şekilde gelmektedir:

ba- İzâfet halinde: دُعَايِ örneğinde olduğu gibi. Bu durumda yâ (ي)'nin i'râbı mecrûr olmaktadır.

bb- Mef'ûl halinde: اَحْرَتْنِي örneğinde olduğu gibi. Bu durumda ise; yâ(ي)'nin i'râbı mansûb olmaktadır.⁴⁰

³⁵ Ankebût 29/56; Zümer 39/53; Zuhurf 43/53; Zümer 39/16.

³⁶ İbnü'l Cezerî, en-Neşr, II/ 180.

³⁷ Pâlûvî, eş-Şeyh Hamid b. Abdilfettâh, a.g.e., Hilal Yay., Arif Efendi Matbaası, İstanbul- 1312/1893, s.124.

³⁸ Pâlûvî, a.g.e., s.118.

³⁹ İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/180.

⁴⁰ İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/180.

Ya'kûb b. İshak'ın kırâatında ağırlık noktasını oluşturan, ikinci maddenin ikinci kısmıdır.

Yâ (ي) harfi, izahlarda görülen şekliyle Kur'ân'da 121 yerde geçmektedir. Bunlardan 35 tanesi âyetlerin ortalarında geçerken, 86 tanesi de âyetlerin sonunda yer almaktadır.⁴¹

Bu şekildeki yâ(ي) harflerinin hazf veya isbat edilmesi hususundaki kurrânın görüşleri şunlardır: Nâfi', Ebû Amr, Hamza, Kisâî ve Ebû Ca'fer vasıl (geçiş) halinde; İbn-i-i Kesir ve Ya'kûb hem vasıl hem de vakf(duruş) halinde yâ (ي) harfini isbât ederken; İbn-i-i Âmir, Âsım ve Halef her iki halde de yâ(ي) harfini hazfederler. Bununla beraber her üç grup kurrâdan bazılarının, bazı yerlerde uygulamalarının dışına çıktığı da olmuştur.⁴²

Âyet ortalarında geçen 35 yâ (ي) harfinden 13 tanesi kelimenin aslından olurken, 22 tanesi zâid olarak mütekellim yâ (ي) 'sı şeklinde gelmiştir.⁴³ Âyet sonlarında gelen 86 yâ (ي) 'dan 5 tanesi aslî harf olurken , diğer 81 tanesi zâid olan mütekellim yâ (ي) 'sıdır.⁴⁴

Bu sınıflandırma neticesinde meydana gelen 4 şıkla alâkalı olarak İmam Yâkûb'un kırâatından örnekler verelim:

- a- Âyet ortasında bulunan aslî yâ(ي) 'ya misal: الدَّاعِي ----- الدَّاعِ
- b- Âyet ortasında bulunan zâid yâ(ي) 'ya misal: دَعَان ----- دَعَانِي
- c- Âyet sonunda bulunan aslî yâ(ي) 'ya misal: الْمُتَعَال ----- الْمُتَعَالِي
- d- Âyet sonunda bulunan zâid yâ(ي) 'ya misal: فَارُهُبُونَ ----- فَارُهُبُونِي⁴⁵

Misallerde görüldüğü gibi , kelimelerin ikinci okunuşunda Yâkûb, aslî ve zâid olan yâ (ي) harflerini isbât ederek okumaktadır.

⁴¹ İbnü'l-Cezerî, et-Takrîb, s.86.

⁴² İbnü'l-Cezerî, et-Takrîb, s.86.

⁴³ İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/180.

⁴⁴ İbnü'l-Cezerî, a.g.e., II/181.

⁴⁵ İbnü'l-Cezerî, a.g.e., II/181.

b) İl̄hâk (الحاقُ)

Kelime olarak sözlükte: ”Bitiştirmek, sonradan getirip eklemek” anlamlarına gelmektedir.

Kur’ân-ı Kerim okurken bazı kelimelerin sonuna sakin bir he (◌) ilave etmek suretiyle oluşan kırâat terimine İl̄hak denir. Kelimelerin sonuna ilave edilen bu he (◌)’ye “Hâû’s-Sekt (duruş he (◌)’si “ adı verilmiştir.⁴⁶

Yakûb b. İşhâk’a mahsus olan bu il̄hâk vechi, 5 çeşit kelimedede gerçekleşmektedir.

1-Harf-i cer alan mâ-i istifhâmiyye(soru edatı olan mim (م)): مِمَّ لَمْ يَمْ فِيمَ عَمَّ olmak üzere 5 çeşit kelimedede gerçekleşmektedir. Bu kelimeler nerede gelirse gelsin, Yakûb b. İşhâk , durması (vakf) halinde bu kelimeleri ; مِمَّةٌ لِمَّةٌ بِمَّةٌ فِيمَّةٌ عَمَّةٌ ” şeklinde Hâû’s-Sekt ile okur.⁴⁷

2- هِىَ ve هُوَ zamirleri: Bu zamirler nerede gelirse gelsin Yakûb b. İşhâk, durma (vakf) halinde bunları Hâû’s-Sekt ile okur. وَهُوَ لَهَا مَا هِيَ misallerinde geçen bu iki zamiri هِيَّةٌ هُوَّةٌ şeklinde okumaktadır.⁴⁸

3- Şeddeli olan tüm cem’î müennes gâib nûn(ن)’ları: Cem’î müennes nûn(ن)’ları 4 şekilde karşımıza çıkmaktadır.

a- Yalın halde: هُنَّ أَطَهْرُ misalinde olduğu gibi.

b- Harfe bitişik olarak: وَهِنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ misalinde olduğu gibi.

c- İsmle bitişik olarak: مِثْلُهُنَّ أَيْدِيَهُنَّ misallerinde olduğu gibi.

d- Fiile bitişik olarak: فَامْتَحِنُوهُنَّ misalinde olduğu gibi.

Yakûb b. İşhak , bu kelimeleri durma (vakf) halinde ; أَيْدِيَهُنَّ مِثْلَهُنَّ وَلَهُنَّ عَلَيْهِنَّ هُنَّ ; فَامْتَحِنُوهُنَّ

4-Sonunda şeddeli yâ (ي) bulunan kelime: مَا يُبْدَلُ يَّ خَلَقْتُ بِيَدَيَّ أَنْ لَا تَعْلُوا عَلَيَّ الْقَوْلُ لَدَ

misallerinde geçen sonunda şeddeli yâ (ي) bulunan kelimeleri Yakûb b. İşhâk , durma (vakf) halinde ; بِيَدَيْهِنَّ عَلَيَّهِنَّ ” şeklinde okumaktadır.⁴⁹

⁴⁶ İbnü’l- Cezerî, a.g.e.,II/120

⁴⁷ İbnü’l-Cezerî, en-Neşr,II/134; Pâlûvî, a.g.e., s. 25.

⁴⁸ İbnü’l-Cezerî, a.g.e., II/135; Pâlûvî, , a.g.e., s. 25.

¹⁹⁴ İbnü’l-Cezerî, a.g.e., II/135

5- Sonunda fethalı nûn (ن) bulunan cem'i müzekker sâlimler: رَاكِعُونَ بِمُؤْمِنِينَ الْمُفْلِحُونَ

العالمين الذين الكelimelerinde ve buna benzer kelimelerde geçen, sonunda fethalı nûn (ن) bulunan cem'i müzekker sâlimleri Yakûb b. İshâk durma (vakf) halinde رَاكِعُونَ الْمُفْلِحُونَ بِمُؤْمِنِينَ الْعَالَمِينَ الشَّكْلِnde okumaktadır.⁵⁰

c) Cinsten hükmünü nefyeden Lâ(لا)

Yakûb b. İshâk'ın kendine has kırâat vecihlerinden biri de; bazı isimlerden önce gelen ve kendisinden önce geldiği ismin harekesini ötre(') yapan olumsuzluk edatı lâ(لا) ile ilgilidir. Yakûb b. İshak, bu lâ(لا)'yı daha kuvvetli olumsuzluk manası içeren ve olumsuzluğu cinsin tüm fertlerine şâmil kılan lâ(لا) olarak değerlendirip başında bulunduğu kelimelerin sonunu fetha() ile okumaktadır.

örneklerinde geçen لَّا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ bu kelimeleri Yakûb b. İshak ; لَّا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ şeklinde okumaktadır.¹⁹⁵

Bu ve benzeri kelimelerde Yakûb b. İshak; (لا)'yı, bu şekilde değerlendirerek olumsuzluğu, cinsin tüm fertlerine yaymış olmakta ve bunun lafzî bir işareti olarak da, takip eden kelimenin son harfini fetha ile okumaktadır. Bu vecihte Yakûb b. İshak'ın büyük bir nahiv âlimi olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yakûb b. İshak'ın bu kırâat vechine göre Bakara Sûresi'nin 254. ayetine şu şekilde bir mânâ verilebilir:” Ey iman edenler! Kendisinde artık hiçbir alış verişin, hiçbir dostluğun, hiçbir kayırmanın bulunmadığı gün (kıyamet) gelip çatmadan önce, size verdiğimiz rızıktan hayır yolunda harcayın!....”

Yakûb b. İshak'ın kırâatına göre âyeti ele alınca, görüldüğü gibi olumsuzluk ifade eden kelimelerde bir mübâlağa hasıl olmaktadır.

d) Tesniye ve Cem'i Gâib Zamirleri

Yakûb b. İshâk el- Hadramî el- Basrî; sakin yâ(ي)'dan sonra gelen tüm tesniye ve cem'i gâib zamirlerini ötre ile okur.⁵¹ لَدَيْهِمْ إِلَيْهِمْ عَلَيْهِمْ عَلَيْهِمَا gibi .

¹⁹⁵ Yakûb b. İshak ; Bakara Sûresi'nin 197. ayetinde, kendine has olan bu vechi uygulamamış, üstünlü okuyanların aksine, ötre ile okumuştur. Bkz. Pâlûvî, a.g.e., s. 36,78

Ayrıca son üç örnekte; meşhûr kırâat imamlarından Hamza b. Habib, Yakûb b. İshak'â iştirak eder.⁵²

Ya'kûb b. İshak, cezm alameti olarak gelen ve emir sigasından ötürü düşmüş olan yâ(ي)'lardan sonra gelen zamirleri de ötre okur. وَقَهُمُ السَّيِّئَاتِ أَوْلَمُ يَأْتُهُمْ örneğinde olduğu gibi.⁵³ وَمَنْ يُؤْلَهُمْ⁵⁴ örneğindeki cem'i gâib zamiri ; Yakûb b. İshak'ın Ruveys tarikinden esre okuduğu tek istisnadır.⁵⁵

e) İşmam

Sözlükte; “koklatma” anlamına gelen bu tabir; terim olarak, gizli ötreye işaret etme anlamına gelmektedir. Bu tanımdan hareketle Yakûb b. İshâk; Kurân-ı Kerim’de geçen 7 tane meçhûl sîgalı fiilde, Ruveys tarîkinden İşmam yapar.

7 meçhûl sîgalı fiili şöyle sıralayabiliriz:⁵⁶ سَيْئَتٌ سَيْئٌ سَيْقٌ حَيْلٌ حَيْئٌ غَيْضٌ .
قِيلَ .

Bu fiiller illetli; yani etimolojik tahlilden geçen cinsten fiiller oldukları için bunların baş harfleri aslında ötre hareke taşımaktadır. Telaffuzunda kolaylık sağlanması için etimolojik tahlilden geçme neticesinde gizli kalan ötrelere işaret etmek ve aynı zamanda kelimenin bâbına işaret etmek için Yakûb b. İshâk fiillerin birinci harfinde Ruveys tarîkinden İşmam yapar. Bu İşmam; dudaklar yumularak ileri uzatılır ve derhal geri çekilir. Bu İşmam vechini yapabilmek için mutlaka bir kırâat üstadının dudaklarına bakmak gerekir. Yoksa anlatılarak öğrenilemez.

Yakûb b. İshak'ın bu işmam vechine Halef b. Hişam ve Kisâî de iştirak ederler.⁵⁷ Ayrıca yukarıda geçen 7 fiilden son 4 tanesinde İbn-i-i Zekvân , son 2 tanesinde Nâfi'; Hûd, Ankebût, ve Mülk sûrelerinde yer alan bu fiillerde Ebû Cafer de İşmam yapar.⁵⁸

Yukarıda açıklanan vecihlerin dışında Yakûb b. İshak'ın; diğer bir Basra imamı olan Ebû Amr'a iştirak ettiği bazı vecihler de vardır. Bunlardan bazıları şunlardır: Bazı fiilleri değişik kalıplarda okuma, İdgâm-ı Kebir ve diğer özellikleri tezin 2. bölümü olan Yakûp Kırâatının tatbiki bölümünde gösterilmesi uygun görülmüştür.

¹⁹⁵ Pâlûvî, a.g.e., s.8.

⁵² Pâlûvî, a.g.e., s.8.

⁵³ Pâlûvî, a.g.e., s.8.

⁵⁴ Enfal 8/16

⁵⁵ Pâlûvî, a.g.e., s.8.

⁵⁶ Pâlûvî, a.g.e., s. 17.

⁵⁷ Pâlûvî, a.g.e., s. 17.

⁵⁸ Pâlûvî, a.g.e., s.17.

C. YAKUP B. İSHAK'IN KIRAAT VECİHLERİNDEN ÖRNEKLER

Bu bölümde Ya'kûb b. İshak'ın kırâat tatbikatından bazı örnekler sunacağız. Bu örnekleri sunarken, zaman zaman Ya'kûb b. İshak'ın kırâatına iştirak eden diğer kırâat imamlarını da zikredeceğiz. Örnekleri verirken, sûre sıralamasına dikkat edeceğiz; fakat bütün kırâat vecihlerini göstermeyip sadece örnekler vereceğiz.

İstiâze; yani, başlangıçta veya herhangi bir sûrenin başında (أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ)

diye okuma hususunda kırâat imamlarının herhangi bir ihtilafı sözkonusu değildir. Bu sebeple bu konu üzerinde durmayacağız.

Besmele

Berâe Sûresi dışında, her sûrenin başlangıcında bütün kırâat imamları gibi, Ya'kûb b. İshak da “besmele” okur.

Sûre başlangıcında Ya'kûb b. İshak için şu 4 vecih vardır:

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
قطع	قطع	قطع
	وصل	وصل
وصل	قطع	قطع
	وصل	وصل

Bu şemânın izâhı şöyledir:

- 1- Kat'-1 Küll,
- 2- Kat'-1 Evvel, Vasl-1 Sâni,
- 3- Vasl-1 Evvel, Kat'-1 Sâni,
- 4- Vasl-1 Küll.

İki sûre arasındaki vücûhatı ise Ya'kûb b. İshak 5 vecih uygular.

- 1- Kat'-1 Küll,
- 2- Kat'-1 Evvel, Vasl-1 Sâni,
- 3- Vasl-1 Küll.

4- Sekt Bilâ Besmele⁵⁹

5- Vasl Bilâ Besmele⁶⁰

Ya'kûb b. İshak'ın iki sûre arasındaki vücûhâtını şu şema ile gösterebiliriz⁶¹:

الم	بسم الله الرحمن الرحيم	و لا الضَّالِّينَ
قطع	قطع	قطع
وصل		
وصل		وصل
		سكت بلا بسمة
		وصل بلا بسمة

1- Fâtîha Sûresi ile Kehf Sûresi Arasındaki Kırâât Vecihlerine Örnekler

Fâtihâ Sûresi

1- الصراط (6-7. ayetler) : bu kelime nerede geçerse geçsin Ya'kûb, Ruveys tarîkinden Kunbül ile birlikte (س) ile الصراط şeklinde okur.⁶² عَلَيْهِمْ deki zamiri ise Ya'kûb, Hamza ile birlikte عَلَيْهِمْ şeklinde zamme ile okur.⁶³

Bakara Sûresi

2- أَهْدَرْتَهُمْ (6. âyet): Ya'kûb, Ruveys tarîkinden teshîl yaparak Verş ve İbn-i-i Kesir ile birlikte: أَهْدَرْتَهُمْ şeklinde okur.⁶⁴

3- يَكْدِبُونَ (10.âyet) : Ya'kûb; Ebû Amr, Nâfi', İbn-i-i Âmir ,Ebû Ca'fer, İbn-i-i Kesir ile beraber bu kelimeyi tef'îl babından يَكْدِبُونَ şeklinde okur.⁶⁵

4 - إِذَا قِيلَ لَهُمْ (11. âyet): Ya'kûb, Ruveys tarîkinden Hişam ve Kisâî ile birlikte قِيلَ kelimesinin (ق) harfini zammeye yaklaştırarak “İşmam” ile okur.⁶⁶

⁵⁹ Birinci sûreyi bitirdikten sonra nefes almaksızın bir nebze durup, sonra besmele çekmeden ikinci sûreye başlamak.

⁶⁰ Birinci sûreyi bitirdikten sonra nefes almaksızın direkt olarak besmele çekmeden ikinci sûreye başlamak.

⁶¹ Pâlûvî, a.g.e., s.6.

⁶² Pâlûvî, a.g.e., s.7.

⁶³ Pâlûvî, a.g.e., s.7.

⁶⁴ Pâlûvî, a.g.e., s.16.

⁶⁵ Pâlûvî, a.g.e., s.17

⁶⁶ Pâlûvî, a.g.e., s. 17.

5- السُّفَهَا, أَلَا (13. âyet): Ebû Amr, Nâfi', İbn-i-i Kesir, Ebû Ca'fer ve Ruveys ikinci hemzeyi vav'a(و) çevirerek ;وَلَا السُّفَهَا şeklinde teshîl vechiyle okur.⁶⁷

6- با لَكَافِرِينَ (19. âyet): Ebû Amr, (ك) harfinin fethasını tam bir imâle yaparak okur.⁶⁸ Aynı şekilde Dûri ve Ruveys de ona iştirak ederler.⁶⁹

7- ثَرْجُوعُونَ (8.âyet):Ya'kûb, bu âyetten itibaren Kur'ân-ı Kerim'in neresinde geçerse geçsin "âhirete dönme" mânâsında olması şartıyla ister hitâb ister gâib sîgasında olsun bu fiili muzâraat harfinin fethası, (ج) harfinin de kesresi ile okur.⁷⁰ Şu halde Ya'kûb, bu fiili ikinci babdan ve malûm sîga ile ثَرْجُوعُونَ şeklinde okumaktadır.

8- فَلَا خَوْفٌ (38.âyet): Ya'kûb bu âyetten itibaren, Kur'ân-ı Kerim'in her yerinde bu şekilde gelen kelimeleri (ف) harfinin fethasıyla ve tenvinsiz olarak okur.⁷¹

9- فَارْهُبُونِ (40. âyet): Ya'kûb, kelimenin sonundaki mahzûf yâ (ي) harfini isbât ederek ; فَارْهُبُونِ şeklinde okur.⁷²

10- فَاتَّقُونِ (41.âyet): Ya'kûb, yine aynı isbât vechiyle ; فَاتَّقُونِ şeklinde okur.⁷³

11- وَلَا يُقِيلُ (48. âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, İbn-i-i Kesir ile birlikte yâ (ي) yerine (ت) getirerek ; وَلَا يُقِيلُ şeklinde okur.⁷⁴

12- مَا هِيَ (68. âyet): Ya'kûb, bu kelimenin sonuna bir "hâ-i sâkine" getirerek , İlhâk vechiyle ; مَا هِيَ şeklinde vakfeder.⁷⁵

13- حَسْنَا (83. âyet): Ya'kûb, bu kelimeyi Hamza, Kisâi ve Halefle birlikte hâ'nın(ح) ve sîn (س) harfinin fethasıyla ; حَسْنَا şeklinde okumuştur.⁷⁶

14- نَظَاهِرُونَ (85. âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; bu kelimeyi, zı(ظ) harfinin şeddesiyle okumuşlardır. Nâfi', İbn-i-i Kesir, İbn-i-i Amir ve Ebû Ca'fer de onlara iştirak ederler.⁷⁷ Yine bu âyetin sonundaki; نَعْمَلُونَ fiilini, Ya'kûb, yâ(ي) ile نَعْمَلُونَ şeklinde okumuştur. Nâfi', İbn-i-i Kesir,Ebû Bekir ve Halef de ona iştirak ederler.⁷⁸

⁶⁷ İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, I/388.

⁶⁸ İbn-i Mücahid, a.g.e., s. 147.

⁶⁹ Pâlûvî, a.g.e., s.19.

⁷⁰ Pâlûvî, a.g.e., s. 20

⁷¹ Pâlûvî, a.g.e., s.23.

⁷² Pâlûvî, a.g.e., s. 23.

⁷³ Pâlûvî, a.g.e.,s. 23.

⁷⁴ İbn-i Mücahid, a.g.e, s.155; Pâlûvî, a.g.e., s.23.

⁷⁵ Pâlûvî, a.g.e., s. 25.

⁷⁶ Pâlûvî, a.g.e., s.26.

⁷⁷ İbn-i Mücâhid, a.g.e., s. 163;Dânî, a.g.e. , s. 74; Pâlûvî, a.g.e., s.26.

⁷⁸ Pâlûvî, a.g.e., s. 26

- 15- يُنَزَّلَ (90.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; bu fiili if'âl babından يُنَزَّلَ şeklinde okur.⁷⁹
- 16- يَعْمَلُونَ (96.âyet): Ya'kûb, bu fiili te(ت) ile تَعْمَلُونَ şeklinde okur.⁸⁰
- 17- وَ لَا تُسْئَلُ (119.âyet): Ya'kûb; bu fiili, Nâf'i ile birlikte, te(ت)'nin fethası ve lâm (ل)'in cezmiyle : لَا تُسْئَلُ şeklinde okumaktadır.⁸¹
- 18- عَهْدِي (124.âyet): Bu kelimeyi Hafs ve Hamza müstesna olmakla birlikte, Ebû Amr ve Ya'kûb da dahil olmak üzere bütün kurra' "mütakellim yâ" sının fethasıyla okur.⁸²
- 19- بَيْتِي (125.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, "mütakellim yâ"sının sükûnuyla okurlar. İbn-i Kesir, Hişâm, Ebû Bekir, Hamza, Kisâi ve Halef de onlara iştirak ederler.⁸³
- 20- لِرَوْفٍ (143.âyet): Esmâ-i Hüsnâ'dan biri olan bu kelime nerede ve nasıl gelirse gelsin , Ebû Amr ve Ya'kûb, hemzeye uzatmaksızın okurlar. Ebû Bekir, Hamza, Kisâi ve Halef de onlara iştirak ederler.⁸⁴
- 21- وَلَا تَكْفُرُونَ (152. âyet): Ya'kûb, mütakellim yâ'sını isbât ile okur.⁸⁵
- 22- أَنْ الثَّوَّةَ (165. âyet): Ya'kûb, (أَنْ)'yi kesre ile (اِنْ) şeklinde okur.⁸⁶
- 23- يَطْوَعُ (158. âyet): Ya'kûb, yâ ile, tı'nın şeddesi ve ayn'ın cezimi ile يَطْوَعُ şeklinde okur.⁸⁷
- 24- لَيْسَ الْبِرُّ (177.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; râ'nın zammesiyle : لَيْسَ الْبِرُّ şeklinde okumuşlardır.⁸⁸
- 25- مُوصٍ (182. âyet): Ya'kûb, bu kelimeyi vav'ın fethası ve sâd'ın şeddesiyle, tefil babından: مُوصٍ şeklinde okur.⁸⁹
- 26- وَ لِيُكْمَلُوا (185. âyet): Ya'kûb, kâf'ın fethası ve mim'in şeddesiyle tefil babından; وَ لِيُكْمَلُوا şeklinde okur.⁹⁰

⁷⁹ İbn-i Mücahid; a.g.e., s.165; Dâni, a.g.e.; s.75; Pâlûvî, a.g.e., s.26

⁸⁰ Pâlûvî, a.g.e., s.27.

⁸¹ Pâlûvî, a.g.e., s. 29.

⁸² Pâlûvî, a.g.e., s.30.

⁸³ Pâlûvî, a.g.e., s.30.

⁸⁴ Pâlûvî, a.g.e., s.30.

⁸⁵ Pâlûvî, a.g.e., s. 30

⁸⁶ Pâlûvî, a.g.e., s. 30.

⁸⁷ Pâlûvî, a.g.e., s.30.

⁸⁸ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.176; Dâni, a.g.e., s. 79; Pâlûvî, a.g.e., s.33.

⁸⁹ Pâlûvî, a.g.e., s. 33.

⁹⁰ Pâlûvî, a.g.e., s. 33.

27- الدَّاعِ (186. âyet): Ebû Amr, vasıl halinde; Ya'kûb, hem vasıl hem de vakf halinde yâ'yı isbât ederek : الدَّاعِي şeklinde okurlar. Aynı âyette geçen إِذَا دَعَانِ kelimesinde de aynı kuralı uygularlar.⁹¹

28- فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ (197. âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, se(ث) harfinin ve kâf (ق) harfinin ötresi ve tenviniyle okumuşlardır. Yine aynı âyette geçen; وَالتَّقُونَ kelimesini Ebû Amr, vasıl halinde ; Ya'kûb ise hem vasıl hem de vakf halinde yâ'yı isbât ederek okurlar.⁹²

29- تَرْجَعُ الْعُمُورُ Ya'kûb, nerede gelirse gelsin te'nin fethası ve cîm'in kesresi ile okur.⁹³

30- يَخَافَا (229. âyet): Ya'kûb; yâ'nın zammesiyle, meçhûl sîgasında okumuştur.⁹⁴

31- لَا تُضَارَّ (233. âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, râ'nın zammesiyle okurlar.⁹⁵

32- قُدْرُهُ (236. âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, dâl'in sükûnuyla okurlar.⁹⁶

33- وَصِيَّةٌ (240.âyet): Ya'kûb, te'nin zammesiyle okur.⁹⁷

34- يُضَاعَفُهُ (245.âyet): Ya'kûb, elif'i hafzederek, ayn'ın şeddesi ve fe'nin zammesiyle; يُضَعَّفُهُ şeklinde okur.⁹⁸

35- دَفَعُ اللهُ (251.âyet): Ya'kûb, dal'in kesresi, fe'nin fethası ve bir elif ilave ederek; دَفَاغُ اللهُ şeklinde okur.⁹⁹

36- لَا يَبِيعُ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ (254.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, her üç kelimenin ayn'ının ve te'lerinin fethalarıyla ve tenvinsiz olarak okurlar.¹⁰⁰

37- لَمْ يَنْسَنَ (259.âyet): Ya'kûb; bu fiili vasıl halinde he'yi hafzederek : لَمْ يَنْسَنَ şeklinde okur. Yine aynı âyette geçen; تُنْشِرُهَا kelimesini Ebû Amr ve Ya'kûb, zı yerine râ getirerek : تُنْشِرُهَا şeklinde okurlar.¹⁰¹

38- فَصُرْهُنَّ (260.âyet): Ya'kûb, Ruveys tarîkenden bu kelimeyi sâd'ın kesresiyle okur.¹⁰²

⁹¹ Pâlûvî, a.g.e., s.33.

⁹² İbn-i Mücahid, a.g.e., s.180; Dâni, a.g.e., s.80; Pâlûvî, a.g.e., s. 34.

⁹³ Pâlûvî, a.g.e., s.34.

⁹⁴ Pâlûvî, a.g.e., s. 35.

⁹⁵ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.183; Dâni,a.g.e., s. 81; Pâlûvî, a.g.e., s.35.

⁹⁶ İbn-i Mücahid, a.g.e., s. 184; Dâni, a.g.e., s. 81; Pâlûvî, a.g.e., s.35.

⁹⁷ Pâlûvî, a.g.e., s.36.

⁹⁸ Pâlûvî, a.g.e., s.36.

⁹⁹ Pâlûvî, a.g.e., s.36.

¹⁰⁰ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.187; Dâni, a.g.e., s. 82; Pâlûvî, a.g.e., s.36.

¹⁰¹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.189; Dâni, a.g.e., s. 82; Pâlûvî, a.g.e., s.36-37

¹⁰² Pâlûvî,a.g.e., s. 36-37.

39- يُضَاعَفُ (261.âyet): Ya'kûb, bu fiili elifi hazfederek ve ayn'ın şeddesiyle, tef'îl babından okur.¹⁰³

40- بِرَبْوَةٍ (265.âyet): Ya'kûb ve Ebû Amr; bu kelimeyi, râ'nın zammesiyle okurlar.¹⁰⁴

41- وَمَنْ يُؤْتِ (269.âyet): Ya'kûb, vasıl halinde te'nin kesresiyle; vakıf halinde ise yâ'yı isbât ederek, وَمَنْ يُؤْتِ şeklinde okur.¹⁰⁵

42- يُكْفِّرُ (271.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, bu fiili yâ yerine nûn ile mütekellim sîgasında okur.¹⁰⁶

43- يَحْسِبُهُمْ (273.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, sîn'in kesresiyle okurlar.¹⁰⁷

44- تَصَدَّقُوا (280.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, sâd'ın şeddesiyle okurlar.¹⁰⁸

45- تُرْجَعُونَ (281.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, te'nin fethası ve cim'in kesresiyle okurlar.¹⁰⁹

46- فَذَكَّرَ (282.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; zel'in sükûnuyla ve kef'in şeddesiyle if'âl babından okurlar.¹¹⁰

47- حَاضِرَةٌ (282.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; bu sıfat tamlamasını, her iki te'nin zammesiyle okur. Bu tamlamayı mensûb okuyan sadece Âsım'dır. Diğer bütün kurra' merfu' okumuştur.¹¹¹

48- لَا تُفَرِّقُ (285.âyet): Ya'kûb, bu kelimeyi nûn yerine yâ ile okumuştur.¹¹²

Âl-i İmrân Sûresi

49- يَرَوْنَهُمْ (13.âyet): Ya'kûb, bu fiili yâ yerine te ile okur.¹¹³

50- وَجِئَ (20.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; mütekellim yâ'sını iskân ile okurlar. Ayrıca Ya'kûb; aynı âyette geçen وَمَنْ اتَّبَعَ kelimesini mütekellim yâ'sını isbât ederek okur.¹¹⁴

¹⁰³ Pâlûvî, a.g.e., s. 36-37.

¹⁰⁴ Pâlûvî, a.g.e., s. 36-37.

¹⁰⁵ Pâlûvî, a.g.e., s.38.

¹⁰⁶ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.191; Dâni, a.g.e., s. 84; Pâlûvî, a.g.e., s.38.

¹⁰⁷ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.191; Dâni, a.g.e., s. 84; Pâlûvî, a.g.e., s.38.

¹⁰⁸ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.192; Dâni, a.g.e., s. 85; Pâlûvî, a.g.e., s.39.

¹⁰⁹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.193; Dâni, a.g.e., s. 85; Pâlûvî, a.g.e., s.39.

¹¹⁰ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.193; Dâni, a.g.e., s. 85; Pâlûvî, a.g.e., s.39.

¹¹¹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.193; Dâni, a.g.e., s. 85; Pâlûvî, a.g.e., s.39.

¹¹² Pâlûvî, a.g.e., s.39.

¹¹³ Pâlûvî, a.g.e., s.39.

¹¹⁴ Pâlûvî, a.g.e., s.40

51- تُفِيَّةٌ (28.âyet): Ya'kûb; bu kelimeyi te'nin fethası, kâf'ın kesresi ve yâ'nın şeddesi ve fethasıyla تُفِيَّةٌ şeklinde okumuştur.¹¹⁵

52- وَضَعَتْ (36.âyet): Ya'kûb, ayn'ın cezimi, ve te'nin zammesiyle okur.¹¹⁶

53- وَكَفَّلَهَا (37.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, fe'yi şeddesiz olarak ve زَكْرِيَّا kelimesine de zammeli bir hemze ilavesiyle; زَكْرِيَّا şeklinde okurlar.¹¹⁷

54- طَائِرًا (49.âyet): Ya'kûb, bu kelimeyi طَائِرًا şeklinde okur.¹¹⁸

55- وَأَطِيعُونَ (50.âyet): Ya'kûb, mütekellim yâ'sını isbât ile okur.¹¹⁹

56- فَيُوقَفِيهِمْ (57.âyet): Ebû Amr ve Ravh, nûn ile ; فَيُوقَفِيهِمْ şeklinde okur.¹²⁰

57- حَجُّ النَّبِيِّ (97.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, hâ harfini fetha ile okur.¹²¹

58- وَمَا يَفْعَلُوا (115.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; yâ yerine te harfî ile hitâp sîgasında okurlar. Yine bu âyette geçen يُكْفَرُوهُ kelimesini de te ile okurlar.¹²²

59- لَا يَضُرُّكُمْ (120.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, dat harfinin kesresi ve şeddesiz olarak râ harfinin sükûnuyla okur.¹²³

60- مُضَاعَفَةٌ (130.âyet): Ya'kûb, bu kelimeyi elifsiz olarak ve ayn harfinin şeddesiyle okur.¹²⁴

61- فَاقْتَلْ (146.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, kaf'ın zammesi ve te'nin kesresiyle, elifsiz olarak bu fiili Müfâale babından sülasi meçhûl sîgaya çevirerek; فُوْتَلْ şeklinde okurlar.¹²⁵

62- الرَّعْبَ (151.âyet): Ya'kûb, bu kelime ister ma'rife isterse nekre gelsin her yerde bu kelimeyi ayn'ın zammesiyle okur.¹²⁶

63- إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ (154. âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, كُلُّ kelimesini lâm'ın zammesiyle okur.¹²⁷

¹¹⁵ Pâlûvî, a.g.e., s.40.

¹¹⁶ Pâlûvî, a.g.e., s.40

¹¹⁷ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.204; Dâni, a.g.e., s. 87; Pâlûvî, a.g.e, s.40.

¹¹⁸ Pâlûvî, a.g.e., s.41.

¹¹⁹ Pâlûvî, a.g.e., s.41.

¹²⁰ Pâlûvî, a.g.e., s.41.

¹²¹ Pâlûvî, a.g.e., s.42.

¹²² İbn-i Mücahid, a.g.e., s.215; Dâni, a.g.e., s. 90; Pâlûvî, a.g.e., s.42.

¹²³ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.215; Dâni, a.g.e., s. 90; Pâlûvî, a.g.e, s.43.

¹²⁴ Pâlûvî, a.g.e., s.43.

¹²⁵ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.217; Dâni, a.g.e., s. 90; Pâlûvî, a.g.e, s.43.

¹²⁶ Pâlûvî, a.g.e., s.43.

¹²⁷ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.217; Dâni, a.g.e., s. 91; Pâlûvî, a.g.e, s.43.

- 64- يَجْمَعُونَ (157.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, bu fiili te harfî ile hitâp sîgasında okurlar.¹²⁸
- 65- أَنْ يَغْلَّ (161.âyet): Ya'kûb, yâ'nın zammesi ve ğayn harfinin fethasıyla okur.¹²⁹
- 66- وَ خَافُونَ (175.âyet): Ya'kûb, yâ harfini isbât ederek okur.¹³⁰
- 67- لَا يَغْرَتُكَ (196.âyet): Ya'kûb; Ruveys tarîkinden, nûn-i müşeddede yerine, nûn-i muhaffefe ile: لَا يَغْرَتُكَ şeklinde okur.¹³¹
- Nisâ Sûresi
- 68- نَسَا لُونَ (1.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, bu kelimeyi sîn'in şeddesiyle okurlar.¹³²
- 69- يُوصِي (11.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, sâd'ın fethasıyla okur.¹³³
- 70- يُوصِي (12.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, sâd'ın kesresiyle okur.¹³⁴
- 71- وَ أَحَلَّ لَكُمْ (24.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, hemzenin ve hâ harfinin fethasıyla; meçhûl sîgadan malûm sîgaya naklederek okurlar.¹³⁵
- 72- تَجَارَةٌ (29.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, te'nin zammesiyle okur.¹³⁶
- 73- عَقَدْتُ (33.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, ayn harfinin önüne elif ilave ederek Müfâale babından okurlar.¹³⁷
- 74- يُضَاعَفُهَا (40.âyet): Ya'kûb; ayn harfini, şeddeli ve elifsiz olarak okur.¹³⁸
- 75- كَأَنْ لَمْ تَكُنْ (73.âyet): Ebû Amr ve Ravh, te yerine yâ harfi ile okurlar.¹³⁹
- 76- وَلَا تَنْظُمُونَ (77.âyet): Ravh, te yerine yâ harfi ile okur.¹⁴⁰
- 77- أَصْدَقُ (87.âyet): Ruveys, nerede gelirse gelsin bu kelimedeki sâd harfini, İşmâm yaparak ze harfîne yakın bir edâ ile okur.¹⁴¹

¹²⁸ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.218; Dâni, a.g.e., s. 91; Pâlûvî, a.g.e., s.43.

¹²⁹ Pâlûvî, a.g.e., s.44.

¹³⁰ Pâlûvî, a.g.e., s.44.

¹³¹ Pâlûvî, a.g.e., s.44-45.

¹³² Dâni, a.g.e., s.93; Pâlûvî, a.g.e., s.44-45.

¹³³ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.228; Dâni, a.g.e., s. 94; Pâlûvî, a.g.e., s.46.

¹³⁴ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.228; Dâni, a.g.e., s. 94; Pâlûvî, a.g.e., s.46.

¹³⁵ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.231; Dâni, a.g.e., s. 95; Pâlûvî, a.g.e., s.46.

¹³⁶ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.231; Dâni, a.g.e., s. 95; Pâlûvî, a.g.e., s.46.

¹³⁷ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.233; Dâni, a.g.e., s. 96; Pâlûvî, a.g.e., s.47.

¹³⁸ Pâlûvî, a.g.e., s.47.

¹³⁹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.235; Dâni, a.g.e., s. 96; Pâlûvî, a.g.e., s.48.

¹⁴⁰ Pâlûvî, a.g.e., s.48

¹⁴¹ Pâlûvî, a.g.e., s. 48.

78-يَدْخُلُونَ (124.âyet): Ebû Amr ve Ravh; bu fiili, yâ'nın zammesiyle ve hî (خ) harfinin fethasıyla meçhûl sîga ile okurlar.¹⁴²

79-أَنْ يُصَلِّحَا (128.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb;bu fiili, yâ'nın, sâd'ın ve lâm'ın fethası;ayrıca sâd'ın şeddesiyle ve sâd'dan sonra elif ilave ederek: أَنْ يُصَلِّحَا şeklinde okur.¹⁴³

80-فِي الدَّرَكِ (145.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, râ'nın fethasıyla okurlar.¹⁴⁴

81-وَسَوْفَ يُؤْتِ (146.âyet): Ya'kûb, vakf halinde yâ harfini isbât ederek okur.¹⁴⁵

82-سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ (152.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, yâ yerine, nûn ile okurlar.¹⁴⁶

Mâide Sûresi

83-وَاحْتَسُونَ (3.âyet): Ya'kûb, vakf halinde yâ'yı isbât ederek okur.¹⁴⁷

84-يَدِي إِلَيْكَ (28.âyet): Ya'kûb, mütekellim yâ'sının sükûnuyla okur.¹⁴⁸

85-السُّحْتِ (42.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; bu sûrede 3 yerde geçen bu kelimeyi hâ'nın zammesiyle okurlar.¹⁴⁹

86-وَاحْتَسُونَ (44.âyet): Ebû Amr vasıl halinde; Ya'kûb ise her iki halde de mütekellim yâ'sını isbât ederek okurlar.¹⁵⁰

87-وَيَقُولُ (53.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, lâm'ın fethasıyla okurlar.¹⁵¹

88-وَالْكَفَّارَ (57.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb, râ'nın kesresiyle okurlar.¹⁵²

89-رِسَالَتُهُ (67.âyet):Ya'kûb, lâm'dan sonra elif getirerek, te'nin ve he'nin kesresiyle, cem'i müennes sîgası üzere: رِسَالَاتِهِ şeklinde okur.¹⁵³

90-مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ (107.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; te'nin zammesi ve hâ'nın kesresiyle okurlar. Yine aynı âyetteki: الأوليَّانِ kelimesini; Ya'kûb,vav'ın şeddesi ve fethasıyla, lâm'ın

¹⁴² İbn-i Mücahid,a.g.e., s.238; Dâni, a.g.e., s. 97; Pâlûvî, a.g.e., s.49.

¹⁴³ Pâlûvî,a.g.e., s.49

¹⁴⁴ Pâlûvî, a.g.e., s.49

¹⁴⁵ Pâlûvî,a.g.e., s.50

¹⁴⁶ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.240; Dâni, a.g.e., s. 98; Pâlûvî, a.g.e., s.50.

¹⁴⁷ Pâlûvî, a.g.e., s.50.

¹⁴⁸ Pâlûvî,a.g.e., s.50.

¹⁴⁹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.243; Dâni, a.g.e., s. 99; Pâlûvî, a.g.e., s.51.

¹⁵⁰ Pâlûvî,a.g.e., s.51.

¹⁵¹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.245; Dâni, a.g.e., s. 99; Pâlûvî,a.g.e., s.51.

¹⁵² İbn-i Mücahid, a.g.e., s.245; Dâni, a.g.e., s. 100; Pâlûvî, a.g.e., s.51.

¹⁵³ Pâlûvî,a.g.e.,s.51

kesresi ve yâ'nın sükûnu ve nûn'un fethasıyla, elifsiz olarak, cem'i sîgasında: الأوَّلِينَ şeklinde okur.¹⁵⁴

91- مُنزَلَهَا (115.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; nûn'un sükûnu ve zâ'nın şeddesiz şekliyle, İf'âl babına naklederek okurlar.¹⁵⁵

92- وَأَمِّي (116.âyet): Ya'kûb; mütekellim yâ'sını iskân ile okur.¹⁵⁶

En'âm Sûresi

93- مَنْ يُصْرَفْ (16.âyet): Ya'kûb; yâ'nın fethası ve râ'nın kesresiyle okur.¹⁵⁷

94- نَحْشُرْهُمْ (22.âyet): Ya'kûb; nûn'un yerine, yâ ile gâib sîgasında okur. Ya'kûb; yine aynı âyetteki نَقُولُ fiilini de, nûn yerine yâ ile okur.¹⁵⁸

95- لَمْ تَكُنْ (23.âyet): Ya'kûb; te yerine yâ harfi ile okur.¹⁵⁹

96- فَتَحْنَا (44.âyet): Ruveys, te'nin şeddesiyle, tef'îl babından okur.¹⁶⁰

97- يَفْصُ الْحَقِّ (57.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; sâd harfî yerine şeddesiz olarak dat'ın kesresi ve kâf'ın cezimiyle : يَفْضُ şeklinde okurlar.¹⁶¹

98- يُنَجِّيْكُمْ (63.âyet): Ya'kûb; bu fiili, if'âl bâbından يُنَجِّيْكُمْ şeklinde okur.¹⁶² Yine aynı âyetteki: أُنَجِّيْنَا kısmını Ebû Amr ve Ya'kûb, sâkin yâ ile nûn arasına fethalı bir te (ت) harfi getirerek, hitâp sîgasında : أُنَجِّيْنَا şeklinde okumuşlardır.¹⁶³

99- يُنَجِّيْكُمْ (64.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; bu fiili if'âl bâbından يُنَجِّيْكُمْ şeklinde okurlar.¹⁶⁴

100- أَرَزَّ (74.âyet): Ya'kûb; râ'nın zammesiyle nidâ sîgasında : أَرَزُّ şeklinde okur.¹⁶⁵

101- هَدَايِن (80.âyet): Ebû Amr vasıl (geçiş) halinde; Ya'kûb ise hem vasıl(geçiş) halinde hem de vakf (durma) halinde mütekellim yâ'sını isbât ederek okurlar.¹⁶⁶

¹⁵⁴ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.248; Dâni, a.g.e., s. 100; Pâlûvî, a.g.e., s.52.

¹⁵⁵ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.250; Dâni, a.g.e., s. 101; Pâlûvî, a.g.e., s.52.

¹⁵⁶ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.250; Dâni, a.g.e., s. 101; Pâlûvî, a.g.e., s.53.

¹⁵⁷ Pâlûvî, a.g.e., s.53

¹⁵⁸ Pâlûvî, a.g.e., s.53

¹⁵⁹ Pâlûvî, a.g.e., s.53.

¹⁶⁰ Pâlûvî, a.g.e., s.54.

¹⁶¹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.259; Dâni, a.g.e., s. 103; Pâlûvî, a.g.e., s.54.

¹⁶² Pâlûvî, a.g.e., s.54.

¹⁶³ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.259; Dâni, a.g.e., s. 103; Pâlûvî, a.g.e., s.54.

¹⁶⁴ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.259; Dâni, a.g.e., s. 103; Pâlûvî, a.g.e., s.54.

¹⁶⁵ Pâlûvî, a.g.e., s.54.

¹⁶⁶ Pâlûvî, a.g.e., s.55.

- 102- اقْتَدِهْ (90.âyet): Ya'kûb, vasıl(geçiş) halinde he'yi hafifleterek okur.¹⁶⁷
- 103- بَيِّنْكُمْ (94.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; nûn'un zammesiyle okurlar.¹⁶⁸
- 104- وَ جَعَلَ اللَّيْلَ (96.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; cim harfinden sonra elif getirerek, ayn harfinin kesresi, birinci lâm harfinin zammesi ve en sonki lâm'ın kesresiyle: وَ جَاعِلُ اللَّيْلِ şeklinde okurlar.¹⁶⁹
- 105- فَمُسْتَقَرٌّ (98.âyet): Ebû Amr ve Ravh; kâf'ın kesresiyle okurlar.¹⁷⁰
- 106- دَرَسَتْ (105.âyet): Ya'kûb; sîn'in fethası ve te'nin sükûnuyla okur.¹⁷¹
- 107- عَدُوًّا (108.âyet): Ya'kûb; ayn ve dâl harflerinin zammesiyle ve vav'ın şeddesiyle okur.¹⁷²
- 108- أَنهَآ (109.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; hemzenin kesresiyle okurlar.¹⁷³
- 109- مُنَزَّلٌ (114.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; nûn'un cezimi ve ze'nin şeddesiz şekliyle okur.¹⁷⁴
- 110- يُضِلُّونَ (119.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; bu fiili, yâ harfinin fethasıyla okurlar.¹⁷⁵
- 111- رَسَالَتُهُ (124.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; cem'i sîgasıyla: رَسَالَاتِهِ şeklinde okurlar.¹⁷⁶
- 112- يَحْتَشِرُهُمْ (128.âyet): Ebû Amr ve Ruveys; yâ yerine nûn ile mütekellim sîgasında okurlar.¹⁷⁷
- 113- الْمَعْرَ (143.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; bu kelimeyi ayn'ın fethasıyla okurlar.¹⁷⁸
- 114- تَذَكَّرُونَ (152.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; bu fiili, bu şekliyle her yerde zâl'ın şeddesiyle okurlar.¹⁷⁹
- 115- وَأَنْ هَذَا (153.âyet): Ya'kûb; nûn'un cezimiyle okur.¹⁸⁰

¹⁶⁷ Pâlûvî, a.g.e., s.55.

¹⁶⁸ Pâlûvî, a.g.e., s.55.

¹⁶⁹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.263; Dâni, a.g.e., s. 105; Pâlûvî, a.g.e., s.55.

¹⁷⁰ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.263; Dâni, a.g.e., s. 105; Pâlûvî, a.g.e., s.56.

¹⁷¹ Pâlûvî, a.g.e., s.56.

¹⁷² Pâlûvî, a.g.e., s.56.

¹⁷³ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.265; Dâni, a.g.e., s. 106; Pâlûvî, a.g.e., s.56.

¹⁷⁴ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.266; Dâni, a.g.e., s. 106; Pâlûvî, a.g.e., s.56.

¹⁷⁵ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.267; Dâni, a.g.e., s. 106; Pâlûvî, a.g.e., s.56.

¹⁷⁶ Dâni, a.g.e., s. 106; Pâlûvî, a.g.e., s.56.

¹⁷⁷ Pâlûvî, a.g.e., s.56.

¹⁷⁸ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.271; Dâni, a.g.e., s. 108; Pâlûvî, a.g.e., s.57.

¹⁷⁹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.272; Dâni, a.g.e., s. 108; Pâlûvî, a.g.e., s.57.

¹⁸⁰ Pâlûvî, a.g.e., s.57.

116- عَسْرُ أُمَّتَالِيَا (160.âyet): Ya'kûb; râ'nın tenvini ve lâm'ın zammesiyle okur.¹⁸¹

A'râf Sûresi

117- تُخْرَجُونَ (25.âyet): Ya'kûb; te'nin fethası ve râ'nın zammesi ile okur.¹⁸²

118- يُعْشِ اللَّيْلَ (54.âyet): Ya'kûb; ğayn'ın fethası ve şın harfinin şeddesiyle tef'îl bâbından okur.¹⁸³

119- بُشْرًا (57.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; bâ yerine nûn ile şın harfinin zammesiyle بُشْرًا şeklinde okurlar.¹⁸⁴

120- لَفْتَحْنَا (96.âyet): Ruveys; te'nin şeddesiyle tef'îl bâbından okur.¹⁸⁵

121- مَعِيَ (105.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; mütekellim yâ'sının sükûnuyla okur.¹⁸⁶

122- أَرْجِهْ (111.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; cim'den sonra sâkin bir hemze getirerek, he'nin zammesiyle: أَرْجِهْ şeklinde okurlar.¹⁸⁷

123- تَلَقَّفْ (117.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; lâm'ın fethası ve kaf'ın şeddesiyle tefe'ul bâbından: تَلَقَّفْ şeklinde okurlar.¹⁸⁸

124- مِنْ حَلِيهِمْ (148.âyet): Ya'kûb; hâ'nın fethası ve lâm'ın cezimiyle, yâ harfini de şeddesiz olarak: مِنْ حَلِيهِمْ şeklinde okur.¹⁸⁹

125- نَغْفِرُ لَكُمْ (161.âyet): Ya'kûb; nûn yerine zammeli te ile ve fe'nin fethasıyla: نَغْفِرُ لَكُمْ şeklinde okur.¹⁹⁰

126- خَطْبَاتِكُمْ (161.âyet): Ya'kûb; te'nin zammesiyle: خَطْبَاتِكُمْ şeklinde okur.¹⁹¹

127- مَعْدِرَةٌ (164.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; te'nin zammesiyle okur.¹⁹²

128- دُرِّيَّتِهِمْ (172.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; cem'i sığasıyla : دُرِّيَّتِهِمْ şeklinde okurlar.¹⁹³

¹⁸¹ Pâlûvî, a.g.e., s.57.

¹⁸² Pâlûvî, a.g.e., s.58.

¹⁸³ Pâlûvî, a.g.e., s.59.

¹⁸⁴ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.283; Dâni, a.g.e., s. 110; Pâlûvî, a.g.e., s.59.

¹⁸⁵ Pâlûvî, a.g.e., s.60.

¹⁸⁶ Pâlûvî, a.g.e., s.60.

¹⁸⁷ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.287; Dâni, a.g.e., s. 111; Pâlûvî, a.g.e., s.60.

¹⁸⁸ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.290; Dâni, a.g.e., s. 112; Pâlûvî, a.g.e., s.61.

¹⁸⁹ Pâlûvî, a.g.e., s.61.

¹⁹⁰ Pâlûvî, a.g.e., s.62.

¹⁹¹ Pâlûvî, a.g.e., s.62.

¹⁹² İbn-i Mücahid, a.g.e., s.296; Dâni, a.g.e., s. 114; Pâlûvî, a.g.e., s.62.

¹⁹³ Pâlûvî, a.g.e., s.62

129- كِيدُون (195.âyet): Ya'kûb; hem vasıl(geçiş) hem de vakıf(duruş) halinde mütekellim yâ'sını isbât ederek okur. Yine aynı âyette geçen; تُنظَرُونَ fiilini de mütekellim yâ'sını isbât ederek okur.¹⁹⁴

130- طَائِفٌ (201.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; طَيْفٌ şeklinde okurlar.¹⁹⁵

Enfâl Sûresi

131- مُرْدِفِينَ (9.âyet): Ya'kûb;dâl'in fethasıyla okur.¹⁹⁶

132- يَمِينِ اللَّهِ (37.âyet): Ya'kûb, tef'îl bâbından; يُمَيِّرُ şeklinde okur.¹⁹⁷

133- يَعْمَلُونَ (39.âyet): Ruveys;yâ yerine te ile hitâp sîgasında okur.¹⁹⁸

134- بِالْعُدْوَةِ (42.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; bu ve bundan sonra gelen aynı kelimeyi ayn'ın kesresiyle okurlar.¹⁹⁹ Yine aynı âyetteki; حَيٌّ fiilini Ya'kûb, birincisinin harekesi kesre olmak üzere iki yâ ile حَيَّي şeklinde okur.²⁰⁰

135- وَ لَا يَحْسَبَنَّ (59.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; yâ yerine te ile ve sîn'in kesresiyle okurlar.²⁰¹

136- تُرْهَبُونَ (60.âyet):Ruveys; râ'nın fethası ve he'nin şeddesiyle tef'îl bâbından okur.²⁰²

137- ضَعْفًا (66.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; dât'ın zammesiyle okurlar.²⁰³

138- فَإِنْ يَكُنْ (66.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; yâ yerine te ile okurlar.²⁰⁴

139- أَنْ يَكُونَ لَهُ (67.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; yâ yerine te ile okurlar.²⁰⁵

Tevbe Sûresi

140- مَسَاجِدَ (17.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; bu kelimeyi tekil olarak: مَسْجِدٌ şeklinde okurlar.²⁰⁶

¹⁹⁴ Pâlûvî,a.g.e., s.63.

¹⁹⁵ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.301; Dâni, a.g.e., s. 115; Pâlûvî, a.g.e., s.63.

¹⁹⁶ Pâlûvî, a.g.e., s.63.

¹⁹⁷ Pâlûvî, a.g.e., s.63.

¹⁹⁸ Pâlûvî, a.g.e., s.63.

¹⁹⁹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.306; Dâni, a.g.e., s. 116; Pâlûvî, a.g.e., s.63.

²⁰⁰ Pâlûvî, a.g.e., s.63-64.

²⁰¹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.307; Dâni, a.g.e., s. 117; Pâlûvî, a.g.e., s.64.

²⁰² Pâlûvî, a.g.e., s.64.

²⁰³ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.308; Dâni, a.g.e., s. 117; Pâlûvî, a.g.e., s.64.

²⁰⁴ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.308; Dâni, a.g.e., s. 117; Pâlûvî, a.g.e., s.64.

²⁰⁵ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.309; Dâni, a.g.e., s. 117; Pâlûvî, a.g.e., s.64.

²⁰⁶ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.313; Dâni, a.g.e., s. 118; Pâlûvî, a.g.e., s.64.

141- يُضَاهَوْنَ (30.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;bu fiili, he'nin zammesiyle ve hemzesiz olarak:يُضَاهَوْنَ şeklinde okurlar.²⁰⁷

142- يُضَلُّ بِهِ (37.âyet): Ya'kûb; dât'ın kesresiyle okur.²⁰⁸

143- وَ كَلِمَةُ اللَّهِ (40.âyet): Ya'kûb; te'yi fetha ile okur.²⁰⁹

144- مُنْخَلًا (57.âyet):Ya'kûb;sülâsi sîgasında:مُنْخَلًا şeklinde okur.²¹⁰

145- يَلْمِزُكَ (58.âyet): Ya'kûb;mîm'in zammesiyle okur.²¹¹

146- إِنَّ نَعْفُ (66.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; nûn'un yerine zammeli yâ ile ve fe'nin fethasıyla : يُعْفَ şeklinde okurlar.²¹²

147- يَلْمِزُونَ (79.âyet):Ya'kûb;mîm'in zammesiyle okur.²¹³

148- مَعِيَ أَبَدًا (83.âyet):Ya'kûb;yâ'nın sükûnuyla okur.²¹⁴

149- مَعِيَ عَدُوًّا (83.âyet):Ya'kûb; yâ'nın sükûnuyla okur.²¹⁵

150- الْمُعْذِرُونَ (90.âyet): Ya'kûb;if'âl bâbından : الْمُعْذِرُونَ şeklinde okur.²¹⁶

151- وَالْإِنصَارِ (100.âyet):Ya'kûb; râ'nın zammesiyle okur.²¹⁷

152- إِنَّ صَلَوَاتِكَ (103.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;cem'i sîgasıyla: صَلَوَاتِكَ şeklinde okurlar.²¹⁸

153- إِلَّا أَنْ (110.âyet):Ya'kûb;(لا)'yı şeddesiz okur.²¹⁹

154- يَزِيغُ (117.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb;bu fiili te ile okurlar.²²⁰

155- أَوْلَايِرُونَ (126.âyet):Ya'kûb; yâ yerine te ile okur.²²¹

Yûnus Sûresi

²⁰⁷ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.313-314; Dâni, a.g.e., s. 118; Pâlûvî, a.g.e., s.65.

²⁰⁸ Pâlûvî, a.g.e.,s.65.

²⁰⁹ Pâlûvî, a.g.e., s.65.

²¹⁰ Pâlûvî, a.g.e., s.65.

²¹¹ Pâlûvî, a.g.e., s.65.

²¹² İbn-i Mücahid, a.g.e., s.316; Dâni, a.g.e., s. 118-119; Pâlûvî, a.g.e., s.66.

²¹³ Pâlûvî, a.g.e., s.66.

²¹⁴ Pâlûvî, a.g.e., s.66.

²¹⁵ Pâlûvî, a.g.e., s.66.

²¹⁶ Pâlûvî, a.g.e., s.66.

²¹⁷ Pâlûvî, a.g.e., s.66.

²¹⁸ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.317; Dâni, a.g.e., s. 118-119; Pâlûvî, a.g.e., s.66.

²¹⁹ Pâlûvî,a.g.e., s.67.

²²⁰ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.319; Dâni, a.g.e., s. 120; Pâlûvî, a.g.e., s.67.

²²¹ Pâlûvî, a.g.e., s.67.

156- لَسَاحِرٌ (2.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb;masdar vezninde: لَسِحْرٌ olarak okurlar.²²²

157- لُقْصِيَّ (11.âyet): Ya'kûb;kaf ve dat'ın fethasıyla ve yâ'yı elife çevirerek malûm sîgasıyla okur. Yine Ya'kûb;أَجْلُهُمْ kelimesini de mef'ûl olarak lâm'ın fethasıyla okur.²²³

158- مَنَاعٌ (23.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; ayn'ın zammesiyle okurlar.²²⁴

159- يَحْتَشِرُهُمْ (45.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; yâ yerine nûn ile okurlar.²²⁵

160- أَكْبَرَ أَصْغَرَ (61.âyet):Ya'kûb; bu kelimeleri, râ'ların zammesiyle okur.²²⁶

161- فَأَجْمَعُوا (71.âyet):Ruveys; bu emr-i hâzırı, if'âl bâbından,sülâsî sîgaya çevirerek:فَأَجْمَعُوا şeklinde okur. Yine aynı âyetteki;شُرَكَاءَكُمْ kısmını Ya'kûb;hemzenin zammesiyle okur. Yine Ya'kûb;لَا تُنظَرُونَ nehy-i hâzırını, yâ'yı isbât ederek okur.²²⁷

162- أَجْرِيَّ (72.âyet):Ya'kûb;yâ'yı iskân ile okur.²²⁸

163- لِيُضِلُّوا (88.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; yâ'nın fethasıyla sülâsî olarak okurlar.²²⁹

164- نُجَيْكٌ (92.âyet):Ya'kûb;if'âl bâbından:نُجَيْكٌ şeklinde okur.²³⁰

165- نُجٌ (103.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; tef'îl bâbından:نُجٌ şeklinde okurlar.²³¹

Hûd Sûresi

166- يُضَاعَفُ (20.âyet):Ya'kûb; tef'îl bâbından:يُضَاعَفُ şeklinde okur.²³²

167- فَعْمَيْتٌ (28.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; ayn'ın fethası ve mîm'in şeddesiz şekliyle okurlar.²³³

168- مِنْ كَلٍّ زَوْجَيْنِ (40.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; lâm'ı tenvinsiz olarak okurlar.²³⁴

169- مَجْرَبَهَا (41.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; mîm'in zammesiyle okurlar.²³⁵

170- يَا بُيَّ (42.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; yâ'nın kesresiyle okurlar.²³⁶

²²² Pâlûvî, a.g.e., s.67.

²²³ Pâlûvî, a.g.e., s.67.

²²⁴ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.325; Dâni, a.g.e., s. 121; Pâlûvî,a.g.e., s.68.

²²⁵ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.327; Dâni, a.g.e., s. 122; Pâlûvî, a.g.e., s.68.

²²⁶ Pâlûvî,a.g.e., s.69.

²²⁷ Pâlûvî,a.g.e., s.69.

²²⁸ Pâlûvî,a.g.e., s.69.

²²⁹ Pâlûvî, a.g.e., s.69.

²³⁰ Pâlûvî, a.g.e., s.69.

²³¹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.330; Dâni, a.g.e., s. 123; Pâlûvî, a.g.e., s.69.

²³² Pâlûvî, a.g.e., s.69-70.

²³³ Pâlûvî, a.g.e., s.70

²³⁴ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.333; Dâni, a.g.e., s. 124; Pâlûvî, a.g.e., s.70.

²³⁵ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.333; Dâni, a.g.e., s. 124; Pâlûvî, a.g.e., s.70.

171- إِيَّاهُ عَمَلٌ غَيْرُ (46.âyet): Ya'kûb;mîm'in kesresi, lâm'ın fethası ve tenvinsiz haliyle,bir de râ'nın fethasıyla okur.²³⁷

172- فَلَا تَسْتَلْنِ (46.âyet):Ebû Amr vasıl(geçiş) halinde;Ya'kûb ise hem vasıl(geçiş), hem de vakıf(duruş) halinde mütekellim yâ'sını isbât ederek okurlar.²³⁸

173- لَا تُنظِرُونَ (55.âyet):Ya'kûb;mütekellim yâ'sını isbât ederek okur.²³⁹

174- يَعْثُوبَ (71.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; bâ'nın zammesiyle okurlar.²⁴⁰

175- وَ لَا تُخْزُونَ (78.âyet):Ya'kûb; hem vasıl(geçiş), hem de vakıf(duruş) halinde mütekellim yâ'sını isbât ederek okur.²⁴¹

176- أَصْلَوَاتِكَ (87.âyet):Ya'kûb; cem'i sîgasıyla: أَصْلَوَاتِكَ şeklinde okur.²⁴²

177- يَوْمَ يَأْتِ (105.âyet): Ebû Amr vasıl(geçiş) halinde;Ya'kûb ise hem vasıl(geçiş), hem de vakıf(duruş) halinde mütekellim yâ'sını isbât ederek okurlar.²⁴³

178- سَعِدُوا (108.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;sîn'in fethasıyla okurlar.²⁴⁴

179- لَمَّا (111.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; şeddesiz olarak okurlar.²⁴⁵

180- يُرْجَعُ (123.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;yâ'nın fethası ve cim'in kesresiyle okurlar.²⁴⁶

Yûsuf Sûresi

181- يَا بُشْرَايَ (19.âyet):Ya'kûb; يَا بُشْرَايَ şeklinde okur.²⁴⁷

182- الْمُخْلِصِينَ (24.âyet):Ya'kûb ve Ebû Amr;bu kelimeyi, lâm-ı tarifli geldiği her yerde lâm'ın kesresiyle: الْمُخْلِصِينَ şeklinde okurlar.²⁴⁸

183- السَّجُنُ (33.âyet):Ya'kûb;sîn'in fethasıyla okur.²⁴⁹

184- فَأَرْسِلُون (45.âyet):Ya'kûb;mütekellim yâ'sını isbât ederek okur.²⁵⁰

²³⁶ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.334; Dâni, a.g.e., s. 124; Pâlûvî, a.g.e., s.70.

²³⁷ Pâlûvî,a.g.e., s.70.

²³⁸ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.334; Dâni, a.g.e., s. 125; Pâlûvî, a.g.e., s.70.

²³⁹ Pâlûvî, a.g.e., s.71.

²⁴⁰ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.338; Dâni, a.g.e., s. 125; Pâlûvî, a.g.e., s.71.

²⁴¹ Pâlûvî, a.g.e., s.71.

²⁴² Pâlûvî, a.g.e., s.71.

²⁴³ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.338; Dâni, a.g.e., s. 125; Pâlûvî, a.g.e., s.71.

²⁴⁴ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.339; Dâni, a.g.e., s. 126; Pâlûvî, a.g.e., s.72.

²⁴⁵ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.339; Dâni, a.g.e., s. 126; Pâlûvî, a.g.e., s.72.

²⁴⁶ Pâlûvî,a.g.e., s.72.

²⁴⁷ Dâni, a.g.e., s. 128.

²⁴⁸ Dâni, a.g.e., s. 128; Pâlûvî, a.g.e., s.73.

²⁴⁹ Pâlûvî, a.g.e., s.73.

185- دَنَبًا (47.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;hemzenin sükûnuyla okurlar.²⁵¹

186- وَلَا تُقْرَبُونَ (60.âyet):Ya'kûb; mütekellim yâ'sını isbât ederek okur.²⁵²

187- حَافِظًا (64.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;masdar vezninde:حَفِظًا şeklinde okurlar.²⁵³

188- تُؤْتُونَ (66.âyet): Ebû Amr vasıl(geçiş) halinde;Ya'kûb ise hem vasıl(geçiş), hem de vakıf(duruş) halinde mütekellim yâ'sını isbât ederek okurlar.²⁵⁴

189- مَنْ نَشَأُ- نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ (76.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; te'yi tenvinsiz olarak okurlarken;Ya'kûb,nûn'ların yerine yâ ile gâib sîgasında okur.²⁵⁵

190- تُعَذِّبُونَ (94.âyet):Ya'kûb;mütekellim yâ'sını isbât ederek okur.²⁵⁶

191- نُوحِي- (109.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;يُوحِي şeklinde okurlar.²⁵⁷

192- كَذَّبُوا (110.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; zel harfinin şeddesiyle okurlar.²⁵⁸

Ra'd Sûresi

193- يُغْثِي- (3.âyet):Ya'kûb; ğayn'ın fethası ve şın'ın şeddesiyle tef'îl bâbından okur.²⁵⁹

194- وَزَرَعُ وَنَخِيلٌ صَيَّوَانٌ وَعَظِيرٌ (4.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;bu dört kelimenin sonunu esre okurlar.²⁶⁰

195- الْمُتَعَالِ (9.âyet):Ya'kûb;yâ'yı isbât ederek okur.²⁶¹

196- يُوقِدُونَ (17.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; yâ yerine te ile okurlar.²⁶²

197- مَنَابٍ (30.âyet):Ya'kûb;izâfet yâ'sını isbât ederek okur.²⁶³

198- عِقَابٍ (32.âyet):Ya'kûb;izâfet yâ'sını isbât ederek okur.²⁶⁴

199- وَإِلَيْهِ مَّآبٍ (36.âyet):Ya'kûb; yâ harfini isbât ederek okur.²⁶⁵

²⁵⁰ Pâlûvî, a.g.e., s.74.

²⁵¹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.349; Dâni, a.g.e., s. 129; Pâlûvî, a.g.e., s.74.

²⁵² Pâlûvî, a.g.e., s.74.

²⁵³ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.350; Dâni, a.g.e., s. 129; Pâlûvî, a.g.e., s.74.

²⁵⁴ Pâlûvî, a.g.e., s.75.

²⁵⁵ Dâni, a.g.e., s. 129; Pâlûvî, a.g.e., s.75.

²⁵⁶ Pâlûvî, a.g.e., s.75.

²⁵⁷ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.351; Dâni, a.g.e., s. 130; Pâlûvî, a.g.e., s.75.

²⁵⁸ Pâlûvî, a.g.e., s.75.

²⁵⁹ Pâlûvî, a.g.e., s.76.

²⁶⁰ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.356; Dâni, a.g.e., s. 131; Pâlûvî, a.g.e., s.75.

²⁶¹ Pâlûvî, a.g.e., s.75.

²⁶² İbn-i Mücahid, a.g.e., s.358; Dâni, a.g.e., s. 133; Pâlûvî, a.g.e., s.75.

²⁶³ Pâlûvî, a.g.e., s.75.

²⁶⁴ Pâlûvî, a.g.e., s.75.

İbrahim Sûresi

200- وَعِيدٍ (14.âyet): Ya'kûb; izâfet yâ'sını isbât ederek okur.²⁶⁶

201- أَشْرَكْتُمْونَ (22.âyet): Ebû Amr vasıl(geçiş) halinde; Ya'kûb ise hem vasıl(geçiş), hem de vakıf(duruş) halinde mütekellim yâ'sını isbât ederek okurlar.²⁶⁷

202- لَا يَبْنِعُ فِيهِ وَلَا خِلَالَ (31.âyet): Ya'kûb; ayn'ın ve sondaki lââm'ın fethasıyla ve tenvinsiz olarak okur.²⁶⁸

203- دُعَاءٍ (40.âyet): Ebû Amr vasıl(geçiş) halinde; Ya'kûb ise hem vasıl(geçiş), hem de vakıf(duruş) halinde mütekellim yâ'sını isbât ederek okurlar.²⁶⁹

Hicr Sûresi

204- رَبِّمَا (2.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; be harfinin şeddesiyle okur.²⁷⁰

205- مَا نُنزِّلُ الْمَلِكَةَ (8.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; nûn yerine fethalı te ile ve zâ'nın fethası ve en sonki te'nin zammesiyle okurlar.²⁷¹

206- عَلِيَّ (41.âyet): Ya'kûb; lââm'ın kesresi, yâ'nın da zammesi ve tenviniyle: عَلِيٌّ şeklinde okur.²⁷²

207- يَقْنَطُ (56.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; nûn'un kesresi ile okurlar.²⁷³

208- الْمُنْجُوهُمْ (59.âyet): Ya'kûb; nûn'un cezimi ve cim'in şeddesiz haliyle: الْمُنْجُوهُمْ şeklinde okur.²⁷⁴

209- فَلَا تَفْضَحُونَ (68.âyet): Ya'kûb; mütekellim yâ'sını isbât eder.²⁷⁵

210- وَ لَا تُخْزُونَ (69.âyet): Ya'kûb; mütekellim yâ'sını isbât eder.²⁷⁶

Nahl Sûresi

²⁶⁵ Pâlûvî, a.g.e., s.77.

²⁶⁶ Pâlûvî, a.g.e., s.77.

²⁶⁷ Pâlûvî, a.g.e., s.77.

²⁶⁸ Pâlûvî, a.g.e., s.78.

²⁶⁹ Pâlûvî, a.g.e., s.78.

²⁷⁰ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.366; Dâni, a.g.e., s. 135; Pâlûvî, a.g.e., s.78.

²⁷¹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.366; Dâni, a.g.e., s. 135; Pâlûvî, a.g.e., s.78.

²⁷² Pâlûvî, a.g.e., s.78.

²⁷³ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.367; Dâni, a.g.e., s. 136; Pâlûvî, a.g.e., s.79.

²⁷⁴ Pâlûvî, a.g.e., s.79.

²⁷⁵ Pâlûvî, a.g.e., s.79.

²⁷⁶ Pâlûvî, a.g.e., s.79.

211- فَاتَّقُونَ (2.âyet): Ya'kûb; mütekellim yâ'sını isbât eder.²⁷⁷

212- مُسَحَّرَاتٍ وَالنَّجْمِ (12.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; mîm'in fethası ve te'nin kesresiyle okurlar.²⁷⁸

213- لَا يَهْدِي (37.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; yâ'nın zammesi ve dâl'in fethasıyla okurlar.²⁷⁹

214- نُوحِي (43.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; nûn'un yerine yâ ile ve hâ'nın fethasıyla okurlar.²⁸⁰

215- يَنْقُورُ (48.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; yâ yerine te ile okurlar.²⁸¹

216- فَارْهَبُونَ (51.âyet): Ya'kûb; mütekellim yâ'sını isbât eder.²⁸²

217- نَسْفِيكُمْ (66.âyet): Ya'kûb; nûn'un fethasıyla okur.²⁸³

218- يَجْحَدُونَ (71.âyet): Ruveys; yâ yerine te ile okur.²⁸⁴

219- أَوْلَمْ يَرَوْا (79.âyet): Ya'kûb; yâ yerine te ile okur.²⁸⁵

220- ظَعْنَكُمْ (80.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; ayn'ın fethasıyla okur.²⁸⁶

221- وَلَنْجَرِينَ (96.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; muzâraat harfini yâ ile okur.²⁸⁷

İsrâ Sûresi

222- وَ نَخْرُجُ (13.âyet): Ya'kûb; nûn'un yerine fethalı yâ ve râ'nın zammesiyle okur.²⁸⁸

223- أَمْرَنَا (16.âyet): Ya'kûb; hemzeden sonra bir elif ziyade eder.²⁸⁹

224- أَفَّ (23.âyet): Ya'kûb; tenvinsiz ve fe'nin fethasıyla okur.²⁹⁰

225- بِالْقِسْطِ (35.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; kaf'in zammesiyle okurlar.²⁹¹

226- سَيِّئَةٌ (38.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; سَيِّئَةٌ şeklinde okurlar.²⁹²

²⁷⁷ Pâlûvî, a.g.e., s.79.

²⁷⁸ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.370; Dâni, a.g.e., s. 137; Pâlûvî, a.g.e., s.79.

²⁷⁹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.372; Dâni, a.g.e., s. 137; Pâlûvî, a.g.e., s.80.

²⁸⁰ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.372; Dâni, a.g.e., s. 137; Pâlûvî, a.g.e., s.80.

²⁸¹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.374; Dâni, a.g.e., s. 138; Pâlûvî, a.g.e., s.80.

²⁸² Pâlûvî, a.g.e., s.80.

²⁸³ Pâlûvî, a.g.e., s.80.

²⁸⁴ Pâlûvî, a.g.e., s.80.

²⁸⁵ Pâlûvî, a.g.e., s.80.

²⁸⁶ Pâlûvî, a.g.e., s.80.

²⁸⁷ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.375; Dâni, a.g.e., s. 138; Pâlûvî, a.g.e., s.80.

²⁸⁸ Pâlûvî, a.g.e., s.81.

²⁸⁹ Pâlûvî, a.g.e., s.81.

²⁹⁰ Pâlûvî, a.g.e., s.82.

²⁹¹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.380; Dâni, a.g.e., s. 140; Pâlûvî, a.g.e., s.82.

227- رَجُلِكَ (64.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; cim'in sükûnuyla okurlar.²⁹³

228- كِسْفًا (92.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb;sîn'in sükûnuyla okurlar.²⁹⁴

229- فَهُوَ الْمُهْتَدِ (97.âyet): Ebû Amr vasıl(geçiş) halinde;Ya'kûb ise hem vasıl(geçiş), hem de vakıf(duruş) halinde yâ'yı isbât ederek okurlar.²⁹⁵

Kehf Sûresi

230- تَزَوَّرُ (17.âyet):Ya'kûb; ze'nin sükûnu ve râ'nın şeddesiyle, elifsiz olarak:تَزَوَّرُ şeklinde okur.²⁹⁶

231- أَنْ يَهْدِينَ (24.âyet): Ebû Amr vasıl(geçiş) halinde;Ya'kûb ise hem vasıl(geçiş), hem de vakıf(duruş) halinde mütekellim yâ'sını isbât ederek okurlar.²⁹⁷

232- إِنْ تَرْنَ (39.âyet):Ebû Amr vasıl(geçiş) halinde;Ya'kûb ise hem vasıl(geçiş), hem de vakıf(duruş) halinde mütekellim yâ'sını isbât ederek okurlar.²⁹⁸

233- أَنْ يُؤْتِينَ (40.âyet): Ebû Amr vasıl(geçiş) halinde;Ya'kûb ise hem vasıl(geçiş), hem de vakıf(duruş) halinde mütekellim yâ'sını isbât ederek okurlar.²⁹⁹

234- عُقْبًا (44.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; kaf'in zammesiyle okurlar.³⁰⁰

235- قُبْلًا (55.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; kaf'in kesresi, be'nin fethasıyla okurlar.³⁰¹

236- لِمَ يَلِكِهِمْ (59.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; mîm'in zammesi ve ikinci lâm'ın fethasıyla okurlar.³⁰²

237- أُنْسَانِيَةً (63.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; zamiri kesre ile okurlar³⁰³.

238- نَنْعُ (64.âyet): Ebû Amr vasıl(geçiş) halinde;Ya'kûb ise hem vasıl(geçiş), hem de vakıf(duruş) halinde yâ'yı isbât ederek okurlar.³⁰⁴

²⁹² İbn-i Mücahid, a.g.e., s.380; Dâni, a.g.e., s. 140; Pâlûvî, a.g.e., s.82.

²⁹³ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.383; Dâni, a.g.e., s. 140; Pâlûvî, a.g.e., s.82.

²⁹⁴ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.384; Dâni, a.g.e., s. 141; Pâlûvî, a.g.e., s.83.

²⁹⁵ Pâlûvî, a.g.e., s.83.

²⁹⁶ Pâlûvî, a.g.e., s.84.

²⁹⁷ Pâlûvî, a.g.e., s.84.

²⁹⁸ Pâlûvî, a.g.e., s.84.

²⁹⁹ Pâlûvî, a.g.e., s.84.

³⁰⁰ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.392; Dâni, a.g.e., s. 143; Pâlûvî, a.g.e., s.85.

³⁰¹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.393; Dâni, a.g.e., s. 144; Pâlûvî, a.g.e., s.85.

³⁰² İbn-i Mücahid, a.g.e., s.393; Dâni, a.g.e., s. 144; Pâlûvî, a.g.e., s.85.

³⁰³ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.394; Dâni, a.g.e., s. 144; Pâlûvî, a.g.e., s.85.

³⁰⁴ Pâlûvî, a.g.e., s.85.

239- تُعَلِّمَنَّ (66.âyet):Ebû Amr vasıl(geçiş) halinde;Ya'kûb ise hem vasıl(geçiş), hem de vakıf(duruş) halinde mütekellim yâ'sını isbât ederek okurlar.³⁰⁵

240- رُسُدًا (66.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; râ'nın ve şın'ın fethasıyla okurlar.³⁰⁶

241- نَكَاءَ (98.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb;نَكَاً şeklinde okurlar.³⁰⁷

2- Meryem Sûresi ile Nâs Sûresi Arasındaki Kırâat Vecihlerine Örnekler

Meryem Sûresi

1- عَتِيًّا (8.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; ayn'ın zammesiyle okurlar.³⁰⁸

2- لَأَهْبَبَ (19.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; hemze yerine yâ ile okurlar.³⁰⁹

3- نَسِيًّا (23.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; nûn'un kesresi ile okurlar.³¹⁰

4- مِنْ تَحْتِهَا (24.âyet):Ebû Amr ve Ruveys; mîm'in ve ikinci te'nin fethasıyla okurlar.³¹¹

5- إِنَّ اللَّهَ (36.âyet):Ebû Amr ve Ruveys;أَنَّ şeklinde okurlar.³¹²

6- مُخْلِصًا (51.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;lâm'ın kesresiyle okurlar.³¹³

7- يَدْخُلُونَ (60.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;yâ'nın zammesi ve hı'nın fethasıyla meçhûl olarak okurlar.³¹⁴

8- نُورِثُ (63.âyet):Ruveys;نُورِثُ şeklinde tef'îl bâbından okur.³¹⁵

9- حَتِيًّا (68.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; cîm'in zammesiyle okurlar.³¹⁶

10- صَلِيًّا (69.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;sâd'ın zammesiyle okurlar.³¹⁷

11- نُنَجِّي (72.âyet):Ya'kûb;نُنَجِّي şeklinde if'âl bâbından okur.³¹⁸

12- يَنْقَطِرْنَ (90.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;يَنْقَطِرْنَ şeklinde infi'âl bâbından okurlar.³¹⁹

³⁰⁵ Pâlûvî, a.g.e., s.86

³⁰⁶ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.394; Dâni, a.g.e., s. 144; Pâlûvî, a.g.e., s.86.

³⁰⁷ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.402; Dâni, a.g.e., s. 146; Pâlûvî, a.g.e., s.87.

³⁰⁸ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.407; Dâni, a.g.e., s. 148; Pâlûvî, a.g.e., s.87.

³⁰⁹ Dâni, a.g.e., s. 148; Pâlûvî, a.g.e., s.87.

³¹⁰ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.408; Dâni, a.g.e., s. 148; Pâlûvî, a.g.e., s.87.

³¹¹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.408; Dâni, a.g.e., s. 148; Pâlûvî, a.g.e., s.87.

³¹² İbn-i Mücahid, a.g.e., s.410; Dâni, a.g.e., s. 149; Pâlûvî, a.g.e., s.87.

³¹³ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.410; Dâni, a.g.e., s. 149; Pâlûvî, a.g.e., s.87.

³¹⁴ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.410; Dâni, a.g.e., s. 149; Pâlûvî, a.g.e., s.87.

³¹⁵ Pâlûvî, a.g.e., s.89.

³¹⁶ Pâlûvî, a.g.e., s.89.

³¹⁷ Pâlûvî, a.g.e., s.89.

³¹⁸ Pâlûvî, a.g.e., s.89.

Tâhâ Sûresi

13-طَوِّي (12.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb; tenvin yerine elifle:طَوِّي şeklinde okurlar.³²⁰

14-مَهْدًا (53.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb;مَهْدًا şeklinde okurlar.³²¹

15-فَيْسُحِّتْكُمْ (61.âyet):Ebû Amr ve Ravh; yâ'nın ve hâ'nın fethasıyla okurlar.³²²

16-قَالُوا إِنَّ (63.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;إِنَّ şeklinde okurlar.³²³

17-يُخَيِّلُ (66.âyet):Ravh; muzâraat harfini te ile okur.³²⁴

18-بِمَلَكْنَا (87.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb;mîm'in kesresiyle okur. Ayrıca Ebû Amr ve Ravh; aynı âyetteki, حَمَلْنَا fiilini, hâ'nın ve mîm'in fethasıyla, şeddesiz olarak:حَمَلْنَا şeklinde okurlar.³²⁵

19-أَلَا تَتَّبِعُنَّ (93.âyet): Ebû Amr vasıl(geçiş) halinde;Ya'kûb ise hem vasıl(geçiş), hem de vakıf(duruş) halinde mütekellim yâ'sını isbât ederek okurlar.³²⁶

20-لَنْ نُخَلِّفَهُ (97.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;lâm'ın kesresiyle okurlar.³²⁷

21-أَنْ يُقْضَى (114.âyet):Ya'kûb; yâ yerine fethalı nûn, dât'ın kesresi ve sonki yâ'nın fethasıyla okur.³²⁸

22-وَحْيُهُ (114.âyet):Ya'kûb; yâ'nın fethasıyla okur.³²⁹

23-زَهْرَةً (131.âyet):Ya'kûb;he'nin fethasıyla okur.³³⁰

Enbiyâ Sûresi

24-قَالَ رَبِّي (4.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;emir sîgasıyla:قَالَ رَبِّي şeklinde okurlar.³³¹

25-فَاعْبُدُون (25.âyet):Ya'kûb;mütekellim yâ'sını isbât eder.³³²

³¹⁹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.412; Dâni, a.g.e., s. 150; Pâlûvî, a.g.e., s.89

³²⁰ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.417; Dâni, a.g.e., s. 150; Pâlûvî, a.g.e., s.90

³²¹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.418; Dâni, a.g.e., s. 151; Pâlûvî, a.g.e., s.91

³²² İbn-i Mücahid, a.g.e., s.419; Dâni, a.g.e., s. 151; Pâlûvî, a.g.e., s.91.

³²³ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.419; Dâni, a.g.e., s. 151; Pâlûvî, a.g.e., s.91.

³²⁴ Pâlûvî, a.g.e., s.91.

³²⁵ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.422-423; Dâni, a.g.e., s. 153; Pâlûvî, a.g.e.,s.92.

³²⁶ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.423; Dâni, a.g.e., s. 153; Pâlûvî, a.g.e.,s.92

³²⁷ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.424; Dâni, a.g.e., s. 153; Pâlûvî, a.g.e.,s.92.

³²⁸ Pâlûvî, a.g.e.,93.

³²⁹ Pâlûvî, a.g.e.,s. 93.

³³⁰ Pâlûvî, a.g.e., s.93

³³¹ Dâni, a.g.e., s. 154; Pâlûvî, a.g.e.,s.93.

³³² Pâlûvî, a.g.e.,s.93.

26- فَلَا تَسْتَعْجِلُونَ (37.âyet): Ebû Amr vasıl(geçiş) halinde;Ya'kûb ise hem vasıl(geçiş), hem de vakıf(duruş) halinde mütekellim yâ'sını isbât ederek okurlar.³³³

27- لِتُحْصِنَكُمْ (80.âyet):Ebû Amr ve Ravh; te yerine yâ ile, Ruveys ise,nûn ile okur.³³⁴

28- لَنْ نَقْدِرَ (87.âyet):Ya'kûb; nûn yerine zammeli yâ ve dâl'ın fethasıyla okur.³³⁵

29- فَاعْبُدُون (92.âyet):Ya'kûb;mütekellim yâ'sını isbât eder.³³⁶

30- فَتَحْتُمْ (96.âyet):Ya'kûb;birinci te'nin şeddesiyle okur.³³⁷

31- لِلْكِتَابِ (104.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;müfred sîga ile:لِلْكِتَابِ şeklinde okurlar.³³⁸

32- قَالَ رَبِّي (112.âyet): Ebû Amr ve Ya'kûb;emir sîgasıyla:قَالَ رَبِّي şeklinde okurlar.³³⁹

Hacc Sûresi

33- سَوَاءً (25.âyet): Ya'kûb; hemzenin zammesiyle okurlar.³⁴⁰

34- بَيْتِي (26.âyet): Ya'kûb;izâfet yâ'sını iskân ile okur.³⁴¹

35- لَنْ يَنَالَ ve يَنَالُهُ (37.âyet):Ya'kûb; her ikisini yâ yerine te ile okur.³⁴²

36- يُدَافِعُ (38.âyet):Ya'kûb;يُدَافِعُ şeklinde okur.³⁴³

37- يُعَاتِلُونَ (39.âyet):Ya'kûb;te'nin kesresiyle okur.³⁴⁴

38- نَكِيرٍ (44.âyet):Ya'kûb;izâfet yâ'sını isbât eder.³⁴⁵

39- أَهْلَكْنَاهَا (45.âyet):Ya'kûb;أَهْلَكْنَاهَا şeklinde okur.³⁴⁶

40- يَدْعُونَ (73.âyet):Ya'kûb;te yerine yâ ile okur.³⁴⁷

Mü'minûn Sûresi

41- كَذَّبُونَ (26.âyet):Ya'kûb;mütekellim yâ'sını isbât eder.³⁴⁸

³³³ Pâlûvî, a.g.e., s.94.

³³⁴ Dâni, a.g.e., s. 155; Pâlûvî, a.g.e.,s.94.

³³⁵ Pâlûvî, a.g.e.,s.94.

³³⁶ Pâlûvî, a.g.e., s.94.

³³⁷ Pâlûvî, a.g.e., s. 94.

³³⁸ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.431; Dâni, a.g.e., s. 155; Pâlûvî, a.g.e.,s.94

³³⁹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.432; Dâni, a.g.e., s. 156; Pâlûvî, a.g.e.,s.95

³⁴⁰ Pâlûvî, a.g.e.,s.95

³⁴¹ Pâlûvî, a.g.e.,s.95

³⁴² Pâlûvî, a.g.e.,s.96.

³⁴³ Pâlûvî, a.g.e.,s.96

³⁴⁴ Pâlûvî, a.g.e.,s.96

³⁴⁵ Pâlûvî, a.g.e.,s.96

³⁴⁶ Pâlûvî, a.g.e.,s.96

³⁴⁷ Pâlûvî, a.g.e.,s.96

42-رَبَّوۡةٍ (50.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;bâ harfinin zammesiyle okur.³⁴⁹

43-وَ اِنَّ هٰذِهِ (52.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;hemzeyi fetha ile okur.³⁵⁰

44-فَاتَّقُونَ (52.âyet):Ya'kûb;mütekellim yâ'sını isbât eder.³⁵¹

45-سَيَقُولُونَ اللهُ (87. ve 89. âyetler):Ebû Amr ve Ya'kûb;Lafza-i Celâl'in başındaki harf-i cer olan lâm'ın yerine, vasl hemzesi getirip, he'yi de zamme ile:الله şeklinde okurlar.³⁵²

46-يَحْضُرُونَ (98.âyet):Ya'kûb; mütekellim yâ'sını isbât eder.³⁵³

47-ارْجِعُونَ (99.âyet): Ya'kûb; mütekellim yâ'sını isbât eder.³⁵⁴

48-لَا تُكَلِّمُونَ (108.âyet):Ya'kûb; mütekellim yâ'sını isbât eder.³⁵⁵

49-لَا تُرْجِعُونَ (115.âyet):Ya'kûb;te'nin fethası ve cim'in kesresiyle okur.³⁵⁶

Nûr Sûresi

50-أَرْبَعُ (6.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;ayn'ın fethasıyla okur.³⁵⁷

51-أَنَّ لَعْنَةَ اللهِ (7.âyet):Ya'kûb; أَنَّ لَعْنَةَ اللهِ şeklinde okur.³⁵⁸

52-وَالْخَامِسَةَ (9.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; te harfinin zammesiyle okurlar. Ya'kûb; أَنَّ غَضِبَ اللهُ kısmını; أَنَّ غَضِبَ اللهُ şeklinde okur.³⁵⁹

53-كَبِيرَةٌ (11.âyet):Ya'kûb;kaf harfinin zammesiyle okur.³⁶⁰

54-يُوقَفُ (35.âyet):Ya'kûb; bu fiili تَوَقَّفَ şeklinde okur.³⁶¹

55-وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ (55.âyet):Ya'kûb; وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ şeklinde okur.³⁶²

Furkân Sûresi

56-تَسْتَطِيعُونَ (19.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;muzâraat harfini yâ ile okur.³⁶³

³⁴⁸ Pâlûvî, a.g.e.,s.97

³⁴⁹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.446; Dâni, a.g.e., s. 159; Pâlûvî, a.g.e.,s.96-97

³⁵⁰ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.446; Dâni, a.g.e., s. 159; Pâlûvî, a.g.e.,s.96-97

³⁵¹ Pâlûvî, a.g.e.,s.97

³⁵² İbn-i Mücahid, a.g.e., s.447; Dâni, a.g.e., s. 160; Pâlûvî, a.g.e.,s.96-97

³⁵³ Pâlûvî, a.g.e.,s.97

³⁵⁴ Pâlûvî, a.g.e.,s.97

³⁵⁵ Pâlûvî, a.g.e.,s.98.

³⁵⁶ Pâlûvî, a.g.e.,s.98

³⁵⁷ Dâni, a.g.e., s. 161; Pâlûvî, a.g.e.,s.98

³⁵⁸ Pâlûvî, a.g.e.,s.98

³⁵⁹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.453; Dâni, a.g.e., s. 161; Pâlûvî, a.g.e.,s.98

³⁶⁰ Pâlûvî, a.g.e.,s.98

³⁶¹ Pâlûvî, a.g.e.,s.98

³⁶² Pâlûvî, a.g.e.,s.100

57-تَشَقُّوْا (25.âyet):Ya'kûb;şın'ın şeddesiyle okur.³⁶⁴

58-لَمْ يَغْتُرُوا (67.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; te harfinin kesresiyle okurlar.³⁶⁵

59-يُضَاعَفُ (69.âyet):Ya'kûb;elifsiz olarak ve ayn'ın şeddesiyle Tef'îl bâbından okur.³⁶⁶

Şuarâ Sûresi

60-يُكذَّبُونَ (12.âyet):Ya'kûb;mütekellim yâ'sını isbât eder.³⁶⁷

61-يَضِيقُ لَا يَنْطَلِقُ (13.âyet):Ya'kûb; bu fiilerde geçen kaf harflerini fetha ile okur.³⁶⁸

62-يَقْتُلُونَ (14.âyet):Ya'kûb; mütekellim yâ'sını isbât eder.³⁶⁹

63-حَازِرُونَ (56.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; elifsiz olarak okurlar.³⁷⁰

64-سَيَهْدِينِ (62.âyet); يُحْيِينِ (81.âyet); يَسْقِينِ (82.âyet); يَهْدِينِ (78.âyet): Ya'kûb; bu fiilerde geçen mütekellim yâ'larını isbât ederek okur.³⁷¹

65-أَجْرِي (109):Ya'kûb; 5 yerde geçen bu kelimeyi yâ'nın sükûnuyla okur.³⁷²

66-وَأَتَّبَعَكَ (111.âyet):Ya'kûb;fiili, cem'i mükesser sîgasına çevirip: أَتَّبَعُكَ şeklinde okur.³⁷³

67-كَذَّبُونَ (117.âyet):Ya'kûb; yâ'yı isbât eder.³⁷⁴

68-خُلِقُ (137.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; hı'nın fethası ve lâm'ın sükûnuyla okur.³⁷⁵

69-فَارِهِينَ (149.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;elifsiz olarak okurlar.³⁷⁶

70-نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ (193.âyet):Ya'kûb; fiili, ze'nin şeddesiyle ve Tef'îl bâbından okur. Ayrıca ha'nın ve sondaki nûn'un fethalarıyla okur.³⁷⁷

³⁶³ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.463; Dâni, a.g.e., s. 163; Pâlûvî, a.g.e.,s.100

³⁶⁴ Pâlûvî, a.g.e.,s.100

³⁶⁵ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.466; Dâni, a.g.e., s. 164; Pâlûvî, a.g.e.,s.101

³⁶⁶ Pâlûvî, a.g.e.,s.101

³⁶⁷ Pâlûvî, a.g.e.,s.101

³⁶⁸ Pâlûvî, a.g.e.,s.101

³⁶⁹ Pâlûvî, a.g.e.,s.101

³⁷⁰ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.472; Dâni, a.g.e., s. 166; Pâlûvî, a.g.e.,s.102

³⁷¹ Pâlûvî, a.g.e.,s.102

³⁷² Pâlûvî, a.g.e.,s.102

³⁷³ Pâlûvî, a.g.e.,s.102

³⁷⁴ Pâlûvî, a.g.e.,s.102

³⁷⁵ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.472; Dâni, a.g.e., s. 166; Pâlûvî, a.g.e.,s.102

³⁷⁶ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.472; Dâni, a.g.e., s. 166; Pâlûvî, a.g.e.,s.103

³⁷⁷ Pâlûvî, a.g.e.,s.103

Neml Sûresi

71-وَادٍ (18.âyet):Ya'kûb; vakf halinde, yâ'yı isbât eder.³⁷⁸

72-تَشْهَدُونَ (32.âyet):Ya'kûb;mütekellim yâ'sını isbât eder.³⁷⁹

73-أُتْمِدُونَ (36.âyet):Ya'kûb;bir tek şeddeli nûn ile أُتْمِدُونَ şeklinde yâ'yı isbât eder.³⁸⁰

74-إِدَارِكْ (66.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; اِدْرِكْ şeklinde okurlar.³⁸¹

75-أَتُوهُ (87.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; اَتُوهُ şeklinde okurlar.³⁸²

76-تَقْعَلُونَ (88.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;te yerine yâ ile okurlar.³⁸³

77-مِنْ فَرَعٍ يَوْمَئِذٍ (89.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; ayn'ı tenvinsiz olarak ve mîm'i kesre ile okurlar.³⁸⁴

Kasas Sûresi

78-أَوْ جَدْوَةٍ (29.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; cim'in kesresiyle okurlar.³⁸⁵

79-الرَّهْبِ (32.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;he'nin fethasıyla okurlar.³⁸⁶

80-يَقْتُلُونَ (33.âyet):Ya'kûb; mütekellim yâ'sını isbât eder.³⁸⁷

81-يُصَدِّقُنِي (34.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;kâf'ın sükûnuyla okurlar. Ayrıca Ya'kûb; يُكْتَبُونَ fiilinde mütekellim yâ'sını isbât eder.³⁸⁸

82-سِحْرَانِ (48.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; سَاحِرَانِ şeklinde ism-i fâil vezninde okurlar.³⁸⁹

Ankebût Sûresi

83-وَيَقُولُ (55.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; yâ yerine nûn ile okur.³⁹⁰

84-يَا عِبَادِي (56.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;vasıl (geçiş) halinde izâfet yâ'sını hazfederler. Ayrıca Ya'kûb;yine aynı âyette geçen فَاعِبُونَ kısmını, mütekellim yâ'sını isbât ederek okur.³⁹¹

³⁷⁸ Pâlûvî, a.g.e.,s.103.

³⁷⁹ Pâlûvî, a.g.e.,s.104

³⁸⁰ Pâlûvî, a.g.e.,s.104.

³⁸¹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.485; Dâni, a.g.e., s. 168; Pâlûvî, a.g.e.,s.105

³⁸² İbn-i Mücahid, a.g.e., s.485; Dâni, a.g.e., s. 168; Pâlûvî, a.g.e.,s.105

³⁸³ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.485; Dâni, a.g.e., s. 168; Pâlûvî, a.g.e.,s.105

³⁸⁴ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.487; Dâni, a.g.e., s. 170; Pâlûvî, a.g.e.,s.105

³⁸⁵ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.492; Dâni, a.g.e., s. 171; Pâlûvî, a.g.e.,s.106

³⁸⁶ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.492; Dâni, a.g.e., s. 171; Pâlûvî, a.g.e.,s.106

³⁸⁷ Pâlûvî, a.g.e.,s.106

³⁸⁸ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.494; Dâni, a.g.e., s. 171; Pâlûvî, a.g.e.,s.106

³⁸⁹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.495; Dâni, a.g.e., s. 172; Pâlûvî, a.g.e.,s.107

³⁹⁰ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.501; Dâni, a.g.e., s. 174; Pâlûvî, a.g.e.,s.108

Rûm Sûresi

85-عَاقِبَةٌ (10.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; te'yi zamme ile okurlar.³⁹²

86-لِلْعَالَمِينَ (22.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; mîm'den önceki lââm'ı fetha ile okurlar.³⁹³

87-لِيُرَبُّوا (39.âyet):Ya'kûb;yâ yerine zammeli bir te getirerek, vâv'ın sükûnuyla okur.³⁹⁴

88-آثَارَ (50.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; müfred sîgayla: أثار şeklinde okurlar.³⁹⁵

89-ضَعَفَ (54.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; bu âyette 3 defa geçen kelimeyi; dat'ın zammesiyle okurlar.³⁹⁶

90-لَا يَنْفَعُ (57.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; yâ yerine te ile okurlar.³⁹⁷

Lokmân Sûresi

91-نِعْمَةٌ (20.âyet):Ya'kûb;müfred müennes sîgayla: نِعْمَةٌ şeklinde okur.³⁹⁸

92-وَالْبَحْرُ (27.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; râ'nın fethasıyla okurlar.³⁹⁹

93-وَيُنزَلُ (34.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; وَيُنزَلُ şeklinde İf'âl bâbından okurlar.⁴⁰⁰

Secde Sûresi

94-خَلْقَهُ (7.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; lââm'ın sükûnuyla okurlar.⁴⁰¹

95-مَا أَخْفَى (17.âyet):Ya'kûb;yâ'yı iskân eder.⁴⁰²

Ahzâb Sûresi

96-نُظَاهِرُونَ (4.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; نُظَاهِرُونَ şeklinde Tefe'ul bâbından okurlar.⁴⁰³

97-الظُّنُونَاءُ (10.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; vakf ve vasl (duruş ve geçiş) halinde ikinci nûn'un elifini hazfederler.⁴⁰⁴

³⁹¹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.502; Dâni, a.g.e., s. 174; Pâlûvî, a.g.e.,s.108

³⁹² İbn-i Mücahid, a.g.e., s.506; Dâni, a.g.e., s. 174; Pâlûvî, a.g.e.,s.108

³⁹³ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.506; Dâni, a.g.e., s. 175; Pâlûvî, a.g.e.,s.108

³⁹⁴ Pâlûvî, a.g.e.,s.108

³⁹⁵ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.508; Dâni, a.g.e., s. 175; Pâlûvî, a.g.e.,s.109

³⁹⁶ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.508; Dâni, a.g.e., s. 175; Pâlûvî, a.g.e.,s.109

³⁹⁷ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.509; Dâni, a.g.e., s. 176; Pâlûvî, a.g.e.,s.109

³⁹⁸ Pâlûvî, a.g.e.,s.109

³⁹⁹ Pâlûvî, a.g.e.,s.109

⁴⁰⁰ Pâlûvî, a.g.e.,s.110

⁴⁰¹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.516; Dâni, a.g.e., s. 177; Pâlûvî, a.g.e.,s.110

⁴⁰² Pâlûvî, a.g.e.,s.110

⁴⁰³ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.518; Pâlûvî, a.g.e.,s.110

⁴⁰⁴ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.519; Pâlûvî, a.g.e.,s.111

98-مَقَامَ (13.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; birinci mîm'in fethasıyla okurlar.⁴⁰⁵

99-أَسْوَةٌ (21.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;hemze'nin kesresiyle okurlar.⁴⁰⁶

100-يُضَاعَفُ (30.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;يُضَاعَفُ şeklinde Tef'îl bâbında okurlar.⁴⁰⁷

101-وَقُرْنِ (33.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;kâf'ın kesresiyle okurlar.⁴⁰⁸

102-أَنْ يَكُونَ (36.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;yâ yerine te ile okurlar.⁴⁰⁹

103-وَحَاتَمَ (40.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;te'nin kesresiyle okurlar.⁴¹⁰

104-تُرْجِي (51.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; yâ yerine ötreli hemze ile تُرْجِيءُ şeklinde okurlar.⁴¹¹

105-لَا يَحِلُّ (52.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;yâ yerine te ile okurlar.⁴¹²

106-الرَّسُولَا (66.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; vakf ve vasl (duruş ve geçiş) halinde sondaki lâm'ın elifini hazfederler.⁴¹³

107-سَادَاتِنَا (67.âyet):Ya'kûb; cem'i sîgasıyla سَادَاتِنَا şeklinde okur.⁴¹⁴

Sebe' Sûresi

108-كَالْحَوَابِ (13.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;kendi usûllerine göre yâ'yı isbât ederler.⁴¹⁵

109-فِي مَسَاكِينِهِمْ (15.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;cem'i sîgasıyla فِي مَسَاكِينِهِمْ şeklinde okurlar.⁴¹⁶

110-أَكْلِ (16.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;lâm'ı tenvinsiz okurlar.⁴¹⁷

111-رَبَّنَا بَاعِذْ (19.âyet):Ya'kûb; birinci be'nin zammesi ve ayn ve dâl'in fethalarıyla okur.⁴¹⁸

112-صَدَّقْ (20.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; dâl'ı şeddesiz olarak okurlar.⁴¹⁹

⁴⁰⁵ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.520; Dâni, a.g.e., s. 178; Pâlûvî, a.g.e.,s.111

⁴⁰⁶ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.520; Dâni, a.g.e., s. 178; Pâlûvî, a.g.e.,s.111

⁴⁰⁷ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.521; Dâni, a.g.e., s. 179; Pâlûvî, a.g.e.,s.111

⁴⁰⁸ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.522; Dâni, a.g.e., s. 179; Pâlûvî, a.g.e.,s.111

⁴⁰⁹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.522; Dâni, a.g.e., s. 179; Pâlûvî, a.g.e.,s.111

⁴¹⁰ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.522; Dâni, a.g.e., s. 179; Pâlûvî, a.g.e.,s.111

⁴¹¹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.523; Pâlûvî, a.g.e.,s.112

⁴¹² İbn-i Mücahid, a.g.e., s.523;Pâlûvî, a.g.e.,s.112

⁴¹³ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.523;Pâlûvî, a.g.e.,s.112

⁴¹⁴ Pâlûvî, a.g.e.,s.112

⁴¹⁵ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.527; Dâni, a.g.e., s. 180; Pâlûvî, a.g.e.,s.112

⁴¹⁶ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.528; Dâni, a.g.e., s. 180; Pâlûvî, a.g.e.,s.112

⁴¹⁷ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.528; Dâni, a.g.e., s. 180; Pâlûvî, a.g.e.,s.112

⁴¹⁸ Pâlûvî, a.g.e.,s.112

113-فُرْعَ (23.âyet):Ya'kûb;fe'nin ve ze'nin fethalarıyla okur.⁴²⁰

114-نَكِيرَ (45.âyet):Ya'kûb;izâfet yâ'sını isbât ederek okur.⁴²¹

Fâtır Sûresi

115-وَلَا يُنْقِصُ (11.âyet):Ya'kûb;yâ'nın fethası ve kâf'ın zammesi ile okur.⁴²²

116-نَكِيرَ (26.âyet):Ya'kûb;izâfet yâ'sını isbât ederek okur.⁴²³

117-لَوْلَا (33.âyet):Ya'kûb;bu kelimenin sonundaki hemzeyi kesre ile okur.⁴²⁴

118-بَيِّنَةٍ (40.âyet):Ya'kûb;nûn'dan sonra elif getirerek:بَيِّنَاتٍ şeklinde okur.⁴²⁵

Yâsîn Sûresi

119-تَنْزِيلَ (5.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;lâm'ın zammesiyle okurlar.⁴²⁶

120-وَمَالِي (22.âyet):Ya'kûb;mütakellim yâ'sını iskân eder.⁴²⁷

121-إِنْ يُرَدَّنْ (23.âyet):Ya'kûb;vakf halinde, yâ'yı isbât eder. وَلَا يُنْفِثُونَ kısmında da aynı kaide geçerlidir.⁴²⁸

122-فَأَسْمَعُونَ (25.âyet):Ya'kûb;vakf halinde yâ'yı isbât eder.⁴²⁹

123-نُنَكِّسُهُ (68.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;نُنَكِّسُهُ şeklinde sülâsi sîgasıyla okur.⁴³⁰

124-يَعْقُلُونَ (68.âyet):Ya'kûb;yâ yerine te ile okur.⁴³¹

125-لِيُنْذِرَ (70.âyet):Ya'kûb; yâ yerine te ile okur.⁴³²

126-بِقَادِرَ (81.âyet):Ruveys;fiil vezniyle:بِقَادِرُ şeklinde okur.⁴³³

Sâffât Sûresi

127-بَرِيذَةً (6.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;tenvinsiz olarak okurlar.⁴³⁴

⁴¹⁹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.529; Dâni, a.g.e., s. 181; Pâlûvî, a.g.e.,s.112

⁴²⁰ Pâlûvî, a.g.e.,s.112

⁴²¹ Pâlûvî, a.g.e.,s.112

⁴²² Pâlûvî, a.g.e.,s.114

⁴²³ Pâlûvî, a.g.e.,s.114

⁴²⁴ Pâlûvî, a.g.e.,s.114

⁴²⁵ Pâlûvî, a.g.e.,s.114

⁴²⁶ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.539; Dâni, a.g.e., s.183; Pâlûvî, a.g.e.,s.114

⁴²⁷ Pâlûvî, a.g.e.,s.115

⁴²⁸ Pâlûvî, a.g.e.,s.115

⁴²⁹ Pâlûvî, a.g.e.,s.115

⁴³⁰ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.543; Dâni, a.g.e., s. 186; Pâlûvî, a.g.e.,s.115

⁴³¹ Pâlûvî, a.g.e.,s.115

⁴³² Pâlûvî, a.g.e.,s.115

⁴³³ Pâlûvî, a.g.e.,s.116

128-لَا يَسْمَعُونَ (8.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;sülâsî sîgasıyla: لَا يَسْمَعُونَ şeklinde okurlar.⁴³⁵

129-لِئُرِّدِينَ (56.âyet):Ya'kûb; mütekellim yâ'sını isbât eder.⁴³⁶

130-سَيَهْدِينِ (99.âyet):Ya'kûb;mütekellim yâ'sını isbât eder.⁴³⁷

131-إِلْ يَاسِينَ (130.âyet):Ya'kûb; آل يَاسِينَ şeklinde okur. Aynı آل مُحَمَّدٍ gibi.⁴³⁸

Sâd Sûresi

132-عَذَابِ (1.âyet):Ya'kûb;izâfet yâ'sını isbât eder.⁴³⁹

133-عِقَابِ (14.âyet):Ya'kûb;izâfet yâ'sını isbât eder.⁴⁴⁰

134-بِئُصْبِ (41.âyet):Ya'kûb; sâd ve be harflerini fetha ile okur.⁴⁴¹

135-عَسَاقِ (57.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;sîn'i şeddesiz olarak okurlar.⁴⁴²

136-وَ آخِرُ (58.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;uzatmaksızın, hemzenin ötresiyle okurlar.⁴⁴³

137-فَالْحَقُّ (84.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;kaf'ın fethasıyla okurlar.⁴⁴⁴

Zümer Sûresi

138-يَاعِبَادِ (10.âyet):Ruveys;izâfet yâ'sını isbât eder.⁴⁴⁵

139-فَاتَّقُونَ (16.âyet):Ya'kûb; mütekellim yâ'sını isbât eder.⁴⁴⁶

140-فَيَسِّرُ عِبَادِ (17.âyet):Ya'kûb;sadece vakf halinde isbât eder.⁴⁴⁷

141-سَلَّمَ (29.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;سَالِمًا şeklinde okurlar.⁴⁴⁸

142-كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ (38.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;te'nin tenvini, râ'nın fethası ve he'nin zammesiyle okur.⁴⁴⁹

⁴³⁴ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.547; Dâni, a.g.e., s. 186; Pâlûvî, a.g.e.,s.116

⁴³⁵ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.547; Dâni, a.g.e., s. 186; Pâlûvî, a.g.e.,s.116

⁴³⁶ Pâlûvî, a.g.e.,s.117

⁴³⁷ Pâlûvî, a.g.e.,s.117

⁴³⁸ Pâlûvî, a.g.e.,s.117

⁴³⁹ Pâlûvî, a.g.e.,s.117

⁴⁴⁰ Pâlûvî, a.g.e.,s.117

⁴⁴¹ Pâlûvî, a.g.e.,s.117

⁴⁴² İbn-i Mücahid, a.g.e., s.555; Dâni, a.g.e., s. 188; Pâlûvî, a.g.e.,s.118

⁴⁴³ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.555; Dâni, a.g.e., s. 188; Pâlûvî, a.g.e.,s.118

⁴⁴⁴ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.557; Dâni, a.g.e., s. 188; Pâlûvî, a.g.e.,s.118

⁴⁴⁵ Pâlûvî, a.g.e.,s.118

⁴⁴⁶ Pâlûvî, a.g.e.,s.118

⁴⁴⁷ Pâlûvî, a.g.e.,s.118

⁴⁴⁸ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.562; Dâni, a.g.e., s. 189; Pâlûvî, a.g.e.,s.119

⁴⁴⁹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.562; Dâni, a.g.e., s. 190; Pâlûvî, a.g.e.,s.119

143-فُتِحَتْ (71.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;te'yi şedde ile okurlar.⁴⁵⁰

Mü'min Sûresi

144-عَفَاب (2.âyet):Ya'kûb; izâfet yâ'sını isbât eder.⁴⁵¹

145-التَّلَاق (15.âyet):Ya'kûb;yâ'yı isbât eder.⁴⁵²

146-التَّنَاد (32.âyet):Ya'kûb;yâ'yı isbât eder.⁴⁵³

147-فَاطَلَعَ (37.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;ayn'ın zammesiyle okur.⁴⁵⁴

148-لَا يَنْفَعُ (52.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;te ile okur.⁴⁵⁵

149-تَنْذَرُونَ (58.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;muzâraat harfini yâ ile okur.⁴⁵⁶

150-سَيَدْخُلُونَ (60.âyet):Ruveys; yâ'nın zammesi ve hı'nın fethasıyla okurlar.⁴⁵⁷

Fussilet Sûresi

151-سَوَاء (10.âyet):Ya'kûb;hemzeyi kesre ile okur.⁴⁵⁸

152-نَحْسَاتٍ (16.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;hâ'nın sükûnuyla okurlar.⁴⁵⁹

153-يُحْسِرُ أَعْدَاءُ (19.âyet):Ya'kûb;yâ yerine fethalı nûn ve şin'in zammesi ve sondaki hemzenin fethası ile okur.⁴⁶⁰

154-مِنْ تَمَرَاتٍ (47.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;elifsiz olarak, müfred sîga ile okurlar.⁴⁶¹

Şûrâ Sûresi

155-تَفْعَلُونَ (25.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;te yerine yâ ile okurlar.⁴⁶²

156-الْجَوَارِ (32.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; kendi usûllerine göre yâ'yı isbât ederler.⁴⁶³

⁴⁵⁰ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.564; Dâni, a.g.e., s. 190; Pâlûvî, a.g.e.,s.119

⁴⁵¹ Pâlûvî, a.g.e.,s.119

⁴⁵² Pâlûvî, a.g.e.,s.120

⁴⁵³ Pâlûvî, a.g.e.,s.120

⁴⁵⁴ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.570; Dâni, a.g.e., s. 191; Pâlûvî, a.g.e.,s.120

⁴⁵⁵ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.572; Dâni, a.g.e., s. 192; Pâlûvî, a.g.e.,s.120

⁴⁵⁶ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.572; Dâni, a.g.e., s. 192; Pâlûvî, a.g.e.,s.120

⁴⁵⁷ Pâlûvî, a.g.e.,s.121

⁴⁵⁸ Pâlûvî, a.g.e.,s.121

⁴⁵⁹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.576; Dâni, a.g.e., s. 193; Pâlûvî, a.g.e.,s.121

⁴⁶⁰ Pâlûvî, a.g.e.,s.121

⁴⁶¹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.577; Dâni, a.g.e., s. 194; Pâlûvî, a.g.e.,s.122

⁴⁶² Dâni, a.g.e., s. 195; Pâlûvî, a.g.e.,s.122

⁴⁶³ Dâni, a.g.e., s. 195; Pâlûvî, a.g.e.,s.122

Zuhrûf Sûresi

- 157-يُنسُوا (18.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;يُنسُوا şeklinde sülâsî sîga ile okurlar.⁴⁶⁴
- 158-سَيَهْدِين (27.âyet):Ya'kûb;yâ'yı isbât eder.⁴⁶⁵
- 159-لَمَّا (35.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;mîm'i şeddesiz olarak okurlar.⁴⁶⁶
- 160-نُقِضْ (36.âyet):Ya'kûb;nûn yerine yâ ile okur.⁴⁶⁷
- 161-وَأَتِيعُونَ (61.âyet):Ya'kûb;mütekellim yâ'sını isbât eder.⁴⁶⁸
- 162-وَأَطِيعُونَ (63.âyet):Ya'kûb; mütekellim yâ'sını isbât eder.⁴⁶⁹
- 163-وَقِيلَهُ (88.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;lâm'ın fethası ve he'nin zammesiyle okur.⁴⁷⁰

Duhân Sûresi

- 164-رَبِّ السَّمَوَاتِ (7.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;be'nin zammesiyle okurlar.⁴⁷¹
- 165-تُرْجَمُونَ (20.âyet):Ya'kûb; yâ'yı isbât eder.⁴⁷²
- 166-فَاعْتَرَلُونَ (21.âyet):Ya'kûb;yâ'yı isbât eder.⁴⁷³
- 167-فَاعْتَلَوْهُ (47.âyet):Ya'kûb;te'nin zammesiyle okur.⁴⁷⁴

Câsiye Sûresi

- 168-آيَاتٍ (5.âyet):Ya'kûb; te'nin kesresiyle okur.⁴⁷⁵
- 169-يُؤْمِنُونَ (6.âyet):Ruveys;yâ yerine te ile okur.⁴⁷⁶
- 170-سَوَاءٌ (21.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;hemzeyi zamme ile okurlar.⁴⁷⁷
- 171-كُلُّ (28.âyet):Ya'kûb;lâm'ı fethalı okur.⁴⁷⁸

⁴⁶⁴ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.584; Dâni, a.g.e., s. 196; Pâlûvî, a.g.e.,s.123

⁴⁶⁵ Pâlûvî, a.g.e.,s.123

⁴⁶⁶ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.586; Dâni, a.g.e., s. 196; Pâlûvî, a.g.e.,s.123

⁴⁶⁷ Pâlûvî, a.g.e.,s.123

⁴⁶⁸ Pâlûvî, a.g.e.,s.124

⁴⁶⁹ Pâlûvî, a.g.e.,s.124

⁴⁷⁰ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.589; Dâni, a.g.e., s. 197; Pâlûvî, a.g.e.,s.124

⁴⁷¹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.592; Dâni, a.g.e., s. 198; Pâlûvî, a.g.e.,s.124

⁴⁷² Pâlûvî, a.g.e.,s.124

⁴⁷³ Pâlûvî, a.g.e.,s.124

⁴⁷⁴ Pâlûvî, a.g.e.,s.124

⁴⁷⁵ Pâlûvî, a.g.e.,s.124

⁴⁷⁶ Pâlûvî, a.g.e.,s.125

⁴⁷⁷ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.595; Dâni, a.g.e., s. 198; Pâlûvî, a.g.e.,s.125

Ahkâf Sûresi

172- لِيُنذِرَ (12.âyet):Ya'kûb; yâ yerine te ile okur.⁴⁷⁹

173- إِحْسَانًا (15.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;حُسْنًا şeklinde okur.⁴⁸⁰

174- نَتَقَبَّلُ (16.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;nûn yerine yâ'nın zammesi ile okur.⁴⁸¹

Muhammed Sûresi

175- نُقَطِّعُوا (22.âyet):Ya'kûb;te'nin ve şeddesiz olarak t'ın fethalarıyla ve kâf'ın sükûnuyla okur.⁴⁸²

176- إِسْرَارَهُمْ (26.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;hemzenin fethasıyla okur.⁴⁸³

177- نَبَلُّوا (31.âyet):Ruveys; nûn yerine yâ ile ve vav'ın sükûnuyla okur.⁴⁸⁴

Fetih Sûresi

178- عَلَيْهِ اللَّهُ (10.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;he'nin kesresiyle okurlar.⁴⁸⁵

179- فَسَيُوتِيهِ (10.âyet):Ravh; nûn ile okur.⁴⁸⁶

Hucurât Sûresi

180- لَا تُقَدِّمُوا (1.âyet):Ya'kûb; te ve dal'ın fethalarıyla okur.⁴⁸⁷

181- أَخَوَيْكُمْ (10.âyet):Ya'kûb;إِخْوَيْكُمْ şeklinde okur.⁴⁸⁸

182- لَا تَلْمِزُوا (11.âyet):Ya'kûb;mîm'in zammesiyle okur.⁴⁸⁹

183- لَا يَلْتَكُمُ (14.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;yâ'dan sonra sâkin bir hemze ile okur.⁴⁹⁰

Kâf Sûresi

184- وَعِيدٍ (14.âyet):Ya'kûb; yâ'yı isbât eder.⁴⁹¹

⁴⁷⁸ Pâlûvî, a.g.e.,s.125

⁴⁷⁹ Pâlûvî, a.g.e.,s.125

⁴⁸⁰ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.596; Dâni, a.g.e., s. 199; Pâlûvî, a.g.e.,s.125

⁴⁸¹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.597; Dâni, a.g.e., s. 199; Pâlûvî, a.g.e.,s.125

⁴⁸² Pâlûvî, a.g.e.,s.126

⁴⁸³ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.601; Dâni, a.g.e., s. 201; Pâlûvî, a.g.e.,s.127

⁴⁸⁴ Pâlûvî, a.g.e.,s.127

⁴⁸⁵ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.603; Dâni, a.g.e., s. 201; Pâlûvî, a.g.e.,s.127

⁴⁸⁶ Pâlûvî, a.g.e.,s.127

⁴⁸⁷ Pâlûvî, a.g.e.,s.127

⁴⁸⁸ Pâlûvî, a.g.e.,s.127

⁴⁸⁹ Pâlûvî, a.g.e.,s.127

⁴⁹⁰ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.606; Dâni, a.g.e., s. 202; Pâlûvî, a.g.e.,s.127

⁴⁹¹ Pâlûvî, a.g.e.,s.128

185- يُنَادِ الْمُنَادِ (41.âyet):Ya'kûb;birinci kelimedede vakf(durma) halinde, yâ'yı isbât ederken, ikinci kelimedede Ebû Amr ve Ya'kûb; kendi usûllerine göre yâ'yı isbât ederler.⁴⁹²

186- تَشْفَقُ (44.âyet):Ya'kûb;şin'in şeddesiyle okur.⁴⁹³

Zâriyât Sûresi

187- لِيَعْبُدُونَ أَن يُطَعِمُونَ فَلَا يَسْتَعْجِلُونَ (56.,57., ve 59.âyetler):Ya'kûb;bu üç yerde yâ'yı isbât eder.⁴⁹⁴

Tûr Sûresi

188- ذُرِّيَّتَهُمْ (21.âyet):Ya'kûb;bu kelimeyi cem'i sîgasıyla ve te ve he'nin zammeleriyle okur.⁴⁹⁵

189- لَا لَعْنُ (23.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;tenvinsiz olarak vav'ın fethasıyla okurlar.⁴⁹⁶

190- يُصْعَقُونَ (45.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; yâ'nın fethasıyla okurlar.⁴⁹⁷

Necm Sûresi

191- أَقْتَمَارُونَهُ (12.âyet):Ya'kûb;te'nin fethası ve elifsiz olarak mîm'in sükûnuyla okur.⁴⁹⁸

192- اللَّاتِ (19.âyet):Ruveys;medd-i lâzım yaparak te'yi şedde ile okur.⁴⁹⁹

Kamer Sûresi

193- فَمَا تُغْنِ (5.âyet):Ya'kûb;vakf halinde yâ'yı isbât eder.⁵⁰⁰

194- الدَّاعِ (6.âyet):Ebû Amr vasıl(geçiş) halinde;Ya'kûb ise hem vasıl(geçiş), hem de vakıf(duruş) halinde yâ'yı isbât ederek okurlar.⁵⁰¹

195- خَشَعًا (7.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;müfred sîga ile خَاشِعًا şeklinde okurlar.⁵⁰²

196- إِلَيَّ الدَّاعِ (8.âyet): Ebû Amr vasıl(geçiş) halinde;Ya'kûb ise hem vasıl(geçiş), hem de vakıf(duruş) halinde yâ'yı isbât ederek okurlar.⁵⁰³

⁴⁹² Pâlûvî, a.g.e.,s.128

⁴⁹³ Pâlûvî, a.g.e.,s.128

⁴⁹⁴ Pâlûvî, a.g.e.,s.129

⁴⁹⁵ Pâlûvî, a.g.e.,s.129

⁴⁹⁶ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.612; Dâni, a.g.e., s. 203; Pâlûvî, a.g.e.,s.129

⁴⁹⁷ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.613; Dâni, a.g.e., s. 204; Pâlûvî, a.g.e.,s.129

⁴⁹⁸ Pâlûvî, a.g.e.,s.129

⁴⁹⁹ Pâlûvî, a.g.e.,s.130

⁵⁰⁰ Pâlûvî, a.g.e.,s.131

⁵⁰¹ Pâlûvî, a.g.e.,s.131

⁵⁰² İbn-i Mücahid, a.g.e., s.618; Dâni, a.g.e., s. 205; Pâlûvî, a.g.e.,s.131

⁵⁰³ Pâlûvî, a.g.e.,s.131

197-فَقَّحْنَا (11.âyet):Ya'kûb; yâ'yı şeddeleyerek, Tef'îl bâbından okur.⁵⁰⁴

198-وَ نُذِرُ (21.âyet):Ya'kûb; izâfet yâ'sını isbât eder.⁵⁰⁵

Rahmân Sûresi

199-يَخْرُجُ (22.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; yâ'nın zammesi ve râ'nın fethasıyla okurlar.⁵⁰⁶

200-الْجَوَارِ (24.âyet):Ya'kûb;vakf halinde yâ'yı isbât eder.⁵⁰⁷

201-و نَحَّاسٌ (35.âyet):Ebû Amr ve Ravh;sîn'in kesresiyle okurlar.⁵⁰⁸

Vâkıa Sûresi

202-يُنزِلُونَ (19.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;ze'nin fethasıyla okurlar.⁵⁰⁹

203-شَرِبَ (55.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;sın'ın fethasıyla okur.⁵¹⁰

204-فَرُوْحٌ (89.âyet):Ruveys;râ'nın zammesiyle okur.⁵¹¹

Hadîd Sûresi

205-نَزَلَ (16.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; ze'nin şeddesiyle Tef'îl bâbından okur.⁵¹²

Mücâdele Sûresi

206-يُظَاهِرُونَ (1.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;يُظَاهِرُونَ şeklinde Tefe'ul bâbından okurlar.⁵¹³

207-أَكْتَرَ (7.âyet):Ya'kûb;râ'nın zammesiyle okur.⁵¹⁴

208-فِي الْمَجَالِسِ (11.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; müfred sîgayla: فِي الْمَجَالِسِ şeklinde okurlar.⁵¹⁵

Mümtehine Sûresi

209-و لَا تُنْسِكُوا (10.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;mîm'in fethası ve sîn'in şeddesiyle Tef'îl bâbından okurlar.⁵¹⁶

⁵⁰⁴ Pâlûvî, a.g.e.,s.131

⁵⁰⁵ Pâlûvî, a.g.e.,s.131

⁵⁰⁶ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.619; Dâni, a.g.e., s. 206; Pâlûvî, a.g.e.,s.131

⁵⁰⁷ Pâlûvî, a.g.e.,s.131

⁵⁰⁸ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.621; Dâni, a.g.e., s. 206; Pâlûvî, a.g.e.,s.131

⁵⁰⁹ Dâni, a.g.e., s. 207; Pâlûvî, a.g.e.,s.131

⁵¹⁰ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.623; Dâni, a.g.e., s. 207; Pâlûvî, a.g.e.,s.131

⁵¹¹ Pâlûvî, a.g.e.,s.131

⁵¹² İbn-i Mücahid, a.g.e., s.626; Dâni, a.g.e., s. 208; Pâlûvî, a.g.e.,s.131

⁵¹³ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.628; Dâni, a.g.e., s. 208; Pâlûvî, a.g.e.,s.133

⁵¹⁴ Pâlûvî, a.g.e.,s.133

⁵¹⁵ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.629; Dâni, a.g.e., s. 209; Pâlûvî, a.g.e.,s.133

Saff Sûresi

210- مُتَّمُّ نُورِهِ (8.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;mîm'in tenvini, ve sîn'in şeddesiyle Tef'îl bâbından okurlar.⁵¹⁷

Münâfikûn Sûresi

211- لَوَّأ- (5.âyet):Ravh;vav'ı şeddesiz olarak okur.⁵¹⁸

Teğâbün Sûresi

212- يَجْمَعُكُمْ (9.âyet):Ya'kûb; yâ yerine nûn ile okur.⁵¹⁹

213- يُضَاعَف (17.âyet):Ya'kûb;Tef'îl bâbından okur.⁵²⁰

Talâk Sûresi

214- بَالِغُ أَمْرِهِ (3.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;ğayn'in tenvini, râ'nın fethası ve he'nin zammesiyle okurlar.⁵²¹

215- وَجُدِكُمْ (6.âyet):Ravh;vav'ın kesresiyle okur.

216- تُكْرَأ (8.âyet):Ya'kûb;kâf'ın zammesiyle okur.⁵²²

217- مُبَيَّنَاتٍ (11.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;yâ'nın fethasıyla okurlar.⁵²³

Mülk Sûresi

218- نَكِيرٌ نَذِيرٌ (17. ve 18. âyetler):Ya'kûb;izâfet yâ'sını isbât eder.⁵²⁴

219- تَدْعُونَ (27.âyet):Ya'kûb;dâl'ın cezimiyle okur.⁵²⁵

Hâkka Sûresi

220- قَبْلَهُ (9.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;kaf'ın kesresi ve be'nin fethasıyla okurlar.⁵²⁶

⁵¹⁶ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.634; Dâni, a.g.e., s. 210; Pâlûvî, a.g.e.,s.134

⁵¹⁷ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.635; Dâni, a.g.e., s. 210; Pâlûvî, a.g.e.,s.135

⁵¹⁸ Pâlûvî, a.g.e.,s.135

⁵¹⁹ Pâlûvî, a.g.e.,s.135

⁵²⁰ Pâlûvî, a.g.e.,s.135

⁵²¹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.639; Dâni, a.g.e., s. 211; Pâlûvî, a.g.e.,s.135

⁵²² Pâlûvî, a.g.e.,s.136

⁵²³ Pâlûvî, a.g.e.,s.136

⁵²⁴ Pâlûvî, a.g.e.,s.136

⁵²⁵ Pâlûvî, a.g.e.,s.136

⁵²⁶ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.648; Dâni, a.g.e., s. 213; Pâlûvî, a.g.e.,s.137

221 كِتَابِيَّةٌ حِسَابِيَّةٌ (19. ve 20.âyetler):Ya’kûb;zikredilen âyetlerde ikişer defa geçen bu kelimeleri, geçiş halinde yâ harfini hazfederek okur.⁵²⁷

222 مَالِيَّةٌ سُلْطَانِيَّةٌ (28. ve 29.âyetler):Ya’kûb; bir önceki örnekte verildiği şekilde kaideyi uygular.⁵²⁸

223-تُؤْمِنُونَ (41.âyet):Ya’kûb;te yerine yâ ile okur.⁵²⁹

224-تَذَكَّرُونَ (42.âyet):Ya’kûb;te yerine yâ ile ve zel harfinin şeddesiyle okur.⁵³⁰

Meâric Sûresi

225-نَرَأَعَمَ (16.âyet):Ebû Amr ve Ya’kûb;te’nin zammesiyle okurlar.⁵³¹

226-نُصِبِ (43.âyet):Ebû Amr ve Ya’kûb;nûn’un fethası ve sâd’ın sükûnuyla okurlar.⁵³²

Nûh Sûresi

227-وَأَطِيعُونَ (3.âyet):Ya’kûb; yâ’yı isbât eder.⁵³³

228-وَأَوْلَادُهُ (21.âyet):Ebû Amr ve Ya’kûb;ikinci vav’ın zammesi ve lâm’ın sükûnuyla okurlar.⁵³⁴

229-بَيْتِي (28.âyet):Ebû Amr ve Ya’kûb;izâfet yâ’sını iskân ederler.⁵³⁵

Cin Sûresi

230-أَنَّهُ أَنْ (3.âyet):Ebû Amr ve Ya’kûb; buradan başlayarak, bu sûredeki أَنَّهُ أَنْ kelimelerinin hemzesini kesre ile okur. Yalnız 1., 16.,18.,19. âyetlerde hemzeyi fetha ile okurlar.⁵³⁶

231-قَالَ إِنَّمَا (20.âyet):Ebû Amr ve Ya’kûb;قَالَ إِنَّمَا şeklinde okurlar.⁵³⁷

232-لِيَعْلَمَ (28.âyet):Ruveys;yâ’nın zammesiyle okur.⁵³⁸

⁵²⁷ Pâlûvî, a.g.e.,s.137

⁵²⁸ Pâlûvî, a.g.e.,s.137

⁵²⁹ Pâlûvî, a.g.e.,s.137

⁵³⁰ Pâlûvî, a.g.e.,s.137

⁵³¹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.651; Dâni, a.g.e., s. 214; Pâlûvî, a.g.e.,s.137

⁵³² İbn-i Mücahid, a.g.e., s.651; Dâni, a.g.e., s. 214; Pâlûvî, a.g.e.,s.137

⁵³³ Pâlûvî, a.g.e.,s.138

⁵³⁴ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.653; Dâni, a.g.e., s. 215; Pâlûvî, a.g.e.,s.138

⁵³⁵ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.654; Dâni, a.g.e., s. 215; Pâlûvî, a.g.e.,s.138

⁵³⁶ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.654; Dâni, a.g.e., s. 215; Pâlûvî, a.g.e.,s.138

⁵³⁷ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.657; Dâni, a.g.e., s. 215; Pâlûvî, a.g.e.,s.138

⁵³⁸ Pâlûvî, a.g.e.,s.138

Müzzemmil Sûresi

233- رَبُّ الْمَشْرِقِ (9.âyet):Ya'kûb;be'nin kesresiyle okur.⁵³⁹

234- وَ نِصْفَهُ و ثَلَاثُهُ (20.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; iki kelimeyi de mecrûr okur.⁵⁴⁰

Kıyâme Sûresi

235- تُحِبُّونَ تَذْرُونَ (20. ve 21.âyetler):Ebû Amr ve Ya'kûb;te yerine yâ ile okurlar.⁵⁴¹

Dehr Sûresi

236- وَ اسْتَبْرَقَ (21.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;kaf'ın kesresiyle okurlar.⁵⁴²

Mürselât Sûresi

237- عُدْرًا أَوْ ثَرًّا (6.âyet):Ravh, birinci kelimeyi; Ebû Amr ve Ya'kûb ise;ikinci kelimeyi zel harfinin zammesiyle okurlar.⁵⁴³

238- اِنْطَلِقُوا (30.âyet):Ruveys; lâm'ın fethasıyla okur.⁵⁴⁴

239- جَمَالَاتٌ (33.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;جمالاتٌ şeklinde cem'i sîgasıyla okurken, Ruveys; onlardan farklı olarak cim'in zammesiyle okur.⁵⁴⁵

240- فَكَيْدُونَ (39.âyet):Ya'kûb;mütekellim yâ'sını isbât eder.⁵⁴⁶

Nebe' Sûresi

241- لَا يَبِينَنَّ (23.âyet):Ravh;elifsiz olarak لا يبينن şeklinde okur.⁵⁴⁷

Nâziât Sûresi

242- نَخْرَةً (11.âyet):Ruveys;nûn'dan sonra elif ziyade ederek okur.⁵⁴⁸

243- تَرْكِي (18.âyet):Ya'kûb;ze'nin zammesiyle okur.⁵⁴⁹

Abese Sûresi

244- فَتَنْفَعُهُ (4.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; ayn'ın zammesiyle okur.⁵⁵⁰

⁵³⁹ Pâlûvî, a.g.e.,s.139

⁵⁴⁰ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.658; Dâni, a.g.e., s. 216; Pâlûvî, a.g.e.,s.139

⁵⁴¹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.661; Dâni, a.g.e., s. 217; Pâlûvî, a.g.e.,s.139

⁵⁴² İbn-i Mücahid, a.g.e., s.665; Dâni, a.g.e., s. 218; Pâlûvî, a.g.e.,s.140

⁵⁴³ Pâlûvî, a.g.e.,s.140

⁵⁴⁴ Pâlûvî, a.g.e.,s.140

⁵⁴⁵ Pâlûvî, a.g.e.,s.141

⁵⁴⁶ Pâlûvî, a.g.e.,s.141

⁵⁴⁷ Pâlûvî, a.g.e.,s.141

⁵⁴⁸ Pâlûvî, a.g.e.,s.141

⁵⁴⁹ Pâlûvî, a.g.e.,s.141

245-أَنَا (25.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;hemzenin kesresiyle okur.⁵⁵¹

Tekvîr Sûresi

246-سَجَّرَتْ (6.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;cim'i şeddesiz okurlar.⁵⁵²

247-سُعْرَتْ (12.âyet):Ebû Amr ve Ruveys;ayn'ı şeddesiz olarak okurlar.⁵⁵³

248-بَضَيْنِ (24.âyet):Ebû Amr ve Ruveys;dât'ın yerine zı ile okurlar.⁵⁵⁴

İnfitâr Sûresi

249-فَعَدَّلَكَ (7.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;dal'ı şeddeli okurlar.⁵⁵⁵

250-يَوْمَ (19.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;mim'in zammesiyle okurlar.⁵⁵⁶

Mutaffifîn Sûresi

251-نَضْرَةَ (24.âyet):Ya'kûb;bu kelimenin son harfini ötreli okur.⁵⁵⁷

252-فَكِهَيْنَ (31.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;fe'den sonra elif ziyade ederek okurlar.⁵⁵⁸

Târık Sûresi

253-لَمَّا (4.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;şeddesiz okurlar.⁵⁵⁹

Ğâşiye Sûresi

254-تَصَلِّيَ (4.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;te'nin zammesiyle okurlar.⁵⁶⁰

Fecr Sûresi

255-يَسْرَ (4.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;kendi usûllerine göre yâ'yı isbât ederler.⁵⁶¹

256-بِالْوَادِ (9.âyet):Ya'kûb;yâ'yı isbât eder.⁵⁶²

257-أَكْرَمَنَ (15.âyet):Ya'kûb;bu kelimeyi her zaman isbât ederek okur.⁵⁶³

⁵⁵⁰ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.672; Dâni, a.g.e., s. 220; Pâlûvî, a.g.e.,s.142

⁵⁵¹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.672; Dâni, a.g.e., s. 220; Pâlûvî, a.g.e.,s.142

⁵⁵² İbn-i Mücahid, a.g.e., s.673; Dâni, a.g.e., s. 220; Pâlûvî, a.g.e.,s.142

⁵⁵³ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.673; Dâni, a.g.e., s. 220; Pâlûvî, a.g.e.,s.142

⁵⁵⁴ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.673; Dâni, a.g.e., s. 220; Pâlûvî, a.g.e.,s.142

⁵⁵⁵ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.674; Dâni, a.g.e., s. 220; Pâlûvî, a.g.e.,s.143

⁵⁵⁶ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.674; Dâni, a.g.e., s. 220; Pâlûvî, a.g.e.,s.143

⁵⁵⁷ Pâlûvî, a.g.e.,s.143

⁵⁵⁸ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.676; Dâni, a.g.e., s. 221; Pâlûvî, a.g.e.,s.143

⁵⁵⁹ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.678; Dâni, a.g.e., s. 221; Pâlûvî, a.g.e.,s.143

⁵⁶⁰ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.681; Dâni, a.g.e., s. 221; Pâlûvî, a.g.e.,s.143

⁵⁶¹ Pâlûvî, a.g.e.,s.144

⁵⁶² Pâlûvî, a.g.e.,s.144

258-أَهَانَنَ (16.âyet):Ya'kûb;bu kelimeyi her zaman isbât ederek okur.⁵⁶⁴

259-لَا تُكْرِمُونَ (17.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;te yerine yâ ile okur.⁵⁶⁵

260-وَلَا تَحَاضُّونَ (18.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb; te yerine yâ ile ve elifsiz olarak ha'nın zammesiyle okurlar.⁵⁶⁶

261-تَأْكُلُونَ (19.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;te yerine yâ ile okurlar.⁵⁶⁷

262-لُحْيُونَ (20.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;te yerine yâ ile okurlar.⁵⁶⁸

263-لَا يُعَدِّبُ (25.âyet):Ya'kûb;bu fiili meçhûl sîga ile okur.⁵⁶⁹

264-لَا يُؤْتِقُ (26.âyet):Ya'kûb; bu fiili meçhûl sîga ile okur.⁵⁷⁰

Kâria Sûresi

265-مَا هِيَ (10.âyet):Ya'kûb;vasıl(geçiş) halinde he'yi hazfeder.⁵⁷¹

Hümeze Sûresi

266-جَمَعَ (2.âyet):Ravh;mîm'in şeddesiyle Tef'îl bâbından okur.⁵⁷²

Kâfirûn Sûresi

267-وَلِيَّ (6.âyet):Ya'kûb;yâ'yı iskân eder.⁵⁷³

268-دِينِ (6.âyet):Ya'kûb;yâ'yı isbât eder.⁵⁷⁴

Tebbet Sûresi

269-حَمَّالَةَ (4.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;te harfini zamme ile okur.⁵⁷⁵

İhlâs Sûresi

⁵⁶³ Pâlûvî, a.g.e.,s.144

⁵⁶⁴ Pâlûvî, a.g.e.,s.144

⁵⁶⁵ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.685; Dâni, a.g.e., s. 222; Pâlûvî, a.g.e.,s.144

⁵⁶⁶ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.685; Dâni, a.g.e., s. 222; Pâlûvî, a.g.e.,s.144

⁵⁶⁷ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.685; Dâni, a.g.e., s. 222; Pâlûvî, a.g.e.,s.144

⁵⁶⁸ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.685; Dâni, a.g.e., s. 222; Pâlûvî, a.g.e.,s.144

⁵⁶⁹ Pâlûvî, a.g.e.,s.144

⁵⁷⁰ Pâlûvî, a.g.e.,s.144

⁵⁷¹ Pâlûvî, a.g.e.,s.148

⁵⁷² Pâlûvî, a.g.e.,s.148

⁵⁷³ Pâlûvî, a.g.e.,s.148

⁵⁷⁴ Pâlûvî, a.g.e.,s.148

⁵⁷⁵ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.700; Dâni, a.g.e., s. 225; Pâlûvî, a.g.e.,s.149

270-كُفُوا (4.âyet):Ebû Amr ve Ya'kûb;vav yerine hemze ile okurken; ayrıca Ya'kûb;fe'nin sükûnuyla okur.⁵⁷⁶

⁵⁷⁶ İbn-i Mücahid, a.g.e., s.701; Dâni, a.g.e., s. 226; Pâlûvî, a.g.e.,s.149

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YA'KUB KIRAATININ TAHLİLİ

Çalışmanın ikinci bölümünde, "Ya'kûb kırâatının tatbiki" başlığı altında Ya'kûb b. İshâk'ın -mânaya tesir etsin, etmesin- kırâat vecihleri gösterilmeye çalışılmıştı. Çalışmanın bu bölümünde ise; Ya'kûb b. İshak'ın sahip olduğu kırâatın mânada farklılık ve çeşitlilik doğuran vecihleri üzerinde durulacaktır. Mânaya önemli ölçüde tesir etmeyen, benzer veya aynı mânaya gelen, anlam değişikliği yapmayan kırâat vecihlerine yer verilmeyecektir.

Ya'kûb b. İshâk'ın kırâat vecihleri irdelenirken; farklı hükümlerin çıkarılmasına sebep olan, farklı yorumların yapılmasına etki eden, yoruma değişik boyut ve zenginlik kazandıran okuyuşları üzerinde durulacak ve Âsım kırâatının Hafs Rivâyetinden ayrılan özellikleriyle ele alınıp değerlendirilecektir. Ya'kûb b. İshâk'la aynı okuyuşu paylaşan ve paylaşmayan Kırâat İmamlarına da atıfta bulunulacak ve Kur'ân-ı Kerim'in sûre sıralaması dikkate alınacaktır. Bu bölümde Ebû Zûr'a'nın(ö.h.V.asır) "Hüccetü'l- Kırâat", Dâni'nin (ö.444/1053) "et-Teysîr", İbnü'l- Cezerî'nin (ö.833/1429), "en-Neşr fi'l-Kırâati'l-Aşr", Pâlûvî'nin (ö.1173/1754) "Zübdetü'l-İrfân" adlı eserleri, en fazla müracaat edilen kırâat kaynakları ve Ferrâ'nın (ö.207/822) "Meâni'l-Kur'ân", Taberî'nin (ö.310/922) "Câmiu'l-Beyân", Begavî'nin(ö.516/1122) "Meâlimü't-Tenzîl" Zemahşerî'nin (ö.538/1143) "el-Keşşaf", Râzî'nin (ö.606/1209) "Mefâtihu'l-Gayb", Kurtubî'nin (ö.671/1272) "el-Cami'u li Ahkâmi'l-Kur'ân", Beydavî'nin (ö.682/1283) "Envâru't-Tenzîl", Neseffî'nin(ö.710/1300) "Medâriku't-Tenzîl" Ebû Hayyan'ın (ö.745/1344) "el-Bahru'l-Muhît", Ebu's-Suûd'un(ö.982/1574) "İrşâdü'l-Akli's-Selim", Âlûsî'nin (ö.1270/1854) Rûhu'l-Meânî'si başvuru olan tefsir eserleridir

A. YA'KUB B. İSHAK'IN KUR'ÂN'IN FARKLI YORUMLARINA TESİR EDEN KIRAAT VECİHLERİ

1. Fâtiha Sûresi ile Kehf Sûresi Arasındaki Kırâat Vecihlerine Örnekler

Bakara Sûresi

1. (10.âyet) فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ

(Onların kalplerinde hastalık vardır. Allah da hastalıklarını arttırmıştır. yalan söylemelerinden ötürü onlara acı bir azap vardır.)

Münafıkların hallerinin anlatıldığı bu âyette geçen يَكْذِبُونَ kelimesini Ya'kûb; Nâfi', İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Âmir ve Ebû Ca'fer ile birlikte يَكْذِبُونَ şeklinde okumuştur. Âsım, Hamza, Kisâî ve Halefû'l-Âşir ise يَكْذِبُونَ şeklinde okumuşlardır.¹

يَكْذِبُونَ kırâatıyla; yalanda mübâlağa anlaşılacağı gibi,doğruyu yalanlama,tasdîkin zıddı, Kur'ân-ı Kerim'i ve Hz. Muhammed'i inkar mânâsı da anlaşılabilir.

Bu iki farklı okuyuş çeşidiyle iki farklı mânâ elde edilebilir.

a)“Yalan söylemelerinden ötürü onlara acı bir azap vardır”.

b)“Yalanlamaları (inkarları) sebebiyle onlara acı bir azap vardır.”²

Bu vesileyle münâfıkların hem yalancı hem de inkarcı oldukları vurgulanmaktadır.

2. (119.âyet) إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَ نَذِيرًا وَلَا تُسْئَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ

(Doğrusu biz seni,gerçekle, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.Cehennem halkından sen sorumlu değilsin.)

و لَا تُسْئَلُ fiilini, Ya'kûb ve Nâfi' şeklinde okumuşlardır. Bu şekildeki bir okuyuştan men etme mânâsı çıkar ki; “sorma” anlamına gelmektedir. İbn-i Kesîr,

¹ Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.72; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr,II/207; Pâlûvî,A.g.e., s.17.

² Ebû Zür'a, Abdurrahman b. Muhammed; Hüccetü'l-Kırâat, Beyrut-1974, 2. baskı, s.88; Beğavî, Hüseyin b. Mes'ûd; Meâlimü't-Tenzîl, Beyrut- 1992, 3. baskı, I/50;Zemahşerî,Cârullah Mahmûd b.Ömer;el- Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl, Beyrut-ts. , I/178;Râzî, Fahreddin Muhammed b. Ömer; Mefâtihu'l-Gayb, Mısır-1938, II/65; Kurtubî, Muhammed b. Ahmed; el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'ân, Mısır-1966, 3. baskı, I/198; Beydâvî, Kâdî Nâsiruddîn Ömer; Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl, İstanbul-1314, I/8; İbn-i Kesîr,Ebu'l-Fidâ' İsmail;Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm,Mısır-ts., I/48; Kamhavî, Muhammed es-Sâdık; Talâilu'l-Beşer, Kahire-1977, s.20.

Ebû Amr, İbn-i Âmir, Âsım, Hamza, Kisâî, Ebû Ca'fer ve Halefû'l-Âşir ise; وَلَا تُسْئَلُْ ve لَا تُسْئَلُْ şeklinde okumuşlardır ki: "sen sorumlu değilsin" anlamındadır.³

a) وَلَا تُسْئَلُْ kırâatına göre anlamı: "Cehennemliklerden sen sorumlu değilsin" demektir. Bu okuyuşla; peygamberimizin kâfirlerin inkârından sorumlu olmadığı dile getirilmiştir.

b) وَلَا تُسْئَلُْ kırâatına göre anlamı: "Cehennem halkından sorma (Onlara ne yapacağımı ben bilirim.) demektir. Bu kırâatla da, inkarcıların başına gelecek azabın büyüklüğüne etkili bir tarzda işaret edilmiş olmaktadır.⁴

3. الْحَجَّ أَشْهَرُ مَعْلُومَاتٍ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ. (197.âyet)

(Hac,bilinen aylardadır. Kim o aylarda(ihrama girerek) haccı (kendisine) gerekli kılsa bilsin ki; hacda kadına yaklaşmak, günaha sapmak, kavga etmek yoktur....)

Ya'kûb, Ebû Amr ve İbn-i-i Kesîr; bu âyeti: وَلَا فُسُوقٌ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ şeklinde okumuşlardır. Fakat Nâfi', İbn-i Âmir, Âsım, Hamza, Kisâî, Ebû Ca'fer ve Halefû'l-Âşir ise; başta yazıldığı gibi okumaktadır.⁵

a) وَلَا فُسُوقٌ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ tarzındaki okuyuşa göre; iki kelimenin tenvinli olup, üçüncüsü olan وَلَا جِدَالَ nin fetha ile okunması, üçüncü kelimenin içerdiği anlamın daha kuvvetli nefyedildiği ve bu nefyin de genelliğini ifade etmektedir. "hacda kadına yaklaşmak, günah işlemek ve daha da önemlisi kavganın her çeşidi yasaklanmıştır." Demektir.

b) وَلَا فُسُوقٌ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ şeklindeki okuyuş ise; üç yasak için de aynı konumu ifade etmektedir. Üçü de aynı derecede yasaklanmıştır. Birinin diğerlerine herhangi bir nefiy derecesi bakımından üstünlüğü yoktur." Hacda kadına yaklaşmak, günah işlemek ve kavga etmek yasaktır." Anlamına gelmektedir.⁶

4. وَأَنْظِرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا (259.âyet)

(Kemiklere bak; nasıl onları birbiri üstüne koyuyor, sonra onlara et giydiriyoruz....)

³ Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.76; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/220; Pâlûvî, A.g.e., s.29

⁴ Taberî, Muhammed b. Cerîr; Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân, Mısır-1968, 3. baskı, I/515; Zemahşerî, a.g.e., I/308; Râzî, a.g.e., IV/30; Kurtubî, a.g.e., II/93; Beydâvî, a.g.e., I/109.

⁵ Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.80; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/227; Pâlûvî, a.g.e., s.34

⁶ Zemahşerî, a.g.e., I/347; İbn-i Atıyye, Abdülhak b. Gâlib; El-Muharraru'l-Vecîz fi Tefsîri'l-Kitâbi'l-Aziz, Fas – 1979-1991, II/121; Râzî, a.g.e., V/163; Kurtubî, a.g.e., II/408; Ebû Hayyan, El-Endelüsî; El-Bahru'l-Muhîf, Beyrut-1983, 2. Baskı, II/88; İbn-i Kesîr, a.g.e., I/237; Âlûsî, Ebu'l-Fadl Mahmûd; Rûhu'l-Meânî fi Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve Seb'i'l-Mesânî, Beyrût- ts., II/86.

Yukarıdaki âyette geçen نُشِرُهَا lafzını; İbn-i Âmir, Âsım, Hamza, Kisâi ve Halefî'l-Âşir bu şekilde okurken; Ya'kûb, Nâf'i, İbn-i Kesîr, Ebû Amr , Ebû Ca'fer ise نُشِرُهَا şeklinde okumuşlardır.⁷

نُشِرُهَا kırâatıyla, “ yaratmak için kemikleri birbiri üzerine koyarak birleştirmek, üst üste inşâ etmek mânâsı; نُشِرُهَا kırâatıyla da, “diriltmek, ölüye can vermek” mânâsı anlaşılır.⁸

a) نُشِرُهَا kırâatıyla anlam, “kemiklere bak, nasıl onları birbiri üstüne koyuyor, sonra onlara et giydiriyoruz.” Şeklinde olur.

b) نُشِرُهَا kırâatıyla ise; “ kemiklere bak, onları hayata nasıl atıyoruz(diriltiyoruz) da sonra onlara et giydiriyoruz.” Şeklinde olur.⁹

وَاسْتَشْهَدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رَجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ, أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا 5. فَتُذْكَرَ إِحْدَاهُمَا الْآخَرِي (282.âyet)

(borç alıp-vermede) erkeklerinizden iki kişiyi şahit tutun. Eğer iki erkek yoksa, razı olduğunuz şahitlerden bir erkek, iki kadın (şahitlik etsin). Tâ ki kadınlardan biri şaşırırsa diğeri ona hatırlatsın.

أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذْكَرَ ifadesini; İbn-i-i Kesîr, Ebû Amr ve Ya'kûb; نُذْكَرَ فَتُذْكَرَ şeklinde; Hamza, أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذْكَرَ şeklinde okumuştur. Diğer İmamlar ise başta yazdığımız şekilde okumuştur.¹⁰

a) أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذْكَرَ ve أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذْكَرَ okuyuşlarına göre mânâ birbirine yakındır.“kadınlardan birisi yanılırsa, diğeri ona hatırlatır” veya “ bu, birinin şaşırması halinde, diğerrinin ona hatırlatması içindir.”;

b) أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذْكَرَ in kırâatına göre ise;” eğer birisi şaşırırsa, diğeri ona hatırlatır.” Anlamına gelmektedir.¹¹

6. لَا تُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ (285.âyet)

(O'nun elçilerinden hiçbirini diğerrinden ayırt etmeyiz.(dediler)

⁷ Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.82; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/231; Pâlûvî, a.g.e., s.37

⁸ İbn-i Kuteybe, Abdullah b. Müslim;Tefsîru Ğaribi'l-Kur'ân, Beyrut- 1978, s.95; Taberî, a.g.e., III/43; Mâverdi, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed; En-Nuketü ve'l-Uyûn, Beyrut-1992, s.332-333; Beğavî, a.g.e., I/245; Zemahşerî, a.g.e., I/391; İbn-i Atıyye, a.g.e., II/298; Râzî, a.g.e., VII/39; Kurtubî, a.g.e., III/295; Beydavî, a.g.e., I/179; Ebû Hayyan, a.g.e., II/293; İbn-i Kesîr, a.g.e., I/314.

⁹ Yazır, Elmalılı Hamdi; Hak Dîni Kur'ân Dili, II/886.

¹⁰ Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.85; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/236; Pâlûvî, A.g.e., s.39

¹¹ Ebû Zür'a, a.g.e., s.150.

Âyette geçen “لا تُفَرِّقُ” ile “يا” ile “يُفَرِّقُ” şeklinde, diğer kırâat İmamları ise; yukarıda yazıldığı şekliyle okumuşlardır.¹²

Ya’kûb’un kırâatına göre fail كُفُّ lafzına raci’ olur. Bu durumda, yukarıda verilen mealde de görüleceği üzere, “ayrım yapmayız (dediler)” ifadesindeki “dediler” takdirine gerek kalmadan” Hepsi de O’nun elçileri arasında ayrım yapmaz “mânâsı elde edilir.¹³

Âl-i imrân Sûresi

7. (36.âyet) فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ اِنِّي وَضَعْتُهَا اُنْثَىٰ وَاَللهُ اَعْلَمُ بِمَا وَضَعْتَ

(Onu doğurunca –Allah onun ne doğurduğunu bilirken- yine şöyle dedi:Rabbim onu kız doğurdum!...)

Âyette yer alan en sondaki وَضَعْتُ lafzını İbn-i Âmir, Ebû Bekir Şu’be ve Ya’kûb وَضَعْتُ şeklinde; Ebû Amr, Hafs, Hamza, Kisâî, Ebû Ca’fer ve Halefû’l-Âşir ise; yukarıda geçtiği gibi وَضَعْتُ şeklinde okumuşlardır.¹⁴

a) وَضَعْتُ kırâatına göre anlam:”Allah onun ne doğurduğunu en iyi bilir” şeklinde Allah’a âit bir söz olmaktadır.

b) وَضَعْتُ kırâatına göre ise mânâ, Hz. Meryem’in annesine âit bir ifade olarak:”Allah ne doğurduğumu en iyi bilendir.” Olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁵

Bu sözler ister Allah’a âit olsun; isterse de Hz. Meryem’in annesine âit olsun,her iki kırâattada aynı gerçek dile getirilmiştir.

8. (140.âyet) فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَاَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَاَكْفَلَهَا زَكَرِيَّا

(Rabbi onu güzel bir şekilde kabul buyurdu;onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi ve Zekeriyya’yı da onun bakımıyla tavnî etti....)

كَفَّلَهَا kelimesini Âsım,Hamza, Kisâî ve Halefû’l-Âşir yukarıda yazıldığı gibi şeddeli şekilde okurken; Nâfî’, İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Âmir, Ebû Ca’fer ve Ya’kûb ise şeddesiz olarak كَفَّلَهَا şeklinde okumuşlardır.

¹² İbnü’l-Cezerî, en-Neşr,II/237; Pâlûvî, a.g.e., s.39.

¹³ Râzî, a.g.e., VII/144.

¹⁴ Dâni, Kitâbu’t-Teysîr, s.87; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr, II/239; Pâlûvî, a.g.e., s.40

¹⁵ Taberî, a.g.e., III/237; Beğavî,a.g.e., I/295; Zemahşerî, a.g.e., I/425; İbn-i Atrıyye, a.g.e., III/65; Râzî, a.g.e., VIII/28; Kurtubî, a.g.e., IV/67.

زَكَرِيَّا kelimesini ise; Hafs, Hamza,Kisâi ve Halefü'l-Âşir hemzesiz olarak bu şekilde okurken;Ebû Bekir Şu'be fethalı hemze ile زَكَرِيَّا; Nâfi', İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Âmir, Ebû Ca'fer ve Ya'kûb ise ötreli hemze ile زَكَرِيَّا, şeklinde¹⁶ okumuşlardır.

a) زَكَرِيَّا كَفَلَهَا ve زَكَرِيَّا, kırâatlarına göre mânâ;”Rabbi onu güzel bir şekilde kabul buyurdu; onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi ve Zekeriyya’yı da onun bakımıyla tavzîf etti.”şeklinde olur.

b) زَكَرِيَّا ve كَفَلَهَا, kırâatlarına göre mânâ; “Rabbi onu güzel bir şekilde kabul buyurdu; onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi ve Zekeriyya da onun bakımını üstlendi.”şeklinde olur.¹⁷

Her iki okuyuştan da Hz. Meryem’in bakımının Hz. Zekeriyya tarafından üstlenildiği anlaşılır.

وَكَأَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رَبِّيُونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ

(Nice peygamber var ki, kendileriyle beraber birçok erenler çarpıştılar; Allah yolunda başlarına gelenlerden yılmadılar, zayıflık göstermediler, boyun eğmediler. Allah sabredenleri sever.) (146. âyet)

Bu ve bundan sonra gelen iki âyette Allah, geçmiş peygamberlerin yanında birçok ribbî'nin; yani Allah'ı bilen, O'na ibadet eden ve O'nun yolunda cihad eden kimselerin çarpıştığını, başlarına gelen olaylara sabrettiklerini, Allah'tan sebât istediklerini, Allah'ın da onlara dünyanın ve ahiretin en güzel ödülünü verdiği bildirilmektedir.¹⁸

قَاتَلَ lafzını; Nâfi, İbn-i Kesîr, Ebû Amr ve Ya'kûb قَاتَلَ şeklinde; İbn-i Âmir, Âsım, Hamza, Kisâi, Ebû Ca'fer ve Halefü'l-Âşir ise başta yazıldığı gibi قَاتَلَ tarzında okumuşlardır.¹⁹

a) قَاتَلَ kırâatına göre anlam:” Nice Peygamber vardır ki, onunla birlikte çok sayıda ashâbı çarpışmıştır(fakat onlar başlarına gelenlerden dolayı yılmamışlardır)” şeklinde olur.

b) قَاتَلَ kırâatına göre ise mânâ:” Nice Peygamber vardır ki, yanında birçok erenler bulunduğu halde, o peygamberler öldürülmüşlerdir.” Veya “ nice peygamberler vardır ki, onlar

¹⁶ Dâni,Kitâbu't-Teysîr, s.87; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr,II/239; Pâlûvî,A.g.e., s.43.

¹⁷ Ebû Zür'a, a.g.e., s.161; Râzî, a.g.e., VIII/31.

¹⁸ Âteş, Süleyman; Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsîri, İstanbul- 1988, II/117

¹⁹ Dâni,Kitâbu't-Teysîr, s.90; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr,II/242; Pâlûvî,A.g.e., s.43.

ve onlarla birlikte birçok ribbî öldürülmüştür.” Şeklinde olur ki, tarihî süreç içerisinde hepsi de gerçekleşmiştir.²⁰

وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ وَ مَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ نُوقِي كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَ هُمْ لَا يُظْلَمُونَ. 10.

(Bir peygamberin aşırması, hıyanet etmesi, olur şey değildir. Kim emânete hıyanet eder, aşırırsa kıyâmet günü, aşırıldığını boynuna yüklenip getirir. Sonra herkese kazandığı tastamam verilir, hiçbir haksızlığa uğratılmazlar.) (161. âyet)

أَنْ يَغْلَّ lafzını İbn-i Kesîr, Ebû Amr ve Âsım yukarıda yazıldığı gibi okurken; diğer Kırâat imamları Nâfi, İbn-i Âmir, Hamza, Kisâî, Ebû Ca’fer, Ya’kûb ve Halefû’l-Âşir ise يُغْلُّ şeklinde okumuşlardır.²¹

a) أَنْ يَغْلَّ kırâatına göre anlam:” Bir peygamberin emanete hıyanet etmesi olur şey değildir. (böyle bir şey düşünülemez)” şeklinde olur.

b) أَنْ يَغْلَّ şeklindeki okuyuşa göre mânâ:” bir peygambere hainlik edilmesi yakışık olmaz” şeklinde anlaşılır ki, burada nehiy anlamı vardır;” kimse peygambere hıyanet etmesin” demektir.²²

Bu iki kırâat sayesinde, hem hiçbir Peygamberin emanete hıyanet etmeyeceği gerçeği vurgulanmakta hem de, müminlerden peygamber ihanet etmemeleri buyruğu anlaşılmaktadır.

Nisâ Sûresi

وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَ

(“Eğer hasta, yâhut yolculukta iseniz, yâhut biriniz tuvaletten gelmişse, yâhut da kadınlara dokunmuşsanız, su bulamadığınız taktirde teyemmüm ediniz.....”) (43.âyet)

Namaz kılmak için gerekli şartların açıklandığı bu âyette geçen لَمَسْتُمْ lafzını Hamza, Kisâî ve Halefû’l-Âşir elifsiz olarak لَمَسْتُمْ şeklinde okurken; Nâfi’, İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Âmir, Âsım, Ebû Ca’fer ve Ya’kûb ise elif ile لَمَسْتُمْ tarzında okumuşlardır.²³

a) Lâ’m’ın meddi ile okunan kırâattan:” karşılıklı olarak birbirine dokunmak” mânası anlaşılırken;

²⁰ İbn-i Kuteybe, a.g.e.,s.113; Taberî, a.g.e., IV/116; Zemaşerî, a.g.e., I/469; Râzî, a.g.e., IX/25; Kurtubî, a.g.e., IV/229; Beydavî, a.g.e., I/236; Nesefî, Abdullah b. Ahmed;Medâriku’t-Tenzil ve Hakâiku’t-Te’vîl, Mısır- ts., I/186; Ebu’s-Suûd, İrşâdü’l-Akli’-Selim ilâ Mezâyê’l- Kitâbi’l-Kerîm, Kahire- ts., I/95

²¹ Dâni,Kitâbu’t-Teysîr, s.91; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr,II/243; Pâlûvî, a.g.e., s.44

²² İbn-i Kuteybe, a.g.e.,s.115; Taberî, a.g.e., IV/154; İbn-i Atıyye, a.g.e., III/283; Râzî, a.g.e., IX/69;Kurtubî, a.g.e., IV/256; Beydavî, a.g.e., I/241; Nesefî,a.g.e., I/191; Ebu’s-Suûd,a.g.e., I/106.

²³ Dâni,Kitâbu’t-Teysîr, s.96; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr,II/250; Pâlûvî,A.g.e., s.47

b) Lâm'ın elifsiz olarak okunan kırâatından ise:” erkeğin tek başına dokunması” anlaşılmıştır.

Bu âyette geçen “dokunma “ ile ilgili olarak da; cinsî ilişki veya mutlak olarak dokunmak, yani erkek ile kadının derilerinin birbirine dokunması şeklinde farklı yorumlar yapılmıştır.²⁴

Hanefîlere göre, özellikle birinci kırâat böyle bir anlamaya müsait olduğu için, buradaki “dokunma” ile cinsî ilişki kastedilmiştir. Buna göre;erkeğin kadına dokunması abdesti bozmaz. Şâfiîler; erkeğin kendisine nikah düşen kadına dokunmasıyla, kadın ve erkeğin her ikisinin de abdestinin bozulacağına hükmetmişlerdir. Mâlikî ve Hanbelîlere göre, temastan cinsel haz duyulması halinde abdest bozular. Zâhirîler ise; sadece kadına dokunan erkeğin abdestinin bozulacağını söylerken; Evzâîler, kadına sadece el ile dokunmanın abdesti bozacağı kanaatinde dirler.²⁵

Mâide Sûresi

12. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ

(Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman; yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi ve topuklarınıza kadar ayaklarınızı yıkayın ve başlarınızı meshedin.) (6.âyet)

وَ أَرْجُلَكُمْ وَ lafzını Nâfi', İbn-i Âmir, Hafs, Kisâî ve Ya'kûb; lâm'ın fethiyle وَ أَرْجُلَكُمْ şeklinde okurlarken; İbn-i Kesîr, Ebû Amr, Ebûbekir Şu'be, Hamza, Ebû Ca'fer ve Halefû'l-Âşir ise lâm'ın kesresiyle وَ أَرْجُلَكُمْ şeklinde okumuşlardır.²⁶

a) وَ أَرْجُلَكُمْ وَ şeklindeki kırâata göre anlam:” Ayaklarınızı topuklara kadar yıkayın” şeklinde olur.

b) وَ أَرْجُلَكُمْ وَ kırâatına göre mânâ ise:”ayaklarınızı topuklara kadar meshedin.” Şeklinde anlaşılır.²⁷

Ancak وَ أَرْجُلَكُمْ وَ şeklindeki bu ikinci kırâatın; mücâvere ve tenasübü kelâm kabîlinden olduğu, bu bakımdan وَ أَرْجُلَكُمْ وَ ‘fağsilûa ü’ ye atfetmek gerektiği ve bu vesileyle ayakların yıkanmasının îcâb edeceği; sahîh hadîslerin de bunu gösterdiği; وَ أَرْجُلَكُمْ وَ ‘fağsilûa ü’ ye atfederek “mesh”

²⁴ Râğîb el-İsfehânî, Huseyn b. Muhammed; El- Müfredât Fî Ğarîbi'l-Kur'ân, Kahire-1961, s.454

²⁵ Taberî, a.g.e., V/108;Beğavî, a.g.e., I/433; Râzî, a.g.e., X/112; Beydavî, a.g.e., I/277;İbn-i-i Kesîr, a.g.e.,I/502; Ateş, Süleyman; a.g.e., II/291-292; Döndüren, Hamdi; Delilleriyle İslam İlmihali, Erkam yay.,İstanbul- 1998, s.152

²⁶ Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.98; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/254; Pâlûvî, a.g.e., s.50

²⁷ Ateş, Süleyman; a.g.e., II/477-481.

anlamı verilse bile, bundan kastedilenin, suyu israf etmeden yıkamak demek olduğu; ayrıca ayaklarında mest olanın meshetmesi, olmayanın yıkaması gerektiği şeklinde anlaşılacağı, çoğunluğun kabul ettiği görüştür.²⁸

13. قَالَ اللهُ إِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ .

(. Allah, ”ben onu size indireceğim” buyurdu.”) (115.âyet)

Bu âyetteki مُنَزِّلُهَا lafzını Ebû Amr, Hamza, Kisâi, Ya’kûb ve Halefü’l-Âşir مُنَزِّلُهَا ; Nâfi’, İbn-i Kesîr, İbn-i Âmir, Âsım ve Ebû Ca’fer yukarıda yazıldığı gibi okumuşlardır.²⁹

a) مُنَزِّلُهَا kırâatına göre anlam “ tekrar tekrar indireceğim” veya “ birçok defa indireceğim” şeklinde olur.

b) مُنَزِّلُهَا kırâatına göre mânâ “bir defa indireceğim “ şeklinde olur.³⁰ İki kırâatın da aynı anlamda olduğunu söyleyenler de vardır.³¹

En’âm Sûresi

14. إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ يُقْضَى الْحَقُّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ .

(“Hüküm vermek, yalnız Allah’a âittir. (O) gerçeği anlatır ve O, (davayı çözüp) ayırt edenlerin en iyisidir.”) (57. âyet)

يُقْضَى kelimesini Nâfi’, İbn-i Kesîr, Âsım ve Ebû Ca’fer يُقْضَى ; diğer Kırâat İmamları Ebû Amr, İbn-i Âmir, Hamza, Kisâi, Ya’kûb ve Halefü’l-Âşir ise يُقْضَى şeklinde okumuşlardır.³²

يُقْضَى ; bir haberi îlân edip anlatmak, tebliğ ve tefhîm mânâsındadır ve bu da genelde söz ile olur. قَضَا fiili ise; bir işi tamamen fasletmek, yani ayırıp bitirmek, kesip atmak demektir. Bu da hem söz, hem fiil hem de her ikisiyle gerçekleştirilebilecek bir olaydır.

a) يُقْضَى şeklindeki okuyuşa göre anlam:” O, hakkı anlatır.”;

b) يُقْضَى kırâatına göre ise;” O, hakkıyla hüküm verir” yahut “ O, hak hükmü hükmeder.” Yahut “ O, gerçeği yapar.” Gibi anlamlar yüklenebilir.³³

²⁸ Taberî, a.g.e., VI/126; Ebû Zûr’a, a.g.e.,s. 221; Cessas, Ahmed b. Ali; Ahkâmü’l-Kur’ân,Kahire- ts., 2. baskı, III/349; Beğavî, a.g.e., II/16; Zemahşerî, a.g.e., I/597; İbnü ‘l-Arabî, Ebûbekir Muhammed b. Abdillâh; Ahkâmü’l-Kur’ân, Mısır- 1972, 2. baskı, II/576; İbn-i Atıyye, a.g.e., V/47; Râzî, a.g.e., XI/161; Kurtubî, a.g.e., VI/91; Beydavî, a.g.e., I/326; Neseî, a.g.e., I/273; İbn-i Kesîr, a.g.e., II/26 Ebu’s-Suûd, a.g.e., III/11;Yazır, Elmalılı Hamdi; a.g.e., III/1585

²⁹ Dâni,Kitâbu’t-Teysîr, s.101; İbn-iu’l-Cezerî, en-Neşr,II/256; Pâlûvî,A.g.e., s.52.

³⁰ Râzî, a.g.e., XII/132; Yazır, Elmalılı Hamdi; a.g.e., III/1847

³¹ İbn-i Atıyye, a.g.e., V/237.

³² Dâni,Kitâbu’t-Teysîr, s.103; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr,II/258; Pâlûvî,A.g.e., s.54

15. لَقَدْ نَقَطَ بَيْنَكُمْ وَ ضَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ

(“ Aranızdaki bağlar kesilmiş ve (şefaatchi) sandığımız şeyler sizden kaybolup gitmiştir.”) (94. âyet)

Bu âyette; müşriklerin ahirette yapayalnız kalacaklarını, putlarının ya da şefaatchi olarak kabul ettikleri ilahlarının hiçbir yarar sağlamayacakları anlatılmaktadır.

بَيْنَكُمْ lafzını Nâfi', Hafs, Kisâi ve Ebû Ca'fer بَيْنَكُمْ ; İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Âmir,

Ebû bekir Şu'be, Hamza, Ya'kûb ve Halefû'l-Âşir ise بَيْنَكُمْ şeklinde okumuşlardır.³⁴

a) بَيْنَكُمْ kırâatına göre anlam:” Aranızdaki bağlar kesilmiştir.”;

b) بَيْنَكُمْ kırâatına göre ise mânâ:” Aranız açılmıştır (onlara ulaşmanız imkansızdır)” şeklinde olur.³⁵

16. .. وَ إِن كَثِيرًا لِّيُضِلُّونَ بِأَهْوَاهِهِمْ بَغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ

(“Doğrusu birçokları, bilmeden keyiflerine uyarak halkı şaşırtıyorlar.Muhakkak ki, Rabbin, (evet) O, sınırı aşanları çok iyi bilir.”) (119. âyet)

Bu âyette birçok kimsenin, kesin bilgi ve delile dayanmadan, keyiflerine göre Allah'ın helâl kıldığını haram kılarak, haram saydığını da helâl sayarak , hem kendilerini hem de başkalarını saptırmaları kınanmaktadır.

Âyette geçen لِّيُضِلُّونَ lafzını Âsım, Hamza, Kisâi ve Halefû'l-Âşir yukarıda geçtiği gibi okurken; Ya'kûb başta olmak üzere Nâfi', İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Âmir ve Ebû Ca'fer ise; لِّيُضِلُّونَ şeklinde okumuşlardır.³⁶

a) لِّيُضِلُّونَ kırâatına göre:” Keyiflerine uyarak saptırıyorlar”;

b) لِّيُضِلُّونَ şeklindeki kırâata göre ise :” Keyiflerine uyarak sapıyorlar” demektir.³⁷

İki kırâattan da, onların hem kendilerinin saptıkları, hem de başkalarını saptırdıkları anlaşılmaktadır.

³³ Taberî, a.g.e., VII/211; Beğavî, a.g.e., II/101; Zemaşerî, a.g.e., II/24; Râzî, a.g.e., XIII/7; Beydavî, a.g.e., I/382.

³⁴ Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.105; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/260; Pâlûvî, a.g.e., s.55

³⁵ Taberî, a.g.e., VII/279; İbn-i Atıyye, a.g.e., VI/113; Râzî, a.g.e., XIII/87; Beydavî, a.g.e., I/392; Yazır, Elmalılı Hamdi; a.g.e., III/1983.

³⁶ Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.106; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/262; Pâlûvî, a.g.e., s.56

³⁷ Taberî, a.g.e., VIII/13; Zemaşerî, a.g.e., II/47; Râzî, a.g.e., XIII/166; Beydavî, a.g.e., I/400; Neseî, a.g.e., II/31; İbn-i Kesîr, a.g.e., II/26 Ebu's-Suûd, a.g.e., III/170.

قُلْ إِنِّي هَدَيْتَنِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِثْلَ دِينِ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَ مَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ 17.

(“De ki:Rabbim beni doğru yola iletti. Dosdoğru dîne, Allah’ı birleyen İbrahim’in dînine. O, ortak koşanlardan değildi.”) (161.âyet)

“İbrahim’in dîni” demek; şirkten uzak , Allah’ı bir tanıma ve yalnız O’na ibadet etme dîni demektir. Araplar arasında yalnız Allah’a ibadet eden bazı kimseler vardı ki, bunlara “Hanif” denilirdi. Bunlar, kendilerinin Hz. İbrahim’in dîninden olduklarını söylerdi. “ İbrahim’in milleti” (yani İbrahim’in dîni) tabiri, Araplar arasında kullanılıyordu. Kur’ân-ı Kerîm; Hz. İbrahim’i kendilerinin atası bilen müşriklere, onun dininin puta tapma değil, yalnız Allah’a kulluk etme dîni olduğunu, İbrahim’in Allah’a ortak koşanlardan olmadığını defalarca ifade etmiştir.³⁸

Âyette yer alan قِيَمًا kelimesini Nâfi’, İbn-i-i Kesîr, Ebû Amr, Ebû Ca’fer ve Ya’kûb قِيَمًا şeklinde; İbn-i-i Âmir, Âsım, Hamza, Kisâî ve Halefû’l-Âşir ise قِيَمًا tarzında okumuşlardır.³⁹

Buna göre; ikisi de birbirine yakın olmak üzere bir mânâ,” dosdoğru (sağlam, değerli) bir din”; diğeri ise;” sâbit, pek doğru bir dîn” demektir.⁴⁰

A’raf Sûresi

يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ. 18.

(“O ki rüzgarları rahmetinin önünde müjdecî gönderir.”) (57.âyet)

Bu âyette geçen بُشْرًا kelimesini Âsım bu şekilde; Hamza,Kisâî ve Halefû’l-Âşir نُشْرًا ; Nâfi’, İbn-i Kesîr, Ebû Amr, Ebû Ca’fer ve Ya’kûb نُشْرًا ; İbn-i Âmir ise نُشْرًا okumuştur.⁴¹

نُشْرًا müjde demektir. Ayrıca müjdecî anlamında بُشِيرٍ ‘nin çoğulu da olur. نُشْرًا hâl makamında mastardır. نُاشِرَةٌ : yayıcı, dağıtıcı veya مَنشُورَةٌ: yayılmış anlamına gelir. Ayrıca bu kökte hayat mânâsı da vardır. نُشْرًا ise نُشُورٌ kelimesinin çoğuludur. نُشْرًا da böyledir ve yayılmış, saçılmış demektir. Ayrıca bunda güzel koku mânâsı da vardır.

a) Buna göre bir mânâ:” Rahmetinin önünde müjde olarak (yahut müjdecî) rüzgarlar gönderir.”;

³⁸ Ateş, Süleyman; a.g.e., III/269

³⁹ Dâni,Kitâbu’t-Teysîr, s.108; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr,II/266; Pâlûvî,A.g.e., s.57

⁴⁰ Taberî, a.g.e., VIII/111;Râğıb, a.g.e., s.417; Beğavî, a.g.e., II/146; İbn-i Atıyye, a.g.e., VI/192; Beydavî, a.g.e., I/412; Yazır, Elmalılı Hamdi; a.g.e., III/2114.

⁴¹ Dâni,Kitâbu’t-Teysîr, s.110; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr,II/269; Pâlûvî,A.g.e., s.59

b) Diğer mânâ ise; “Rahmetinin önünde her tarafa yayılmış (hayat kaynağı, güzel kokulu) rüzgarlar gönderir.” Demektir.⁴²

İki kırâat ile daha zengin mânâ elde edilebildiği görülmektedir.

إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ 19.

(“Siz kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yanaşıyorsunuz! Doğrusu siz haddi aşan bir topluluksunuz!”) (80.âyet)

Bu ve daha başka bazı âyetlerde⁴³ bildirildiğine göre;homoseksüel bir toplum olan Lût kavmi, Hz. Lût’un bütün uyarılarına rağmen, bu çirkin davranışlarını terk etmedikleri için helâk edilmişlerdir. Sonraki nesillerde bu konuda uyarılmaktadır. İlgili âyetlerden anlaşıldığına göre, Lût toplumuna önce korkunç bir ses duyurulmuş, sonra o bölge darmadağın edilmiş ve sonra da üzerlerine taş yağdırılmıştır. Bu korkunç felaket sonucunda, Allah’a ve elçisine meydan okuyan azgın bir millet yok edilmiştir.

Bu âyetteki إِنَّكُمْ lafzını, Nâfi’ ve Hafs bu şekilde; İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Âmir, Ebûbekir Şu’be, Hamza, Kisâî, Ebû Ca’fer, Ya’kûb ve Halefû’l-Âşîr istifhâm hemzesi ile birlikte إِنَّكُمْ ء tarzında okumuşlardır.⁴⁴

a) إِنَّكُمْ ء şeklindeki okuyuşa göre:” siz kadınları bırakıp erkeklere şehvetle yaklaşıyorsunuz ha!” şeklinde uyarı ve kınama anlamı elde edilir.

b) إِنَّكُمْ kırâatına göre ise:” Siz kadınları bırakıp erkeklere şehvetle yanaşıyorsunuz!” demektir.⁴⁵

Enfâl Sûresi

وَلَا يَحْسِبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا إِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ 20.

(“İnkâr edenler (bizim elimizden kurtulup) geçtiklerini sanmasınlar. Onlar (bizi) asla âciz bırakamazlar.”)

وَلَا يَحْسِبَنَّ lafzını İbn-i Âmir, Hafs, Hamza, Ebû Ca’fer ğayb sîgası “ye” ile bu şekilde; Nâfi’, İbn-i Kesîr, Ebû Amr, Ebûbekir Şu’be, Kisâî ve Ya’kûb ise muhatab sîgası “te” ile وَلَا تَحْسِبَنَّ şeklinde okumuşlardır.⁴⁶

⁴² Taberî, a.g.e., VIII/209; Ebû Zür’a, a.g.e.,s. 285; Râğîb,a.g.e., s. 492; Beğavî, a.g.e., II/167; Zemahşerî, a.g.e., II/83; Râzî, a.g.e., XIV/137; Beydavî, a.g.e., I/427; Nesefî,a.g.e.,II/57; İbn-i Kesîr, a.g.e., II/26 Ebu’s-uûd,a.g.e., III/234; Yazır,Elmalılı Hamdi, a.g.e. , III/2196.

⁴³ Msl. Bkz. A’raf 7/80-84; Hûd 11/77-83; Hicr 15/58-77.

⁴⁴ Dâni,Kitâbu’t-Teysîr, s.111; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr,II/270; Pâlûvî,A.g.e., s.60

⁴⁵ Râzî, a.g.e., XIV/168.

a) وَلَا يُحْسِنَنَّ الشكلindeki kırâata göre:” İnkâr edenler (bizden kurtulup) geçtiklerini sanmasınlar” veya “ hiç kimse, inkâr edenlerin bizden yakayı kurtaracağını sanmasın.”;

b) وَلَا تُحْسِنَنَّ الشكلindeki okuyuşa göre ise; peygamberimize hitaben:” İnkâr edenlerin (bizden kurtulup) geçtiklerini zannetme” demektir.⁴⁷

الَّذِينَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا. 21.

(“Şimdi Allah, yükünüzü hafifletti; sizde zayıflık olduğunu bildi”) (66.âyet)

İlk zamanlarda Müslümanların sayısı az olduğu için , bir kişi , on kişiye karşı savaşmak zorunda kalıyordu. Müslümanların sayısı artınca , Allah bu yükü hafifletti ve bir müslümanın iki kafire karşı savaşması emrolundu ve sabır gösterdikleri taktirde galibiyete ulaşacakları ifade edildi.⁴⁸

a) Bu âyette geçen ضَعْفًا kelimesini Ebû Ca’fer ضَعِيفٌ kelimesinin çoğulu olarak ضُعَفَاءَ şeklinde okumuştur ki mânâ:” İçinizde zayıf kimseler bulunduğunu bildi.” Demektir.

b) Âsım, Hamza ve Halefû'l-Âşir ضَعْفًا şeklinde okumuşlardır ve mânâ başta yazıldığı şekildedir.

c) Nâfi', İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Âmir, Kisâi ve Ya'kûb ise; ضُعْفًا şeklinde okumuşlardır.⁴⁹ Zaaf ve zayıflık demektir. Ancak bir görüşe göre fethalı ضَعْفٌ : Akıl ve görüşte zayıflık; zammeli ضُعْفٌ ise; beden bakımından zayıflık demektir.⁵⁰ Şu halde bu okuyuşla zayıflığın, akıl ve görüş bakımından değil, beden ve güç bakımından zayıflık olduğu anlaşılır.

Tevbe Sûresi

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِم بِالْكَفْرِ. 22.

(“(Allah'a) ortak koşanlar nefislerinin küfrünü göre göre Allah'ın mescidlerini imar etme yetkileri yoktur.”) (17.âyet)

Müşrikler, kâfir olduklarını kabul etseler de etmeseler de, Allah'ın birliğine, Hz. Peygamberin hak olduğuna inanmadıkları, putlara taptıkları için;işte bu hallerinden dolayı,

⁴⁶ Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.117; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/277; Pâlûvî, A.g.e., s.64

⁴⁷ Taberî, a.g.e., X/28; Zemahşerî, a.g.e., II/165; Râzî, a.g.e., XV/184; Kurtubî, a.g.e., VIII/33; Beydavî, a.g.e., I/482; Neseî, a.g.e., II/109.

⁴⁸ Komisyon (Ali Özek, Hayrettin Karaman, Ali Turgut, Mustafa Çağrıçı, İbrahim Kafî Dönmez, Sadrettin Gümüşi), Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâlî, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara- 1993, s.184

⁴⁹ Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.117; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/277; Pâlûvî, a.g.e., s.64.

⁵⁰ Taberî, a.g.e., X/41; Beğavî, a.g.e., II/261; Zemahşerî, a.g.e., II/167; Râzî, a.g.e., XV/196; Muhaysin, a.g.e., I/272

sadece Allah'a ibadet edilmek üzere bina edilmiş mescidleri imar ve inşa edemezler. Aynı şekilde mescidlerin imarı demek; onların ibadet edenlerle şenlenmesi demektir. Bunu yapacak olanlarda sadece ve sadece mü'minlerdir. Bu bakımdan müşriklerin , Allah'ın mescidlerini hem maddî hem de manevî açıdan imar etme yetkileri yoktur. Âyetin devamında da ifade edildiği üzere, onların bu tür hizmetlerinin kendilerine hiçbir yararı yoktur;" onların yaptıkları boşa gitmiştir."

Bu âyette geçen مَسَاجِدَ kelimesini İbn-i Kesîr, Ebû Amr ve Ya'kûb müfred olarak مَسْجِدَ ;Nâfi', İbn-i Âmir, Âsım, Hamza, Kisâî, Ebû Ca'fer ve Halefû'l-Âşir çoğul şekliyle okumuşlardır.⁵¹

a) Tekil olarak okunan " mescid" lafzından; Mescid-i Haram'ın kastedildiği anlaşılmaktadır.

b) Çoğul olarak okunan "mesâcid" kelimesiyle başta yine Mescid-i Haram anlaşılma birliktede bütün mescidlerin kastedildiği ortaya çıkmaktadır.⁵²

إِنَّمَا النَّسِيءَ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا .23

("(Haram ayları) ertelemek, sadece küfürde ileri gitmektir. İnkâr edenler onunla saptırılır....") (37.âyet)

Müşrikler, savaşmanın ve kan dökmenin yasak olduğu haram ayları (Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep) birtakım sebeplerle, başka bir zamana erteleyerek veya yerini değiştirerek , Hz. İbrahim zamanından beri devam eden bu uygulamayı bozuyorlardı. İşte bu âyette bu konuya dikkat çekilmiş ve bu uygulamaya son verilmiştir.

Âyette geçen يُضَلُّ fiilini Hafs, Kisâî ve Halefû'l-Âşir bu şekilde okurken; Ya'kûb يُضِلُّ; Nâfi', İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Âmir, Ebûbekir Şu'be, Hamza, Ebû Ca'fer ise يُضِلُّ şeklinde okumuşlardır.⁵³

a) يُضِلُّ kırâatıyla :” Kâfirler onunla (önderleri tarafından) saptırılır.”;

b) يُضِلُّ kırâatıyla :” Allah onunla kafirleri saptırır.”, veya “ şeytan onları saptırır.”;

c) يُضِلُّ kırâatıyla da :”Kâfirler onunla saptırır, dalâlete düşer.” Mânâları elde edilir.⁵⁴

⁵¹ Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.118; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr,II/278; Pâlûvî,A.g.e., s.64

⁵² Taberî, a.g.e., X/93; Zemaşerî, a.g.e., II/178; Râzî, a.g.e., XVI/7; Beydavî, a.g.e., I/493; Neseî,a.g.e.,II/119; Ebu's-uûd,a.g.e., IV/50; Yazır,Elmalılı Hamdi; a.g.e. , IV/2478.

⁵³ Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.118; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/279; Pâlûvî, a.g.e., s.65

⁵⁴ Taberî, a.g.e., X/129; Beğavî, a.g.e., II/291; Zemaşerî, a.g.e., II/189; Râzî, a.g.e., XVI/57; Kurtubî, a.g.e., VIII/139; Beydavî, a.g.e., I/500; Ebu's-Suûd,a.g.e., IV/64.

Yûnus Sûresi

قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ مُّبِينٌ .24

(“Kâfirler:”Bu apaçık bir sihirbazdır.” dediler.”) (2.âyet)

سَاحِرٌ lafzını İbn-i Kesîr, Âsım, Hamza, Kisâi ve Halefû'l-Âşir bu şekliyle okurken; Nâfi', Ebû Amr, İbn-i Âmir, Kisâi, Ebû Ca'fer ve Ya'kûb ise لَسِحْرٌ biçiminde okumuştur.⁵⁵

a) سَاحِرٌ şeklindeki kırâata göre inkar edenler peygamberimiz için; “bu bir sihirbazdır”;

b) لَسِحْرٌ şeklindeki kırâata göre de, Kur'ân için “bu apaçık bir sihirdir.” demişlerdir.⁵⁶

İnkâr eden insanların her iki şekilde ve daha başka ifadeler de kullanarak peygamberimize karşı çıktıkları malûmdur.

Hûd Sûresi

قَالَ يَا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ .25

(“(Rabbi): “ Ey Nûh, dedi, o, senin ailenden değildir. O, yaramaz iş yaptı.”) (46.âyet)

Hiz. Nûh'un oğlu, iman etmediği için, babasının çağrılarına rağmen gemiye binmemiştir. Boğulmak üzere iken, oğlunun kurtulması için Hiz. Nûh, Allah'a duâ etmişti. Fakat Allah (c.c.);neseb yakınlığına değil, esas dîn yakınlığına bakılmasına işaret ederek, bu talebi kabul etmemiştir.⁵⁷

Âyette geçen عَمَلٌ غَيْرٌ lafzını Kisâi ve Ya'kûb عَمَلٌ غَيْرٌ şeklinde okurken; Nâfi', İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Âmir, Âsım, Hamza, Ebû Ca'fer ve Halefû'l-Âşir عَمَلٌ غَيْرٌ biçiminde okumuşlardır.⁵⁸

a) عَمَلٌ غَيْرٌ صَالِحٍ şeklindeki kırâata göre anlam :” O, Salih olmayan bir iştir.” tarzında olur. Bundan da şöyle bir mânâ ortaya çıkabilir: Hiz. Nûh'un, oğlunun kurtulması için yaptığı istek uygun değildir; veya Hiz. Nûh'un oğlunun yaptığı bütün işler bâtıldır. O, bâtil amel sahibidir.

b) عَمَلٌ غَيْرٌ صَالِحٍ şeklindeki okuyuşa göre ise:” O, salih olmayan bir iş yaptı (yani şirk koştı veya yalanladı)” demektir.⁵⁹

⁵⁵ Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.120; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/246, 282; Pâlûvî, A.g.e., s.67

⁵⁶ Taberî, a.g.e., XI/83; Zemaşerî, a.g.e., II/224; Râzî, a.g.e., XVII/7; Beydavî, a.g.e., I/528; Yazır, Elmalılı Hamdi; a.g.e., IV/2667.

⁵⁷ Râzî, a.g.e., XVIII/3.

⁵⁸ Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.125; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/289; Pâlûvî, A.g.e., s.70

Bu âyetten anlaşıldığı üzere; Allah'a ortak koşmak, batıl bir iştir. Allah'a ortak koşmak;diğer yapılan işleri de bâtil duruma sokmaktadır. Ayrıca böyle bir kimsenin cezadan kurtulmasını istemek de yanlıştır.

Yûsuf Sûresi

حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَرَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كَذَّبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مَنْ نَشَاءُ..26

(“Elçiler, ümitlerini kesecek hale geldikleri ve yalancı çıkarıldıklarını sandıkları sırada, onlara yardımımız geldi de dilediğimiz kimseler kurtarıldı.”) (110.âyet)

Bu âyette, peygamberler, kendilerine gönderildiği insanların îmân etmesinden ümidi kesip, kendilerinin yalana çıkarıldıklarını zannettikleri zaman, onlara ve müminlere Allah'ın yardımının yettiği; inkarcıların ise azaptan kurtulamadıkları bildirilmektedir.

كُذِّبُوا kelimesini Âsım, Hamza, Kisâî, Ebû Ca'fer ve Halefû'l-Âşir ; Nâfi', İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Âmir ve Ya'kûb ise كُذِّبُوا şeklinde okumuşlardır.⁶⁰

a) كُذِّبُوا kırâatına göre mânâ:” yalana çıkarıldıklarını, yalancı durumuna düşürüldüklerini , kavimleri tarafından yalancılıkla suçlandıklarını sandılar.” şeklinde olur.

كُذِّبُوا kırâatına göre bu zannın, peygamberlere değil, kavimlere ait olduğu, yâni gönderildikleri kavimleri, peygamberlerine va'dedilen yardım ve zafer konusunda, onların yalancı durumuna düştüklerini zannettiler, şeklinde anlaşılabilceği gibi, yukarıda da kaydedildiği üzere “yalancılıkla suçlanacaklarını sandılar.” Şeklinde de anlaşılabilir.

b) كُذِّبُوا okuyuşuna göre anlam:” yalanlandıklarını, inkâr edildiklerini zannettiler.” biçiminde olur.

كُذِّبُوا kırâatında ise, bahsedilen zannın kesin bilgi (yakîn) anlamında olduğu ve mânânında :” peygamberler, gönderildikleri halkın îmân etmeyeceklerine, kendilerini yalanladıklarına iyice inandılar.” anlamı yanında, “zannetme “ mânâsında olmak üzere:” peygamberler, kendilerine inanan insanların, Allah'ın yardımının gelmesi konusunda , kendilerini yalanlayacaklarını zannettiler sırada dilediklerimiz kurtarıldı.” demek olur.⁶¹

⁵⁹ Taberî, a.g.e., XII/5; Beğavî, a.g.e., II/386; Râzî, a.g.e., XVIII/3;Beydavî, a.g.e., I/564;Ebu's-uûd,a.g.e., IV/212.

⁶⁰ Dâni,Kitâbu't-Teysîr, s.130; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr,II/296; Pâlûvî,A.g.e., s.75

⁶¹ Taberî, a.g.e., XIII/85; Ebû Zür'a, a.g.e.,s. 366-367; Beğavî, a.g.e., II/454; Zemaşerî, a.g.e., II/347; Râzî, a.g.e., XVIII/226;Ateş, Süleyman; Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsîri, IV/419-420.

Ra'd Sûresi

27. يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَ يَثْبُتُ وَ عِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ. (39. âyet)

(“Allah dilediğini siler, (dilediğini de) sâbit bırakır. Bütün kitapların aslı O’nun yanındadır.)

Kâinata olmuş ve olacak, değişecek veya değişmeyecek her şey, Allah’ın bilgisi dahilindedir. Bütün Mukaddes kitapların ilk kaynağı ve aslı olan “Ümmü’l-Kitâb/ Ana kitap” Allah’ın katındadır ki, bu da Levh-i Mahfûz/ Korunmuş Levha, Allah’ın ezeli ve sınırsız ilim hazinesidir.

Âyette geçen وَ يَثْبُتُ lafzını İbn-i Kesîr, Ebû Amr ve Âsım bu şekilde; Nâfi’, İbn-i Âmir, Hamza, Kisâî, Ebû Ca’fer, Ya’kûb ve Halefû’l-Âşir ise; يَثْبُتُ şeklinde şeddeli okumuşlardır.⁶²

Her iki kırâatında aynı anlama geldiği söylenmekle birlikte, şeddeli kırâatın çokluk ifade ettiği de nakledilmiştir.⁶³

Hicr Sûresi

28. قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ. (41.âyet)

(“Allah buyurdu:İşte bana ait dosdoğru yol budur.”) (41.âyet)

Bu âyette geçen عَلَيَّ lafzını Ya’kûb عَلَيَّ , diğer Kırâat İmamları ise; عَلَيَّ şeklinde okumuşlardır.⁶⁴

a) عَلَيَّ şeklindeki kırâata göre anlam:”İşte bana âit” veya “bana varan” yahut “ bana göre hak olan dosdoğru yol budur.”;

b) عَلَيَّ kırâatına göre mânâ:” İşte, âlî, yüce, dosdoğru yol budur.” demektir.⁶⁵

Sonuç olarak Allah’a ulaştıracak, O’nun rızasına ulaştıracak dosdoğru yolun ihlâs olduğu;yani ibadetlerde ve davranışlarda sadece Allah rızasını gözetmenin esas olduğu bildirilmektedir..

Nahl Sûresi

⁶² Dâni, Kitâbu’t-Teysîr, s.134; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr, II/298; Pâlûvî, a.g.e., s.77

⁶³ Ebû Zür’a, a.g.e., s.374; Râzî, a.g.e., XIX/64.

⁶⁴ İbnü’l-Cezerî, en-Neşr,II/301; Muhaysin, Muhammed Sâlim; el-Mühezzeb fi’l-Kırââtî’l-Aşr, Kahire-1978, 2. baskı, I/362; Pâlûvî,A.g.e., s.78

⁶⁵ Ferrâ, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd; Meâni’l-Kur’ân, Beyrût-1980, 2. baskı, II/89; Taberî, a.g.e., XIV/33; Zemaşerî, a.g.e., II/391; Râzî, a.g.e., XIX/189; Kurtubî, a.g.e., X/28;Nesefî, a.g.e., II/273; Ebu’s-Suûd,a.g.e., V/79.

29. إِنَّ تُخْرَصُ عَلَيَّ هُدْيُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ

(“(Ey Muhammed), sen onların yola gelmelerini ne kadar istesen de Allah şaşkırttığını yola getirmez ve onların yardımcıları da olmaz!”) (37.âyet)

Hidâyet; yalnız Allah’tandır. Allah istemedikçe, peygamber bile bir kişiyi hidayete erdiremez. Gerçekte Yüce Allah, yola gelmek isteyen insanları hidayete erdirir. Fakat sapıklıkta ısrar eden insanları da o hal üzere bırakır. Onları zorla doğru yola götürmez. Kişi;Allah tarafından kendisine verilen cüz’î irâdeyi,hidâyete götüren yolda sarfederse; Allah, o kimseyi her zaman hidâyet üzere dâim kılar. Zâten insanlar doğru yola gitmeye zorlanırsa; dünyadaki imtihanın hiçbir mânâsı kalmazdı.

Âyette geçen لَا يَهْدِي lafzını Nâfi’, İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i-i Âmir, Ebû Ca’fer ve Ya’kûb لَا يَهْدِي ; Âsım, Hamza, Kisâi ve Halefû’l-Âşir لَا يَهْدِي şeklinde okumuşlardır.⁶⁶

a) لَا يَهْدِي kırâatına göre anlam:” Allah saptırdığını hidâyete erdirmez.”;

b) لَا يَهْدِي okuyuşuna göre mânâ:” Allah’ın saptırdığı kimseye hidâyet olunmaz.” şeklinde olur.⁶⁷

İsrâ Sûresi

30. كُلُّ ذَلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا

(“Kötü olan bütün bunlar, Rabbinin katında hoş görülmeven şeylerdir.”)(38.âyet)

Yüce Allah, bu âyetten önceki âyetlerde bazı hususları emretmekte; bazı hususları ise yasaklamaktadır. Yasaklanan şeylerin Allah katında kötü ve hoş görülmeven şeyler olduğu vurgulanmaktadır.

Âyette geçen سَيِّئُهُ lafzını İbn-i Âmir, Âsım, Hamza, Kisâi ve Halefû’l-Âşir bu şekilde; Nâfi’, İbn-i Kesîr, Ebû Amr, Ebû Ca’fer ve Ya’kûb ise سَيِّئُهُ şeklinde okumuşlardır.⁶⁸

a) سَيِّئُهُ kırâatına göre mânâ :” bütün bu sayılanların kötü olanları, Rabbinin katında hoş görülmeven şeylerdir.”;

⁶⁶ Dâni,Kitâbu’t-Teysîr, s.137; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr, II/304; Pâlûvî, a.g.e., s.80

⁶⁷ Taberî, a.g.e., XIV/104; Beğavî, a.g.e., III/68;Râzî, a.g.e., XX/29; Kurtubî, a.g.e., X/104;Nesefî, a.g.e., II/286;

Ebu’s-Suûd,a.g.e., V/113.

⁶⁸ Dâni, Kitâbu’t-Teysîr, s.140; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr, II/307; Pâlûvî, a.g.e., s.82

b) سَيِّئَةً okuyuşuna göre anlam:”Bütün bunlar Rabbinin katında kötü ve mekrûhtur(sevimsizdir) “, yahut, “ takdim- tehir olduğu kabul edilirse” bütün bunlar mekrûhtur ve Rabbinin katında kötüdür.” şeklinde olur.⁶⁹

Sonuç olarak her iki kırâatta da, âyetlerde yasaklanan şeylerin, Allah katında hoş görülmeyen kötü şeyler olduğu ifade edilmiştir.

31. أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ كَمَا زَعَمَتْ عَلَيْنَا كِسْفًا أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةَ قِيْلًا

(“ Yahut zannettiğin gibi üzerimize gökten parçalar düşürmelisin ya da Allah’ı ve melekleri karşımıza getirmelisin.”) (92.âyet)

كِسْفًا lafzını Nâfi’, İbn-i Âmir, Âsım, Ebû Ca’fer bu şekilde; İbn-i Kesîr, Ebû Amr, Hamza, Kisâî, Ya’kûb ve Halefû’l-Âşir ise; كِسْفًا şeklinde okumuşlardır.⁷⁰

Her iki kırâatın da aynı mânâya geldiği söylenmekle birlikte, كِسْفًا kırâatıyla “Göğü bir tabaka gibi üzerimize düşüresin, düşürmelisin.” mânâsının da anlaşılabilceği bildirilmiştir.⁷¹

Kehf Sûresi

32. وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا

(“Kendilerine hidâyet (doğru yolu gösteren Peygamber) geldiği zaman, insanları îmân etmekten ve Rablerinden mağfiret dilemekten alıkoyan şey, ancak öncekilerin başına gelenlerin, kendi başlarına da gelmesini, yahut azabın açıkça kendilerine gelmesini beklemeleridir.”)(55.âyet)

Gerçeği görüp bildikleri halde inkarda direnen kimselerin yerildiği bu âyette geçen قُبُلًا kelimesini Âsım, Hamza, Kisâî, Ebû Ca’fer ve Halefû’l-Âşir bu şekilde; Nâfi’, İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Âmir ve Ya’kûb ise; قُبُلًا şeklinde okumuşlardır.⁷²

Her iki kırâatın da aynı anlama geldiği söylenmekle birlikte, قُبُلًا kırâatında “ âşikâr, görülen” anlamı olduğu gibi, “ peşpeşe gelen çeşitli azaplar” mânâsının da bulunduğu bildirilmiştir.⁷³

⁶⁹ Ferrâ; a.g.e., II/124; Taberî, a.g.e., XV/89; Ebû Zür’a, a.g.e., s.403; Beğavî, a.g.e., III/115; Zemahşerî, a.g.e., II/449; İbn-i Atıyye, a.g.e., X/296;Râzî, a.g.e., XX/211; Kurtubî, a.g.e., X/262; Âlûsî, a.g.e., IV/76.

⁷⁰ Dâni, Kitâbu’t-Teysîr, s.141; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr, II/309; Pâlûvî, a.g.e., s.83

⁷¹ İbn-i Kuteybe, a.g.e., s.261;Taberî, a.g.e., XV/160;Beğavî, a.g.e., III/137; Zemahşerî, a.g.e., II/465;Râzî, a.g.e., XXI/57; Kurtubî, a.g.e., X/330; Âlûsî, a.g.e., IV/168; Kamhavî, a.g.e., s.143.

⁷² Dâni, Kitâbu’t-Teysîr, s.144; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr, II/311; Pâlûvî, a.g.e., s.85

⁷³ Ebû Zür’a, a.g.e., s.420; Râzî, a.g.e., XXI/141.

33. قَالَ أَ قَتَلْتُ نَفْسًا زَكِيَّةً بِعَبْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا

((Mûsâ):”Bir can karşılığı olmadan temiz bir cana kıydın ha? Doğrusu sen, çirkin bir iş yaptın!” dedi.”) (74.âyet)

Hiz. Mûsâ ile ilgili bir kıssada, onun sözünün aktarıldığı bu âyette geçen زَكِيَّةً kelimesini Nâfi’, İbn-i Kesîr, Ebû Amr, Ebû Ca’fer ve Ruveys زَاكِيَّةً şeklinde; İbn-i Âmir, Âsım, Hamza, Kisâî, Ravh ve Halefû’l-Âşir ise, زَكِيَّةً biçiminde okumuşlardır.⁷⁴

Her iki kırâatın da aynı mânâyâ geldiği söylenmekle birlikte, زَكِيَّةً günah işleyip de daha sonra tevbe eden kimse için; زَاكِيَّةً ise, hiç günah işlemeyen kimse için kullanıldığı da bildirilmiştir.⁷⁵

Her iki okuyuşta da öldürülen kişinin günahsız olduğu dile getirilmiştir.

2. Meryem Sûresi ile Nâs Sûresi Arasındaki Kırâat Vecihlerine Örnekler

Meryem Sûresi

1. قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكَ لِأَهَبَ لَكَ غُلَامًا زَكِيًّا

“ Ben sadece Rabbinin elçisiyim; sana tertemiz bir erkek çocuk hediye edeyim diye (geldim) dedi.”) (19.âyet)

Yüce Allah’ın Hiz. Meryem’e gönderdiği meleğe âit sözün nakledildiği bu âyette geçen لِأَهَبَ لَكَ lafzını Verş, Ebû Amr ve Ya’kûb لِيَهَبَ لَكَ ; Kâlûn, İbn-i Kesîr, İbn-i Âmir, Âsım, Hamza, Kisâî, Ebû Ca’fer ve Halefû’l-Âşir ise; başta yazıldığı şekilde okumuşlardır.⁷⁶

a) لِأَهَبَ لَكَ kırâatına göre mânâ:” Sana hediye edeyim diye;

b) لِيَهَبَ لَكَ kırâatına göre anlam :” Allah’ın sana armağan etmesi için” şeklinde olur.

Çoğunluğun okuyuşuna göre mecâzî bir anlam sözkonusudur; çünkü çocuğu verecek olan Allah’tan başka kimse olamaz.⁷⁷

2. وَ اذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَىٰ إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَ كَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا

“(Kitap’ta Mûsâ’yı da an. Gerçekten o, ihlâsa erdirilmişti ve hem resûl hem de nebî idi.”)(51.âyet)

⁷⁴ Dâni,Kitâbu’t-Teysîr, s.144; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr, II/313; Pâlûvî, a.g.e., s.86

⁷⁵ Taberî, a.g.e., XV/286; Beğavî, a.g.e., III/174; Zemahşerî, a.g.e., II/493; İbn-i Atıyye, a.g.e., X/429;Râzî, a.g.e., XXI/155; Kurtubî, a.g.e., XI/21;Nesefî, a.g.e., III/20; Ebu’s-Suud, a.g.e., V/236.

⁷⁶ Dâni,Kitâbu’t-Teysîr, s.148; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr,II/317; Pâlûvî, a.g.e., s.87

⁷⁷ Ferrâ, a.g.e., II/163;Taberî, a.g.e., XVI/61; Beğavî, a.g.e., III/190; Zemahşerî, a.g.e., II/505; İbn-i Atıyye, a.g.e., XI/21;Râzî, a.g.e., XXI/198; Kurtubî, a.g.e., XI/91; Ebu’s-Suud, a.g.e., V/260.

مُخْلِصًا lafzını Âsım, Hamza, Kisâî ve Halefü'l-Âşir bu şekilde; Nâfi', İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Âmir, Ebû Ca'fer ve Ya'kûb ise; مُخْلِصًا şeklinde okumuştur.⁷⁸

a) مُخْلِصًا kırâatıyla, Allah'ın seçtiği ve hâlis kıldığı kişi;

b) مُخْلِصًا kırâatıyla da ; ibadeti sadece ve sadece Allah'a has kılan, kendisini Allah'a ibadete adayan kimse şeklinde anlaşılacağı nakledilmiştir.⁷⁹

Bu iki kırâat vasıtasıyla Hz. Mûsâ'nın; kendisini Allah'a adanmış, ihlaslı ve Allah'ın seçtiği salih bir peygamber olduğu anlaşılır.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِدًّا تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَنْفَطِرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا

(“Rahmân çocuk edindi, dediler. Andolsun ki , siz pek kötü bir cür'ette bulundunuz! Neredeyse (o sözün dehşetinden) gökler çatlayacak, yer yarılacak ve dağlar yıkılıp dağılacaktır.”) (90. âyet)

Yukarıda geçen âyetlerde yapılan betimleme, Allah'a çocuk sahibi demenin ne kadar büyük bir günah olduğunu gözler önüne sermektedir.

Âyette geçen يَنْفَطِرْنَ kelimesini Ebû Amr, İbn-i Âmir, Hamza, Ya'kûb ve Halefü'l-Âşir يَنْفَطِرْنَ; Nâfi', İbn-i-i Kesîr, Hafs, Kisâî ve Ebû Ca'fer ise; يَنْفَطِرْنَ şeklinde okumuşlardır.⁸⁰

يَنْفَطِرْنَ , يَنْفَطِرْنَ kırâatları aynı anlama gelmekle birlikte; يَنْفَطِرْنَ okuyuşunda çokluk ve mübâlağa mânâsının bulunduğu ve buna göre :” gökler neredeyse paramparça olacak” şeklinde anlam kazandığı nakledilmiştir.⁸¹ Sonuç olarak bu şekildeki kırâat , anlamı daha da kuvvetlendirmektedir.

Hacc Sûresi

4. إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ

(“ Allah îmân edenleri müdâfaa eder (korur). Allah hiçbir hâin ve nankörü sevmez.”)(38.âyet)

يُدَافِعُ kelimesini İbn-i Kesîr, Ebû Amr ve Ya'kûb يُدَفَعُ; Nâfi', İbn-i Âmir, Âsım, Hamza, Kisâî, Ebû Ca'fer ve Halefü'l-Âşir ise; يُدَافِعُ şeklinde okumuşlardır.⁸²

⁷⁸ Pâlûvî, A.g.e., s.88

⁷⁹ Ebû Zür'â, a.g.e., s.444-445; Râzî, a.g.e., XXI/231.

⁸⁰ Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.150; İbn-iu'l-Cezerî, en-Neşr, II/319; Pâlûvî, A.g.e., s.89

⁸¹ Ebû Zür'â, a.g.e., s.448-449; Râzî, a.g.e., XXI/253.

⁸² Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.157; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/326; Pâlûvî, A.g.e., s.96

a) يُدْفَعُ kırâatıyla yukarıdaki mânâ anlaşılır.

b) يَدْفَعُ kırâatıyla ise; Allah'ın defalarca ve ardı ardına inkarcıları defetmesi anlaşılır.⁸³ Bunun dışında inkarcıları müminlerden defetme hususunda her şeyi yapacağı mânâsının da anlaşılabilceği nakledilmiştir.⁸⁴

Nûr Sûresi

5. لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَ مَثَلًا مِّنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِكُمْ وَ مَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ

(Andolsun ki, size açıklayıcı âyetler ve sizden önce gelip geçenlerden bir temsil ve korunanlar için bir öğüt indirdik.) (34.âyet)

Âyette geçen مُبَيِّنَاتٍ lafzını Nâfi', İbn-i Kesîr, Ebû Amr, Ebû Bekir Şu'be, Ebû Ca'fer ve Ya'kûb مُبَيِّنَاتٍ şeklinde; İbn-i Âmir, Hafs, Hamza, Kisâî ve Halefû'l-Âşir ise مُبَيِّنَاتٍ şeklinde okumuşlardır.⁸⁵

a) مُبَيِّنَاتٍ kırâatından :” Size gerçekleri açıklayan âyetler indirdik.”;

b) مُبَيِّنَاتٍ okuyuşundan ise;” size açıklanmış âyetler indirdik.” anlamı çıkar.⁸⁶

Kur'ân-ı Kerim'in âyetleri birçok gerçeği beyan ettiği gibi, aynı zamanda bazı âyetleri, diğer bazı âyetleri ile de açıklanmıştır.

Furkân Sûresi

6. وَ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ.....

(“O ki rüzgarları rahmetinin önünde müjdecî gönderdi....”) (48.âyet)

Bu âyette geçen بُشْرًا kelimesini Âsım bu şekilde; Hamza, Kisâî ve Halefû'l-Âşir نُشْرًا ; Nâfi', İbn-i Kesîr, Ebû Amr, Ebû Ca'fer ve Ya'kûb نُشْرًا ; İbn-i-i Âmir ise نُشْرًا okumuştur.⁸⁷

نُشْرًا müjde demektir. Ayrıca müjdecî anlamında بُشِيرٍ 'nin çoğulu da olur. نُشْرًا hâl makamında mastardır. نُاشِرَةٌ : yayıcı, dağıtıcı veya مَنشُورَةٌ : yayılmış anlamına gelir. Ayrıca bu kökte hayat mânâsı da vardır. نُشْرٌ ise نُشُورٌ kelimesinin çoğuludur. نُشْرٌ da böyledir ve yayılmış, saçılmış demektir. Ayrıca bunda güzel koku mânâsı da vardır.

⁸³ Ebû Zür'a, a.g.e., s.478.

⁸⁴ Râzî, a.g.e., XXIII/38.

⁸⁵ Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.162; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/332; Pâlûvî, a.g.e., s.99.

⁸⁶ Ferrâ, a.g.e., II/251; Taberî, a.g.e., XVIII/134; Zemaşerî, a.g.e., III/67; Râzî, a.g.e., XXIII/222; Beydavî, a.g.e., II/141.

⁸⁷ İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/334

a) Buna göre bir mânâ:” Rahmetinin önünde müjde olarak (yahut müjdecî) rüzgarlar gönderdi.”;

b) Diğer mânâ ise; “Rahmetinin önünde her tarafa yayılmış (hayat kaynağı, güzel kokulu) rüzgarlar gönderdi.” demektir.⁸⁸

Bu kırâatlarla elde edilen mânâlar; tefsire zenginlik kazandırmaktadır.

Şuarâ Sûresi

4. إِنَّ هَذَا إِلَّا خُلُقُ الْأَوَّلِينَ

(“Bu (davranışımız); sadece evvelkilerin ahlak ve (geleneği)dir.”)(137.âyet)

Hz. Hûd (a.s.), Âd kavmine gönderilmiş; onlara Allah’ın emir ve yasalarını duyuran bir elçi olduğunu, tebliğine karşı bir ücret istemediğini, sergiledikleri kötü davranışları bırakıp, Allah’a itaat etmelerini, aksi takdirde büyük bir günün azabına uğrayacaklarını söylemiş; ancak kavmi ona, boş yere yorulmamasını, atalarının yolundan ayrılmayacaklarını, azaba uğrayacaklarını da inanmadıklarını söylemişler; sonunda peygamberlerini yalanladıklarından dolayı helak edilmişlerdir.⁸⁹

Âyette geçen خُلُقٌ kelimesini Nâfi’, İbn-i Âmir, Âsım, Hamza ve Halefü’l-Âşir bu şekilde; İbn-i Kesîr, Ebû Amr, Kisâî, Ebû Ca’fer ve Ya’kûb ise خُلُقٌ şeklinde okumuşlardır.⁹⁰

a) خُلُقٌ şeklindeki kırâata göre mânâ: “bu (davranışımız), öncekilerin âdetinden başka bir şey değildir.”;

b) خُلُقٌ şeklindeki kırâata göre ise:” bu (söylediklerin) öncekilerin uydurmasından başka bir şey değildir.” demektir. Bu kırâatı : “ biz de bizden öncekiler gibi yaratıldık;bizim yaratılışımız, bizden öncekilerin yaratılışı gibidir; yani onlar gibi yaşarız, onlar gibi biz de ölürüz ve diriltilmeyiz.” şeklinde anlayanlar da vardır.⁹¹

Görüreceği üzere, kırâatlar sayesinde çok geniş anlamlar elde edilmekte ve Kur’ân-ı Kerim’in tefsirine önemli zenginlikler kazandırmakta ve aynı zamanda Kur’ân’ın i’câzî yönünü de ortaya koymaktadır.

⁸⁸ Taberî, a.g.e., VIII/209; Ebû Zür’a, a.g.e.,s. 285; Râğîb,a.g.e., s. 492; Beğavî, a.g.e., II/167; Zemahşerî, a.g.e., II/83; Râzî, a.g.e., XIV/137; Beydavî, a.g.e., I/427; Nesefî,a.g.e.,II/57; İbn-i Kesîr, a.g.e., II/26 Ebu’s-uûd,a.g.e., III/234; Yazır,Elmalılı Hamdi; a.g.e. , III/2196.

⁸⁹ Ateş, Süleyman; a.g.e., VI/311.

⁹⁰ Dânî, Kitâbu’t-Teysîr, s.166; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr, II/335; Pâlûvî, a.g.e., s.102.

⁹¹ Ferrâ, a.g.e., II/281; İbn-i Kuteybe, a.g.e., s.319;Taberî, a.g.e., XIX/97;Ebû Zür’â, a.g.e., s.518; Beğavî, a.g.e., III/394;Râzî, a.g.e., XXIV/157; Kurtubî, a.g.e., XIII/125; Beydâvî, a.g.e., II/158.

5. وَ تَنْحُوتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَارِهِينَ

(“Dağlardan özenle evler yontuyorsunuz.”) (149. âyet)

Hız. Salih'in, inkarda ısrar eden Semûd kavmine söylediği sözleri ifâde eden bu âyette zikredilen فَارِهِينَ lafzını, İbn-i Âmir, Âsım, Hamza, Kisâî ve Halefü'l-Âşır bu şekilde; Nâfi', İbn-i Kesîr, Ebû Amr, Ebû Ca'fer ve Ya'kûb ise فَارِهِينَ şeklinde okumuşlardır.⁹²

a) فَارِهِينَ şeklindeki kırâata göre anlam:” Dağlardan özenle evler yontuyorsunuz.”;

b) فَارِهِينَ okuyuşuna göre mânâ:” Dağlardan neşeyle, şımararak, güven duyarak, yaptığımızla gururlanarak evler yontuyorsunuz.” şeklinde olur.⁹³

Bu iki kırâatla, Semûd kavminin dağlardan ev yapma konusunda usta; aynı zamanda kibirli, azgın, şımarık kimseler olduğu anlaşılır.

Bununla birlikte, her iki kırâatın da aynı mânâyâ geldiğini söyleyenler vardır.⁹⁴

Kasas Sûresi

6. أَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرُا وَقَالُوا إِنَّا بِكُلِّ كَافِرُونَ

(“daha önce Mûsâ'ya verileni de inkâr etmemişler miydi? İki sihir birbirine destek oldu, ve biz hepsini inkâr ediyoruz. dediler.”) (48.âyet)

سِحْرَانِ lafzını Âsım, Hamza, Kisâî ve Halefü'l-Âşır bu şekilde; Nâfi', İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Âmir, Ebû Ca'fer ve Ya'kûb ise, سَاحِرَانِ şeklinde okumuştur.⁹⁵

a) سِحْرَانِ biçimindeki okuyuşa göre anlam:” İki sihir birbirine destek oldu.” ;

b) سَاحِرَانِ şeklindeki kırâata göre ise:” İki sihirbaz birbirine destek oldu.” Anlamı vardır.

Bu iki sihirbaz iftirası konusunda da, inkarcıların bundan Hz. Mûsâ ve Hz. Hârun'u veya Hz. Mûsâ ve Hz. Peygamber'i kastetmiş olabilecekleri nakledilmiştir.⁹⁶

Rûm Sûresi

7. ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ أَسَاؤُا السُّوَايَ أَن كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَ كَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِؤْنَ

⁹² Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.166; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/336; Pâlûvî, a.g.e., s.103.

⁹³ İbn-i Kuteybe, a.g.e., s.319; Taberî, a.g.e., XIX/100; Ebû Zür'â, a.g.e., s.519; Beğavî, a.g.e., III/395; Zemahşerî, a.g.e., III/123; Râzî, a.g.e., XXIV/159; Kurtubî, a.g.e., XIII/129; Beydâvî, a.g.e., II/185.

⁹⁴ Ebû Zür'â, a.g.e., s.519.

⁹⁵ Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.172; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/341; Pâlûvî, A.g.e., s.107.

⁹⁶ Ferrâ, a.g.e., II/306; Taberî, a.g.e., XX/83; Beğavî, a.g.e., III/448; Zemahşerî, a.g.e., III/184; Kurtubî, a.g.e., XIII/294; Beydâvî, a.g.e., II/218; Ateş, Süleyman; a.g.e., VI/446.

(“ Sonra Allah’ın âyetlerini yalan sayarak ve onları alaya alarak kötülük edenlerin akıbeti pek fena oldu.”) (10.âyet)

عَاقِبَةُ lafzını, Nâfi’, İbn-i Kesîr, Ebû Amr, Ebû Ca’fer ve Ya’kûb عَاقِبَةُ; İbn-i Âmir, Âsım, Hamza, Kisâî ve Halefû’l-Âşir عَاقِبَةُ şeklinde okumuştur.⁹⁷

a) عَاقِبَةُ şeklindeki okuyuşa göre:” Sonra Allah’ın âyetlerini yalan sayarak ve onları alaya alarak kötülük edenlerin sonu çok fena oldu.”;

b) عَاقِبَةُ kırâatına göre ise;” Sonra kötü âkıbet (cehennem);Allah’ın âyetlerini yalan sayarak ve onları alaya alarak kötülük edenlerin âkıbeti oldu.” mânâsı ortaya çıkmaktadır.⁹⁸

8. وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَسْمَانِكُمْ وَأَلْوَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ

(O’nun âyetlerinden biri de, gökleri ve yeri yaratması, lisanlarınızın ve renklerinizin değişik olmasıdır. Şüphesiz bunda, bilenler için ibretler vardır.”) (22.âyet)

لِّلْعَالَمِينَ kelimesini, Âsım’ın râvisi Hafs bu şekilde; ve Ya’kûb başta olmak üzere bütün Kırâat İmamları لِّلْعَالَمِينَ şeklinde okumuşlardır.⁹⁹

a) لِّلْعَالَمِينَ kırâatına göre:” Şüphesiz bunda, bilenler için ibretler vardır.”;

b) لِّلْعَالَمِينَ okuyuşuna göre ise:” Şüphesiz bunda, âlemler (herkes) için ibretler vardır.” demektir.¹⁰⁰ Bu kırâatla âyetin kapsamı daha da genişletilmiştir.

Ahzâb Sûresi

9. وَ قُرْآنٌ فِي بُيُوتِكُمْ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ.....

(Ey Peygamber hanımları! Evlerinizde oturun. Eski câhiliye âdetinde olduğu gibi açılıp saçılmayın, kırıtmayın. Namazı kılın, zekâtı verin, Allah’a ve Resûlüne itaat edin.) (33.âyet)

قُرْآنٌ lafzını Nâfi’, Âsım ve Ebû Ca’fer bu şekilde; İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Âmir, Hamza,Kisâî, Ya’kûb ve Halefû’l-Âşir ise; قُرْآنٌ şeklinde okumuştur.¹⁰¹

a) قُرْآنٌ فِي بُيُوتِكُمْ kırâatıyla :” Evlerinizde oturun.” mânâsı;

⁹⁷ Dâni, Kitâbu’t-Teysîr, s.174; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr,II/344; Pâlûvî, a.g.e., s.108.

⁹⁸ Ferrâ, a.g.e., II/322;Beğavî, a.g.e., III/478;Zemahşerî, a.g.e., III/216;İbn-i Atıyye, a.g.e., XII/248; Kurtubî, a.g.e., XIV/10; Beydâvî, a.g.e., II/242.

⁹⁹ Dâni,Kitâbu’t-Teysîr, s.175; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr,II/344; Pâlûvî,A.g.e., s.108.

¹⁰⁰ Beğavî, a.g.e., III/481;Zemahşerî, a.g.e., III/218;İbn-i-i Atıyye, a.g.e., XII/252; Beydâvî, a.g.e., II/244.

¹⁰¹ Dâni, Kitâbu’t-Teysîr, s.179; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr, II/348; Pâlûvî, a.g.e., s.111.

b) ..وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ.. okuyuşuyla da:” Evlerinizde oturun.” mânâsı anlaşıldığı gibi, “vakarlı olun, ağırbaşlı olun.” Anlamı da olduğu nakledilmiştir.¹⁰²

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولُ اللَّهِ وَ خَاتَمَ النَّبِيِّينَ.

(“Muhammed, sizin erkeklerinizden birinin babası değil, fakat Allah’ın Elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur.”)(40. âyet)

خَاتَمَ kelimesini Âsım dışındaki diğer dokuz Kırâat İmamı خَاتَمَ şeklinde okumuştur.¹⁰³

a) خَاتَمَ kırâatına göre:” Peygamberlerin mührüdür.”;

b) خَاتَمَ okuyuşuna göre ise:”Peygamberlerin sonuncusudur.” demektir.¹⁰⁴

20. yüzyılın yetiştirdiği son dönem âlimlerimizden Merhûm Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır bu konuyla ilgili şunları dile getirmiştir:

“Hâtim, ism-i fâil olup hatim eden, sona erdiren, yahut mühürleyen demektir. Mühür de bir şeyin belgelendirilmesi ve tasdîki için sona basıldığından, hem son mânâsını hem de tasdîk mânâsını içerir. Şu halde iki kırâat; hâtemünnebiyyîn vasfının iki anlamını ayrı ayrı hatırlatıyor. Yani Muhammed Resûlullah hem peygamberleri sona erdiren son peygamberdir, peygamberlerin sonuncusudur.hem de bütün peygamberleri tasdîk eden ve belgeleyen ilâhî bir mührdür.”¹⁰⁵

11. فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا وَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَجَادِيثَ وَمَرَقْنَا مِنْهُمْ كِلْمًا مُرَرِّقًا.

(“Rabbimiz, seferlerimizin arasını uzaklaştır, dediler ve kendilerine zulmettiler. Biz de onları efsanelere çevirdik ve onları darmadağın ettik.”) (19. âyet)

Bundan önceki âyetlerde anlatıldığına göre : “ Allah, Sebe’ kavmine verdiği bağ ve bahçelerden ayrı olarak, güven içinde yürüyecekleri yollar; geçtikleri yollar üzerinde yan yana kurulmuş kentler ve köyler ihsân etmişti. Böylece varacakları bereketli ülkeye ıssız, tehlikeli yollardan değil; iskân edilen kentlerin içinden geçerek, zorluk çekmeden, güven içinde, dinlene dinlene gidebiliyorlardı. Yol için gerekli olan malzemeleri, içinden geçtikleri kentlerden sağlıyorlardı. Fakat onlar, bu nimetin de değerini bilmediler, şımarıldılar, “Yâ Rabbi, seferlerimizin arasını uzak yap, yakın yerlere gitmekten bıktık, yollarımız uzak olsun,

¹⁰² Ebû Zür’â, a.g.e., s.577-578.

¹⁰³ Dâni, Kitâbu’t-Teysîr, s.179; İbnü’ l-Cezerî, en-Neşr, II/348; Pâlûvî, a.g.e., s.111.

¹⁰⁴ Ferrâ, a.g.e., II/344; Taberî, a.g.e., XXII/16;Beğavî, a.g.e., III/533; Zemahşerî, a.g.e., III/264; Kurtubî, a.g.e., XIV/196; Beydâvî, a.g.e., II/274.

¹⁰⁵ Yazır;Elmalılı Hamdi; a.g.e., VI/3906.

yolculuğun tadı çıksın” dediler. Buldukları durumu beğenmediler, isyan ettiler... İsyân, bir bakıma belayı çağırarak demektir. Allah da onları cezalandırdı.¹⁰⁶

Bu âyette geçen رَبَّنَا بَاعِدْ lafzını Nâfi', İbn-i-i Zekvân, Âsım, Hamza, Kisâî, Ebû Ca'fer ve Halefü'l-Âşir bu şekilde; İbn-i Kesîr, Ebû Amr ve Hişâm رَبَّنَا بَعْدَ ; Ya'kûb ise رَبَّنَا بَاعِدْ şeklinde okumuşlardır.¹⁰⁷

a) رَبَّنَا بَاعِدْ ve رَبَّنَا بَعْدَ şeklindeki okuyuşa göre anlam; yukarıda verildiği gibidir;

b) رَبَّنَا بَاعِدْ şeklindeki Ya'kub'un kırâatına göre mânâ: “Rabbimiz seferlerimizin arasını uzaklaştırdı” demektir ki, bunun gerçekleştiği; Sebe' kabilesinin kollarının her birinin bir diyara dağılıp darmadağın oldukları anlaşılır.¹⁰⁸

Yâsîn Sûresi

12.

تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ

(“(Şüphesiz sen dosdoğru yol üzerinde, yani) Azîz ve Rahîm Allah'ın indirdiği (Kur'ân yolu) üzerindesin.”) (5.âyet)

تَنْزِيلُ lafzını Nâfi', İbn-i Kesîr, Ebû Amr, Ebû Bekir Şu'be, Ebû Ca'fer ve Ya'kûb تَنْزِيلُ ; İbn-i Âmir, Hafs, Hamza, Kisâî ve Halefü'l-Âşir ise تَنْزِيلَ şeklinde okumuşlardır.¹⁰⁹

Bu âyet bu iki okuyuş dikkate alınarak bir takım takdirlerle ve önceki ve sonraki âyetlerle birlikte şu şekilde anlamlandırılmıştır:

a)“(Şüphesiz sen dosdoğru yol üzerinde, yâni) Azîz ve Rahîm olan Allah'ın indirdiği (Kur'ân yolu) üzerindesin.”

b) “ Bu Kur'ân, Azîz ve Rahîm Allah'ın indirdiği kitaptır.”

c)“(Bu Kur'ân) Azîz, Rahîm Allah tarafından indirilmiştir.

d) “Azîz ve Rahîm Allah'ın bu Kur'ân'ı sana indirmesi, insanları inzâr etmen (uyarman) içindir.”¹¹⁰ Bu anlamların hepsi de gerçeği ifade eden mânâlardır.

13.

لِيُنذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ (70.âyet)

¹⁰⁶ Ateş; Süleyman, a.g.e., VII/246.

¹⁰⁷ Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.181; İbnü' l-Cezerî, en-Neşr, II/350; Pâlûvî, a.g.e., s.112.

¹⁰⁸ Ferrâ, a.g.e., II/359; Taberî, a.g.e., XXII/85;Ebû Zür'â, a.g.e., s. 588;Beğavî, a.g.e., III/555; Zemahşerî, a.g.e., III/286; Kurtubî, a.g.e., XIV/290; Beydâvî, a.g.e., II/288.

¹⁰⁹ Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.183; İbnü' l-Cezerî, en-Neşr, II/353; Pâlûvî, a.g.e., s.114.

¹¹⁰ Ferrâ, a.g.e., II/272; Taberî, a.g.e., XXII/149;Beğavî, a.g.e., IV/5; Zemahşerî, a.g.e., III/314;Râzî, a.g.e., XXVI/42; Kurtubî, a.g.e., XV/6; Beydâvî, a.g.e., II/306.

“Diri olanları uyarsın ve kâfirlere de azap sözü hak olsun diye (bu Kur’ân indirildi.)”

Âyette geçen لِيُنذَرَ lafzını, Nâfi’, İbn-i Âmir, Ebû Ca’fer ve Ya’kûb لِيُنذَرَ ; İbn-i Kesîr, Ebû Amr, Âsım, Hamza, Kisâi ve Halefû'l-Âşir ise لِيُنذَرَ şeklinde okumuşlardır.¹¹¹

a) لِيُنذَرَ kırâatına göre anlam:” (Peygamber), diri olanları uyarsın diye” veya “ (Kur’ân, diri olanları uyarsın diye” şeklinde olur.

b) لِيُنذَرَ şeklindeki kırâata göre ise, Peygamberimize hitaben: “ Diri olanları uyarman için” anlamı ortaya çıkar¹¹² ki, iki anlam da birbirine yakındır.

Mü’min Sûresi

14. وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ

(“Firavun dedi ki:beni bırakın da Mûsâ’yı öldüreyim. (kurtarabilirse) Rabbine yalvarsın; çünkü ben O’nun, dininizi değiştireceğinden, yahut yeryüzünde fesat çıkaracağından korkuyorum. “) (26. âyet)

Bu âyette bulunan kırâat farklılıkları¹¹³ ile, bunların anlamları şöyledir:

a) Nâfi’, Ebû Amr ve Ebû Ca’fer: وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ ve yeryüzünde fesat çıkarmasından (korkuyorum) ;

b) İbn-i Kesîr, İbn-i Âmir: وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ ve yeryüzünde fesat çıkmasından (korkuyorum);

c) Hafs ve Ya’kûb: وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ : “Yahut yeryüzünde fesat çıkarmasından (korkuyorum)” ;

d) Ebû Bekr Şu’be, Hamza, Kisâi ve Halefû'l-Âşir: وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ : “ Yahut yeryüzünde fesat çıkmasından (korkuyorum).¹¹⁴

¹¹¹ Dâni, Kitâbu’t-Teysîr, s.185; İbnü’ l-Cezerî, en-Neşr, II/355; Pâlûvî, A.g.e., s.115.

¹¹² Beğavî, a.g.e., IV/19; Zemahşerî, a.g.e., III/330;Râzî, a.g.e., XXVI/105; Kurtubî, a.g.e., XV/55; Beydâvî, a.g.e., II/317

¹¹³ Dâni, Kitâbu’t-Teysîr, s.191; İbnü’ l-Cezerî, en-Neşr, II/365; Pâlûvî, a.g.e., s.120.

¹¹⁴ Taberî, a.g.e., XXIV/56; Zemahşerî, a.g.e., III/423; İbn-i Atıyye, a.g.e., XIV/131; Râzî, a.g.e., XXVIII/54; Kurtubî, a.g.e., XV/305; Beydâvî, a.g.e., II/306; Ebu’s-Suud, a.g.e., VI/274; Karaçam; İsmail, Kırâat İlminin Kur’ân Tefsirindeki Yeri ve Mütevatir Kırâatların Yorum Farklılıklarına Etkisi, İstanbul- 1996, s. 209-210.

İlk iki sıradaki kırâat farklarının ifade ettiği anlam göre Firavun; Hz. Mûsâ'nın hem dinlerini değiştireceğinden hem de yeryüzünde fesat çıkaracağından yahut fesat çıkacağından korktuğunu dile getirmektedir.

Son iki kırâattan anlaşılana da şudur: Firavun, Hz. Mûsâ'nın ya dinlerini değiştireceğinden ya da yeryüzünde fesat çıkaracağından korktuğunu söylemektedir.

Bu kırâatlara göre; Firavun'un Hz. Mûsâ'dan endişelendiği iki husus vardır: birisi, dinin bozulması, diğeri de yeryüzünde fesat çıkması, yani saltanatının yıkılmasıdır.¹¹⁵ İlk iki kırâatta, her iki tehlikenin birlikte gerçekleşmesinden korktuğu; son iki kırâatta ise bunlardan en az birisinin gerçekleşeceği endişesini taşıdığı anlaşılmaktadır.

Zuhruf Sûresi

15. وَ جَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَنِ إِنَاءًا

(“(İnkarcılar) Rahmân'ın kulları olan melekleri dışı saydılar.”) (19.âyet)

عِبَادُ lafzını Ebû Amr, Âsım, Hamza, Kisâî ve Halefû'l-Âşir bu şekilde; Nâfi', İbn-i Kesîr, İbn-i Âmir, Ebû Ca'fer ve Ya'kûb ise, عِنْدَ şeklinde okumuşlardır.¹¹⁶

a) عِبَادُ şeklindeki kırâata göre:”Rahmân'ın kulları olan melekleri dışı saydılar.”;

b) عِنْدَ kırâatına göre ise: “Rahmân'ın katında olan melekleri dışı saydılar.” Mânâları anlaşılmaktadır.¹¹⁷

Tûr Sûresi

16. فَذَرْنَهُمْ حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ

(“Artık onları çarpılacakları günlerine kavuşuncaya kadar kendi hallerine bırak.”)(45.âyet)

يُصْعَقُونَ lafzını İbn-i Âmir ve Âsım bu şekilde; Nâfi', İbn-i Kesîr, Ebû Amr, Hamza, Kisâî, Ebû Ca'fer, Ya'kûb ve Halefû'l-Âşir بِصَعْفُونَ şeklinde okumuştur.¹¹⁸

a) بِصَعْفُونَ şeklindeki okuyuşa göre:”Korkudan bayılacakları günlerine(kıyâmet Günü) kavuşuncaya kadar bırak onları.” ;

¹¹⁵ Karaçam, İsmail; a.g.e., s.209

¹¹⁶ Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.196; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/368; Pâlûvî, a.g.e., s.123.

¹¹⁷ Taberî, a.g.e., XXV/58; Zemahşerî, a.g.e., III/483; İbn-i Atıyye, a.g.e., XIV/247; Râzî, a.g.e., XXVIII/203; Kurtubî, a.g.e., XVI/72; Beydâvî, a.g.e., II/306; Ebu's-Suud, a.g.e., VIII/43.

¹¹⁸ Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.204; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/379; Pâlûvî, a.g.e., s.129.

b) يَصْعُقُونَ şeklindeki kırâata göre ise;” ölecekleri günlerine kavuşuncaya kadar onları kendi hallerine bırak.” demektir.¹¹⁹

Necm Sûresi

17. أَفْتَمَارُونَهُ عَلَيَّ مَا يَرَى

(“Onun gördükleri hakkında şimdi kendisi ile tartışacak mısınız?”) (12.âyet)

أَفْتَمَارُونَهُ lafzını Nâfi’, İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Âmir, Âsım ve Ebû Ca’fer bu şekilde; Hamza, Kisâî, Ya’kûb ve Halefû’l-Âşir أَفْتَمَرُونَهُ şeklinde okumuşlardır.¹²⁰

a) أَفْتَمَارُونَهُ kırâatına göre;” Onun gördükleri hakkında şimdi kendisi ile tartışacak mısınız?”;

b) أَفْتَمَرُونَهُ şeklindeki okuyuşa göre ise;” Onun gördüğünden şüphe mi ediyorsunuz, (yahut) inkar mı ediyorsunuz? anlamı çıkar.¹²¹

Kamer Sûresi

18. فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ

(“Biz de nehir gibi boşalan bir su ile göğün kapılarını açtık.”) (11.âyet)

Nûh tûfanının anlatıldığı bu âyette geçen فَفَتَحْنَا kelimesini İbn-i Âmir, Ebû Ca’fer ve Ya’kûb şeddeli olarak فَفَتَحْنَا şeklinde; Nâfi’, İbn-i Kesîr, Ebû Amr, Âsım, Hamza, Kisâî ve Halefû’l-Âşir ise فَفَتَحْنَا şeklinde okumuştur.¹²²

Şeddeli kırâattan, çokluk mânâsı anlaşılır.¹²³

Vâkıa Sûresi

19. فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّةٌ نَعِيمٌ (89.âyet)

(“(Ölen kişi) Allah’a yakın olanlardan ise, ona rahatlık, güzel rızık ve naîm cenneti vardır.”)

فَرَوْحٌ kelimesini Ya’kûb’un râvîsi Ruveys فَرَوْحٌ şeklinde; diğer Kırâat İmamları ise, فَرَوْحٌ biçiminde okumuşlardır.¹²⁴

¹¹⁹ Ferrâ, a.g.e., III/94; Taberî, a.g.e., XXVII/36; Ebû Zür’a, a.g.e., s.684; Zemahşerî, a.g.e., IV/26; Râzî, a.g.e., XXVIII/270; Kurtubî, a.g.e., XVII/77; Kamhavî, a.g.e., s.254.

¹²⁰ Dâni, Kitâbu’t-Teysîr, s.204; İbn-iu’l-Cezerî, en-Neşr, II/379; Pâlûvî, A.g.e., s.129.

¹²¹ Ferrâ, a.g.e., III/96; İbn-i-i Kuteybe, a.g.e., s.428; Taberî, a.g.e., XXVII/49; Ebû Zür’a, a.g.e., s.685; Zemahşerî, a.g.e., IV/29; Kurtubî, a.g.e., XVII/93.

¹²² Dâni, Kitâbu’t-Teysîr, s.205; İbn-iu’l-Cezerî, en-Neşr, II/381; Pâlûvî, A.g.e., s.131.

¹²³ Ebû Zür’a, a.g.e., s.689.

a) فَرَوْحٌ şeklindeki kırâatla:” Ona rahatlık, güzel rızık ve naîm cenneti vardır.”;

b) فَرَوْحٌ kırâatıyla ise, “ ona rahmet, ölümsüzlük, güzel rızık ve naîm cenneti vardır.” mânâları elde edilir.¹²⁵

Mücâdele Sûresi

20. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ

(“Ey İman edenler! Size, meclislerde yer açın, denilince yer açın ki, Allah da size genişlik versin...”)(11.âyet)

فِي الْمَجَالِسِ lafzını İmam-ı Âsım bu şekilde; Yakûb ve diğer kırâat İmamları tekil olarak فِي الْمَجَالِسِ biçiminde okumuştur.¹²⁶

a) فِي الْمَجَالِسِ kırâatıyla kastedilen Hz. Muhammed’in meclisi’dir.

b) Âsım’ın okuduğu çoğul kırâatıyla; Peygamberimizin meclisi başta olmak üzere, ilim meclisleri, zikir meclisleri vb. meclisleri de kapsadığı nakledilmiştir.¹²⁷

Mümtehine Sûresi

21. لَنْ نَنْفَعَكُمْ أَرْحَامَكُمْ وَلَا أَوْلَادَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَفْصَلُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

(“Kıyâmet gününde, akrabanız ve çocuklarınız size fayda vermez. Allah, yaptıklarınızı görür.”)(3.âyet)

Bu âyette geçen يَفْصَلُ kelimesini Âsım ve Ya’kûb bu şekilde; Hamza, Kisâî ve Halefû’l-Âşîr يُفْصَلُ; Nâfî’, İbn-i Kesîr, Ebû Amr ve Ebû Ca’fer ise يُفْصَلُ biçiminde okumuştur.¹²⁸

Şeddeli kırâatta; tekrar, teksîr (çokluk) ve mübâlağa mânâsı anlaşılır. Diğer kırâatlardan: “Allah, aranızı iyice ayırır veya aranız iyice ayrılır.” mânâları anlaşılır.¹²⁹

Teğâbun Sûresi

22. إِنْ تُقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ

(“Eğer Allah (rızası) için borç verirsiniz, Allah onu sizin için kat kat artırır ve sizi bağışlar. Allah çok mükâfat veren ve ceza vermekte acele etmeyendir.”)(17.âyet)

¹²⁴ İbnü’l-Cezerî, en-Neşr,II/383;Muhaysin, a.g.e., II/272; Pâlûvî,A.g.e., s.131.

¹²⁵ Ferrâ, a.g.e., III/131;Taberî, a.g.e., XXVII/210; Zemahşerî, a.g.e., IV/60;Râzî, a.g.e., XXIX/201.Kurtubî, a.g.e., XVII/232.

¹²⁶ İbnü’ l-Cezerî, en-Neşr, II/385; İbnü’ l-Cezerî, en-Neşr, II/385; Pâlûvî, a.g.e., s.133.

¹²⁷ Ebû Zür’a, a.g.e., 704; Râzî, a.g.e., XXIX/268.

¹²⁸ Dâni, Kitâbu’t-Teysîr, s.210; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr, II/387; Pâlûvî,A.g.e., s.134.

¹²⁹ Ebû Zür’a, a.g.e., 706; Râzî, a.g.e., XXIX/300; Kamhavî, a.g.e., s.263.

يُضَاعَفُهُ kelimesini İbn-i Kesîr, İbn-i Âmir, Ebû Ca'fer ve Ya'kûb şeddeli olarak يُضَاعَفُهُ şeklinde; Nâfi', Ebû Amr, Âsım, Hamza, Kisâî ve Halefû'l-Âşir ise yukarıda yazıldığı gibi okumuştur.¹³⁰

Şeddeli kırâatın çokluk ve tekrar ifade ettiği bildirilmekle beraber, her iki kırâatın da aynı anlama geldiğini söyleyenler de vardır.¹³¹

Kalem Sûresi

23. أَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَ بَنِينَ

(“Mal ve oğullar sahibi olmuş diye.”) (14.âyet)

Bu âyette geçen أَنْ كَانَ lafzını Nâfi', İbn-i Kesîr, Ebû Amr, Hafs, Kisâî ve Halefû'l-Âşir bu şekilde; Ya'kûb başta olmak üzere diğer İmamlar ise, أَنْ كَانَ biçiminde iki hemze ile okumuştur.¹³²

a) أَنْ كَانَ şeklindeki okuyuşa göre anlam:” Mal ve oğullar sahibi olmuş diye (ona itaat etme!);

b) أَنْ كَانَ şeklindeki kırâata göre ise:” Mal ve oğullar sahibi olmuş diye mi (itaat edeceksin!)?” veya “ Mal ve oğullar sahibi olmuş diye mi (yolunu şaşırıyor, inkâra kalkışıyor!)?” demektir.¹³³

Hâkka Sûresi

24. وَ جَاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِ

(“Firavun ve ondan öncekiler ve altı üstüne getirilen kentler (halkı) da hep o hatayı işlediler.”) (9.âyet)

وَ مَنْ قَبْلَهُ lafzını Ebû Amr, Kisâî ve Ya'kûb وَ مَنْ قَبْلَهُ ; Nâfi', İbn-i Kesîr, İbn-i Âmir, Âsım, Hamza, Ebû Ca'fer ve Halefû'l-Âşir وَ مَنْ قَبْلَهُ şeklinde okumuştur.¹³⁴

a) وَ مَنْ قَبْلَهُ şeklindeki kırâata göre mânâ; yukarıda belirtildiği gibi olur.

b) وَ مَنْ قَبْلَهُ şeklindeki kırâata göre ise şu anlam çıkar:” Firavun ve ona tâbi olan yandaşları ile, altı üstüne getirilen kentler (halkı) da o hatayı işlediler.”

¹³⁰ Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.211; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/388; Pâlûvî, a.g.e., s.135.

¹³¹ Ebû Zür'a, a.g.e., s.712.

¹³² Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.213; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/389; Pâlûvî, a.g.e., s.137.

¹³³ Ferrâ, a.g.e., III/173; Taberî, a.g.e., XXIX/27; Ebû Zür'a, a.g.e., s.718; Zemahşerî, a.g.e., IV/143; Râzî, a.g.e., XXX/85. Kurtubî, a.g.e., XVIII/236.

¹³⁴ Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.213; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/389; Pâlûvî, a.g.e., s.137.

Bu iki kırâatla hem Firavun'un, hem onun yandaşlarının ve hem de önceki toplumların aynı günahı işleyip isyân ettikleri anlaşılır.¹³⁵

Cin Sûresi

25. قُلْ إِنَّمَا أَدْعُوا رَبِّيَ وَلَا أُشْرِكُ بِهِ أَحَدًا

(“De ki: Ben ancak Rabbime yalvarırım ve O’na kimseyi ortak koşmam.”) (20.âyet)

Bu âyetin başında geçen قُلْ kelimesini Âsım, Hamza ve Ebû Ca’fer bu şekilde; Nâfi’, İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Âmir, Kisâî, Ya’kûb ve Halefû’l-Âşîr قَالَ şeklinde okumuştur.¹³⁶

a) قُلْ şeklindeki kırâatla mânâ yukarıdaki gibi olur.

b) قَالَ şeklindeki kırâat:” Ben, ancak Rabbime yalvarırım ve O’na kimseyi ortak koşmam, dedi.” anlamını ortaya çıkarır ki, Allah, peygamberimizin müşriklere olan cevabını nakletmiş olmaktadır.¹³⁷

Müddesir Sûresi

26. يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنْذِرْ وَرَبِّكَ فَكَبِيرٌ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ

(“Ey bürünüp sarıyan! Kalk ve uyar. Rabbini büyük tanı. Elbiseni temiz tut. Azâba götüren şeyleri terk et.”) (1-5.âyet)

رُجْزَ kelimesini Ebû Ca’fer ve Ya’kûb الرُّجْزَ ; Nâfi’, İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Âmir, Hafs, Hamza, Kisâî ve Halefû’l-Âşîr الرُّجْزَ şeklinde okumuştur.¹³⁸

Bu iki kırâatın aynı mânâya geldiği bildirilmekle birlikte, الرُّجْزَ kelimesinin azâba götürecektir şey, pis ve çirkin şeyler; الرُّجْزَ ’nin ise putlara tapmak demek olduğu da nakledilmiştir.¹³⁹

Mürselât Sûresi

27. كَأَنَّهُ جِمَالَةٌ صُفْرٌ

(“(Cehennemdeki) her bir kıvılcım sanki birer sarı devedir.”) (33.âyet)

¹³⁵ Ferrâ, a.g.e., III/180; Taberî, a.g.e., XXIX/52; Ebû Zür’a, a.g.e., s.718; Zemahşerî, a.g.e., IV/150; Râzî, a.g.e., XXX/105; Kurtubî, a.g.e., XVIII/261.

¹³⁶ Dâni, Kitâbu’t-Teysîr, s.215; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr, II/392; Pâlûvî, a.g.e., s.138.

¹³⁷ Ebû Zür’a, a.g.e., s.729-730.

¹³⁸ Dâni, Kitâbu’t-Teysîr, s.215; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr, II/393; Pâlûvî, a.g.e., s.139.

¹³⁹ Taberî, a.g.e., XXIX/147; Ebû Zür’a, a.g.e., s.733; Zemahşerî, a.g.e., IV/181; Râzî, a.g.e., XXX/193; Kurtubî, a.g.e., XIX/66; Âlûsî, a.g.e., XXIX/119; Elmalılı, a.g.e., VIII/5451; Ateş, Süleyman; a.g.e., X/148.

جَمَالَةٌ kelimesini Hafs, Hamza, Kisâî ve Halefû'l-Âşîr bu şekilde; Ruveys جُمَالَاتٌ; Nâfi', İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Âmir, Ebû Bekir Şu'be, Ebû Ca'fer ve Ravh ise جَمَالَاتٌ şeklinde okumuşlardır.¹⁴⁰

جَمَالَةٌ ve جُمَالَاتٌ erkek develer; جُمَالَاتٌ halat anlamındadır. Buna göre cehennem devesürüleri gibi güçlü, iri, sarı sarı kıvılcımlar atacağı, yahut cehennem gemi halatı gibi uzun kıvılcımlar püskürteceği nakledilmektedir.¹⁴¹

Her iki kırâatla ortaya çıkan mânâ ile, cehennem ateşinin ne korkunç bir yangın olduğu çarpıcı bir şekilde betimlenmiştir.

Nâziât Sûresi

28. يَفُولُونَ إِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ إِذَا كُنَّا عِظَامًا نَخْرَةً

(“(İnkarcılar) diyorlar ki: Biz eski halimize mi döndürüleceğiz? Hem de biz, çürümüş kemikler olduktan sonra ha!”) (10-11. âyetler)

نَخْرَةً lafzını Ebû Bekir Şu'be, Hamza, Kisâî, Ruveys ve Halefû'l-Âşîr ; Nâfi', İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Âmir, Hafs, Ebû Ca'fer ve Ravh ise; نَخْرَةً şeklinde okumuşlardır.¹⁴²

Her iki okuyuşun da aynı mânâyâ geldiğini söyleyenler olduğu gibi, نَخْرَةً kelimesinin içi boş, boşalmış; نَخْرَةً lafzının ise eskimiş, çürümüş, ufalanmış demek olduğunu bildirenler de vardır.¹⁴³

Tekvîr Sûresi

29. وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ

(“O (Peygamber), gayb hakkında cimri değildir.”) (24.âyet)

بِضَنِينٍ kelimesini İbn-i Kesîr, Ebû Amr, Kisâî ve Ruveys بِظَنِينٍ ; Nâfi', İbn-i Âmir, Âsım, Hamza, Ebû Ca'fer, Ravh ve Halefû'l-Âşîr بِضَنِينٍ şeklinde okumuştur.¹⁴⁴

a) بِضَنِينٍ şeklindeki kırâata göre mânâ:” O, gayb hakkında cimri değildir.”

¹⁴⁰ Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.218; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/397; Pâlûvî, a.g.e., s.141.

¹⁴¹ İbn-i Kuteybe, a.g.e., s.507; Taberî, a.g.e., XXIX/242; Zemaşeri, a.g.e., IV/204; Râzî, a.g.e., XXX/276; Kurtubî, a.g.e., XIX/165; Âlûsî, a.g.e., XXIX/176; Elmalılı, a.g.e., VIII/5524; Ateş, Süleyman; a.g.e., X/273.

¹⁴² Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.219; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/397; Pâlûvî, a.g.e., s.141.

¹⁴³ Taberî, a.g.e., XXX/34; Zemaşeri, a.g.e., IV/213; Râzî, a.g.e., XXXI/35; Kurtubî, a.g.e., XIX/197; Âlûsî, a.g.e., XXX/28; Elmalılı, a.g.e., VIII/5558.

¹⁴⁴ Dâni, Kitâbu't-Teysîr, s.220; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II/398; Pâlûvî, a.g.e., s.142.

b) بظنين okuyuşuna göre ise:” O, gayb hakkında ithâm edilemez, gayb hakkında verdiği bilgilerden dolayı suçlanamaz.” biçiminde bir anlam ortaya çıkar.¹⁴⁵

Görüldüğü üzere her iki kırâat sayesinde, Peygamberimize yöneltilmesi muhtemel bir çok olumsuz tavır ve ithamlara karşı gereken cevap verilmiş olmaktadır.

Fecr Sûresi

30. وَ لَا تَحَاضُّونَ عَلَي طَعَامِ الْمِسْكِينِ

(“Yoksula yedirmeye birbirinizi teşvîk etmiyorsunuz.”) (18.âyet)

Bu âyette geçen وَ لَا تَحَاضُّونَ وَ لَا تَحَاضُّونَ lafzını Nâfi’, İbn-i Kesîr ve İbn-i Âmir وَ لَا تَحَاضُّونَ Ebû Amr ve Ya’kûb وَ لَا يَحَاضُّونَ Âsım, Hamza, Kisâî, Ebû Ca’fer ve Halefû’l-Âşîr ise وَ لَا تَحَاضُّونَ şeklinde okumuştur.¹⁴⁶

a) وَ لَا تَحَاضُّونَ kırâatıyla:” Birbirinizi teşvîk etmezsiniz.”;

b) وَ لَا يَحَاضُّونَ kırâatıyla:” Birbirlerini teşvîk etmezler.”;

c) وَ لَا تَحَاضُّونَ kırâatıyla da:” Yoksulu doyurmayı emretmezsiniz.” mânâsı anlaşılır.¹⁴⁷

Hümeze Sûresi

31. الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَ عَدَّدَهُ بِحَسَبِ أَنْ مَالَهُ أَخْلَدَهُ (2. ve 3. âyetler)

(“ O ki mal topladı ve onu sayıp durdu. Malının kendisini ebedî kılacağını zanneder.”)

جَمَعَ lafzını Nâfi’, İbn-i Kesîr, Ebû Amr, Âsım ve Ruveys bu şekilde; İbn-i Âmir, Hamza, Kisâî, Ebû Ca’fer, Ravh ve Halefû’l-Âşîr ise جَمَعَ şeklinde okumuştur.¹⁴⁸

a) جَمَعَ şeklindeki okuyuşa göre mânâ yukarıda belirtildiği şekildedir.

b) جَمَعَ kırâatına göre ise, onun bir defada değil tekrar tekrar mal topladığı ve sayıp durduğu anlaşılır.¹⁴⁹

¹⁴⁵ İbn-i Kuteybe, a.g.e., s.517; Taberî, a.g.e., XXX/81; Zemahşeri, a.g.e., IV/225; Râzî, a.g.e., XXXI/74; Kurtubî, a.g.e., XIX/242; Âlûsî, a.g.e., XXX/61; Elmalılı, a.g.e., VIII/5622

¹⁴⁶ Dâni, Kitâbu’t-Teyşîr, s.222; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr ,II/400; Pâlûvî, a.g.e., s.144.

¹⁴⁷ Ebû Zür’a, a.g.e., s.622-623.

¹⁴⁸ Dâni, Kitâbu’t-Teyşîr, s.225; İbnü’l-Cezerî, en-Neşr, II/403; Pâlûvî, a.g.e., s.148.

¹⁴⁹ Taberî, a.g.e., XXX/293; Zemahşeri, a.g.e., IV/283; Râzî, a.g.e., XXXII/92; Kurtubî, a.g.e., XX/183; Beydavî, a.g.e., II/619; Nesefî, a.g.e., IV/376; Ebû Hayyân, a.g.e., VIII/510; Ebu’s-Suud, a.g.e., IX/198; Âlûsî, a.g.e., XXX/230

Yukarıdaki örneklerden hareketle; İmâm-ı Ya'kûb'un kırâatının; mânâ, yorum ve hüküm çıkarmada sadece genişlik, derinlik ve esneklik sağladığı ve birbiriyle çelişmediği, çatışmadığı ve zıt anlamlar ortaya çıkarmadığı söylenebilir.

SONUÇ

1. Basra kırâat ekolünün Ebû Amr'dan sonra ikinci büyük temsilcisi olarak tarih sayfalarında yerini alan Ya'kûb b. İshâk el- Hadramî el- Basrî'nin, 117/735 yılında Basra'da doğduğu ve 205/821 yılında ise Basra'da vefat ettiği nakledilmiştir. O, Kırâat İlmi'ndeki derin bilgisiyle bulunduğu toplumda temâyüz etmiş; fakat Arapça, Fıkıh ve Edebiyat alanında da derin bir bilgi birikimine sahip olduğu devrinde yaşamış olan âlimler tarafından ifade edilmiştir.

2. Ya'kûb b. İshak'ın eserleriyle ilgili yaptığımız araştırmalarda; kaynaklarda varlığı ileri sürülen el-Câmî, Vücûhu'l-Kırâat, el-Vakfu't-Tam adlı eserlerin hiçbirinin günümüze kadar gelemediği anlaşılmıştır.

3. Yaptığımız araştırmada Sahih kırâatta bulunması gereken; kırâat bir vecihle de olsa, Arapça gramerine uygun olmalı, Kırâat, takdiren de olsa, Hz. Osman'ın çoğalttığı Mushaflardan birinin resmî hattına uygun olmalı, Kırâat, sahih ve muttasıl bir senedle Hz. Peygamber'e ulaşmalı şeklindeki özelliklerin İmâm-ı Ya'kûb'un kırâatında mevcut olduğu görülmüştür. Yine yaptığımız araştırmada; Ya'kûb'un kırâat senedi :Ya'kûb← Selâm← Âsım b. Ebû Necûd← Ebû Abdurrahman es-Sülemî← Hz. Ali← Hz. Peygamber şeklindedir. Dolayısıyla Kırâat Senedinin; Hz. Peygamber'e kesintisiz olarak ulaştığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

4. Ya'kûb'un talebelerinden Ravh b. Abdülmünim ile Muhammed b. el-Mütevekkil yani Ruveys, O'nun kırâatını rivâyet eden en meşhûr öğrencileridir. Bu iki talebesi, kırâatlarını doğrudan hocalarından rivâyet ettikleri anlaşılır.

5. Yaptığımız araştırmalardan İmâm-ı Ya'kûb'un; birçok vecihle Kûfelilerin(Hamza, Kisâi ve Âsım) kırâatına iştirak ettiği anlaşılır. Fakat zaman zaman "Harameyn" olarak isimlendirilen Medîne (Nâfi've Ebû Ca'fer) ve Mekke(İbn-i Kesîr) ekollerinin vecihleriyle de birleştiği noktalar görülür. Elde edilen neticelerden biri de; İmâm-ı Ya'kûb'un kendine has kırâat vecihlerinin olmasıdır. İsbât, İlhâk, Cinsten Hükümünü Nefyeden Lâ(ل), Tesniye ve Cem'î Gâib zamirleri ve İşmam bunlardandır. Tesniye ve Cem'î Gâib zamirlerde; İmâm-ı Hamza'nın, Ya'kûb'a zaman zaman iştirak ettiği de görülür.

6. İmâm-ı Ya'kûb'un kendine has kırâat vecihlerine; Kur'ân-ı Kerim'in tefsîrine etkisi açısından baktığımızda şu sonuçlara ulaşabiliriz: İsbât, İlhâk, Tesniye ve Cem'î Gâib Zamirleri ve İşmam; farklı mânâlar çıkarmaya hiçbir etkisi olmayan vecihlerdir. Cinsten hükümünü nefyeden Lâ(ل) ise; az da olsa mânâda bir değişiklik meydana getirebilmektedir. Bunu bir örnekle açıklayabiliriz. Yakûb b. İshak'ın bu kırâat vechine göre Bakara Sûresi'nin 254. ayetine

şu şekilde bir mânâ verilebilir:” Ey iman edenler! Kendisinde artık hiçbir alış verişin, hiçbir dostluğun, hiçbir kayırmanın bulunmadığı gün (kıyamet) gelip çatmadan önce, size verdiğimiz rızıktan hayır yolunda harcadın!....”Ya’kûb b. İshak’ın kırâatına göre âyeti ele alınca, görüldüğü gibi olumsuzluk ifade eden kelimelerde bir mübâlağa anlamı ortaya çıkmaktadır.

7. İmâm-ı Ya’kûb’un kırâatının; Kur’ân-ı Kerim’in tefsirine etkisi konusunu araştırırken tespit ettiğimiz önemli noktalardan biri de Mâide Sûresinin 6. âyeti ile ilgilidir. Bilindiği gibi bu âyet; abdestin farzlarının neler olduğunu Müslümanlara bildiren âyettir. Bu âyette geçen وَ أَرْجُلِكُمْ lafzını Nâfi’, İbn-i Âmir, Hafs, Kisâi ve Ya’kûb; lâm’ın fethiyle وَ أَرْجُلِكُمْ şeklinde okurlarken; İbn-i Kesîr, Ebû Amr, Ebûbekir Şu’be, Hamza, Ebû Ca’fer ve Halefû’l-Âşîr ise lâm’ın kesresiyle وَ أَرْجُلِكُمْ şeklinde okumuşlardır.¹ Görüldüğü üzere; İmâm-ı Ya’kûb, “ayakların yıkanması” şeklindeki mânâyı ortaya çıkaran kırâatı tercih ettiği ve “ ayakların meshedilmesi” vechini kabul eden kırâat imamlarına iştirak etmediği anlaşılır.

Sonuç olarak; İmâm-ı Ya’kûb’un sahip olduğu kırâat özelliklerinin; mânâ, yorum ve hüküm çıkarmada, sadece genişlik, derinlik ve esneklik sağladığı söylenebilir.

¹ Dâni, Kitâbu’t-Teysîr, s.98; İbn-iu’l-Cezerî, en-Neşr, II/254; Pâlûvî, A.g.e., s.50

BİBLİYOGRAFYA

- Ahmed b. Hanbel(ö.241/855),el-Müsned (thk. A.Muhammed Şakir),I-VI, Mısır-1949.
- Altıkulaç, Tayyar; “Kâlûn” , T.D.V. İslam Ansiklopedisi, ,c.XXIV, İstanbul 2001,s.268-269.
- ; “İbn-i Kesîr, Ebû Ma’bed” T.D.V. İslam Ansiklopedisi, ,c.XX, İstanbul 1999, s.131-132.
- ; “Bezzî” T.D.V. İslam Ansiklopedisi, ,c.VI, İstanbul 1992,s.114-115.
- ; “Kunbül” T.D.V. İslam Ansiklopedisi, ,c.XXVI, Ankara 2002,s.275.
- ; “Ebû Amr b. A’lâ” T.D.V. İslam Ansiklopedisi, ,c.X, İstanbul 1994,s.94-96.
- ; “ İbn-i Âmir” T.D.V. İslam Ansiklopedisi, c.XIX, İstanbul 1999,s.308-310.
- ; “Hişâm b, Ammar” T.D.V. İslam Ansiklopedisi, ,c.XVIII, İstanbul 1998, s.151.
- ; “İbn-i Zekvân” T.D.V. İslam Ansiklopedisi, ,c.XX, İstanbul 1999,s.462.
- ; “Ebû Bekir b. Ayyaş” T.D.V. İslam Ansiklopedisi, ,c.X, İstanbul 1994,s.109-110.
- ; “Hafs b. Süleyman” T.D.V. İslam Ansiklopedisi, ,c.XV, İstanbul 1997,s.118-119.
- ; “Hamza b. Habib” T.D.V. İslam Ansiklopedisi, ,c.XV, İstanbul 1997,s.511-513.
- ; ”Hallad b. Hâlid” T.D.V. İslam Ansiklopedisi, ,c.XV, İstanbul 1997,s.381.

- ; “Kisâi, Ali b. Hamza” T.D.V. İslam Ansiklopedisi, ,c.XXIV, Ankara 2002,s.69-70.
- ; “Ebû Ca’fer el-Kârî” T.D.V. İslam Ansiklopedisi, ,c.X, İstanbul 1994,s.116.
- ; “İbn-i Verdân” T.D.V. İslam Ansiklopedisi, ,c.XX, İstanbul 1999,s.445.
- ; “İbn-i Cemmâz” T.D.V. İslam Ansiklopedisi, ,c.XIX, İstanbul 1999,s.395-396.
- Ateş, Süleyman; Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsîri, I-XI, İstanbul- 1988.
- ; Kur’ân-ı Kerim ve Yüce Meali, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul- ts.
- Âlûsî, Ebu’l-Fadl Mahmûd(ö.1270/1854) ; Rûhu’l-Meânî fi Tefsîri’l-Kur’âni’l-Azîm ve Seb’i’l-Mesânî,XXX, Beyrût- ts.
- Beğavî, Hüseyin b. Mes’ûd(ö.516/1122);Meâlimü’t-Tenzîl,Beyrut- 1992, 3. baskı.
- Beydâvî, Kâdî Nâsiruddîn Ömer(ö.682/1283);Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-Te’vîl, I-II, İstanbul-1314.
- Birişik, Abdülhamit ;Kırâat ilmi ve Tarihi, Emin Yay., Bursa -2004.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail (ö.256/870); el-Câmiu’s-Sahîh, I-VIII, İstanbul-1979.
- Cermî, İbrahim Muhammed, Mu’cemu Ulûmi’l-Kur’an, Dâru’l-Kalem, Dimaşk 2001.
- Cessas, Ahmed b. Ali(ö.370/981); Ahkâmü’l-Kur’ân,I-V,Kahire- ts., 2. baskı,
- Cevherî, Ebu Nasr İsmail b.Hammad(ö.393/1003) ; Es-Sıhah, (thk. Ahmet Abdülğafur Atar)I-IV, Daru’l-ilm li’l-Melâyin, Beyrut-1979.
- Çetin, Abdurrahman; Kur’ân İlimleri ve Kur’ân-ı Kerim Tarihi, Dergah Yayınları, İstanbul 1982.
- ; Kur’ân-ı Kerim’in İndirildiği Yedi Harf(Doç.tezi Bursa-1989) basılmadı, U.Ü. İlahiyat Fakültesi.

-----; Kırâatların Tefsîre Etkisi, Marifet yay., İstanbul 2001.

-----;”Kurân-ı Kerim’in İndirildiği Yedi Harf” İslamî Araştırmalar Dergisi, c.1, sayı:2, s.309-317, Bursa-1987

Dimyâtî Ahmet b. Muhammed b. Abdi'l-ğani(ö.1117/1705), İthâfu Fudalai'l-Beşer fi'l Kırâati'l-Erbea Aşer, I-II, Matbaa-i Amire, İstanbul 1285/1865.

Döndüren, Hamdi; Delilleriyle İslam İlmihali, Erkam yay., İstanbul- 1998.

Ebu'l-Hasan Alemüddin Ali b. Muhammed es-Sehâvî(ö.643/1245) , Cemâlu'l-Kurra' ve Kemâlü'l-İkra (nşr. Abdulkerim Zübeydi),I-II , Beyrut 1993/1413.

Ebû Davud, Süleyman b.Eş'as(ö.275/888);Sünen,I-IV, Çağrı yay., İstanbul-1981

Ebû Abdullah es-Sayrafî, Nüketü'l-İntisar li Nakli'l-Kur'ân (nşr. Muhammed Zağlul Selam), Münşetü'l-Maarif, el-İskenderiye, ts.

Ebu's-Suûd, Muhammed Kahire b. Muhammed (ö.982/1574), İrşâdü'l-Akli'-Selim ilâ Mezâye'l- Kitâbi'l-Kerîm, I-IX, - ts.

Ebû Şâme el- Makdisî(ö.665/1267), el-Mürşidü'l-Veciz ilâ Ulûmin Tete'allaku bi'l-Kitâbi'l-Aziz (nşr. Tayyar Altıkulaç) ,TDV Yayınları, Ankara 1986,2. bsk.

Ebü'l-Alâ Hasen b. Ahmed b. Hasan el-Hemedânî, Gâyetü'l-İhtisâr fi'l-Kırâati'l-'Aşri Eimmeti'l-Emsâr (nşr. Eşref Muhammed Fuad Talat)I-II, Cidde 1994.

Ebû Hayyan, El-Endelüsî(ö.745/1344); El-Bahru'l-Muhît, I-VIII, Beyrut-1983, 2. Baskı.

Ebu'l Hasan Tahir b. Abdü'l-münim b. Ubeydullah İbn-i Galbûn, et-Tezkire fi'l-Kırâât (nşr. Abdülfettah Buhayri İbrahim)I-II, Kahire 1991.

Ebû Amr ed-Dânî(ö.444/1053), el- Mukni' fi Ma'rifeti Mersûmi Mesâhifi Ehli'l-Emsâr (nşr. Muhammed Ahmet Dehman), Matbaatü't-Terakki, Dımaşk 1940.

- ;Kitâbü't-Teysîr fi'l-Kırâati's-Seb' (thk. Otto Pretzl) Matbaatü'd-Devle, İstanbul-1930.
- Ebû Zür'a, Abdurrahman b. Muhammed(ö.h.V.Asır) ; Hüccetü'l-Kırâat, Beyrut-1974, 2. baskı.
- Enderâbî, Ebû Abdullah Ahmed b. Ebû Ömer, Kırâ'âtü'l-Kurrâ'il-Ma'rûfîn (nşr. Ahmet Nasif el-Cenâbî), Beyrut 1405/1985.
- Ersöz, İsmet; Kur'an Tarihi,Ravza Yayınları, İstanbul 1996.
- Ferrâ, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd(ö.207/822); Meâni'l-Kur'an, Beyrût-1980, III, 2. baskı.
- Itr, Hasan Ziyaeddin, el-Ahrufü's-Seb'a ve Menziletü'l-Kırâat minhâ, Dâru'l-Beşâ'iri'l-İslâmiyye, Beyrut 1988
- İbn-i Atıyye, Abdülhak b. Ğâlib(ö.546/1151); El-Muharraru'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-Aziz, Fas – 1979-1991.
- İbn-i Mücahid(ö.324/935), Kitabu's-Seb'a fi'l-Kırâat (nşr. Şevkî Dayf), Dâru'l-Maârif, Kahire -1400/1981, 3.baskı .
- İbn-i Mihran en-Nisâbûrî(ö.381/991), el-Ğâye fi'l-Kıraati'l-Aşr(tk. Muhammed Ğiyâs el-Cenbâz), 2. baskı, Riyad 1990.
- İbnü'n-Nedim, Muhammed(ö.385/995); el-Fihrist,Dâru'l-Marife, Beyrut-1398/1978.
- İbnü'l-Cezerî, Ebu'l-Hayr Şemseddin Muhammet b. Muhammed(ö.833/1429), Ğâyetü'n- Nihâye fî Tabakâti'l- Kurrâ (nşr. G. Bergstraesser),I-II, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut – 1402- 1982.
- ; Takrîbu'n-Neşr fi'l-Kıraati'l-Aşr (thk. İbrahim Atve İvad) , 1.bas. , Matbaatu Mustafa el-Bâbî, Mısır 1967.
- ; en-Neşr fi'l-Kırâati'l-Aşr, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye,I-II, Beyrut 2002.
- ; Müncidü'l-Mukriîn ve Mürşidü't-Tâlibîn, Beyrut 1400/1980.

- İbn-i Atıyye el-Endelûsî, Mukaddimetü Tefsiri İbn-i Atıyye: Mukaddimetan fi Ulûmi'l-Kur'ân (nşr. Arthur Jeffery), Mektebetü'l- Hânci, Kahire 1954.
- İbn-i Ebu Davud(ö.316/928), Kitâbu'l-Mesâhif (nşr. Muhibbuddin Abdüssübhan Vâiz), I-II, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut -2002.
- İbn-i Ebû Şeybe, el-Kitabu'l-Musannef fi'l- Ehâdis ve'l-Asâr (nşr. Kemal Yusuf Hût),I-VII, Dâru't-Tâc, Beyrut 1989.
- İbn-i Hallikan, Ebu'l-Abbas Şemsüddin Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekir(ö.681/1262), Vefeyâtü'l-A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zaman (thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamit), I-V,1. Baskı, Matbaatu's-Saade, Mısır 1367/1948.
- İbn-i Mâce, Muhammed b. Yezid(ö.275/888); Sünen(thk. M. F. Abdalbâkî),I-II, Mısır-1953.
- İbn-i Manzur, Ebu'l-Fadl Cemalüddin Muhammed b. Mükerrerem(ö.711/1311); Lisânü'l-Arap,I-XV, Dâru sadr, Beyrut, ts.,
- İbn-i Kesîr, Ebu'l-Fidâ' İsmail(ö.774/1373);Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm,I-IV,Mısır-ts.
- İbn-i Kuteybe, Abdullah b. Müslim(ö.276/889);Tefsîru Ğaribi'l-Kur'ân, Beyrut- 1978.
- İbn-i Sa'd(ö.230/844),Muhammed;et-Tabakâtü'l- Kübrâ (nşr. İhsan Abbas),I-IX, Dâru Sadr , Beyrut – 1968.
- İbnü'l-Arabî, Ebûbekir Muhammed b. Abdilllah(ö.543/1148); Ahkâmü'l-Kur'ân, Mısır-1972, 2. baskı
- Kâdî, Abdü'l- Fettah, el-Büdûrû'z-Zahire fi'l- Kırâati'l-Aşri'l- Mütevâtire min Tarîki'ş-Şâtibiyye, Beyrut 1981.
- Kamhavî, Muhammed es-Sâdık; Talâilu'l-Beşer, Kahire-1977.
- Karaçam; İsmail, Kırâat İlminin Kur'ân Tefsirindeki Yeri ve Mütevatir Kırâatların Yorum Farklılıklarına Etkisi, İstanbul- 1996.

- Kaysî, Mekkî b. Ebû Tâlip (ö.437/1045) , el-İbâne ‘an Me’âni’l- Kırâat, (nşr. Muhyiddin Ramazan), Daru’l- Me’mun li’t-Turas, Dimaşk - 1399/1979.
- Kefevî, Ebu’l-Bekâ Eyüp b. Mûsâ el-Hüseynî; el-Külliyât (nşr. Adnan Derviş - Muhammed el-Mısırî) Müessesetü’r-Risale, Beyrut-1993
- Kevserî, Muhammed Zâhid; Makalât, Kahire- 1388
- Komisyon (Ali Özek, Hayrettin Karaman, Ali Turgut, Mustafa Çağrırcı, İbrahim Kafi Dönmez, Sadrettin Gümüş), Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli,Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara- 1993.
- Kurtubî, Muhammed b. Ahmed(ö.671/1272);el-Câmiu li Ahkâmi’l-Kur’ân,XX, Mısır- 1966,3. baskı.
- Maşalı,Mehmet Emin; Resmü’l-Mushaf ve Tarihsel Değeri(doktora tezi,2003),Uludağ Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mâverdî, Ebu’l-Hasen Ali b. Muhammed (ö.450/1058); En-Nüketü ve’l-Uyûn, Beyrut- 1992.
- Mecdüddin el-Fîrûzâbâd(ö.816/1413), el-Kâmusu’l-Muhit, Müessesetü’r-Risale, Beyrut 1413/1993.
- Muhaysin, Muhammed Sâlim; el-Mühezzeb fi’l-Kırâati’l-Aşr,I-II, Kahire- 1978, 2. baskı.
- ; el-Kırâatu ve Eseruhâ fi Ulûmi’l-Arabiyyeti, I-II, Mektebetü’l-Külliyâti’l Ezheriyye, Kahire-1404/1984.
- Muhammed Hamidullah, İslâm Peygamberi (ter. Salih Tuğ)I-II, Ankara 2003.
- Muhammed Hüseyin Tabatabâi, İslam’da Kur’ân,(trc. Ahmet Erdinç), İstanbul 1988
- Mûsâ Carullah, Târihu’l-Kur’ân ve’l-Mesâhif, el-Matbaatu’l-İslâmiyye, Petersburg 1323/1934.
- Müslim, Ebu’l- Hüseyin b. el-Haccac(ö.261/874), Sahîh-i Müslim, I-VIII, Beyrut- ts.

- Nesâî,Ahmed b. Şuayb(ö.303/915);es-Sünen, (Suyûtî'nin şerhiyle birlikte),I-VIII,Çağrı yay., İstanbul-1981.
- Nesefî, Abdullah b. Ahmed(ö.710/1300);Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl, I-IV, Mısır- ts.
- Palûvî, eş-Şeyh Hamid b. Abdilfettâh(ö.1173/1754), Zübdetü'l-İrfân, Hilal Yay., Arif Efendi Matbaası, İstanbul- 1312/1893.
- Râğîb el-İsfehânî, Huseyn b. Muhammed(ö.502/1108); El- Müfredât Fî Ğarîbi'l-Kur'ân, Kahire-1961.
- Râzî, Fahreddin Muhammed b. Ömer(.606/1209);Mefâtihu'l-Ğayb, I-XXXI, Mısır-938, II/65.
- Salih, Suphî; Mebâhis fî Ulûmi'l –Kur'an, Daru'l İlm-i Melâyin, Beyrut-1988
- Sarı, Mehmet Ali; “Âsım b. Behdele” T.D.V. İslam Ansiklopedisi, ,c.III, İstanbul 1991,s. 475-476.
- Sezgin, Fuad; Tarihu't-Türâsi'l-Arabî (trc. Fehmi Ebu'l-Fadl)I-X, Kahire 1971.
- Suyûtî, Ebu'l-Fazl Celaleddin Abdurraman b. Ebû Bekr(ö.911/1505);el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân (nşr. Mustafa dib Buga) I-II, Dâru İbn-i-i Kesir, Dımaşk-1987.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr(ö.310/922);Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân,XXX, Mısır-1968, 3. baskı, I/515
- Taşköprüzâde İsâmeddin Ahmet Efendi(ö.968/1561); Miftâhü's- Sa'âde ve Misbâhü's- Siyâde fî Mevzûâtü'l- Ulûm (nşr. Abdü'l vehhâb Ebu'n-Nûr – Kâmil Bekrî),I-III, Dâru'l- Kütübi'l-Hâdise, Kahire1968.
- Tetik, Necati; Başlangıçtan 9. Hicrî Asra Kadar Kırâat İlminin Ta'limi, İşaret Yayınları, İstanbul 1990
- Yazır, Elmalılı Hamdi(ö.1944); Hak Dîni Kur'ân Dili (sdlş.:İsmail Karaçam, Emin Işık, Nurettin Bolelli, Abdullah Yücel), I-IX,İstanbul- ts.

- Zebidî, Ebu'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed , Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs (nşr. Ali eş-Şirî),I-XXV, Dâru'l-fikr, Beyrut 1414/1994.
- Zehebî, Muhammed b.Ahmed(ö.748/1347); Ma'rifetü'l-Kurrâ'i'l-Kibâr ale't-Tabakât ve A'sâr (nşr. Tayyar Altıkulaç)TDV İslam Merkezi Yay., İstanbul 1995.
- Zemahşerî, Cârullah Mahmûd b.Ömer(ö.538/1143);el- Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl,I-IV, Beyrut-ts.
- Zerkânî, Muhammed Abdülazim(ö.1362/1943); Menâhilü'l-İrfân fî Ulûmi'l- Kur'an,I-II, İhyâu't- Tursi'l-Arabî, Beyrut,ts.
- Zerkeşî, Bedreddin Muhammed b. Abdullah(ö.794/1392); el-Burhan fî Ulûmi'l-Kur'ân(nşr. Yusuf Abdurahman Mar'aşli v. Dğr.), I-IV, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut,1415-1994.
- Ziriklî, Hayruddin, el-A'lâm, I-XI, 3.baskı, Beyrut-1389/1969.

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Yeri ve Yılı : BURSA-1980

Öğr.Gördüğü Kurumlar : **Başlama** **Bitirme Yılı** **Kurum Adı**

Lise : 1995 1999 BURSA ANADOLU İ.H.L.
Lisans : 1999 2003 ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT
FAKÜLTESİ İLKÖĞRETİM DİN
KÜLTÜRÜ ÖĞRETMENLİĞİ
BÖLÜMÜ
Yüksek Lisans : 2005 2008 ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL
BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEMEL
İSLAM BİLİMLERİ TEFSİR
ANABİLİM DALI

Doktora :

Medeni Durum : EVLİ

Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi : ARAPÇA VE İNGİLİZCE

Çalıştığı Kurum (lar) : **Başlama ve Ayrılma Tarihleri** **Çalışılan Kurumun Adı**
1. 2004 - MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI

...

Yurtdışı Görevleri :

Kullandığı Burslar :

Aldığı Ödüller :

Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Topluluklar :

Editör veya Yayın Kurulu Üyelikleri :

Yurt İçi ve Yurt Dışında katıldığı Projeler :

Katıldığı Yurt İçi ve Yurt Dışı Bilimsel Toplantılar:

Yayımlanan Çalışmalar :

Diğer :

İBRAHİM ULUDAĞ